AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Gülsüm SARI

FİNİKE VE KUMLUCA'DA (ANTALYA) KÜLTÜR MİRASI ROTALARININ COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ VE PLANLAMA ÖNERİLERİ

Coğrafya Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2025

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Gülsüm SARI

FİNİKE VE KUMLUCA'DA (ANTALYA) KÜLTÜR MİRASI ROTALARININ COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ VE PLANLAMA ÖNERİLERİ

Danışman
Prof. Dr. Cemali SARI

Coğrafya Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2025

T.C.

Akdeniz Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Gülsüm Sarı' nın bu çalışması, jürimiz tarafından Coğrafya Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan	:		(İmza)
Üye (Danışman)	:	Prof. Dr. Cemali SARI	(İmza)
Üye	:		(İmza)

Tez Başlığı: Finike ve Kumluca'da (Antalya) Kültür Mirası Rotalarının Coğrafi Özellikleri ve Planlama Önerileri

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : …./…./2024

Mezuniyet Tarihi : 23/05/2024

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Finike ve Kumluca’da (Antalya) Kültür Mirası Rotalarının Coğrafi Özellikleri ve Planlama Önerileri” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımca yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

Gülsüm SARI

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

.... / .... / 2024

TEZ ÇALIŞMASI ORİJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Gülsüm SARI
Öğrenci Numarası	202252064006
Anabilim Dalı	Coğrafya
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Cemali SARI
Doktora Tez/Yüksek Lisans Tez/Dönem Projesi Başlığı	Finike ve Kumluca'da (Antalya) Kültür Mirası Rotalarının Coğrafi Özellikleri ve Planlama Önerileri
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	
Rapor Tarihi	
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %….. Alıntılar dahil: %.....

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam ……. sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır.
Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:
( ) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise:
Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım.
( ) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise:
Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

Danışman Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Cemali SARI
İmza

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER ..... **i**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **iii**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **iv**
HARİTALAR LİSTESİ ..... **v**
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ ..... **vi**
KISALTMALAR LİSTESİ ..... **xiii**
ÖZET ..... **xiv**
SUMMARY ..... **xv**
TEŞEKKÜR ..... **xvi**
ÖNSÖZ ..... **xvii**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM
FİNİKE VE KUMLUCA İLÇELERİNİN FİZİKİ VE BEŞERİ COĞRAFYASI

1.1. Araştırma Sahasının Fiziki Coğrafyası 9
1.1.1. Yer Şekilleri 9
1.1.2. İklim 19
1.1.3. Hidrografya 28
1.1.4. Bitki Örtüsü 35
1.2. Araştırma Sahasının Beşeri Coğrafyası 38
1.2.1. Nüfus 38
1.2.2. Yerleşme 42
1.2.3. Ekonomik Coğrafyası 52

İKİNCİ BÖLÜM
ARAŞTIRMA SAHASINDA KÜLTÜR MİRASI ROTALARININ COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ VE PLANLAMA ÖNERİLERİ

2.1. Araştırma Sahasında Kültür Rotasına Dahil Edilebilecek Potansiyel Noktalar 79
2.1.1. Finike' nin Arkeolojik Sit Alanları ve Kültür Varlıkları 79
2.1.1.1. Finike' de Yer Alan ve Rotalarda Görülecek Olan Alanlar 80
2.1.1.1.1. Kale Mahallesi, Phonikos Antik Kenti ve Sur Durvarları 81
2.1.1.1.2. Eski Mahalle, Merkez Camii 84
2.1.1.1.3. Eski Mahalle ve Kale Mahallesindeki Sivil Mimari Örnekleri 84
2.1.1.1.4. İskele Mahallesi 86
2.1.1.1.5. Turunçova Mahallesi, Çavdır Mevkiindeki Sivil Mimari Örnekleri, Un Fabrikası, Çavdır ve Bağyaka Camileri 87
2.1.1.1.6. Turunçova Mahallesi, Dağdibi Mevkii, Kaya Mezarları (Çakal Tepesi Kaya Mezarları) 91
2.1.1.1.7. Saklısu (İncirağacı) Mahallesi, Zengeder Mevkii, Limyra Antik Kenti ve Bedir Baba Mezarı 92
2.1.1.1.8. Saklısu Mahallesi, Alakır Çayı Üzerinde Bulunan Roma (Kırkgöz) Köprüsü 99
2.1.1.1.9. Saklısu Mahallesi, Kafi Baba Türbesi, Aş Evi ve Toplantı Evinin Bulunduğu Yapı Kompleksi (Kafi Baba Tekkesi) 101
2.1.1.1.10. Hasyurt Mahallesi, Hasyurt (Vakıf) Camisi Turunçova Mahallesi 102
2.1.1.1.11. Arif Mahallesi, Arykanda Antik Kenti 103

2.1.1.1.12. Ernez (Günçalı) Mahallesi, Arneai Antik Kenti....112
2.1.1.1.13. Asarönü Mahallesi Yolundaki Antik Şapel kalıntısı Dinsel Yapı (Asarönü Şapeli) 116
2.1.1.1.14. Yalnız Mahallesi, Mahmutlu Sırtı ve Bel Başı Yakınlarındaki Antik Yerleşim Alanı (Çürük İn)....119
2.1.1.1.15. Alacadağ Mahallesi Keşlik Mevkii Kilise Kalıntılarının Bulunduğu Antik Yerleşim Alanı....119
2.1.1.1.16. Gökbük Mahallesi 122
2.1.1.1.17. Yeşilköy Mahallesi, Gökkaya Tepesinin Güney ve Güneydoğu Eteğindeki Antik Döneme Ait Kale Yapısı, Kale Duvarları ve Yerleşim Alanı....125
2.1.1.1.18. Yazır Köyü 126
2.1.1.1.19. Ördübek Yaylası....126
2.1.2. Kumluca'nın Arkeolojik Sit Alanları ve Kültür Varlıkları....128
2.1.2.1. Kumluca' da Yer Alan ve Rotalarda Görülecek Olan Alanlar....129
2.1.2.1.1. Mavikent, Gagae Antik Kenti 130
2.1.2.1.2. Hacıveliler Köyü, Corydella Antik Kenti ve Corydella (Korydalla) Antik Kenti Su Yolu (Su Kemeri)....135
2.1.2.1.3. Sarıcasu Köyü, Rhodiapolis Antik Kenti 138
2.1.2.1.4. Gölcük Köyü, Saraycık Mahallesi Kitanaura Antik Kenti....143
2.1.2.1.5. Karacaören Köyü, Kozağaç Köyündeki İdebessos Antik Kenti 147
2.1.2.1.6. Karacaören Köyü, Asarderesi Mevkiindeki Akalissos Antik Kenti 153
2.1.2.1.7. Karacaören Köyü, Karabük Mevkiindeki Kormos Antik Kenti....155
2.1.2.1.8. Güzören köyü, Kepez Tepesinde Yer Alan Pygela Antik Kenti....156
2.1.2.1.9. Altınyaka Mahallesi, Akçağıl- Köristan Mevki, Kotanna Antik Kenti Nekropol Alanı İle Güneydoğusundaki Yapı Kalıntısı.157
2.1.2.1.10. Altınyaka Köyü, Başgöz Mevkiindeki Antik Yerleşim Alanı....158
2.1.2.1.11. Kuzca Mahallesi, Sinit Mevkii, Sinit Değirmeni ve Söğütcuması....160
2.1.2.1.12. Dereköy Serenleri....162
2.1.2.1.13. Çaltı Köyü, Yanıklar Mevkiindeki Köprü....164
2.2. Araştırma Sahasında Rota Güzergahlarının Planlanması ve Özellikleri....165
2.2.1. Araştırma Sahasında Planlanan Ana Rotalar ve Özellikleri 167
2.2.1.1. Zemuri- Wedrei Rotası (Finike- Kumluca Kültür Mirası 1. Ana Rotası)167
2.2.1.2. Arykanda- Kitanaura Dağ Rotası (Finike- Kumluca Kültür Mirası 2. Ana Rotası) 173
2.2.2. Araştırma Sahasında Planlanan Alternatif Rotalar ve Özellikleri 179
2.2.2.1. Keşlik Dağı Rotası....179
2.2.2.2. Kozağacı- Dereköy Rotası....185
SONUÇ VE ÖNERİLER 188
KAYNAKÇA....194
ÖZGEÇMİŞ 203

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Likya Yolu Parkuru (Mavi Çizgi ile Gösterilen Likya Yolu' dur.).....4
Şekil 2. Finike- Kumluca Arasında Likya Yolu' nun Mevcut Durum (Yeşil Çizgi Likya Yolu Güzergahlarını Göstermektedir.).....5
Şekil 3. KUTSO Tarfından Hazırlanarak BAKA' ya Sunulan Alternatif Güzergah Projesi (KUTSO).....6
Şekil 1.1. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı' nın, 2022 Yılı Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırmaları'na (SEGE) Göre Antalya' nın İlçelerinin Gelişmişlik Sıralaması.....47
Şekil 1.2. Finike 2018 yılı Corine Arazi Sınıfı Dağılımı.....52
Şekil 1.3. Kumluca 2018 yılı Corine Arazi Sınıfı Dağılımı.....55
Şekil 1.4. 33. ve 32. Geleneksel Finike Festivali Afişleri.....71
Şekil 1.5. Finike' de Yapılan Kültürel ve Sportif Etkinliklere Yönelik Bazı Afişler (Finike Belediyesi, 2023).....74
Şekil 1.6. Kumluca 25. Geleneksel Yağlı Güreşlerinin Afişi.....76
Şekil 1.7. Kumluca 25.Geleneksel Tarım ve Seracılık Festivali Afişi.....77
Şekil 2.1. Arneai Antik Kentinin Krokisi.....113
Şekil 2.2. Zemuri- Wedrei Rota Profili.....168
Şekil 2.3. Arykanda- Kitanaura Dağ Rotası Profili.....174
Şekil 2.4. Keşlik Dağı Rotası Profili.....184
Şekil 2.5. Kozağacı- Dereköy Rotası Profili.....185

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Çalışma Alanının Sayısal Eğim Değerleri 15
Tablo 1.2. Trekking Sporundaki Parkurların Zorluk Derecelerine Göre Sınıflandırılması..... 17
Tablo 1.3. Çalışma Alanındaki Bakı Yönlerinin Alansal ve Oransal Dağılımı 18
Tablo 1.4. Finike 2005- 2022 Aylık ve Yıllık Ortalama Sıcaklık Değerleri (°C) 19
Tablo 1.5. Finike 2005-2022 Yılları Arası Aylık ve Yıllık Toplam Yağış Değerleri 20
Tablo 1.6. Kumluca 2005- 2022 ylık ve Yıllık Ortalama Sıcaklık Değerleri (°C) 23
Tablo 1.7. Kumluca 2005-2022 Yılları Arası Aylık ve Yıllık Toplam Yağış Değerleri..... 24
Tablo 1.8. 2023 Yılı Finike ve Kumluca Nüfus Verileri..... 39
Tablo 1.9. 2023 Yılı Finike ve Kumluca Nüfusunun Mahallelere Dağılımı..... 40
Tablo 1.10. Finike ve Kumluca Nüfusunun 2007- 2023 Yılları Arasındaki Değişimi 41
Tablo 1.11. Finike 2018 yılı Corine Arazi Sınıfı Oransal Dağılımı..... 52
Tablo 1.12. Finike İlçesi 2018 Yılı Corine Arazi Sınıflaması Alan ve Oran Verileri..... 54
Tablo 1.13. Kumluca 2018 yılı Corine Arazi Sınıfı Oransal Dağılımı..... 54
Tablo 1.14. Kumluca İlçesi 2018 Yılı Corine Arazi Sınıflaması Alan ve Oran Verileri 55
Tablo 1.15. 2023 Yılı Finike ve Kumluca' nın Örtüaltı Tarım Alanı Verileri..... 59
Tablo 1.16. Kumluca Ticaret ve Sanayi Odası' na (KUTSO) Kayıtlı Üretici Firmalar Listesi 65
Tablo 1.17. Finike ve Kumluca' da 2023 Yılı Verilerine Göre Mavi Bayraklı Plaj ve Marinalar..... 68
Tablo 1.18. Turizm Belgeli Konaklama Tesislerinin Finike ve Kumluca İlçeleri Bazında Tür ve Sınıflara Göre Dağılımı (2023)..... 69
Tablo 1.19. Mahalli İdarelerce Belgelendirilen Konaklama Tesislerinde Tesislere Geliş, Geceleme, Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranlarının Finike ve Kumluca İlçelerine Göre Dağılımı (2022) 70
Tablo 1.20. Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinde Tesislere Geliş, Geceleme, Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranlarının Finike ve Kumluca İlçelerine Göre Dağılımı (2021) 70
Tablo 2.1. Finike Sit Alanları ve Kültür Varlıkları 79
Tablo 2.2. Kumluca Sit Alanları ve Kültür Varlıkları..... 128

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1. Çalışma Sahasının Lokasyon Haritası 2
Harita 1.1. Çalışma Sahasının Jeoloji Haritası 9
Harita 1.2. Çalışma Sahasının Topografya Haritası 13
Harita 1.3. Çalışma Sahasının Eğim Haritası 16
Harita 1.4. Çalışma Sahasının Bakı Haritası 18
Harita 1.5. Çalışma Sahasının 1980- 2020 Arası Yıllık Ortalama Sıcaklık Haritası..... 25
Harita 1.6. Çalışma Sahasının 1980- 2020 Arası Yıllık Ortalama Yağış Haritası 27
Harita 1.7. Çalışma Sahasının Hidrografya Haritası 29
Harita 1.8. Araştırma Sahasındaki Akarsu Drenaj Alanları (Benliay, 2009: 62' den değiştirilerek alınmıştır.) 33
Harita 1.9. Çalışma Sahasının Bitki Örtüsü Haritası 36
Harita 1.10. Çalışma Sahasının Nüfus Yoğunluğu Haritası 39
Harita 1.11. M.Ö. 500 Dolaylarında Antik Anadolu Bölgeleri 43
Harita 1.12. Antik Dönemde Likya (Dinç, 2009: 86)..... 44
Harita 1.13. Çalışma Sahasının İdari Bölünüş Haritası 49
Harita 1.14. Çalışma Sahasının Arazi Kullanımı Haritası..... 53
Harita 1.15. Çalışma Sahasının Ulaşım Haritası 67
Harita 2.1. Finike sınırlarındaki Asarönü, Gökliman, Bonda Tepesi ve Limyra Kalıntılarını Gösteren Harita (Wörrle ve Onur, 2023:2)..... 118
Harita 2.2. Çalışma Sahasındaki Antik Yerleşmeler 166
Harita 2.3. Zemuri-Wedrei Rotası 167
Harita 2.4. Arykanda- Kitanaura Dağ Rotası 174
Harita 2.5. Keşlik Dağı Rotası..... 183
Harita 2.6. Kozağacı- Dereköy Rotası..... 185

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1.1. Keşlik Dağı'nda Taş Ocağı Olarak Kullanılan Kireçtaşı Yatakları (Mayıs, 2024) 10
Fotoğraf 1.2. Solda Çakal Tepesi' nde (Turunçova-Finike), Sağda Kilepe (Yeşilköy-Finike) Kanyonu' nun Yamacında Bulunan Delikli ve Oluklu Lapyalar (Mayıs 2024). 11
Fotoğraf 1.3. Batıdan (Sıralı- Kumluca tarafından) Teke Dağları (Solda) ve Tahtalı Dağı (Sağda) Zirvelerine Bakış (Temmuz, 2024) 12
Fotoğraf 1.4. Batıdan (Yatıkardıç' tan) Finike ve Kumluca Ovalarına Bakış (Mayıs, 2024 ve Kasım, 2023) 14
Fotoğraf 1.5. Kapıçay Mevkiinden Akçay Nehrinin Yatağına (K-G Doğrultusunda) Bakış (Haziran, 2024) 28
Fotoğraf 1.6. Salur Mahallesinden (Kumluca) Alakır Yatağına Bakış (Mart, 2024) 30
Fotoğraf 1.7. Karacaören Mahallesi Karabük Mevkiindeki Alamalı Köprüsü' nden Alakır' ın Yatağına Bakış (Nisan, 2024) 30
Fotoğraf 1.8. Likya Tipi Tahıl Ambarları (Solda Akçay Vadisi Haziran, 2024 - Sağda Alakır Vadisi Nisan, 2024) 56
Fotoğraf 1.9. Çalışma Alanındaki Hasyurt (Finike) Portakal Bahçelerinden Bir Görünüm (Mart, 2024) 57
Fotoğraf 1.10. Arif (Finike) Civarındaki Nar Bahçelerinden Bir Görünüm (Mayıs, 2024) 57
Fotoğraf 1.11. Ernez' de (Solda), Finike Ovası' nda (Sağda) Bulunan Sera ve Bahçeler (Mayıs, 2024 ve Şubat, 2024) 58
Fotoğraf 1.12. Ernez(Finike) Yakınlarında, Dağlık Alanda Kıl Keçisi Yetiştiriciliğine Bir Örnek (Mayıs, 2024) 61
Fotoğraf 1.13. Finike' deki Çam ve Sedir Ormanları Örnekleri (Mayıs, 2024) 61
Fotoğraf 1.14. Finike' de Bir Mermer Ocağı ve Hemen Yakınında Bitki Örtüsünün Tozla Kaplı Yaprakları (Mayıs, 2024) 62
Fotoğraf 1.15. Mermer Ocaklarının Doğada Yarattığı Gözlü Görülür Tahribata Birkaç Örnek (Mayıs, 2024) 63
Fotoğraf 1.16. Finike' de Bir Mermer İşleme Tesisi (Haziran, 2024) 63
Fotoğraf 1.17. Setur Finike Marina 69
Fotoğraf 1.18. Finike Kabotaj Bayramı Etkinlikleri (Temmuz, 2024) 72
Fotoğraf 1.19. Finike Kabotaj Bayramı Etkinlikleri- Yağlı Direk Yarışması (Temmuz, 2024) 72
Fotoğraf 1.20. 31. 08. 2024' te 8.' si Düzenlenen Ernez Bal Festivali 72
Fotoğraf 1.21. Solda Pıngıdık Olarak Hazırlanan Genç ve Gökbük Halkı, Ortada Sokakta Un, Tuz, Susam, Odun Gibi Ekmek Yapılacak Malzmeleri Toplayan Pıngıdık, Sağda Etkinliklere Dair Afiş 73
Fotoğraf 1.22. Anjelika Akbar' ın 2016' da Arykanda Antik Tiyatrosunda Verdiği Konser .. 73
Fotoğraf 1.23. Kültür Evi - Eski Gümrük Binası (Mayıs, 2024) 74
Fotoğraf 1.24. Finike' deki Kültürel ve Sportif Etkinliklere Yönelik Birkaç Görüntü (Finike Belediyesi, 2023) 75
Fotoğraf 1.25. Kafi Baba Türbesi' nde Solda Derslikler, Sağda Aşevinin Restorasyon Öncesi Son Durumları 75
Fotoğraf 1.26. Kumluca İlçesinde Düzenlenen Geleneksel Kumluca Deve Güreşleri 76
Fotoğraf 1.27. Başpehlivanlar Ali Gürbüz (solda) ve Orhan Okulu (sağda) Er Meydanında. Ali Gürbüz 2011, 2012, 2018 ve 2019 ve Orhan Okulu 2015, 2016, 2017 ve 2021 yıllarında şampiyon olmuştur. 77

Fotoğraf 1.28. Cumhurbaşkanlığı Bisiklet Turnuvası 2.Etabı Olan Kumluca-Fethiye Arasındaki Kısımda Yarışmaya Hazır Olan Bisikletçiler 78
Fotoğraf 2.1. Farklı Açılardan Phoinikos Kale Kalıntıları (Arka Planda Sur Duvarları- Önde Likya Mimarisini Yansıtan Deneysel Arkeoloji Çalışması) (Kasım, 2023 ve Haziran, 2024) 81
Fotoğraf 2.2. Finike Kültür Evi-Eski Gümrük Binası (Temmuz, 2024) 81
Fotoğraf 2.3. Finike Kalesi' nden Bey Dağlarının En Yüksek Noktası Olan Kızlar Sivrisi' ne Bakış (Haziran, 2024) 82
Fotoğraf 2.4. Gökliman (Solda) ve Radyofar- Andre Dorya (Sağda) Koyları (Temmuz, 2024) 83
Fotoğraf 2.5. Suluin Mağarası ve Çevresinin Görünümü (Temmuz, 2024) 83
Fotoğraf 2.6. Farklı Açılardan Finike Merkez Camii (Temmuz, 2024) 84
Fotoğraf 2.7. Finike' nin Tarihi Sivil Mimari Örnekleri (Temmuz, 2024) 85
Fotoğraf 2.8. Sokak Sağlıklaştırma Projesi ile Restore Edilen Konaklar (Temmuz,2024) 85
Fotoğraf 2.9. Finike' nin Tarihi Konakları (Temmuz,2024) 86
Fotoğraf 2.10. Şekerci Han ve Aya Strati' ye Ait Kathedra (Temmuz, 2024) 86
Fotoğraf 2.11. Finike/ İskele Mahallesindeki Kırsal Konutlardan Örnekler (Kasım, 2023) 87
Fotoğraf 2.12. Finike/ İskele Mahallesindeki Kırsal Konutlardan Örnekler (Kasım, 2023) 87
Fotoğraf 2.13. Turunçova- Çavdır' da Bulunan Tarihi Kırsal Konut Örnekleri (Haziran, 2024) 88
Fotoğraf 2.14. Turunçova- Çavdır' da Bulunan ve Yıkılma Tehlikesi Arz Eden Kırsal Konut ve İç Yapısı (Haziran, 2024) 89
Fotoğraf 2.15. Turunçova- Çavdır' da Bulunan Portakal Bahçeleri veya Çam Ormanlarıyla Çevrili Kırsal Konut Örnekleri (Haziran, 2024) 89
Fotoğraf 2.16. Turunçova- Çavdır' da Bulunan, Yöre Halkının Han Olarak İsimlendirdiği Tarihi Yapı (Haziran, 2024) 89
Fotoğraf 2.17. Turunçova- Çavdır' daki Eski Un Değirmeni ve Kapıçayı Mevkiinde (Akçay' ın Ovaya Ulaştığı Noktada) Yer Alan Halk Arasında Kuru Kemer Olarak Bilinen Taş Köprü (Haziran, 2024) 90
Fotoğraf 2.18. Çavdır Büyük Cami 90
Fotoğraf 2.19. Bağyaka Cami (Ağustos, 2024) 91
Fotoğraf 2.20. Çakal Tepesine Çıkan Patika ve Çakal Tepesi' nden Toçak Dağına (Solda) Finike Ovası' na (Sağda) Bakış (Mayıs, 2024) 92
Fotoğraf 2.21. Çakal Tepesi Likya Tipi Kaya Mezarı Kalıntıları (Mayıs, 2024) 92
Fotoğraf 2.22. Limyra Antik Kenti Akropol Kalıntıları (Temmuz, 2024) 94
Fotoğraf 2.23. Limyra Akropolü' nden Kumluca (sol) ve Finike Manzarası (sağ) (Temmuz, 2024) 94
Fotoğraf 2.24. Akropol ve Perikle Heroon' u Arasında Yer Alan Yamaç Evler ve Sarnıç Kalıntısı (Temmuz, 2024) 94
Fotoğraf 2.25. Perikle Heroon' u (Temmuz, 2024) 95
Fotoğraf 2.26. Limyra Antik Kenti Tiyatrosu (Toçak Dağı Eteklerinde) (Kasım, 2023) 96
Fotoğraf 2.27. Limyra Antik Kenti Hamamı (solda), Limyra Batı Kapısı ve Sarayına Giden Taş Döşeme Yol ve Şehrin Altyapısı (sağda) (Kasım, 2023) 97
Fotoğraf 2.28. Şehrin Surları (Sağdaki Fotoğrafta Arka Planda Toçak Dağı) (Kasım, 2023) 97
Fotoğraf 2.29. Ptolemaion Kalıntıları (Kasım, 2023) 97
Fotoğraf 2.30. Limyra Antik Kentinde Bazilika Kalıntıları ve Sütunlu Cadde (Kasım, 2023) 98
Fotoğraf 2.31. Limyra' da Ölen, Augustus' un Manevi Oğlu Gaius Caesar için Yapılmış Sembolik Anıt Mezar(Kenotaph) Kalıntıları (Kasım, 2023) 98
Fotoğraf 2.32. Limyra Antik Kenti Taş İşçiliğine ve Doğasına Dair Detaylar (Kasım, 2023) 98
Fotoğraf 2.33. Limyra Antik Kenti Nekropolü (Kasım, 2023) 98
Fotoğraf 2.34. Bedir Baba Türbesi (Eylül, 2024) 99

Fotoğraf 2.35. Kırkgöz Köprüsü (Kasım, 2023) 100
Fotoğraf 2.36. Kırkgöz Köprüsü' ne Çift Yönlü Bir Bakış (D-B) (Mart, 2024) 100
Fotoğraf 2.37. Restorasyonu Aşamasındaki Kafi Baba Türbesi ve Aşevi Yapıları (Eylül, 2024) 102
Fotoğraf 2.38. Hasyurt Vakıf Cami (Kolaklar Eski Cami) (Mart, 2024) ve Cami Planı 103
Fotoğraf 2.39. Arykanda Antik Kenti. Fotoğrafın Sağ Tarafında Büyük Hamam Kalıntıları, Sol Tarafında Doğu Nekropol Alanı (Kasım, 2023) 104
Fotoğraf 2.40. Arykanda Antik Kenti Büyük Hamam ve Yamaç Hamamı (Kasım, 2023) ... 105
Fotoğraf 2.41. Arykanda Şehrinin Önünde Kurulduğu Şahin Kayası ve Şehrin Yapıları İçin Oluşturulmuş Teraslar (Kasım, 2023) 105
Fotoğraf 2.42. Devlet Agorasının Doğu ve Batı Tarafında Bulunan Merdivenli Sokaklar (Kasım, 2023) 106
Fotoğraf 2.43. Arykanda Şehrinin Suyla İlgili Altyapı Elemanları (Kasım, 2023) 107
Fotoğraf 2.44. Devlet Agorası (Ortada Ağacın Olduğu Alan Tykhe Tapınağı) (Kasım, 2023) 107
Fotoğraf 2.45. Soldaki Odeon, Sağdaki Devlet Agorasından Odeona Bakış (Kasım, 2023) . 108
Fotoğraf 2.46. Doğu Nekropoldeki Mezar Odalarından Detaylar (Kasım, 2023) 108
Fotoğraf 2.47. Arykanda Antik Kenti Bazilika Alanı (Kasım, 2023) 109
Fotoğraf 2.48. Stadion ve KB Köşesindeki 8 Nişli Yapı (Kasım, 2023) 110
Fotoğraf 2.49. Stadionun 8 Nişli Yapısı ve StadionTeras Duvarları (Kasım, 2023) 110
Fotoğraf 2.50. Arykanda' nın Su Sarnıçları (Kasım, 2023) 111
Fotoğraf 2.51. Helios (Solda) ve Traian (Sağda) Tapınakları (Kasım, 2023) 111
Fotoğraf 2.52. Ticaret Agorası ve Sağda Dükkanlar (Kasım, 2023) 111
Fotoğraf 2.53. Sokak Döşemeleri (Solda) ve Yapıların İçindeki Mozik Döşemeleri (Sağda) (Kasım, 2023) 112
Fotoğraf 2.54. Çatallar' dan Ayrılan Ernez (Arneai) Yolu (Kasım, 2023) 112
Fotoğraf 2.55. Ernez / İnönü' de Bulunan Kaya Mezarları ve Antik Dönem Şehir Duvarları (Mayıs, 2024) 114
Fotoğraf 2.56. Arneai Antik Kenti Kalıntıları (Mayıs, 2024) 114
Fotoğraf 2.57. Arneai Antik Kenti Kalıntıları (Mayıs, 2024) 114
Fotoğraf 2.58. Arneai Antik Kenti Kalıntıları (Mayıs, 2024) 115
Fotoğraf 2.59. Arneai Antik Kentinden İnönü' ye Doğru Bakış: Önde Tarım Alanları, Arkada Yerleşmeya Adını Veren Mağaralar (Kaya Mezarları), En Geride İnderesi Kanyonu ve Batı Toroslar (Mayıs, 2024) 115
Fotoğraf 2.60. Ernez' de Bulunan Kırsal Konutlardan Bazı Örnekler (Mayıs, 2024) 116
Fotoğraf 2.61. Ernez Köy Meydanında, Yaşlı Çınarın Gölgesinde Bulunan Köşk ile Arka Planda Ernez Cami (Mayıs, 2024) 116
Fotoğraf 2.62. Asarönü Yolu ve Yol Üzerindeki Felek Bal Ormanı (Kasım, 2023) 117
Fotoğraf 2.63. Asarönü Kale Kalıntısının Üzerinde Bulunduğu Tepe ve Kale Duvarı (Kasım, 2023) 117
Fotoğraf 2.64. Asarönü Tepesindeki Sarnıç Kalıntıları (Kasım, 2023) 117
Fotoğraf 2.65. Yöre Halkının Üçayak Olarak Nitelendirdiği Asarönü Şapeli (Kasım, 2023) 117
Fotoğraf 2.66. Asarönü Laleleri (Reyhan Kaplan' ın Arşivinden Nisan, 2023) 118
Fotoğraf 2.67. Halk Arasında Çürük İn Olarak Bilinen Yapı (Temmuz, 2024) 119
Fotoğraf 2.68. Asarönü Yerleşmesinin Karşı Yamacında (Keşlik Dağı' nda) Bulunan Delicedere Kanyonu ve Daha Yukarı Kesimlerinde Bulunan Taş Ocağı (Mayıs, 2024) 120
Fotoğraf 2.69. Keşlik Dağı' nda Taş Ocağından Sonraki Kesimde Ormanlarla Kaplı Yollar (Mayıs, 2024) 120
Fotoğraf 2.70. Keşlik Dağı' nda Yöre Halkı Tarafından Geçici Konut Olarak Kullanılan Ahşap ve Naylondan Barınaklar (Mayıs, 2024) 120

Fotoğraf 2.71. Keşlik Dağı' nda Çalışmalar Esnasında Rastlanan 2 Farklı Su Kuyusu (Mayıs, 2024) 121
Fotoğraf 2.72. Keşlik Dağı' nda Bulunan İşlik ve Yapı Kalıntısı (Mayıs, 2024) 121
Fotoğraf 2.73. Keşlik Dağı' nda Bulunan Kilise ve Çeşitli Yapıların Kalıntıları (Mayıs, 2024) 121
Fotoğraf 2.74. Keşlik Dağı' ndan Finike Ovası' na Bakış (Mayıs, 2024) 122
Fotoğraf 2.75. Solda Gökbük Kanyonu, Sağda Gökbük Köyü (Mayıs, 2024) 123
Fotoğraf 2.76. Gökbük Kanyonu (Temmuz, 2024) (Ortadaki ve Sağdaki Gizem Tepençelik Özalp'in Arşivi, 2023) 124
Fotoğraf 2.77. Gökbük Köyü' nün Konaklama İmkanlarına Örnek Bir Alan (Temmuz, 2024) 124
Fotoğraf 2.78. Gökbük' ün Kırsal Konutlarından Bazı Örnekler (Mayıs,2024) 124
Fotoğraf 2.79. Gökbük' teki Eski Kireç Ocağı (Temmuz, 2024) 125
Fotoğraf 2.80. Ernez Rotası Üzerindeki Kilepe (Yeşilköy) Kanyonu (Mayıs, 2024) 125
Fotoğraf 2.81. Kilepe (Yeşilköy) Kanyonu Üzerinde Antik Bir Yol Boyu Yapısı (Mayıs, 2024) 126
Fotoğraf 2.82. Yazır Köyü ile Bağlar ve Bal Ormanı (Mayıs, 2024) 126
Fotoğraf 2.83. Ördübek Yaylası Yakınındaki Geçici Kır Yerleşmeleri (Mayıs, 2024) 127
Fotoğraf 2.84. Ördübek Yaylası Otlak ve Sedir Ormanı (Solda) ve Yayladaki Orman Genel Müdürlüğü' ne Ait Atıl Durumdaki Yapı (Mayıs, 2024) 127
Fotoğraf 2.85. Ördübek Yaylası (Solda) ve Yayladaki Geçici Konutlara Bir Örnek (Mayıs, 2024) 127
Fotoğraf 2.86. Mavikent Kıyısı, Gelidonya Burnu ve Beş Adalar ile Atıkların Bulunduğu Kıyı Gerisi (Mart, 2024) 130
Fotoğraf 2.87. Mavikent Kıyısı ve Hemen Kıyının Gerisinde Oba Adı Verilen Konutlar (Temmuz, 2024) 131
Fotoğraf 2.88. Gagai Kale Kalıntısından Batıya (Finike' ye Doğru) ve Doğuya (Gelidonya ve Beş Adalara Doğru) Bakış (Temmuz, 2024) 131
Fotoğraf 2.89. Gagai Antik Kentine Ait Kalıntılar (Temmuz, 2024) 132
Fotoğraf 2.90. Gagai Antik Kenti Kilise Kalıntıları (Temmuz, 2024) 132
Fotoğraf 2.91. Kentin Aşağı ve Yukarı Kesimlerinde Bulunan Sarnıç Benzeri Kalıntılar (Mart ve Temmuz, 2024) 133
Fotoğraf 2.92. Gagai Antik Kentine Ait Sarnıç Kalıntıları (Temmuz, 2024) 134
Fotoğraf 2.93. Gagai Antik Kentine Ait Duvar Kalıntılar (Temmuz, 2024) 134
Fotoğraf 2.94. Salur ve Hacıveliler Mahallelerindeki Kırsal Konutlara Örnekler (Mart,2024) 135
Fotoğraf 2.95. Hacıveliler' de (Kumluca) Kırsal Konut ve Seralar Arasında Korydalla Kalıntıları (Mart,2024) 136
Fotoğraf 2.96. Hacıveliler' de (Kumluca) Bir Konutun Duvarında Kullanılan Korydalla Antik Yerleşimine Ait Olduğu Düşünülen Devşirme Taşlar (Mart, 2024) 136
Fotoğraf 2.97. Korydalla Yerleşiminin Kurulu Olduğu İki Tepe (Mart ve Temmuz, 2024) 136
Fotoğraf 2.98. Korydalla Kentine Ait Bazı Kalıntılar (Mart, 2024) 137
Fotoğraf 2.99. Korydalla' dan Finike (Solda) ve Kumluca (Sağda) Ovalarına Bakış (Mart, 2024) 137
Fotoğraf 2.100. Korydalla Antik Kenti' nin Su Kemerlerine Ait Kalıntılar (Temmuz, 2024) 138
Fotoğraf 2.101. Rhodiapolis' ten Kumluca Ovası' na Bakış, Daha Geri Planda Gelidonya Burnu ve Beş Adalar (Mart, 2024) 138
Fotoğraf 2.102. Rhodiapolis Antik Kenti Kalıntıları (Mart, 2024) 139
Fotoğraf 2.103. Rhodiapolis Antik Kenti' nin Merdivenli Sokakları, Yapı Duvarları ve Opramoas Anıtı (Mart, 2024) 139

Fotoğraf 2.104. Rhodiapolis Antik Kenti' ne Ait Sunak, Kilise ve Mezar Kalıntıları (Mart, 2024) 140
Fotoğraf 2.105. Rhodiapolis Tiyatrosu ve Sahne Binası, Geride Opramoas Anıtı ve Kumluca Ovası (Mart, 2024) 141
Fotoğraf 2.106. Opramoas Anıtının Ön ve Yan Yüzü (Mart, 2024) 142
Fotoğraf 2.107. Rhodiapolis Şehrindeki Sarnıç Kalıntıları (Mart, 2024) 142
Fotoğraf 2.108. Kentin Farklı Yerlerinde Karşımıza Çıkan Yazıtlar (Mart, 2024) 142
Fotoğraf 2.109. Rhodiapolis Şehrinin Üzerine Kurulu Olduğu Tepenin Aşağı Kesimlerinde Yer Alan Kaya Mezarları (Mart, 2024) 143
Fotoğraf 2.110. Gölcük Mahallesi Civarında Teke Dağları Manzarası ve Köy Meydanında Bulunan Devşirme Taşlarla Yapılmış Çeşme (Temmuz, 2024) 144
Fotoğraf 2.111. Gölcük Mahallesi Kırsal Konut Örneği ve Likya Tipi Ambarı (Temmuz, 2024) 144
Fotoğraf 2.112. Heroon Yapısının Farklı Açılardan Görünümü (Temmuz, 2024) 145
Fotoğraf 2.113. Kitanaura' ya Ait Duvar Kalıntıları (Temmuz, 2024) 145
Fotoğraf 2.114. Antik Kentin Nekropolüne Ait Kalıtılar (Temmuz, 2024) 146
Fotoğraf 2.115. Antik Kentin Hamam (Frigidarium Bölümü) Kalıntıları (Temmuz, 2024) 147
Fotoğraf 2.116. Antik Kente Ait Kalıntılar (Temmuz, 2024) 147
Fotoğraf 2.117. Şehrin Hamama Doğru Uzanan Su Kanalı Kalıntıları (Solda) ve Akropol Tepesi (Sağda) (Temmuz, 2024) 147
Fotoğraf 2.118. Çam Ormanlarıyla Çevrili İdebessos Antik Kenti (Nisan, 2024) 148
Fotoğraf 2.119. İdebessos Antik Kenti Kalıntıları; Solda Bey Dağlarına Dönük Şekilde İnşa Edilmiş Olan Tiyatro Sıraları ile Akropol Duvarı ve Sağda Hamam (Nisan, 2024) 149
Fotoğraf 2.120. İdebessos Heroon' u (Nisan, 2024) 149
Fotoğraf 2.121. Bir Aslanın Boğayı Avladığı Sahneyi Gösteren Lahit Kapağı Kalıntısı (Nisan, 2024) 150
Fotoğraf 2.122. İdebessos Antik Kenti Nekropol Kalıntıları (Nisan, 2024) 150
Fotoğraf 2.123. İdebessos Antik Kenti Nekropol Kalıntıları (Nisan, 2024) 151
Fotoğraf 2.124. İdebessos Antik Kenti' ndeki Kilise Yapısı Kalıntıları (Nisan, 2024) 152
Fotoğraf 2.125. İdebessos Antik Kenti Kilise Kalıntılarına Genel Bir Bakış (Nisan, 2024) 152
Fotoğraf 2.126. Kalıntıların Bulunduğu Alandan Çevreye Bakış (Nisan, 2024) 154
Fotoğraf 2.127. Akalissos Antik Kenti Nekropol Kalıntıları (Nisan, 2024) 154
Fotoğraf 2.128. Akalissos Antik Kenti Nekropol Kalıntıları (Nisan, 2024) 155
Fotoğraf 2.129. Kormos Antik Kenti Kule (solda) ve Sarnıç (sağda) Kalıntıları (Tan, 2019: 304- 307) 156
Fotoğraf 2.130. Kormos Antik Kenti Çeşitli Yapılara Ait Kalıntılar (Tan, 2019: 310- 319). 156
Fotoğraf 2.131. Pygela Antik Kentine Ait Kalıntılar (Sevgi Işılak' ın Arşivi, 2021) 157
Fotoğraf 2.132. Kotanna Kalıntılarının Bulunduğu Alan ve Yakınındaki Geleneksel Yapı Örneği (Temmuz, 2024) 157
Fotoğraf 2.133. Kotanna Lahit Kalıntıları (Temmuz, 2024) 158
Fotoğraf 2.134. Kotanna Nekropol Alanı (Temmuz, 2024) 158
Fotoğraf 2.135. Altınyaka' da Teras Duvarına Benzer Yapıda Kalıntılar (Temmuz, 2024) 159
Fotoğraf 2.136. Başgöz Mevkiindeki Kalıntılar (Temmuz,2024) 159
Fotoğraf 2.137. 1938 Yılında Hizmete Giren Altınyaka İlköğretim Okulu Binası- Köy Yaşam Merkezi (Temmuz, 2024) 160
Fotoğraf 2.138. Altınyaka' da Geleneksel Kırsal Konut Örnekleri (Temmuz, 2024) 160
Fotoğraf 2.139. Kuzca Sinit Mevkii- Köprü ve Alakır Nehri Yatağı (Temmuz, 2024) 161
Fotoğraf 2.140. Sinit Değirmeni (Tuncer Koç'un Arşivi, 2022 ve Argun Baydan' ın Arşivi, 2015) 161

Fotoğraf 2.141. Kuzca' da Kırsal Konut Örneği ve Bey Dağı Manzarası (Solda) ile Likya Tipi Tahıl Ambarı (Sağda) (Temmuz, 2024) 161
Fotoğraf 2.142. Kuzca' dan Katran Dağı (1350 m) Eteklerinde Yer Alan Söğütcuması' na Doğru Bakış (Temmuz,2024) 162
Fotoğraf 2.143. Dereköy Serenleri (Şahika Öner' in Arşivi, 2018) 163
Fotoğraf 2.144. Dereköy Serenleri (Cemali Sarı' nın Arşivi, 2006) 163
Fotoğraf 2.145. Çaltı Köprüsünün Sağlam Kalan Kısımları (İsmail Yavuz' un Arşivi, 2024) 164
Fotoğraf 2.146. Finike Kalesi (Phoinikos) ve Kültür Evi- Eski Gümrük Binası (Mayıs, 2024) 168
Fotoğraf 2.147. Finike' nin Tarihi Konakları (Temmuz, 2024) 168
Fotoğraf 2.148. Turunçova- Çavdır' da Bulunan Tarihi Kırsal Konut Örnekleri (Haziran, 2024) 169
Fotoğraf 2.149. Turunçova- Çavdır' da Bulunan, Yöre Halkının Han Olarak İsimlendirdiği Tarihi Yapı (Haziran, 2024) 169
Fotoğraf 2.150. Kapıçay Mevkiindeki Kuru Kemer- Taş Köprü Üzerindeki Detaylar (Haziran,2024) 169
Fotoğraf 2.151.Turunçova- Çakal Tepesi Kaya Mezarları (Mayıs, 2024) 169
Fotoğraf 2.152. Limyra Antik Kenti (Aralık, 2023) 170
Fotoğraf 2.153. Bedri Baba ve Kafi Baba Türbeleri (Eylül, 2024) 170
Fotoğraf 2.154. Kırkgöz Köprüsü (Roma Köprüsü) Üst Yüzeyi ve Tonozu (Aralık, 2023).. 171
Fotoğraf 2.155. Korydalla Antik Kenti Kalıntları (Temmuz, 2024) 172
Fotoğraf 2.156. Rhodiapolis Antik Kenti Kalıntıları (Mart, 2024) 172
Fotoğraf 2.157. Gagai Antik Kenti Kalıntıları ve Gelidonya- Beş Adalar Manzarası (Temmuz, 2024) 172
Fotoğraf 2.158. Gökbük Kanyonu (Solda) ve Gökbük Köyü (Sağda) (Mayıs,2024) 175
Fotoğraf 2.159. Arneai Antik Kenti Kalıntıları (Mayıs, 2024) 175
Fotoğraf 2.160. Ernez- Ördübek Arasında Çam ve Sedir Ormanları (Mayıs,2024) 175
Fotoğraf 2.162. Ernez- Arif (Arneai- Arykanda) Arası Katır Tırnakları (Mayıs, 2024)..... 176
Fotoğraf 2.163. Arykanda Antik Kenti Kalıntıları (Mayıs, 2024)..... 177
Fotoğraf 2.164. Arykanda Antik Kenti' nin Yolun Aşağı Kısmında Kalan Kalıntıları ile Ön Planda Nar Bahçesi ve Arka Planda Toros Dağları Manzarası (Mayıs, 2024) 177
Fotoğraf 2.165. Akalissos Antik Kenti Kalıntıları (Nisan, 2024) 177
Fotoğraf 2.166. Çam Ormanının İçindeki İdebessos Antik Kenti Kalıntıları (Temmuz, 2024)..... 177
Fotoğraf 2.167. Kitanaura Antik Kenti Kalıntıları 178
Fotoğraf 2.168. Gödene' de Bulunan Kalıntılar (Solda Kotanna Antik Kentine Ait Kalıntılar- Sağda Başgöz Mevkiinde Kaçak Kazı il Gün Yüzüne Çıkan Kalıntılar) (Temmuz, 2024)..... 178
Fotoğraf 2.169. Pygela Antik Kenti Kalıntıları (Sevgi Işılak'ın Arşivi, 2021) 179
Fotoğraf 2.170. Asarönü'ndeki Turunçgil Bahçeleri (Aralık,2023)..... 180
Fotoğraf 2.171. Bahar Aylarında Açan Asarönü Laleleri (Reyhan Kaplan'ın Arşivi, 2023). 180
Fotoğraf 2.172. Asarönü Mahallesinde Kalıntıların Bulunduğu Asar (Solda) ve Yapı Kalıntıları (Sağda) (Aralık, 2023)..... 181
Fotoğraf 2.173. Asarönü Şapeli (Aralık, 2023)..... 181
Fotoğraf 2.174. Keşlik Dağı' nın Üzerindeki Taş Ocakları (Aralık, 2023)..... 182
Fotoğraf 2.175. Keşlik Dağı'nda Maki ve Çamların Oluşturduğu Manzara (Mayıs, 2024) .. 182
Fotoğraf 2.176. Fotoğraf Keşlik Dağı Kalıntıları (Mayıs, 2024) 182
Fotoğraf 2.177. Keşlik Dağı'ndaki Geçici Barınaklar (Mayıs, 2024)..... 183
Fotoğraf 2.178. Sinit Değirmeni (Argun Baydan, 2015 ve Tuncer Koç, 2022 Arşivleri)..... 186

Fotoğraf 2.179. Dereköy Manzarası (Solda) ve Arı Sereni (Sağda) (Şahika Öner' in Arşivi, 2018) 186

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
BAKA	Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı
BM	Birleşmiş Milletler
Csa	Kışı ılık, yazı çok sıcak ve kurak iklim, Akdeniz İklimi
ÇEKÜL	Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı
EPATS	Türk Patent Kurumu Elektronik Başvuru Sistemi
ICOMOS	Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi
K.V.K.B.K.M.	Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
KUTSO	Kumluca Ticaret ve Sanayi Odası
MYO	Meslek Yüksek Okulu
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNWTO	Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü
vd.	Ve diğerleri
YHGS	Yaban Hayatı Geliştirme Sahası
yy	Yüzyıl

ÖZET

Bu çalışma, Antalya ilinin batısında yer alan Finike ve Kumluca ilçelerindeki kültür mirası rotalarının coğrafi özelliklerinin belirlenmesi, rotaların tanıtılması ve sürdürülebilir turizm planlaması açısından öneriler sunmayı amaçlamaktadır. Finike ve Kumluca, antik çağlardan günümüze kadar birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, zengin tarihi ve kültürel mirasa sahip iki önemli sahadır. Çalışmada, bu iki ilçenin doğal ve kültürel coğrafya özellikleri detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

İlk olarak, Finike ve Kumluca'nın genel coğrafi özellikleri üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde, her iki sahadaki antik kentler, tarihi yapılar gibi kültürel miras unsurları tanıtılmıştır. Sonrasında kültür mirası rotalarının analizi yapılmış ve bu rotaların coğrafi özellikleri değerlendirilmiştir. Finike ve Kumluca'daki kültür mirası rotalarının daha etkili bir şekilde planlanması ve tanıtılması için öneriler sunulmuştur. Bu öneriler arasında, rotaların belirli standartlara uygun olarak işaretlenmesi, tanıtım faaliyetlerinin artırılması, yerel halkın ve turistlerin bilinçlendirilmesi ve altyapı yatırımlarının yapılması gibi konular yer almaktadır. Ayrıca, sürdürülebilir turizm anlayışı çerçevesinde, kültürel ve doğal varlıkların korunmasına yönelik stratejiler geliştirilmiştir.

Bu çalışmanın, Finike ve Kumluca'nın kültürel ve doğal mirasının korunmasına, sahanın turizm potansiyelinin artırılmasına ve yerel ekonominin canlandırılmasına katkı sağlaması hedeflenmektedir. Ayrıca, yerel yönetimler, turizm işletmeleri ve diğer paydaşlar için bir rehber niteliğinde olması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Finike, Kumluca, Kültürel Turizm, Kültür Rotası

SUMMARY

GEOGRAPHICAL CHARACTERISTICS OF CULTURAL HERITAGE ROUTES IN FİNİKE AND KUMLUCA (ANTALYA) AND PLANNING SUGGESTIONS

This study aims to identify the geographical features of cultural heritage routes in the Finike and Kumluca districts, located in the western part of Antalya province, promote these routes, and provide recommendations for sustainable tourism planning. Finike and Kumluca are two significant areas that have hosted numerous civilizations from ancient times to the present, boasting a rich historical and cultural heritage. The study thoroughly examines the natural and cultural geographical characteristics of these two districts.

Firstly, the general geographical features of Finike and Kumluca have been addressed. In the second section, cultural heritage elements such as ancient cities and historical structures in both areas have been introduced. Subsequently, an analysis of the cultural heritage routes was conducted, and the geographical features of these routes were evaluated. Recommendations have been proposed for the more effective planning and promotion of cultural heritage routes in Finike and Kumluca. These recommendations include marking the routes according to specific standards, enhancing promotional activities, raising awareness among local communities and tourists, and investing in infrastructure. Additionally, strategies have been developed to protect cultural and natural assets within the framework of sustainable tourism principles.

This study aims to contribute to the preservation of the cultural and natural heritage of Finike and Kumluca, enhance the tourism potential of the area, and revitalize the local economy. Additionally, it is intended to serve as a guide for local governments, tourism businesses, and other stakeholders.

Key Words: Finike, Kumluca, Cultural Tourism, Cultural Route

TEŞEKKÜR

Çalışmamda desteklerini esirgemeyen, bana karşı her zaman açık, anlaşılır, çözüm odaklı ve yol gösterici olan tez danışmanım Prof.Dr. Cemali SARI' ya çok teşekkür ederim.

Bilgi toplama sürecinde gittiğim kurum ve kuruluşlarınun yetkililerine ve çalışanlarına teşekkür ederim.

Arazi çalışmalarımdan bazılarına katılarak bilgi ve tecrübelerini paylaşan; Bayram KARAKAŞ, Harun KARAKAYA, Okay SÜTÇÜOĞLU, Sadife ve Sergen AYDIN' a çok teşekkür ederim.

Rota bilgilerinden yararlandığım; Argun BAYDAN, Cemal ZERCEPAN, Serhat GÜNER, Ersoy ÇETİNKAYA, Andrew WIELOCHOWSKI, Mehmet ORHAN, Tuncer KOÇ'a teşekkür ederim. Ayrıca fotoğraf arşivlerinden faydalandığım Şahika ÖNER, Reyhan KAPLAN, Yazgülü CAN, Gizem TEPENÇELİK ÖZALP' e teşekkür ederim.

Emirhan BERBEROĞLU nezdinde desteklerini esirgemeyen tüm arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

Beni okumam ve ilerlemem konusunda her zaman destekleyen anne ve babamın varlıklarına şükranlarımı sunarım.

Ayrıca süreç boyunca maddi-manevi hiçbir desteğini esirgemeksizin her zaman yanımda olan, tüm arazi çalışmalarını birlikte yaptığım, her işi daima kolaylaştıran biricik eşim, yol arkadaşım ve destekçim Ali SARI' ya sonsuz teşekkür ederim.

ÖNSÖZ

Finike ve Kumluca, Antalya'nın batısında yer alan iki ilçedir. Her iki ilçe de tarihi ve kültürel zenginlikleri ile ön plana çıkmaktadır. Bu zenginliklerin keşfedilmesi ve korunması için kültür rotaları oluşturmak, sahanın turizm potansiyelini artıracak ve kültürel mirasın önemsenerek, gelecek nesillere aktarılmasını sağlayacaktır. Bu çalışma, saha halkının kültürel kimliğine sahip çıkması ve turizm sektörünün sürdürülebilirliği açısından da büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, Finike ve Kumluca'da kültür rotaları oluşturmak için çalışmaların başlatılması ve desteklenmesi gerekmektedir. Çalışmadaki kültür rotaları, sahanın tarihi ve kültürel mirasını tanıtmak, korumak ve gelecek nesillere aktarmak amacıyla oluşturulmuştur.

Antik kentler, tarihi yapılar, müzeler, geleneksel el sanatları atölyeleri, yöresel lezzetlerin bulunduğu pazarlar ve festivaller gibi birçok noktayı kapsayacak olan rotaların oluşturulması, ziyaretçilere sahanın zengin kültürel dokusunu keşfetme fırsatı sunacaktır. Ayrıca, bu kültür rotaları sayesinde yerel halkın gelir kaynaklarının artırılması ve kültürel etkileşimin desteklenmesi de hedeflenmektedir. Finike ve Kumluca'nın sahip olduğu tarihi ve kültürel mirasın korunması ve tanıtılması için kültür rotalarının oluşturulması, sahanın turizm potansiyelini artıracak ve sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlayacaktır. Ancak böyle bir çalışmada tek bir şahsın değil, hayata geçirilmesi için, tüm paydaşların desteği ve işbirliği büyük önem taşımaktadır. Gelecekte çalışma alanındaki kültür rotalarının çoğalmasını ve kültür turizmi potansiyelinin gerçekleşmesini dilerim.

Gülsüm SARI

Antalya, 2024

GİRİŞ

Doğal ve beşeri sistemler arasındaki ilişkiyi, çeşitli ilkeler ve yöntemler dahilinde inceleyen coğrafya, turizm konusuyla da yakından ilgilenmektedir. Coğrafya, mekanın doğal özelliklerine hakim olmasının yanı sıra, nüfus, taşıma kapasitesi, beşeri ve ekonomik faaliyetler, turizme konu olabilecek potansiyel değerler, turizmin etkileri gibi alanlarda da söz sahibidir ve çalışılacak konunun etraflıca analiz edilmesine imkan sağlar. Bu açıdan Turizm Coğrafyası, Beşeri Coğrafya' nın en önemli alt dallarından biridir. Turizm faaliyetlerinin eski çağlardan beri yapıldığı bilinmekle birlikte tüm dünyada yaygınlaşmaya başlaması Sanayi Devrimi' nin ardından yaşanan teknolojik gelişmelerle olmuşsa da kitlelerin asıl katılımı II. Dünya Savaşı' nın ardından ulaşım ve taşımacılıkta yaşanan gelişmelerle başlamıştır. Günümüzde özellikle kalkınmakta olan sahalar için en önemli ekonomik faaliyet kollarından biridir.

Turizm, uzmanlar ve ilgili kurumlar tarafından farklı şekillerde tanımlanmakla birlikte, genel olarak insanların bir günden fazla konaklamasını içeren; gezme, dinlenme, eğlenme veya kültürel deneyim kazanma gibi amaçlarla gerçekleştirdikleri, para kazanma amacı taşımayan, aksine turistin harcamada bulunduğu bir ekonomik faaliyet olarak kabul edilmektedir. Turizm; yaz turizmi (kıyı ve deniz), kış turizmi (kayak), inanç turizmi, tarihi ve kültürel turizm, doğa turizmi (dağ, akarsu, göl, peri bacaları vb.), sağlık turizmi, ekstrem turizm, ekoturizm, karanlık turizm ve astro-turizm gibi çeşitli alt türlere ayrılmaktadır. Bu çalışma ise kültürel turizm kapsamında ele alınmıştır.

Antalya'da, tarihin çeşitli dönemlerine ve farklı medeniyetlere ait çok sayıda yol sisteminin varlığı bilinmektedir. Bu yol sistemlerinin birçoğu günümüzde tespit ve tescil edilmiş olup, kaynaklarda yerini almıştır. Her ne kadar istenilen seviyede olmasa da söz konusu yol sistemleri, kültür turizmi kapsamında değerlendirilmeye başlanmıştır (Sarı vd.,2017:162).

Kültür turizmi kapsamında değerlendirilen ve son yıllarda artan bir trendle turistlerin ilgisini daha çok çeken kültür rotalarını doğal veya tarihi turizm potansiyelleri dikkate alınarak hazırlanabilmektedir. Kültürel ögelerin veya antik kentlerin bir rota ile birbirine bağlanması farkındalığı ve koruma bilincini artırmakta, turizm faaliyetini desteklemekte, sahanın ekonomik gelirlerini arttırmaktadır. Üstelik genellikle eğitimli insanların katıldığı bir turizm türü olduğundan çevreye duyarlı gerçekleşmekte ve kaynakların sürdürülebilir kullanımını da desteklemektedir.

Finike ve Kumluca ilçelerinde bugüne kadar sadece Likya Yolu kültür rotası kurgulanmış ve hayata geçirilmiştir. Ancak o rota da iki ilçenin de sahil yolundan geçip

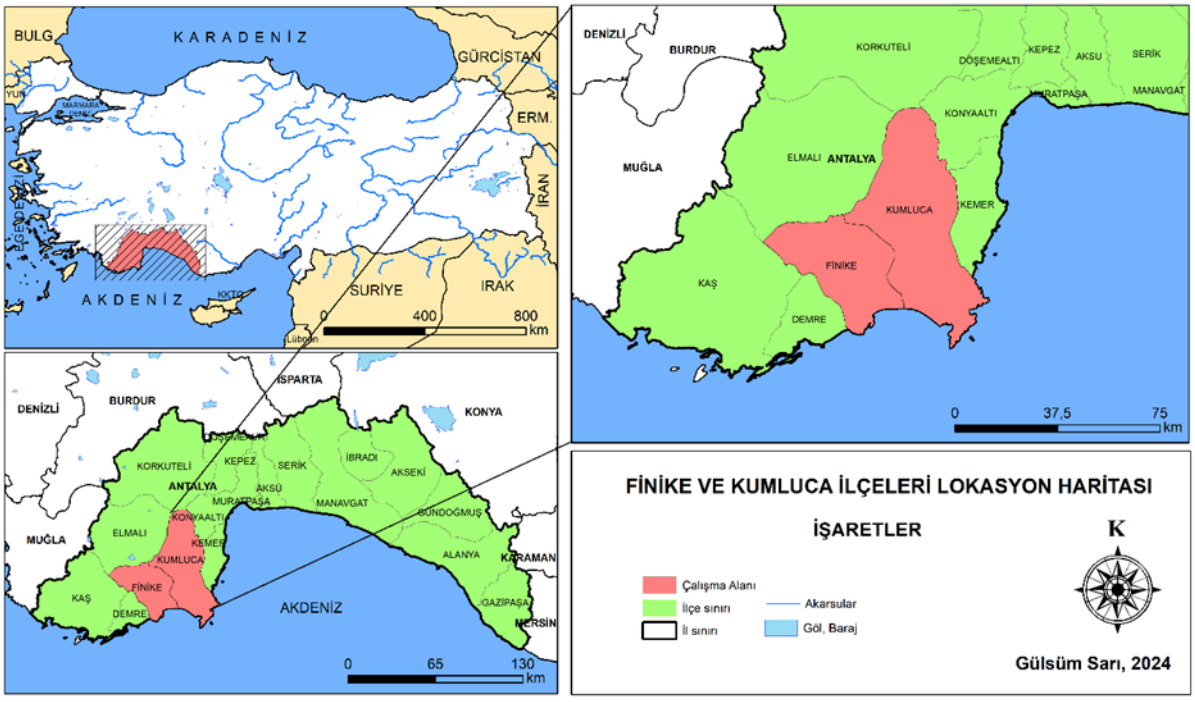
gitmekte, konaklamalı turizme katkıda bulunmamakta ve kültür miraslarının var olan potansiyellerini tanıtmasına ve turizme kazandırmasına mâni olmaktadır. Halbuki iki ilçe de kültürel miraslar ve antik kentler açısından son derece zengindir. Prof. Dr. Nevzat Çevik' in de dediği gibi "Buralarda bir antik kenti bulmak değil bulmamak şaşırtır insanı."

Araştırmanın en önemli bulgusu Finike ve Kumluca' da bulunan önemli antik kentlerin ve kültürel noktaların, oluşturulan kültür rotası ile kültür turizmi kapsamında değerlendirilebileceğidir. Bu noktaların turizm alanında görünürlüğünün artması sahaya yeni turistler ve yatırımcılar çekecektir. Ayrıca önemleri ve koruma düzeyleri artan bu noktalar gelecekte daha sürdürülebilir şekilde kullanılacaktır.

a) Araştırma Alanının Yeri, Sınırları ve Kapsamı

Türkiye'nin güney-güneybatısında Antalya ili yer almaktadır. Antalya'nın ilinin batısında bulunan Finike ve Kumluca ilçeleri çalışma alanının sınırlarını oluşturmaktadır. Matematik konumları 36°K- 37°K enlemleri ile 29°30' D - 30°30' D boylamları arasındadır. Kumluca ilçesinin yüzölçümü 1.253 km²; Finike ilçesinin ise 655 km²' dir. Çalışma alanının batısında Demre, kuzeybatısında Kaş, kuzeyinde Elmalı ve Korkuteli, doğusunda ise Kemer ve Konyaaltı ilçeleri yer alır (Harita 1).

Toplam çalışma alanı 1908 km²' dir. Çalışma kapsamında iki ilçedeki kültür mirası noktaları tespit edilmiş ve kültür rotası planlaması yapılmıştır.

Harita 1. Çalışma Sahasının Lokasyon Haritası

Bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Finike ve Kumluca' nın fiziki ve beşeri coğrafya özelliklerine yer verilmiştir. İkinci bölümde çalışma sahasında bulunan ve

rotalar üzerinde yer alan kültürel mirasları tespit edilerek tanıtılmış ve planlanan kültür mirası rotaları açıklanmışır.

b) Araştırmanın Amacı ve Önemi

Finike ve Kumluca'nın asıl geçim kaynağı tarım, madencilik ve az miktarda kıyı turizmidir. Ayrıca sahanın önemli bir kültür turizmi potansiyeli de mevcuttur. Dolayısıyla yakın zamanda (2023 yılı) cittaslow (sakin şehir) ilan edilen Finike' de ve komşu ilçesi Kumluca' da tarihi ve kültürel varlıkların koruma altına alınması ve tanıtılması eskisinden daha önemli bir hale gelmiştir.

Çalışmada, oluşturulacak kültür mirası rotaları ile sahadaki tarihi ve kültürel miras ögelerinin bilinmesi ve korunması amaçlanmıştır. Bu bağlamda rotanın geçeceği güzergahın oluşturulması; kültür miraslarının tanınmasını sağlayacak ve çalışma alanını turistler için daha çekici hale getirecektir. Ayrıca genellikle tarımla geçinen halk için turizm gibi önemli bir gelir kaynağı oluşacaktır. Bu sayede Finike ve Kumluca'da az gelişmiş olan turizmin ilçelere katkısı artacaktır. Dolayısıyla, halkın refah düzeyi yükselecektir. Sonuçta hem kültür miraslarının korunması bilinci hem de ekonomik gelişmişlik düzeyi artacaktır.

Bu çalışma, bahsi geçen ilçelerde kültür turizminin gelişimine katkı sunması, insanların ve yerel yönetimlerin alanın ekolojisine ve kültürel değerlerine sahip çıkması için yapılmıştır. Ayrıca sahada gelecekte yapılacak kültür turizmi ve kültür rotası planlaması alanlarındaki çalışmalara temel oluşturması amaçlanmıştır.

c) Araştırmada Kullanılan Materyal ve Metot

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemleri kapsamında literatür tarama, arazi çalışması ve elde edilen verilerin analizi edilmesi teknikleri kullanılmıştır. Konuyla ilgili literatür tarandıktan sonra, sahada bulunan ören yerlerinin ve önemli kültür noktalarının isimleri ve yerleri belirlenmiştir. Rotaya konu olacak önemli noktaların tespiti ve geçmişte ulaşım amacıyla kullanılma ihtimali yüksek alanların (boğaz,vadi, sırt gibi jeomorfolojik noktalar) belirlenmesi, harita ve arazi üzerindeki çalışmalar, rotaların oluşturulması ve değerlendirme şeklinde ilerlemiştir. Çalışmaya konu olan iki ilçedeki Kaymakamlık, Belediye, İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü, Meteoroloji Genel Müdürlüğü, Kumluca Ticaret ve Sanayi Odası (KUTSO), Arykanda Doğa Sporları Kulübü Derneği (ADOS), Akdeniz Üniversitesi Meslek Yüksekokulu Turizm ve Otel İşletmeceliği Bölümü gibi kurum ve kuruluşlarla yüzyüze görüşmeler yapılmış ve bilgiler toplanmıştır.

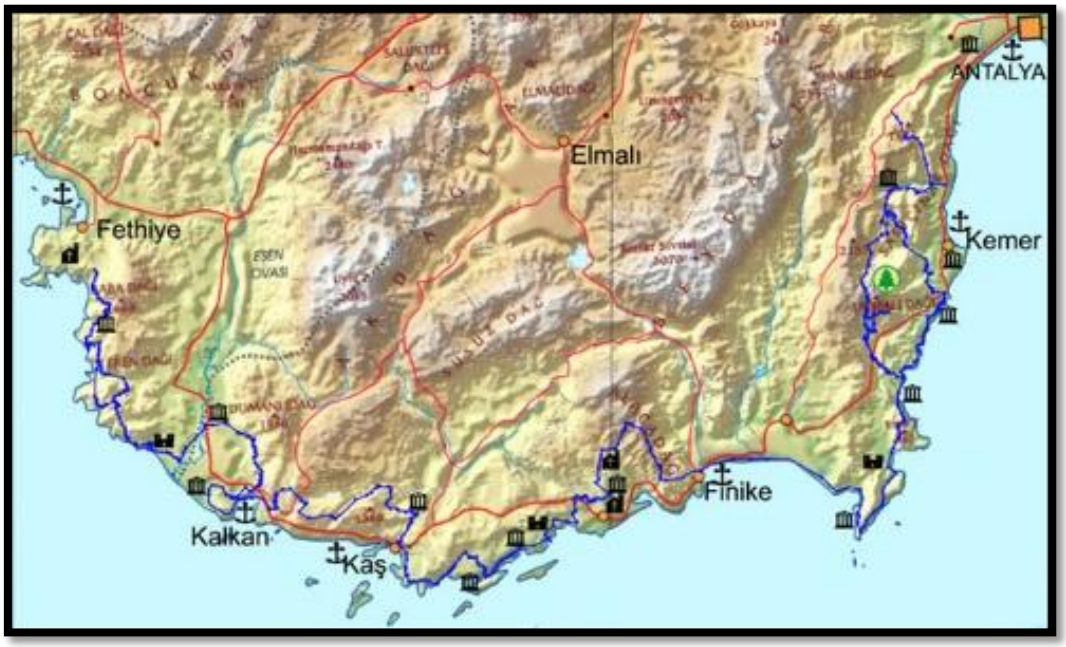
Yerel turizm ve seyahat rehberleri, alan çalışmaları, arkeoloji ve tarih kitapları, etnografik kaynaklar, resmi turizm web siteleri, makale ve tezler, haritalar, ilgili bakanlık ve

resmi müdürlüklerden elde edilen kaynaklar, yerel basın ve dergiler, internet araştırmasından elde edilen kaynakların çalışmada kullanılması planlanmıştır.

Google Earth üzerinde incelemenin ardından birkaç alternatif rota planlanmış ve araziye çıkılmıştır. Arazi çalışmasından elde edilen rota ve fotoğraflar, Google Earth ve Wikiloc programları kullanılarak kaydedilmiş, bu kayıtlar ArcGIS 10.8 programıyla çizilerek çalışmada rotalara dair haritalar olarak sunulmuştur. Ayrıca çalışılan alanın fiziki ve beşeri coğrafyasına ait haritalar da ArcGIS 10.8 programıyla hazırlanmıştır. Bunun sonucunda sahada alternatif kültür turizm rotaları oluşturmuş ve saha ekonomisine katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Yetkili kurum ve kuruluşlarca yapılacak kültür turizmi konulu çalışmalara temel oluşturması temenni edilmektedir.

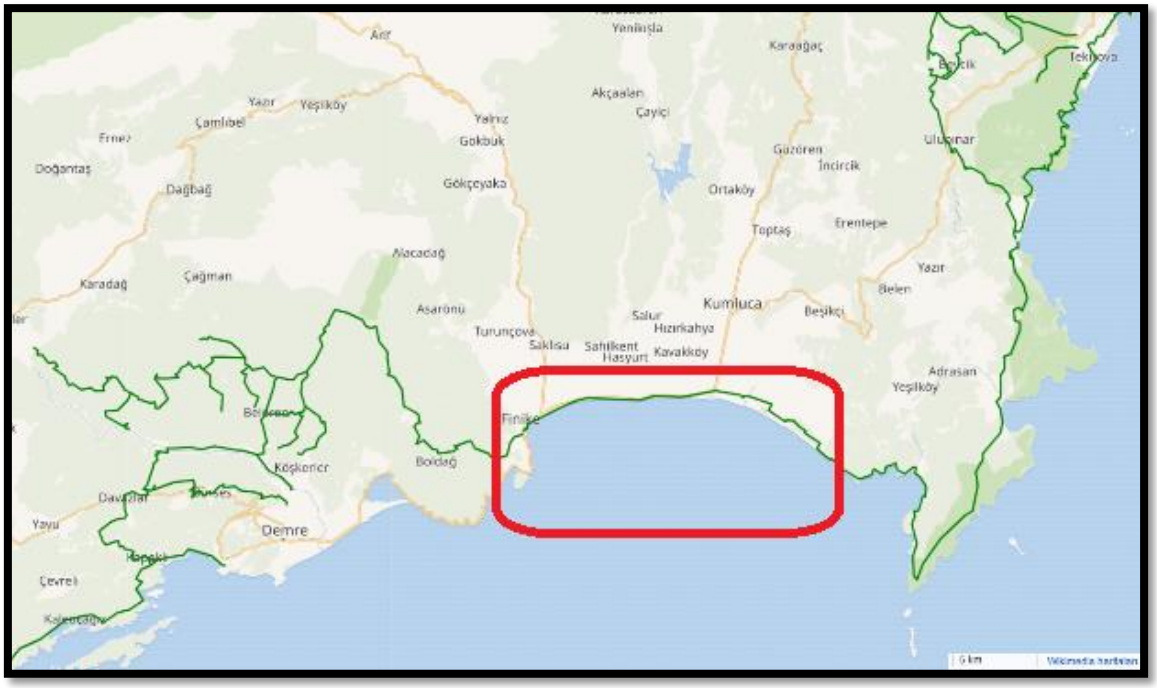
d) Araştırmanın Problemi

Antik Dönem' de Likya' nın en önemli yerleşmelerini barındıran Finike ve Kumluca, günümüzde turizm anlamında yeterince tanıtılamamıştır. Kültür turizmi açısından fayda sağlayabilecek tek çalışma Likya Yolu olmuştur. Likya Yolu, Türkiye'nin güneyinde Fethiye'den Antalya'ya uzanan, toplam uzunluğu 760 km olan ve yürüyüşün tamamlanmasının ortalama 29 gün sürdüğü bir yürüyüş rotasıdır (Şekil 1). Rota, ağırlıklı olarak Roma dönemine ait yollar, eski patikalar ve katır yollarından oluşmakta olup, genellikle kayalık ve taşlık bir yapıya sahiptir ve bu nedenle dağ bisikleti kullanımına uygun değildir. Sahil ile dağlar arasında konumlanan bu rota, sık sık dik yükseltiler içermektedir. Likya Yolu, 1999 yılında Kate Clow tarafından araştırılmış, tasarlanmış ve işaretlenmiştir. Bu özellikleriyle Türkiye'nin ilk uzun mesafeli yürüyüş rotası olma özelliğini taşımaktadır(Kültür Rotaları Derneği, 2023).

Şekil 1. Likya Yolu Parkuru (Mavi Çizgi ile Gösterilen Likya Yolu' dur.)

Kaynak: Kültür Rotaları Derneği https://cultureroutesinturkey.com/tr/likya-yolu/ (erişim tarihi: 06.12.2023)

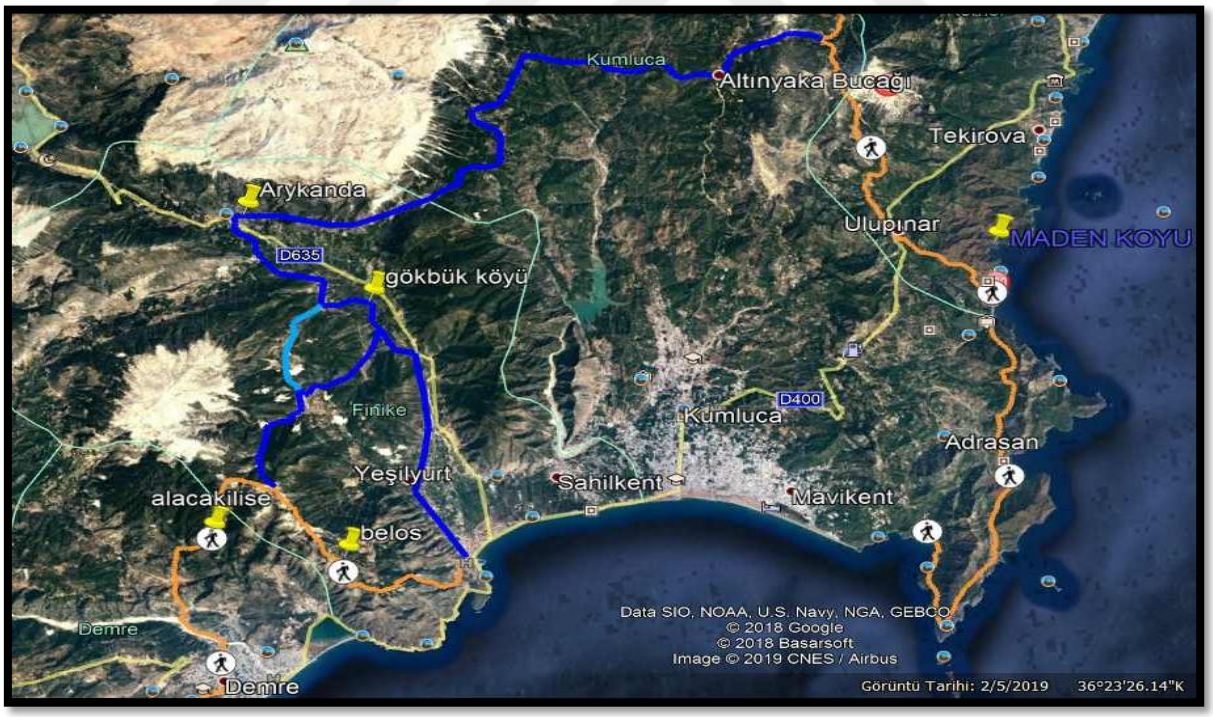
Şekil 2. Finike- Kumluca Arasında Likya Yolu' nun Mevcut Durum (Yeşil Çizgi Likya Yolu Güzergahlarını Göstermektedir.)

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Likya_Yolu#/map/0 (erişim tarihi: 02.07.2024)

Finike ve Kumluca' ya yakın sahalardaki turizm potansiyellerini geliştiren Likya Yolu'nun Finike ve Kumluca'da sahildeki asfalt yolu takip etmesi, geçmişteki Likya yerleşmeleri açısından gerçeği yansıtmamaktadır (Şekil 2). Likya Yolu Garanti Bankasının yaptığı bir yarışmada birinci olan bir projedir, ilk oluşturulduğunda 509 km' lik bir parkur özelliği göstermektedir. Günümüzde ise (2023 itibariyle) yapılan revize çalışmaları neticesinde 760 km' lik bir kültür rotası özelliğine dönüşmüştür. Ancak Kate Clow' un hem rota kitaplarında hem de 24.11.2023 tarihli DW Türkçe (+90) Youtube kanalına verdiği röportajda belirttiği gibi Finike- Kumluca arasındaki kısımda görülmeye ve yürünmeye değer bir güzelliğin olmadığı, bu kısmı bir dolmuşla geçerek Mavikent' e ulaşılabileceği yönündedir (https://www.youtube.com/watch?v=fIC25yZ4FrU erişim tarihi: 29.11.2023). Likya Yolu'nun durakları sırasıyla incelendiğinde; Ovacık'tan başlayarak Faralya, Kabak, Alınca, Bel, Gavurdağı, Xanthos, Kınık, Akbel ve Patara üzerinden ilerlemekte, ardından Kalkan, Sarıbelen, Gökçeören, Çukurbağ ve Kaş'a ulaşmaktadır. Kaş'tan sonra Liman Ağzı, Boğazcık, Üçağız, Çayağzı ve Myra'yı takip eden yol, Finike, Karaöz, Gelidonya Burnu, Adrasan ve Çıralı gibi duraklarla devam eder. Rotanın son bölümlerinde ise Tekirova, Göynük Yayla, Göynük, Hisarçandır, Çitdibi ve Geyikbayırı'nda son bulur. Finike merkezden doğrudan Mavikent' e (Kumluca) geçtiği görülmektedir. Ancak Finike ve Kumluca ilçelerinde çok sayıda arkeolojik sit alanının (çalışmanın ilerleyen kısımlarında sunulmuştur) yanı sıra doğal ve beşeri güzellikler de bulunmaktadır.

Likya Yolu'nun hâlihazırdaki Finike-Kumluca bölümü sürdürülebilir turizm açısından değerlendirildiğinde çevrenin bozulmuş veya değiştirilmiş olduğu, koruma alanlarının veya tarihi-kültürel değerlerin bulunmadığı görülmüştür. Ayrıca kıyıda çok yoğun olan yapılaşma ve asfalt yol güzergahı estetik gereksinimleri karşılamaktan uzaktır.

Likya Yolu'nun Finike-Kumluca arasındaki yaklaşık 20 km'lik mevcut rotası şehrin içerisinden geçerek Finike sahilindeki Akdeniz Caddesi'ndeki asfalt yol aracılığıyla Kumluca sahil obaları üzerinden Karaöz'e bağlanmaktadır (Şekil 2). Bu yol güzergâhında korunan alan bulunmamaktadır, çevre bozulmuş ve değiştirilmiştir. Likya Yolu' nun bu kısmı yürüyüşçüler tarafından sıkıcı bulunup atlanmaktadır. İnsanlar bu güzergahı genellikle dolmuşla geçmeyi tercih etmektedir. Zira taşıt trafiği, yerleşim yerlerinin çok sık olması, sera alanları, görülmeye değer doğal veya kültürel bir güzelliğin bulunmaması gibi faktörler bu alanı turistlerin gözünde önemsizleştirmektedir. Yolun bir tarafı asfalt yol diğer tarafı yaşam alanıdır, bu yaşam alanı bireysel ya da yapı kooperatifi şeklinde yapılmış, estetikten uzak, betonarme ve ağırlıklı olarak çok katlı binalardan oluşmaktadır. Binalardaki dairelerin çoğu 'yazlık' olarak kullanılmaktadır, bunların dışında turizm amaçlı kullanılan pansiyonlar ve moteller de ağırlıklı olarak betonarmedir.

Şekil 3. KUTSO Tarfından Hazırlanarak BAKA' ya Sunulan Alternatif Güzergah Projesi (KUTSO)

Yolun sahil bandındaki ana yoldan geçmesi, iç kesimlerdeki doğal ve kültürel güzelliklerin gözden kaçmasına sebep olmuş ve sahanın alternatif kültür turizmi potansiyelini gerçekleştirmesine mâni olmuştur. Bu amaçla KUTSO, BAKA gibi kurumların çalışmaları olmuş (Şekil 3) ancak sonuçsuz kalmıştır. Ayrıca Kültür ve Turizm Bakanlığı 2014 yılında

Likya Yolu üzerinde (Finike-Kumluca arasında) revize çalışması yapmış; ancak yalnızca Limyra ve Rhodiapolis şehirleri rotaya dahil edilmiştir. Ancak Kültür Rotaları Derneği' nin güncel Likya Yolu haritası incelendiğinde Limyra ve Rhodiapolis' in dahil edilmediği görülmektedir (Şekil 2). Bu durumda yine iç kısımdaki antik yerleşmeler ve önemli kültür noktaları görmezden gelinmiştir. Amaç bu ilçelerdeki antik yerleşmeleri birbirine bağlayan, Likya Yolu' na alternatif bir kültür rotası oluşturmak , bu alanların korunmasını ve saha turizmine katkı sunmasını sağlamaktır.

e) Araştırma Sahası ile İlgili Önceki Çalışmalar

Finike ve Kumluca ilçelerine ait coğrafya, tarih, toprak, tarım, jeoloji, peyzaj mimarlığı, çevre mühendisliği, turizm, biyoloji, eğitim, çeşitli mühendislik alanları, işletme vb. pek çok anabilim dalında tez çalışmaları yapılmıştır.

Finike ve Kumluca' ya yönelik, konuyla da ilişkili olabilecek daha önce yapılan bazı çalışmalar şunlardır;

Sarı (1998), "*Kumluca (Antalya) İlçesi Coğrafyası*" adlı Coğrafya Anabilim dalındaki yüksek lisans tez çalışmasında Kumluca ilçesini fiziki ve beşeri coğrafya yönlerinden incelemiştir.

Demirbaş (1998) "*Finike Turizm Potansiyelinin Türk Turizmindeki Yeri"* Turizm Anabilim dalı alanında yaptığı yüksek lisans çalışmasında Finike'nin turizm arzı ve turizm talebi ile alternatif turizm tiplerini ve turizmdeki sorunları dile getirmiştir.

Sarı (2007), "*Antalya' nın Alternatif Turizm Kaynakları ve Planlanması*" konulu Coğrafya Anabilim dalı doktora çalışmasında turizm, turizm çeşitleri kavramlarını açıkladıktan sonra Antalya'nın doğal ve beşeri coğrafya özelliklerini vermiş ve Antalya İlinin alternatif turizm potansiyelini detaylı bir şekilde incelemiştir. Son bölümde de alternatif turizm kaynaklarını planlama örneklerini, alt yapı durumunu ve planlama önerilerini sunmuştur.

Benliay (2009), "*Peyzaj Planı Oluşturulması Bağlamında Finike - Kumluca Kıyı Bölgesinin Değelendirilmes*i" Peyzaj Mimarlığı Anabilim dalındaki doktora çalışmasında ilçelerin peyzaj değerlerini, fiziki ve beşeri coğrafya özelliklerini, oluşturulabilecek peyzaj desenlerini ve uygunluk düzeylerini incelemiştir.

Korkmaz (2009) "*Kumluca (Antalya) İlçesi Tarım Coğrafyası*" Coğrafya Anabilim dalında yapılan bu yüksek lisans tez çalışmasında Kumluca'nın fiziki,beşeri ve ekonomik coğrafya özelliklerini, tarımsal faaliyetleri ve tarımı etkileyen faktörleri incelemiştir.

Ayaz (2010), "*Kumluca İlçesinde Doğal Ortamın Beşeri Faaliyetlere Etkisi"* adlı Coğrafya Anabilim dalı yüksek lisans çalışmasında her bir fiziki(doğal)coğrafi özelliğin beşeri faaliyetlere etkisi incelenmiştir.

Yaman Kocadağlı (2012), "*Kalkan - Kumluca Arasında Kıyı Alanları Kullanımı ve Sorunları*" isimli Coğrafya Anabilim dalında yaptığı doktora tez çalışmasıyla bahsi geçen alanların doğal ve beşeri özelliklerini ve kıyı alanlarının kullanımı ile ilgili (tarımsal ve turizm amaçlı) ve sorunları hakkında incelemelerede bulunmuştur.

Karakuş (2014), "*Finike İlçesinin Coğrafi Etüdü*" isimli Coğrafya Anabilim dalı yüksek lisans tez çalışmasında coğrafi açıdan Finike'yi doğal, beşeri ve ekonomik yönlerden incelemiş; sahadaki sorunları ve çözüm önerilerini belirtmiştir.

Karaoğlan (2020), Coğrafya alanında yaptığı "*Finike İlçesinin Ekonomik Coğrafyası*" Coğrafya Anabilim dalındaki yüksek lisans tez çalışmasında Finike'nin fiziki,beşeri ve ekonomik yönlerden incelemiş, gördüğü sorunları ve onlara yönelik çözüm önerilerini sunmuştur.

Günay (2020)*, "Kumluca İlçesinde Meydana Gelen Doğal Afetlerin Sosyo-Ekonomik Etkileri"*adlı Coğrafya Anabilim dalı yüksek lisans tez çalışmasında fiziki ve beşeri coğrafya özelliklerinden bahsettikten sonra alanda meydana gelen doğa afetleri ve seracılara yaptığı sosyoekonomik etkileri ve doğal afetle ilgili farkındalıklardan bahsetmiştir.

Polat (2021), "*19.Yüzyılın İlk Yarısında Finike'nin Sosyo-Ekonomik ve Demografik Yapısı"* Akdeniz Yeni ve Yakın Çağ Araştırmaları Ana Bilim Dalında hazırlamış olduğu yüksek lisans tezinde Finike'nin 19. yy.'daki idari,sosyal ve ekonomik yapısı ile alınan vergilerin tiplerini incelemiştir.

Tunç (2023), "*Antalya-Finike İlçesi Doğal ve Kültürel Peyzaj Değerleri Kapsamında Alternatif Turizme Yönelik Rotaların Belirlenmesi*" adlı Peyzaj Mimarlığı Anabilim dalındaki yüksek lisans çalışmasında Finike'nin doğal ve beşeri coğrafya özelliklerine değindikten sonra, doğal ve kültürel peyzaj değerlerinin tespitini ve SWOT analizini yaparak; bunları alternatif turizm rotalarıyla birbirine bağlamıştır.

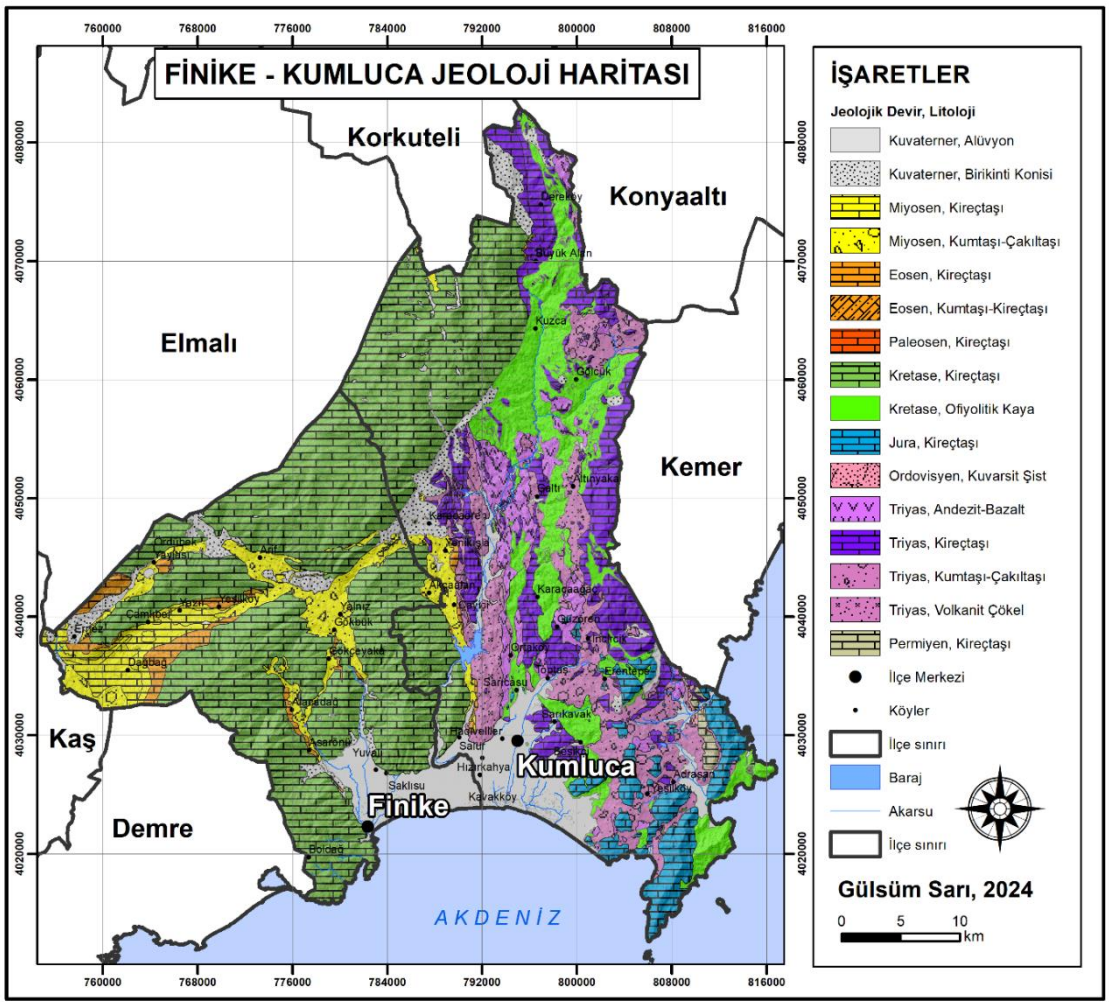
Görüldüğü gibi Finike' de turizm potansiyeline yönelik 1 çalışma ve peyzaj değerleri aracılığıyla kültür turizm rotasına yönelik 1 çalışma, Finike ve Kumluca' da kıyı kullanımlarına dair (tarım ve turizm çerçevesinde) 2 çalışma bulunmaktadır. Ancak çalışma sahasının tamamını kapsayan doğrudan kültür turizmi rotası konusunda herhangi bir çalışma bulunmamaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM
FİNİKE VE KUMLUCA İLÇELERİNİN FİZİKİ VE BEŞERİ COĞRAFYASI

1.1. Araştırma Sahasının Fiziki Coğrafyası

1.1.1. Yer Şekilleri

Çalışma alanının genelini farklı jeolojik yaşlardaki kireçtaşı tabakaları oluşturur.Finike' nin dağlık alanlarını genel itibariyle kretase yaşlı kireçtaşları (kalker) oluşturmaktadır (Fotoğraf 1.1). Finike' de farklılık arz eden alanlar Gökbük-Yalnız-Arif- Alacadağ- Asarönü dolaylarındaki miyosen yaşlı kumtaşı-çakıltaşı alanları, Ernez- Ördübek yakınlarındaki kuvaterner yaşlı birikinti konileri ve Finike ovası ile vadi tabanlarını oluşturan kuvaterner yaşlı alüvyonlarla kaplı alanlardır (Harita 1.1).

Harita 1.1. Çalışma Sahasının Jeoloji Haritası

Kumluca' da ise jeolojik çeşitlilik nispeten daha fazladır. Kuzeydeki dağlık alanlar genellikle kretase, doğudaki dağlık alanlar ise jura ve triyas yaşlı kireçtaşlarından oluşur. Salur Dağı civarı ise triyas yaşlı tortullar olan kumtaşı ve çakıltaşlarından oluşmuştur. Ayrıca ilçenin

en kuzeyinden güneyine kadar parçalı hallerde dağılış gösteren kretase yaşlı ofiyolitik kayalar, triyas yaşlı andezit, bazalt ve volkanit çökeller bulunur (Harita 1.1).

Bey Dağları' nın etek kısımlarında kuvaterner yaşlı birikinti konileri mevcuttur. Ayrıca metaformik bir kayaç olan kuvarsit şistlere de çalışma alanının bazı noktalarında parçalı hallerde rastlanmaktadır. Alakır ve Akçay vadileri boyunca, ayrıca Olympos ve Adrasan civarındaki dere tabanları ile Kumluca ve Finike ovalarında kuvaterner yaşlı alüvyonlar bulunmaktadır (Harita 1.1).

Fotoğraf 1.1. Keşlik Dağı'nda Taş Ocağı Olarak Kullanılan Kireçtaşı Yatakları (Mayıs, 2024)

Dağlık alanlardaki kireçtaşı varlığı Akdeniz ikliminin özellikleri ile birleştiğinde karst topografyasının görülmesi de kaçınılmaz hale gelmektedir (Fotoğraf 1.2). Çalışma alanının yüksek kesimlerinde kalkerli tabakalardan sızan sular yeraltına intikal etmekte ve yüksek kesimlerde yüzey sularına rastlamayı zorlaştırmaktadır. Bu durum antik dönemlerde sarnıç yapımını zorunlu kılmıştır. Günümüzde ise yağmur suyu hasadı veya artezyen kuyusu açtırma gibi yöntemlerle bu durumla baş edilemeye çalışılmaktadır. Yüksek kesimlerde yeraltına sızan sular aşağı kesimlerde, dağların etek kısımlarından yüzeye çıkmakta ve kaynak sularını oluşturmaktadır. Limyra Antik Kenti içinden çıkan düdenler buna örnek gösterilebilir. Bu durum aşağı seviyelerde hem yüzey hem yeraltı suyunun artmasına neden olmaktadır. Bu şartlar Finike ve Kumluca ovalarını kaplayan verimli alüvyonlar ile birleştiğinde ise ovaları kaçınılmaz şekilde verimli bir tarım alanı haline getirilmektedir.

Fotoğraf 1.2. Solda Çakal Tepesi' nde (Turunçova-Finike), Sağda Kilepe (Yeşilköy-Finike) Kanyonu' nun Yamacında Bulunan Delikli ve Oluklu Lapyalar (Mayıs 2024)

Çalışma alanında görülen düden (su batan- su çıkan), lapya, alüvyon dolgu ovalar, yeraltı su seviyesinin alçak ve yüksek kesimlerde farklı olması gibi unsurlar tamamıyla jeolojik yapıyla ilgilidir. Bu durum antik dönemlerde olduğu gibi günümüzde de yerleşme ve nüfus sıklığını, su hasadı yöntemlerini, yapılan ekonomik faaliyetleri (tarım, turizm gibi) yakından ilgilendirmektedir. Ayrıca Finike' de bulunan Suluin Mağarası ile Kumluca' da bulunan Ayı İni mağaraları da yine jeolojik yapının bir sonucudur. Rotalar üzerinde erime çukurluklarının olmaması veya su kaynaklarına ulaşılabilirlik açısından da yine jeolojik yapının incelenmesi gerekli görülmüştür.

Suluin Mağarası, 80 metrelik giriş kısmıyla Asya Kıtası'nın bilinen en derin mağarası olma özelliğini taşımaktadır. 1995 yılında gerçekleştirilen bir su altı araştırma ekibinin dalışında, 122 metreye kadar inilmesine rağmen mağaranın nihai sonuna ulaşılamamıştır. Kırkgöz mevkiinde yer alan bu mağara, tatlı su kaynaklarının doldurduğu ve içinde bulunan sarkıt ile dikit oluşumları göz önünde bulundurulduğunda, geçmişte kuru bir mağara olduğu düşünülen su altı mağaralarından biridir. 1995 yılında yapılan araştırmalar neticesinde, mağaranın 83 metre derinliğe ulaştığı, kanallarda ilerledikçe yaklaşık 45 metre derinlikte geniş bir salona geçildiği tespit edilmiştir. Bu salonun duvarlarının sarkıtlar, traverten havuzlar ve çeşitli speleolojik oluşumlarla bezenmiş olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca, gerçekleştirilen dalış araştırmalarında salona bağlanan çok sayıda yan kolun bulunduğu saptanmıştır (Finike Kaymakamlığı (erişim tarihi: 22.05.2024) ve https://www.kumlucatso.org.tr/arastirma-raporlari/ (erişim tarihi: 22.05.2024).

Finike, doğuda Alakır Çayı, kuzey ve batıda Toros Dağları'nın bir uzantısı olan Beydağları, güneyinde ise Akdeniz'e paralel uzanan 28 km'lik sahil şeridi ile çevrilidir. Akçay ve Alakır Çayı'nın taşıdığı alüvyonların birikmesiyle oluşan Finike Ovası, nüfus yoğunluğunun ve ekonomik faaliyetlerin en fazla olduğu bölgeyi oluşturmaktadır. Beydağları'nın kuzeydeki uzantılarında yükselti 3000 metreyi aşmakta olup, bu dağlık alan irili ufaklı birçok tepe ve dağ kütlesini barındırmaktadır. Bölgedeki başlıca dağlar arasında Gülmez Dağı, Alacadağ, Pancarlı

Dağı, Cehennem Dağı, Kartal Dağı, Keşlik Dağı ve Toçak Dağı bulunmaktadır (Karaoğlan, 2020:9).

Kumluca'nın kuzey sınırını oluşturan yüksek kesimlerde Bereket Dağı, Bakırlı Dağı ve Çalbalı Dağı yer almaktadır. Kıyı sıradağlarının en karakteristik oluşumlarından biri olan Bereket Dağı, Tahtalı Dağı (Fotoğraf 1.3) ile birlikte dikkat çeken bir coğrafi unsurdur ve tek bir zirve yerine birkaç sivri tepeden oluşmaktadır. Öne çıkan zirveler arasında Eren Dağı (Ziyaret Tepe, 2.450 m), Çürük Dağı, Bereket Dağı, Çalbalı Dağı ve Bakırlı Dağı bulunmaktadır. Bereket Dağı üzerinde, batı ucunda Bakırlı, doğu ucunda ise Eren Tepe'nin yer aldığı Belen Tepe, 2.450 metre yüksekliğiyle ilçenin önemli yükseltilerinden biridir (Harita 1.2). Sahanın kuzey yamaçları engebeli ve taşlık bir yapıya sahipken, batı ve güney yamaçlarında yaylacılık faaliyetleri yaygın olarak sürdürülmektedir. Kumluca'nın doğu sınırını Alakır Vadisi ve Gelidonya Burnu'nun kuzeyinde konumlanan Güllük Dağı oluşturmaktadır. Orta yükseklikte ve engebeli bir yapıya sahip olan bu dağlar, geniş orman örtüsüyle kaplıdır (Sarı, 1998: 24-26). Batıda, aynı zamanda Kumluca ile Finike arasındaki sınırı belirleyen Alakır Nehri Vadisi uzanırken, güneyde 28 kilometrelik Akdeniz sahil şeridi ilçeyi sınırlamaktadır.

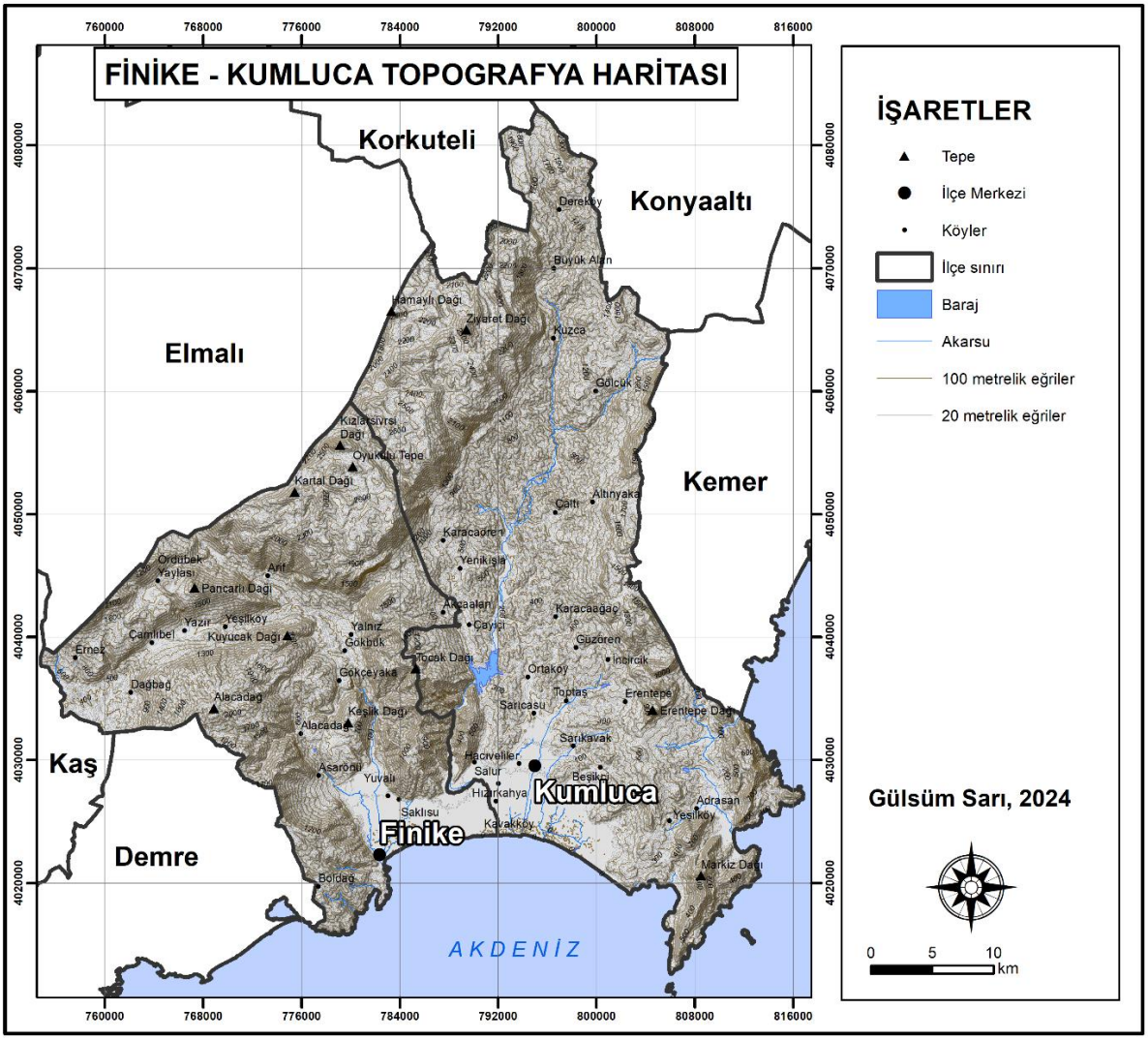
Her iki ilçenin de ana jeomorfolojik birimleri Bey Dağları, Finike ve Kumluca ovaları (Fotoğraf 1.4) ile Alakır ve Akçay nehirlerine ait vadilerdir.

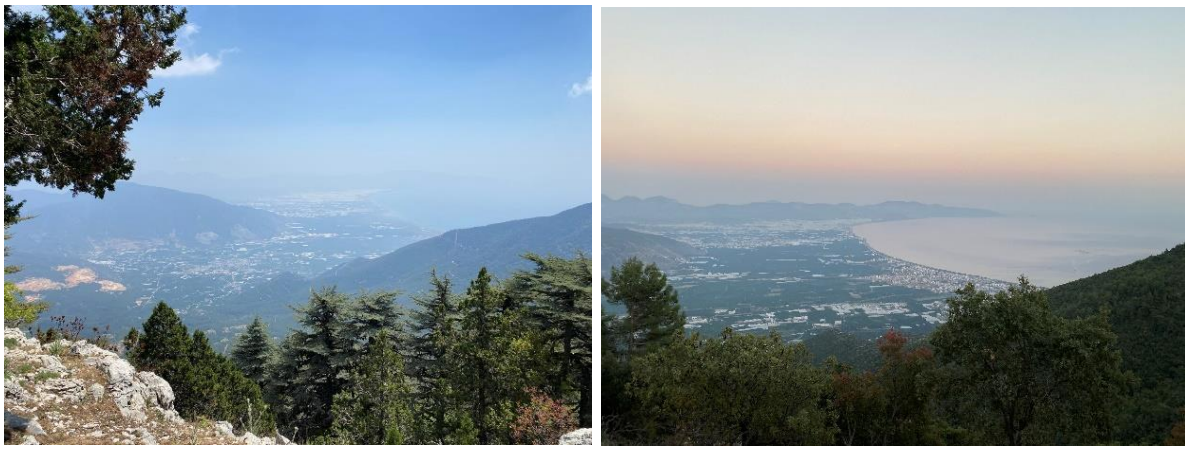
Fotoğraf 1.3. Batıdan (Sıralı- Kumluca tarafından) Teke Dağları (Solda) ve Tahtalı Dağı (Sağda) Zirvelerine Bakış (Temmuz, 2024)

Bey Dağları, Senozoik dönemde Alp-Himalaya kıvrımı sırasında oluşmuş genç ve sarp dağlardır. Fazla aşınmamış bu engebeli yapı, akarsuların oluşturduğu sahil ovalarının, Toros Dağları'nın denize paralel uzanması nedeniyle dar bir sahil şeridi şeklinde kalmasına neden olmaktadır (Erinç,1982:195).

Finike' nin ve Kumluca' nın etrafı Bey Dağları ve uzantılarıyla çevrilidir. Bunlardan Finike sınırlarında bulunanları: Batıda Alacadağ 2325 m (uzantıları Gülmez Dağı 778m, Boldağ 800 m) uzanmaktadır. Bu dağ Spratt ve Forbes tarafından 19 yy.' da seyahatlerinde Alacadağ'ı; "Finike Burnu'nda, kayalık bir doruktan ilerlerken Alacadağ'ın karlı zirvesini çevreleyen büyük bir çam ormanı görüldü (Spratt ve Forbes,2008:C.I:142)". şeklinde betimlemişlerdir.

Harita 1.2. Çalışma Sahasının Topografya Haritası

Fotoğraf 1.4. Batıdan (Yatıkardıç' tan) Finike ve Kumluca Ovalarına Bakış (Mayıs, 2024 ve Kasım, 2023)

Finike' nin kuzeyinde Pancarlı Dağı 2037 m, Kuyucak Dağı 1190 m, Keşlik Dağı 917 m, Kartal Dağı 2820 m (çevresinde Kartalkaya 2947 m, Çeştepe 2928 m), Oyukulu Tepe (Sarıkaya-Oluklu' nun en yüksek noktası 2857 m) ve Batı Toroslar' ın 3070 m ile en yüksek noktası olan Kızlar Sivrisi yer alırken; doğusunda (Finike- Kumluca arasında, Kumluca' nın batısında bulunmakta) 1315 m ile Toçak Dağı (eteklerinde Limyra Antik Kenti ve Kırkgöz-Roma-Köprüsü yer alır) bulunmaktadır (Harita 1.2).

Kumluca sınırlarında yer alan önemli yükseltiler; kuzeyde Ziyaret Dağı 2828 m (Ziyaret Tepesi 2413 m), Bey Dağı 2777 m ile bulunur. Ayrıca Kumluca- Elmalı sınırında 2612 m ile Hamaylı Dağı uzanmaktadır. Doğusunda 1227 m ile Görece Dağı, 1163 m ile Erentepe Dağı, 973 m ile Olympos Antik Kenti yakınlarında bulunan Musa Dağı (Eren Tepesi), 741 m ile Şapşal Dağı, 984 m ile Karaöz-Gelidonya Burnu arasında bulunan Markiz Dağı uzanır.

Çalışma alanında dağlık alanların fazla yer kaplaması zorlukların yanı sıra çeşitli zenginlikleri de sunmaktadır. Bu alanda dağlar kıyıya paralel uzandığından orografik yağış oluşumunu kolaylaştırmaktadır. Bu durum yükseklere çıktıkça yağışın artmasına ve bitki örtüsünün daha gür ve çeşitli olmasına sebep olmaktadır. Zira Batı Toroslar endemik zenginlik açısından değerlendirildiğinde ülkemizde ilk sırada yer alır. Ayrıca dağlar kıyı ile iç kesimleri birbirinden bir set gibi ayırdığından bariz bir iklim farklılığı da oluşturmaktadır. Yukarıda verilen dağlık alanlar antik dönemden beri yerleşmelere sahne olmuştur. Dolayısıyla üzerinde veya eteklerinde antik kentlerin kalıntılarına, kaya mezarlarına rastlanır. Ayrıca doğa koruma alanları, ormanlar, endemik türler, yaylacılık faaliyetleri ve taş ocaklarının varlığı da yine dağlık alanların mevcudiyeti ile ilgilidir.

Likya, denize açılan dört büyük vadiyle şekillenmiştir: Ksanthos Vadisi, Kasaba Vadisi, Arykanda Vadisi ve Kardiç Vadisi. Arykanda ve Kardiç Vadileri, Bey ve Tahtalı Dağları arasında yer alır ve Finike Ovası'na açılır. Bu vadiler, Asıl Likya veya Deniz Likyası olarak adlandırılan bölgeyi oluşturur (Spratt ve Forbes, 2008:164-166).

Yer şekilleri, kıyı ile iç kesimler arasındaki ulaşımı zorlaştırmasına rağmen geçmişte antik yerleşimler arasında dağ patikalarından; günümüzde kırsal kesimler ve köyaltı yerleşmeleri arasında asfalt veya orman yollarıyla ulaşım daima söz konusu olmuştur. Kıyıda bulunan antik yerleşmeleri birbirine bağlayan sistem deniz yolu ulaşımı iken; dağlık Likya' daki ulaşım sırtlardan, eteklerden veya vadi içlerindeki patikalardan sağlanmıştır.

Finike Ovası, topoğrafik yapısı itibarıyla farklı özelliklere sahip alanlardan oluşmaktadır. Tam düzlük alanlar, Yalnız Mahallesi'nin güneyi ile Çamlıbel, Günçalı, Başgöz ve Göltarla mahallelerini kapsamaktadır. Buna karşılık, Boldağ'ın bir bölümü, Yeşilyurt Mahallesi'nin batı kesimi, Asarönü, Gökçeyaka'nın belirli kısımları, Gökbük, Yeşilköy, Yazır ve Arif mahalleleri, dalgalı düzlükler ve az eğimli yamaç alanları içerisinde yer almaktadır (Açıkgöz ve Akköprü,2023:97). Tocak, Gülmez, Keşlik, Alacadağ, Kuyucak, Cehennem, Susuz ve Kartal dağlarında ise tüm eğim sınıflarına rastlanmakta olup, bu dağlık bölgelerde yer şekilleri, yüksekliğe ve jeomorfolojik süreçlere bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Bu durum, bölgenin hem tarımsal faaliyetlerini hem de yerleşim ve arazi kullanım biçimlerini doğrudan etkilemektedir.

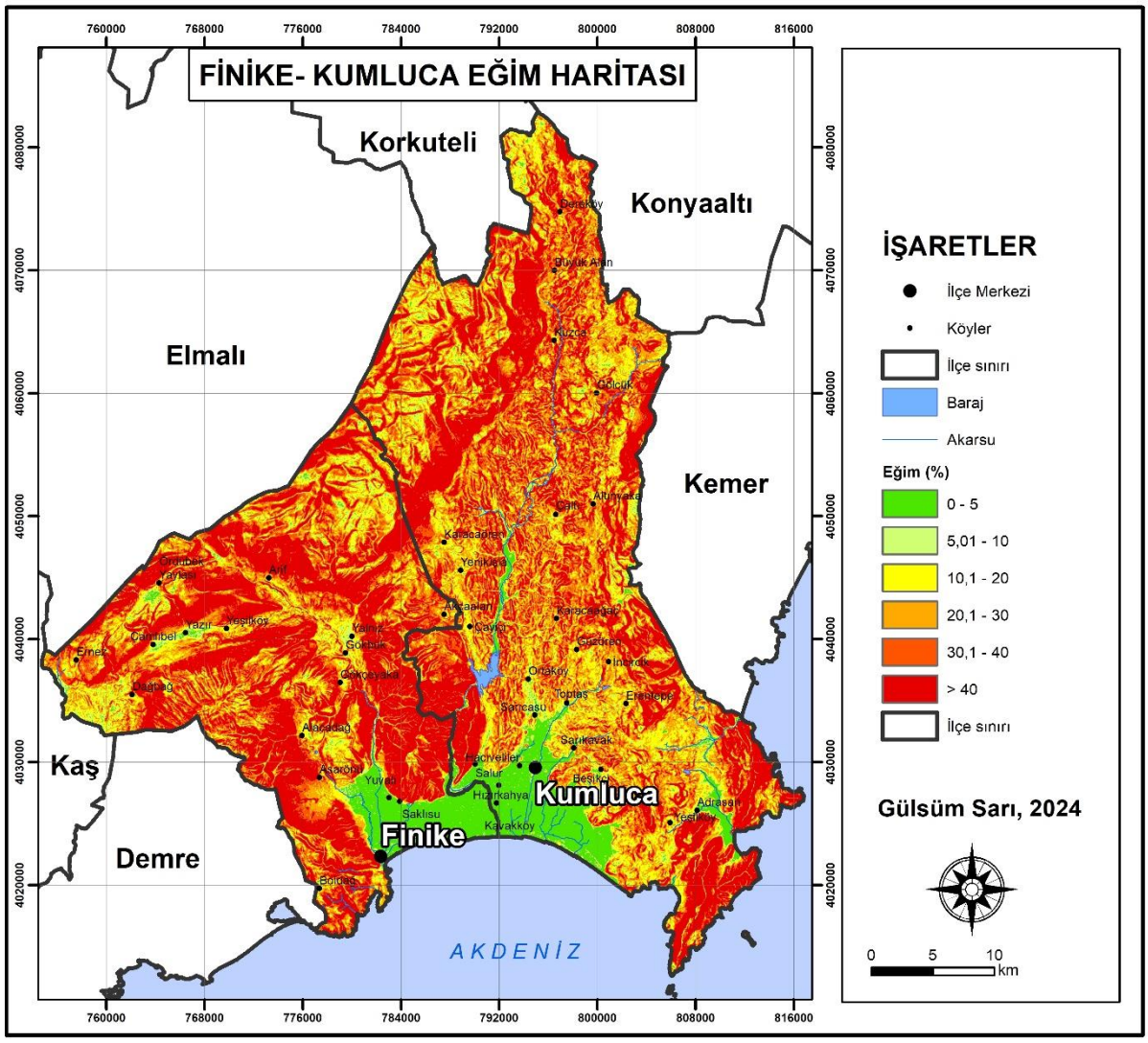
Çalışma alanının büyük kısmı dağlık olduğundan bu alanlarda eğim derecelerinin %30 ve üzerinde olduğu görülmektedir. (Harita 1.3) Finike ve Kumluca ovalarının bulunduğu yerler ve ovalardaki vadi tabanları ise tam düz-çok hafif eğimli ve deniz seviyesine yakın olarak sınıflandırılabilir (Tablo 1.1).

Tablo 1.1. Çalışma Alanının Sayısal Eğim Değerleri

Eğim (%)	**Alan (Ha)**	**%**
0- 5	21.760	7,58
5- 10	11.709	4,08
10- 20	40.321	14,05
20- 30	56.465	19,68
30- 40	53.253	18,56
> 40	103.382	36,04
Toplam	286.891	100,00

Kumluca ovasının bulunduğu alan, Salur, Hızırkahya, Kavakköy, Hacıveliler ve ilçe merkezinin bulunduğu alan 0-5 arasındaki eğime sahip olup tam düzlük-çok hafif eğimli alan olarak adlandırılabilir. Yenikışla, Karacaören, Çayiçi, Sarıcasu, Ortaköy, Toptaş, Adrasan, Güzören, Erentepe ve Yeşilköy gibi mahalleler ise 5-10 arası orta eğime sahip olup hafif dalgalı şeklinde yorumlanabilir. Büyükalan, Dereköy, Altınyaka, Gölcük, Karaağaç gibi yerler ise eğim oranı 30' dan fazla olan aşırı eğimli ve sarp alanlardır. Kumluca' da Bey Dağı çevresi, Ziyaret Dağı, Gücer (Şapşal) Dağı gibi alanlar aşırı eğimli yerlere örnek gösterilebilir.

Coğrafi planlaması yapılan rotalar arasında motorlu taşıtlar veya bisiklet ile katedilebilenler olduğu gibi trekkinge uygun olanlar da mevcuttur. Trekking, doğada yapılan yürüyüşlerin genel adıdır.

Harita 1.3. Çalışma Sahasının Eğim Haritası

Trekking, rehber, yardımcı rehber, taşıyıcılar veya yük hayvanları ile aşçı desteğiyle yapılan, iki günden uzun sürebilen bir doğa yürüyüşüdür. Yürüyüşçünün tüm yükünü kendisinin taşıdığı sportif türü ise giderek daha popüler hale gelmektedir. Zorlu çıkışlar ve sürekli yükselme gerektiren klasik trekking, dağcılığa benzer bir tarzdır (Şahin, 2021:31).

Trekking'in alt seviyesi olan hiking, günlük ve daha hafif doğa yürüyüşlerini ifade eder. Hiking, küçük sırt çantası ve günlük ekipmanla, mevsim fark etmeksizin 5 ila 30 km arasında yapılan günübirlik doğa yürüyüşleridir (Şahin,2021:33).

Arazinin eğim oranlarının incelenmesi, oluşturulacak parkurların zorluk dereceleri hakkında bilgi sunmak açısından gerekli görülmüştür.

Tablo 1.2. Trekking Sporundaki Parkurların Zorluk Derecelerine Göre Sınıflandırılması

ZORLUK DERECESİ	ÖZELLİKLERİ
Zorluk Derecesi 1	Eğim oranı düşük olup çıkışlar 100 metreyi aşmamaktadır. Geniş patikalar ve düzgün yollar mevcuttur. Toplam yürüyüş süresi 2 saati geçmez. Yürüyüşe yeni başlayanlar ve sağlık sorunu bulunmayan herkes için uygundur.
Zorluk Derecesi 2	Eğim düşük olup çıkışlar toplamda 300 metreyi geçmez. Patikalar hafif bozulmuştur. Toplam yürüyüş süresi 3,5 saati aşmaz. Hafif yürüyüş deneyimi olanlar için uygundur.
Zorluk Derecesi 3	Eğim artmaya başlar, çıkışlar 500 metreyi geçmez. Dar patikalar, sık ormanlık alanlar ve çarşak bölgeler bulunur. Toplam yürüyüş süresi 5 saati aşmaz. Kondisyonu iyi ve deneyimli yürüyüşçüler için uygundur.
Zorluk Derecesi 4	Eğim artar, çıkışlar 700 metreyi bulur. Bozuk patikalar, kayalık ve çarşak araziler vardır. Toplam yürüyüş süresi 6,5 saati aşmaz. Sportif ve kondisyonu iyi olan kişiler için uygundur.
Zorluk Derecesi 5	Eğim zorlu ve fazla olup, çıkışlar 1000 metreyi aşar. Sert, taşlık, kayalık ve patikasız alanlar bulunur. Toplam yürüyüş süresi 8 saati bulur. Sportif, tecrübeli ve kondisyonu iyi yürüyüşçüler için uygundur. Deneyimli rehber gereklidir.
Zorluk Derecesi 6	Yüksek eğim ve 1500 metreye kadar çıkışlar ile zorlu arazi koşulları mevcuttur. Konaklama ve kamp gerekebilir. Yürüyüş süresi 8 saat ve üzeridir, deneyim, dikkat, kondisyon, bilgi ve disiplin gerektirir. Profesyonel rehber önerilir.

(Kaynak: Şahin, 2021: 46-47' den tablolaştırılmıştır.)

Şahin' in de değindiği gibi çeşitli doğa yürüyüşü tipleri ve zorluk dereceleri vardır. Bunlar trekking, hiking, ultralight trekking, çöllerde, dağlık alanlarda, geniş yayla ve ovalarda, kanyon ve dere yataklarında doğa yürüyüşleri, rotasız keşif/ macera yürüyüşleri, kış yürüyüşleri gibi türlerdir (Şahin, 2021:32 43).

Doğa yürüyüşü rotalarının zorluk derecesi; eğim, yükselti, patika genişliği, yürüyüş süresi, engebe durumu, doğal engeller, iklim, ve katılımcıların sağlık ve deneyim durumları gibi kriterlere göre belirlenir (Tablo 1.2). Rota, her mevsimde ayrı ayrı değerlendirilmelidir, çünkü bir rotanın zorluk derecesi mevsime göre değişebilir. Örneğin, yazın zorluk derecesi 3 olan bir rota, kışın daha zorlu hale gelebilir (Şahin, 2021: 45).

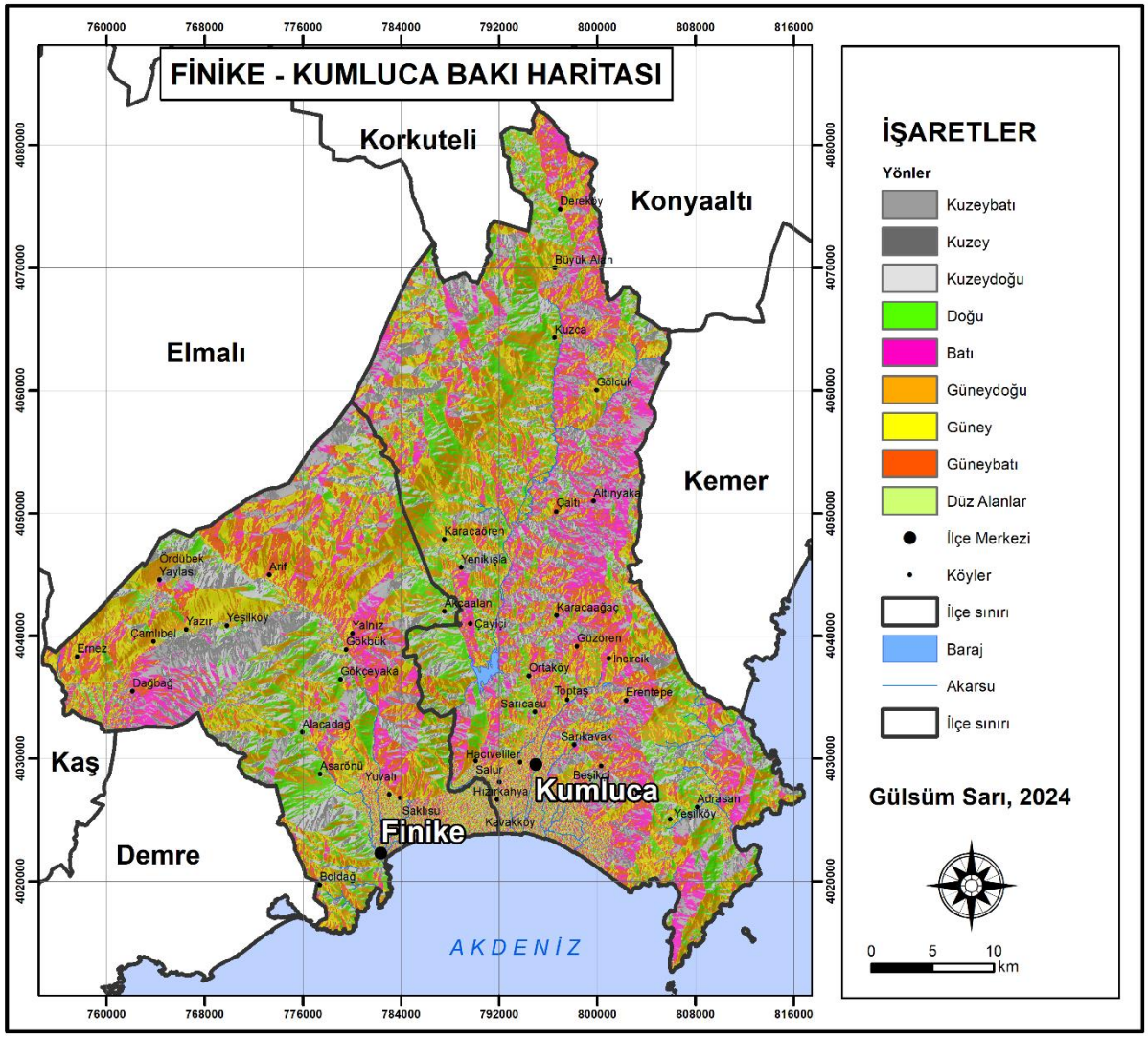
Bilindiği üzere antik dönemde Likya, günümüzde Teke Yarımadasının güneyi olarak bilinen bu alanda Batı Toros dağları bulunmakta, oluşumları ve yeniden yükselme hareketine uğramaları itibariyle ortalama irtifaları ve eğim dereceleri fazladır (Harita 1.3). Dolayısıyla özellikle dağlık alanlarda sırt veya yamaçlardan geçecek olan parkurların zorluk derecelerinin artacak, sahilde, ovaya yakın kısımlarda ise eğimin azalmasıyla birlikte parkurların zorluk dereceleri de azalacaktır.

Bakı, bir yüzeyin güneşe doğru olan yönüdür. Bakı, doğa yürüyüşü ve dağcılık gibi alanlarda önemli bir kavramdır çünkü bir bölgenin bakısı, iklimini ve bitki örtüsünü etkileyebilir. Güneye bakan alanlar daha sıcak ve kuru, kuzeye bakan alanlar ise daha nemli ve serin olabilir.

Toplamda 9 bakı sınıfı bulunmakta olup, bunlardan kuzeybatı, kuzey, kuzeydoğu ve doğu bakıları "gölgeli bakı" olarak tanımlanırken, diğer bakılar "güneşli bakı" olarak nitelendirilmektedir (Benliay, 2009: 86).

Tablo 1.3. Çalışma Alanındaki Bakı Yönlerinin Alansal ve Oransal Dağılımı

Yönler	Alan (Ha)	%
Kuzeybatı	28606,92	9,97
Kuzey	24455,16	8,52
Kuzeydoğu	29436,29	10,26
Doğu	41729,45	14,55
Güneydoğu	36340,21	12,67
Güney	46181,67	16,10
Güneybatı	39381,15	13,73
Batı	38878,98	13,55
Düz Alanlar	1880,74	0,66
Toplam	286890,6	100,00

Harita 1.4. Çalışma Sahasının Bakı Haritası

Çalışma sahası KYK' nin orta kuşağındaki Türkiye' de yer aldığından hakim bakı yönünün güney sektörlü olması gerekmektedir (Harita 1.4). Buna göre hakim bakı yönlerinin alansal ve oransal dağılımı incelendiğinde kuzey sektörlü bakı yönü %28,7; güney sektörlü bakı yönü %42,5; doğu % 14,5; batı 13,5; düz alanlar ise %0,6' dır (Tablo 1.3).

Rotalar üzerinde kuzey sektörlü yamaçlarda hareket ederken daha serin olduğunu, güney sektörlerde hareket ederken ise daha güneşli ve sıcak olacağını bilerek hareket etmek; su, giysi, mola sayısı gibi faktörlere dikkat etmek yerinde olacaktır.

1.1.2. İklim

İklim, bir bölgedeki sıcaklık, nem, rüzgar, yağış gibi unsurların uzun süreli ortalamalarına dayanır. Çalışma alanında tipik Akdeniz İklimi görülür.

Akdeniz iklimi, yazları sıcak ve kurak, kışları ise ılık ve yağışlıdır. Bahar aylarında ise yaz ve kış mevsimlerinin kararsız hava koşulları görülebilir.

İklim, çeşitli turizm türleri üzerinde değişik derecelerde etkiler yaratmaktadır. Örneğin, yazları sıcak ve kurak geçen Akdeniz iklim tipinde, deniz, kum ve güneş turizmi önemli ölçüde gelişmiştir. Bunun temel nedenleri arasında, yaz mevsiminde yağışların nadiren görülmesi, güneşlenme süresinin uzunluğu, ortalama sıcaklıkların turistlerin tercihleriyle uyumlu olması ve deniz suyu sıcaklıklarının mayıs- ekim ayları arasında, denize girilmesini mümkün kılacak seviyelere ulaşması yer almaktadır. Ayrıca, yazları sıcak ve kurak, kışları ise ılık ve yağışlı geçen bu iklim tipi, turizm sezonu sırasında yağışların nadir görülmesinin yanı sıra, uygun sıcaklık ve nem koşulları sağlayarak turizmin gelişimine olanak tanımıştır (Sarı,2007:90).

Tablo 1.4. Finike 2005- 2022 Aylık ve Yıllık Ortalama Sıcaklık Değerleri (°C)

Yıl/Ay	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Yıllık Ortalama Sıcaklık
2005	11.5	11.2	14.2	17.1	20.4	24.8	28.1	28.8	25.6	19.8	14.9	12.9	19,1
2006	10.7	11.7	13.9	17.8	21.1	25.8	28.5	29.1	25.5	21.0	15.4	12.8	19,4
2007	11.4	12.0	14.3	16.6	21.7	26.4	29.5	28.3	25.7	21.9	16.3	13.0	19,7
2008	10.8	10.9	15.6	17.0	20.5	26.7	29.2	30.0	25.9	21.3	17.7	13.6	19,9
2009	12.3	12.0	13.8	17.7	21.2	26.7	29.5	29.2	25.2	22.7	16.6	14.5	20,1
2010	12.9	13.3	16.0	18.2	22.0	25.6	28.4	30.6	27.8	21.8	18.8	15.2	20,8
2011	12.5	12.6	14.0	17.2	20.8	25.8	29.4	30.0	27.3	20.3	14.7	12.4	19,7
2012	10.8	11.1	13.6	17.2	21.2	26.7	30.3	30.2	25.9	22.2	18.0	12.8	20
2013	11.6	13.1	14.5	18.0	22.9	25.4	28.3	29.4	25.5	19.6	17.3	11.7	19,7
2014	12.7	13.0	14.4	17.1	20.5	25.0	27.9	29.3	25.7	21.0	16.3	14.5	19,7
2015	11.0	11.9	14.1	16.0	22.0	24.7	28.6	29.6	26.5	22.5	17.5	13.0	19,7
2016	10.6	14.5	15.3	18.9	21.0	27.0	29.7	29.1	25.9	22.4	17.1	10.9	20,2
2017	10.0	11.9	14.5	17.5	21.1	26.3	30.4	29.1	26.5	21.3	16.3	14.0	19,9
2018	12.4	14.1	16.1	19.6	24.2	26.2	29.6	29.6	27.4	22.5	18.2	13.2	21
2019	11.1	12.9	14.5	16.7	21.8	26.4	29.0	30.1	26.7	23.5	18.8	13.8	20,4
2020	12.0	12.8	15.2	17.7	22.4	24.6	29.8	30.1	28.7	23.6	18.5	15.0	20,8
2021	13.4	13.8	14.2	17.5	22.8	25.6	30.8	31.5	26.3	22.0	18.6	13.3	20,8
2022	10.6	13.0	11.8	19.1	22.7	26.5	30.0	28.7	26.3	22.4	17.7	15.0	20,3

(Kaynak: MGM)

Finike 2005- 2022 aylık ve yıllık ortalama sıcaklık değerleri tablosu incelendiğinde (Tablo 1.4); 2005 ile 2022 yılları arasındaki her ayın ortalama sıcaklıklarını ve yıllık ortalama sıcaklıkları göstermektedir. Her yılın sıcaklıkları, Ocak'tan Aralık'a kadar olan aylık

ortalamalarla birlikte verilmiştir. Örneğin, 2005 yılında Ocak ayında ortalama sıcaklık 11.5°C iken, Temmuz ayında bu sıcaklık 28.1°C'ye ulaşmıştır. Yıllık ortalama sıcaklıklar genel olarak artış göstermektedir, özellikle 2010'lu yıllardan itibaren 20°C civarına yükselmiştir. Bu, iklim değişikliğinin bir belirtisi olabilir. Yaz aylarında sıcaklıklar 25°C'nin üzerinde, kış aylarında ise 10-13°C arasında değişmektedir, bu da Akdeniz ikliminin tipik özelliğidir.

Finike'de yazlar sıcak, nemli, kurak ve açık, kışlar ise uzun, soğuk, yağışlı ve parçalı bulutlu bir iklim özelliği göstermektedir. Yıllık sıcaklıklar genellikle 8°C ile 32°C arasında değişmekte olup, nadiren 4°C'nin altına veya 36°C'nin üzerine çıkmaktadır. Yaz dönemi, haziran ile eylül tarihleri arasında 3- 3,5 ay sürmekte ve günlük ortalama sıcaklık 29°C'nin üzerinde seyretmektedir. Bu dönemde, Ağustos en sıcak ay olup, ortalama yüksek sıcaklık 32°C, düşük sıcaklık ise 24°C civarındadır. Kış mevsimi ise kasım- mart ayları arasında 4 ay sürmekte ve günlük ortalama sıcaklık 18°C'nin altına inmektedir. En soğuk ay Ocak olup, ortalama düşük sıcaklık 8°C, yüksek sıcaklık ise 15°C civarındadır. Yılın en açık gökyüzü temmuz ayında gözlemlenmekte, en bulutlu zaman aralık ayında gözlenmekte olup, gökyüzü %41 oranında kapalıdır (https://tr.weatherspark.com/y/96454/Finike-T%C3%BCrkiye-Ortalama-Hava-Durumu-Y%C4%B1l-Boyunca erişim tarihi : 22.04.2024).

Tablo 1.5. Finike 2005-2022 Yılları Arası Aylık ve Yıllık Toplam Yağış Değerleri

Yıl/Ay	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Yıllık Toplam Yağış (mm)
2005	283.2	131.6	54.4	33.0	11.6	28.6	0.6	0.0	9.0	68.6	139.2	109.8	869,6
2006	166.8	0.8	116.2	7.0	4.2	0.8	0.0	17.8	32.4	339.6	119.8	20.8	826,2
2007	129.0	161.6	49.2	51.4	8.6	14.8	0.2	0.0	0.0	93.0	253.0	245.0	1005,8
2008	34.4	239.6	41.8	39.6	20.0	0.0	0.0	0.0	56.6	29.8	164.8	92.4	719
2009	193.2	191.0	56.4	63.8	20.0	0.0	1.4	0.0	101.8	10.0	139.6	326.6	1103,8
2010	287.4	252.2	0.2	5.6	2.6	0.8	0.0	0.0	0.0	87.6	115.2	274.6	1026,2
2011	189.0	174.0	37.4	82.4	20.0	8.6	0.0	0.0	32.4	116.0	28.4	201.6	889,8
2012	326.6	230.4	66.4	44.4	38.6	4.0	0.8	0.0	0.0	45.2	92.6	378.2	1227,2
2013	216.0	143.4	43.2	61.0	34.0	0.0	10.8	0.0	0.0	95.8	78.8	123.4	806,4
2014	199.6	31.0	171.0	31.2	16.8	19.2	0.0	0.0	6.0	184.4	138.0	199.7	996,9
2015	392.6	206.7	130.3	15.3	45.1	1.8	0.0	0.0	121.2	62.6	32.3	38.0	1045,9
2016	207.2	83.2	117.0	20.8	5.8	1.2	0.0	0.0	4.9	0.0	69.6	98.8	671,8
2017	148.2	131.0	111.2	47.8	28.3	0.0	0.0	5.9	6.1	98.9	84.4	104.7	766,5
2018	146.8	131.9	94.2	2.1	4.2	22.4	0.0	0.0	4.5	9.2	41.2	319.5	776
2019	342.2	135.6	79.9	61.4	0.0	2.7	1.9	0.0	0.0	0.0	92.0	209.0	924,7
2020	162.5	122.7	36.4	15.4	6.6	1.0	0.0	0.0	0.0	28.9	76.6	272.8	751,8
2021	140.4	22.7	61.0	16.3	0.0	1.7	1.3	0.0	17.6	17.7	75.3	324.1	678,1
2022	278.1	129.6	49.6	1.6	2.8	16.7	0.0	0.0	0.0	26.7	180.9	265.7	951,7

(Kaynak: MGM)

Finike 2005-2022 Yılları Arası Aylık ve Yıllık Toplam Yağış Değerleri tablosu incelendiğinde (Tablo 1.5); yıllık yağış miktarları arasında önemli dalgalanmalar gözlemlenmiştir; örneğin, 2007 yılında 1005,8 mm ile en yüksek yağış kaydedilirken, 2020 yılında ise 751,8 mm ile en düşük yağış yaşanmıştır. 2012 yılı ise 1227,2 mm ile en yüksek

yıllık yağışa sahip olmuştur. Yağış miktarındaki dalgalanmalar, yerel iklim koşullarındaki değişimlere ve mevsimsel farklılıklara işaret etmektedir. Kış aylarında yağışlar genellikle yüksek olup, özellikle Ocak ve Aralık'ta 100 mm'yi aşmaktadır. Yaz aylarında ise, özellikle Temmuz ve Ağustos'ta yağış miktarı neredeyse sıfırdır, bu da Akdeniz ikliminin kurak yaz özelliğini yansıtmaktadır. 2005-2022 yılları arasındaki yağış dalgalanmaları, iklim değişikliğinin etkilerini gösterebilir, örneğin 2006 ve 2007 yıllarında yüksek yağışlar görülürken, 2016 ve 2021'de yağışlar düşük seviyelerde kalmıştır. 2020 ve 2021 yıllarındaki düşük yağış miktarları, bölgedeki kuraklık eğilimlerinin arttığını gösteriyor. Finike'deki en fazla yağış kış ayları ve sonbaharın başlarında görülmekte, ilkbahar aylarında ise genellikle düşük yağışlar kaydedilmektedir. Sonuç olarak, Finike'deki yağış rejimi belirgin bir mevsimsel farklılık göstermekte ve yıllar içinde iklim değişikliği etkileri gözlemlenebilmektedir.

Finike'de yağmurlu ve kurak dönemler arasında belirgin farklar bulunmaktadır. Yağmurlu mevsim 25 Ekim'den 6 Nisan'a kadar sürer ve bu dönemde bir günün yağmurlu olma ihtimali %17'nin üzerinde olur. En çok yağmurlu gün Aralık ayında görülür, ortalama 9,8 gün ile 1 mm'yi aşan yağış kaydedilir. Kurak sezon ise 6 Nisan'dan 25 Ekim'e kadar devam eder ve en az yağmurlu gün Temmuz ayında yaşanır, bu ayda ortalama yağış yalnızca 2 mm'dir. Yılın en yağmurlu dönemi Aralık ayında olup, bu ayda ortalama 157 mm yağış düşer. Ayrıca, yılın en bunaltıcı dönemi 9 Haziran ile 29 Eylül arasında olup, bu süreçte hava %16 oranında bunaltıcıdır ve Ağustos ayında en bunaltıcı günler yaşanır. Rüzgarlı dönem ise 27 Kasım'dan 26 Mart'a kadar sürer, en rüzgarlı ay ise Şubat'tır. En sakin rüzgar dönemi ise Mart ile Kasım arasında yaşanır (https://tr.weatherspark.com/y/96454/Finike-T%C3%BCrkiye-Ortalama-Hava-Durumu-Y%C4%B1l-Boyunca erişim tarihi : 22.04.2024).

Finike'de Akçay havzasının aşağı çığırında yer alan yerleşim alanlarında sıcaklıklar genellikle 16°C ve üzerindedir. Keşlik Dağı ve Toçak Dağı'nda sıcaklıklar 14-16°C arasında değişirken, Cehennem Dağı'nda 12-14°C, Pancarlı Dağı ve Susuz Dağı'nda 10-12°C, Alacadağ ve Kartal Dağı'nda ise 6-10°C arasında sıcaklıklar gözlemlenmektedir (Açıkgöz ve Akköprü, 2023: 97). Kumluca' da Alakır havazının aşağı kesimlerinde ve Kumluca ovası civarında yıllık ortalama sıcaklıklar 17-19°C ve üzerindeyken, kuzeyde Ziyaret ve Bereket dağlarına doğru gidildikçe 9-11°C' ye doğru azalmaktadır (Harita 1.5).

Finike'de, ova bölgesinden Yalnız Mahallesi'ne kadar ortalama yağış miktarı 741-1000 mm arasında değişmektedir. Asarönü, Alacadağ, Gökçeyaka, Gökbük, Yeşilköy, Arif ve Yazır mahalleleri ise 1000-1250 mm yağış alırken, Toçak Dağı, Çamlıbel, Göltarla ve Başgöz mahalleleri 1250-1500 mm yağış almaktadır (Harita 1.6). Cehennem Dağı ve Günçalı Mahallesi

1500-1750 mm yağış alırken, Alacadağ, Susuz Dağı ve Kartal Dağı ise 1750 mm ve üzeri yağış almaktadır. (Açıkgöz ve Akköprü, 2023: 96-97).

Finike'nin yıllık ortalama sıcaklığı 17,4°C olup, yıllık ortalama yağış miktarı 716 mm'dir. En kurak ay Ağustos olup, bu ayda yalnızca 1 mm yağış kaydedilirken, en fazla yağış ocak ayında görülmektedir ve bu ayda ortalama yağış miktarı 167 mm'dir. Yılın en sıcak ayı temmuz, ortalama sıcaklık 27,6°C ile kaydedilirken, en soğuk ay ocak olup, ortalama sıcaklık 8,4°C'dir. Yıl boyunca ortalama sıcaklık 19,2°C civarındadır. En açık gökyüzü yaz aylarında, en bulutlu dönem ise kış aylarında yaşanmaktadır (https://tr.climate-data.org/asya/tuerkiye/antalya/finike-19626/#climate-graph erişim tarihi: 22.04.2024).

Kumluca'daki 2005-2022 yılları arasındaki aylık ve yıllık ortalama sıcaklık verileri, bölgenin Akdeniz İklimi'ne özgü ılıman ve sıcak bir iklime sahip olduğunu göstermektedir (Tablo 1.6). Yıllık ortalama sıcaklıklar genellikle 17°C ile 19°C arasında değişmiş olup, 2005 yılı 17,1°C ile en düşük, 2010 yılı ise 19,1°C ile en yüksek yıllık ortalamaya sahiptir. Yaz aylarında, özellikle Temmuz ve Ağustos ayında sıcaklıklar 27°C'nin üzerine çıkmakta, bu aylarda Temmuz 2010'da 29,1°C ile en yüksek sıcaklık kaydedilmiştir. Kış aylarında ise Ocak, ortalama 9°C ile en soğuk ay olup, 2017'de en düşük sıcaklık 8,4°C'ye inmiştir. Geçiş mevsimlerinde (bahar ve sonbahar), sıcaklıklar 16°C ile 25°C arasında değişerek daha ılıman bir seyir izler. Yıllık dalgalanmalar da gözlemlenmiş; bazı yıllarda daha sıcak, bazılarında ise daha serin kışlar yaşanmıştır. Genel olarak, Kumluca'da sıcaklıklar ılıman düzeyde olup, yazlar sıcak ve kuru, kışlar ise ılıman ve nemli geçmektedir.

Kumluca'da yazlar ılık ve az bulutlu, kışlar ise alçak kesimlerde ılık, yüksek kesimlerde soğuk, karlı ve parçalı bulutlu bir iklim özelliği gösterir. Yıllık sıcaklıklar genellikle -1°C ile 27°C arasında değişmekte olup, nadiren -8°C'nin altına veya 32°C'nin üzerine çıkmaktadır. Ilık mevsim, 9 Haziran ile 16 Eylül tarihleri arasında sürmekte ve günlük ortalama yüksek sıcaklık 23°C'nin üzerinde seyretmektedir. Temmuz, en sıcak ay olup, ortalama yüksek sıcaklık 27°C, düşük sıcaklık ise 15°C civarındadır. Soğuk mevsim, 1 Aralık ile 14 Mart arasında devam eder ve günlük ortalama yüksek sıcaklık 10°C'nin altına inmektedir. En soğuk ay Ocak olup, ortalama düşük sıcaklık -1°C, yüksek sıcaklık ise 6°C'dir. Kumluca'da yılın en açık gökyüzü dönemi 28 Mayıs'tan 30 Eylül'e kadar sürmekte ve Temmuz ayında gökyüzü %93 oranında açıktır. Yılın en bulutlu dönemi ise 30 Eylül ile 28 Mayıs arasında gerçekleşir; bu dönemin en bulutlu ayı ise Aralık'tır. Kurak sezon, 13 Haziran ile 9 Ekim arasında devam etmekte ve en az yağmur Ağustos ayında görülmektedir (https://tr.weatherspark.com/y/97373/Kumluca-T%C3%BCrkiye-Ortalama-Hava-Durumu-Y%C4%B1l-Boyunca#Sections-Temperature erişim tarihi: 22.04.2024).

Tablo 1.6. Kumluca 2005- 2022 Aylık ve Yıllık Ortalama Sıcaklık Değerleri (°C)

Yıl/Ay	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Yıllık Ortalama Sıcaklık
2005	9.9	9.4	12.3	15.7	19.4	18.9	27.5	27.5	23.7	17.7	12.8	11.2	17,1
2006	9.0	9.9	12.9	16.5	19.5	23.1	28.1	27.7	23.5	19.3	13.4	10.2	17,7
2007	9.4	10.1	12.2	14.4	19.6	24.7	27.9	27.8	23.8	20.0	14.5	11.0	17,9
2008	8.6	8.8	14.0	15.8	19.1	25.0	27.1	28.5	24.3	19.3	15.8	11.4	18,1
2009	10.7	10.2	11.7	16.1	19.5	24.7	27.6	27.2	23.5	20.8	14.8	12.7	18,2
2010	11.0	11.6	14.1	16.2	20.4	23.9	26.8	29.1	24.9	20.0	17.4	13.9	19,1
2011	10.7	11.1	12.5	15.9	19.2	24.2	27.8	28.1	25.3	18.4	12.8	10.7	18
2012	9.0	9.4	11.7	16.1	19.8	25.2	28.9	28.6	24.6	21.0	16.7	11.6	17,7
2013	10.5	11.8	13.2	16.9	21.8	24.4	27.0	28.0	24.3	18.2	16.0	10.5	18,5
2014	11.7	12.0	13.4	16.2	19.8	24.3	27.3	28.7	25.0	20.0	15.3	13.9	18,9
2015	10.4	11.2	13.6	15.2	20.0	23.0	27.1	28.6	25.7	21.2	15.3	11.0	18,5
2016	9.2	13.1	13.8	17.6	19.8	25.2	28.0	28.2	23.9	20.6	15.4	9.1	18,6
2017	8.4	10.2	12.5	15.7	19.5	24.5	28.3	27.4	24.5	18.9	14.3	11.9	18
2018	10.5	12.3	14.4	17.6	22.4	24.6	27.6	27.7	25.1	20.1	15.7	11.1	19
2019	9.3	11.1	12.6	15.0	20.3	25.0	26.6	27.5	24.3	20.9	16.6	11.8	18,4
2020	9.6	10.9	13.3	15.5	20.4	22.8	27.6	27.7	26.1	21.0	15.6	12.6	18,5
2021	10.9	11.4	11.8	15.6	20.9	23.5	28.5	28.8	24.0	19.6	16.8	11.2	18,5
2022	8.6	10.9	9.2	16.6	20.4	24.3	27.4	27.2	24.3	20.2	15.4	13.2	18,1

(Kaynak: MGM)

Kumluca'nın yıllık ortalama sıcaklığı 18.7°C, yıllık ortalama yağış miktarı ise 716 mm'dir. En kurak ay olan Ağustos'ta yalnızca 1 mm yağış kaydedilirken, en fazla yağış Ocak ayında görülür ve bu ayda ortalama 167 mm yağış düşer. Temmuz, 29.4°C ile yılın en sıcak ayı olup, Ocak ise ortalama 9.2°C ile en soğuk aydır. Ağustos ile Ocak arasındaki yağış farkı ise 166 mm'dir. Yıl boyunca ortalama sıcaklık 20.2°C civarında seyretmektedir. Kumluca' da en fazla güneşli güne sahip aylar haziran ve temmuzdur, en az güneşli güne sahip aylar ise aralık ve ocaktır (https://tr.climate-data.org/asya/tuerkiye/antalya/kumluca-19316/ erişim tarihi: 22.04. 2024).

Türkiye'nin en yüksek ortalama sıcaklık değerlerine sahip Akdeniz Bölgesi'nde, çalışma alanının kış aylarındaki ortalama sıcaklığı 10°C, yaz aylarındaki ortalama sıcaklığı ise 24°C'dir. Yıllık ortalama sıcaklık ise 16°C civarındadır. Yaz aylarında yüksek sıcaklık ve nem nedeniyle halk, serinlemek için yüksek kesimlere çıkmaktadır. 2017 yılında Kumluca meteoroloji istasyonunda ölçülen en yüksek sıcaklık değeri ise 44°C olmuştur (Yalçın, 2021: 26).

2005-2022 yılları arasında Kumluca'da her ay için ölçülen toplam yağış miktarlarını gösteren tabloya bakıldığında (Tablo 1.7); yıllık yağış miktarları, 2005 ile 2022 yılları arasında değişkenlik göstermektedir. En fazla yağış 2009 yılında 996,4 mm ile kaydedilirken, en düşük yağış miktarı ise 2016 yılında 483 mm olarak ölçülmüştür. Kumluca'da yağışların en fazla görüldüğü aylar genellikle kış ve ilkbahar dönemine denk gelmektedir. Örneğin, 2009 yılında Ocak ayında 273,4 mm yağış düşerken, diğer yıllarda da Ocak ve Şubat aylarında yoğun yağışlar gözlemlenmiştir. Diğer aylarda ise yağış miktarları genellikle daha düşüktür, özellikle

yaz aylarında yağış neredeyse hiç görülmemektedir (Temmuz ve Ağustos aylarında sıfır mm yağış kaydedilmiştir). 2005 yılı, 735,6 mm ile yıllık yağış miktarı bakımından oldukça normal bir değer gösterirken, 2009 yılı 996,4 mm ile en fazla yağış alınan yıl olmuştur. Bununla birlikte, 2011 yılı 783 mm ile daha ortalama bir yağış miktarına sahipken, 2017 yılında yağış miktarı sadece 561,2 mm ile düşük seviyelerde kalmıştır.

Tablo 1.7. Kumluca 2005-2022 Yılları Arası Aylık ve Yıllık Toplam Yağış Değerleri

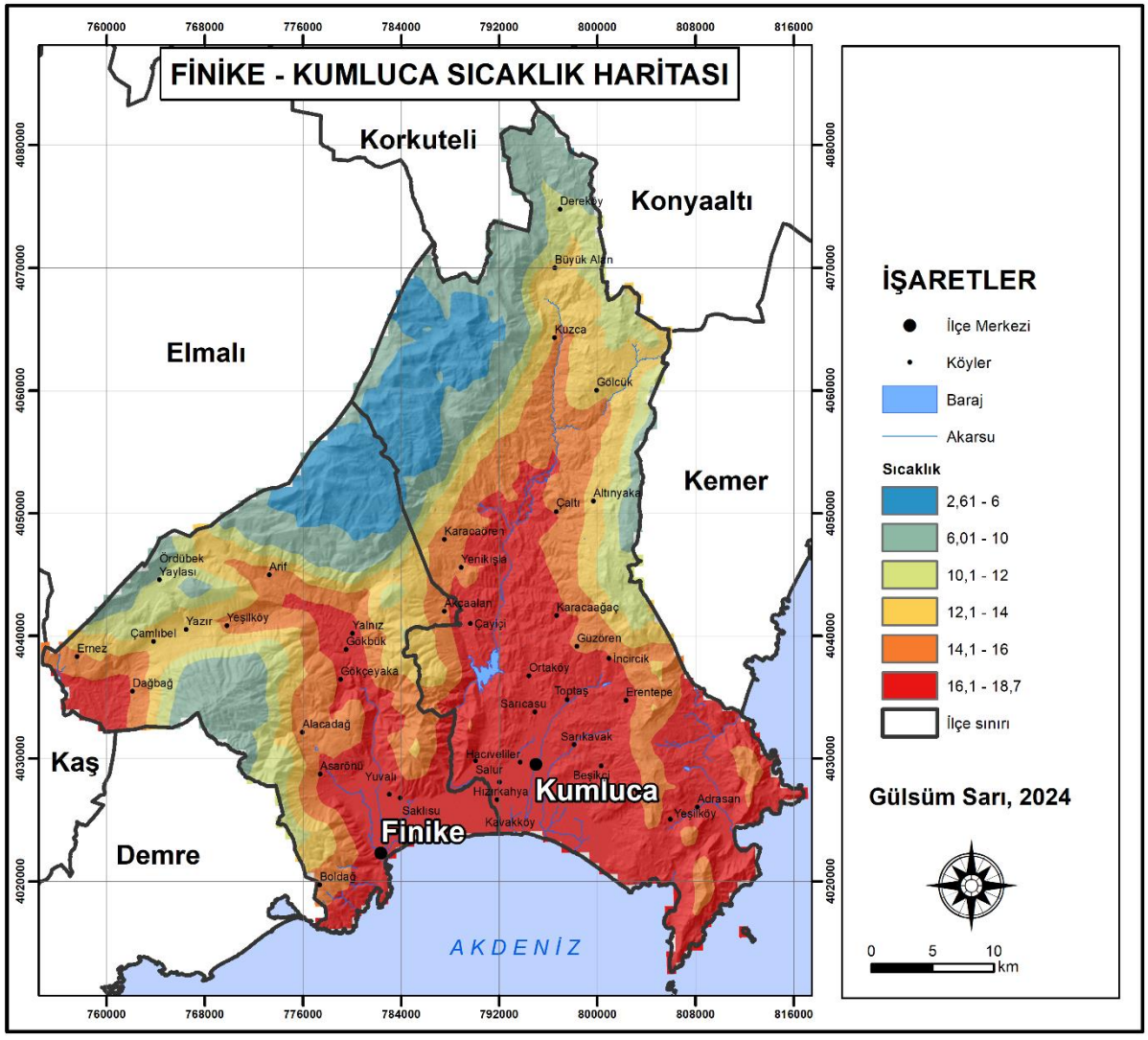
Yıl/Ay	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Yıllık Toplam Yağış (mm)
2005	238.4	176.2	38.6	20.0	3.2	3.4	0.0	0.0	27.2	68.6	91.0	69.0	735,6
2006	273.4	103.4	39.2	6.8	3.8	0.6	0.0	2.8	64.2	230.2	65.6	15.4	805,4
2007	114.6	121.4	27.0	43.0	2.4	0.0	0.8	0.0	0.0	51.4	143.4	216.0	720
2008	27.8	171.6	27.8	25.6	5.2	0.0	0.0	0.0	55.4	22.8	177.0	69.8	583
2009	155.8	146.0	24.8	26.8	22.0	0.0	0.0	0.0	59.4	169.4	74.6	317.6	996,4
2010	202.2	226.8	1.2	11.4	2.4	0.0	9.6	0.0	0.0	63.4	226.2	144.4	887,6
2011	128.0	163.4	67.2	60.8	30.2	0.0	0.0	0.0	11.6	126.0	29.0	166.8	783
2012	159.6	179.0	41.6	36.8	29.8	0.8	0.0	0.0	0.0	38.6	81.2	368.2	935,6
2013	231.4	63.0	32.2	56.0	12.8	1.0	7.4	0.0	0.0	134.2	71.8	116.0	725,8
2014	159.6	32.2	119.6	18.8	50.2	7.6	1.8	0.0	14.8	154.0	97.8	151.9	808,3
2015	290.7	141.3	100.8	8.0	12.8	0.2	0.0	0.0	32.7	105.2	36.4	60.2	788,3
2016	120.6	45.0	64.5	31.3	6.6	0.6	2.4	0.4	18.9	0.0	116.9	75.8	483
2017	136.4	11.0	73.8	36.8	32.8	0.0	0.0	11.8	0.0	72.2	60.4	126.0	561,2
2018	97.6	119.0	62.2	8.6	2.4	37.4	0.0	3.0	2.6	4.4	37.2	279.4	653,8
2019	295.8	89.8	73.0	32.2	0.8	17.4	1.2	0.0	5.6	65.6	61.2	178.0	820,6
2020	132.2	76.8	16.4	32.2	3.8	3.6	0.0	0.0	0.0	70.6	70.6	266.2	672,4
2021	161.8	25.8	21.2	26.4	0.2	0.2	0.0	0.0	2.8	8.0	80.8	239.0	566,2
2022	223.4	103.8	67.8	2.4	5.6	12.2	0.0	0.0	0.0	22.0	191.2	255.6	884

(Kaynak: MGM)

Yıllık toplam yağış miktarları, genel olarak 600 mm ile 900 mm arasında değişmektedir. Kumluca'da yaz aylarında (özellikle Temmuz ve Ağustos) yağış miktarları sıfır civarındadır, ancak kış ve ilkbahar aylarında yağışlar önemli ölçüde artmaktadır. Bu yağışlar, özellikle Ocak ayında yoğunlaşır, bazı yıllarda bu dönemde 200 mm'nin üzerinde yağış kaydedilmektedir. Bu tablo, bölgedeki yağışın mevsimsel olarak düzensiz dağıldığını ve yazın kuru, kışın ise daha yağışlı bir iklim yapısının hakim olduğunu göstermektedir (Tablo 1.7).

Köppen-Geiger'e göre çalışma sahasında görülen iklim tipi Csa'dir. Csa ikliminin temel özellikleri şunlardır: Yazlar sıcak ve kuraktır. Yaz aylarında sıcaklık genellikle yüksek olur. Yağışlar yaz döneminde oldukça düşüktür. Kışlar ılık ve yağışlıdır. Kış aylarında sıcaklık ılımandır. Kış mevsiminde sahada yüksek sıcaklıkların sebepleri arasında denizel etki ve fön rüzgârları yer alır. Fön rüzgârları, dağ yamaçlarından alçalan sıcak ve kuru rüzgârları ifade eder.Yağışlar kış döneminde yoğundur ve yıllık yağışın büyük kısmı bu dönemde düşer. Mevsimsel farklılıklar ise yaz ve kış mevsimleri arasında belirgin sıcaklık ve yağış farkları vardır. Bu iklim tipine uygun bitki örtüsü genellikle kızılçam, maki ve diğer çalılardan oluşur. Akdeniz bitkileri, kurak yaz aylarına dayanıklıdır.

Csa iklimi, tarım ve turizm açısından oldukça elverişlidir, çünkü sıcak ve kuru yazlar ile ılık ve yağışlı kışlar, geniş bir yelpazede tarımsal ürünlerin yetişmesine olanak tanır. Ayrıca yaklaşık altı aylık sezon boyunca yaz turizminin yapılmasına olanak sağlar. İlkbahar ve sonbahar aylarının daha az nemli ve ılık geçmesi ise trekking veya hiking gibi sporların bu mevsimlerde yoğunlaşmasını sağlar. Akarsulardaki rafting faaliyetleri ise genellikle kar erimelerinin arttığı ilkbaharda yoğunlaşır. Çalışma alanındaki sıcaklıkların kışın en düşük değerlerde olduğu, nisan ayı itibariyle 15°C' lere çıktığı, kasım ayı itibariyle de 15°C' lerin altına inmeye başladığı görülmüştür. Bu durumda açık hava etkinlikleri, trekking, hiking, foto safari, jip safari vb. faaliyetler için bahar ayları daha elverişli görünmekte, yaz ise deniz turizmi açısından uygun bir mevsim olarak karşımıza çıkmaktadır.

Harita 1.5. Çalışma Sahasının 1980- 2020 Arası Yıllık Ortalama Sıcaklık Haritası

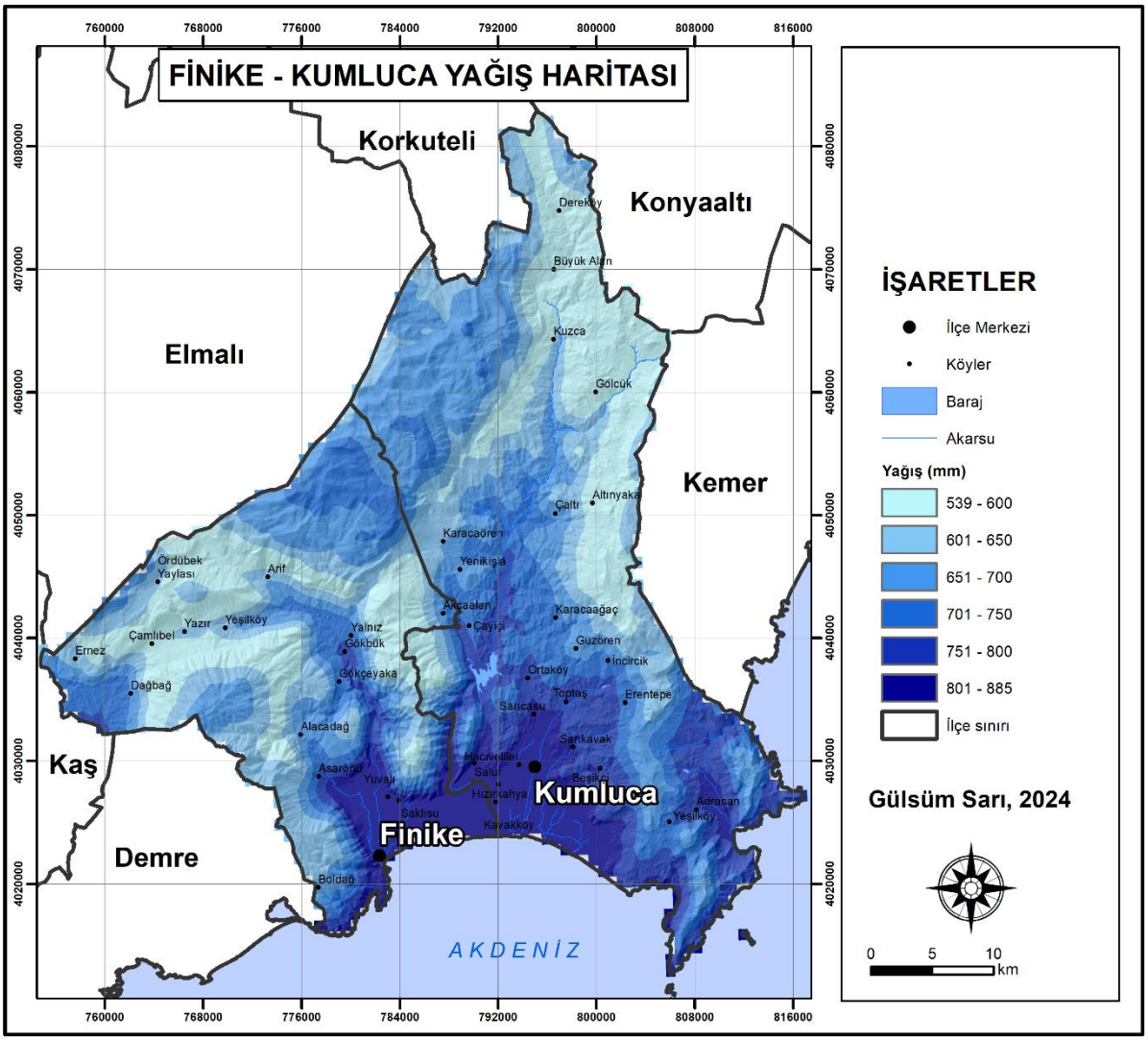
Çalışma sahasında genel itibariyle güneyden kuzeye doğru gidildikçe yükselti arttığından sıcaklık azalmaktadır. Ortalama sıcaklıkların en fazla olduğu noktalar Finike ve

Kumluca ovaları ile Akçay ve Alakır vadilerinin içleridir. Dağlık alanlarda ise yükseltinin etkisiyle sıcaklık azalır (Harita 1.5).

Çalışma alanı, Akdeniz iklimi etkisi altındadır; yazları sıcak ve kurak, kışları ise ılık ve yağışlıdır. Kış aylarında, ovaya düşen yağışlar, yıl boyunca düşen toplam yağışın %60'ını oluştururken, yüksek kesimlerde bu oran %50'dir. Yaz aylarında ise ovada düşen yağış, yıllık yağışın sadece %2'sini, yüksek kesimlerde ise %10'unu oluşturur. Bölgedeki yıllık ortalama nisbi nem %64 olup, en yüksek nisbi nem oranı %71 ile Kumluca istasyonunda ölçülmüştür. Finike istasyonunda ise 1982 yılında %90 nisbi nem oranı kaydedilmiştir. Yaz aylarında, havzanın güneyinden kuzeyine gidildikçe nisbi nem oranı azalır ve ortalama %30 seviyelerine kadar düşer. Ayrıca, bölgedeki yıllık toplam yağış miktarı, Türkiye genelinin ortalamasından daha yüksektir. Finike, Kumluca, Kumluca KK, Kumluca/Akdağ Kovucak Mevkii ve Bucak/Çamkuyusu istasyonlarında yıllık yağış ortalamaları sırasıyla 944 mm, 716 mm, 780 mm, 843 mm ve 741 mm olarak ölçülmüştür. (Yalçın, 2021:27).

Çalışma alanında 2005- 2022 arasındaki toplam yağış tablolarına (Tablo 1.5 ve 1.7) bakıldığında; yaz aylarında en az, kış aylarında en fazla yağışın düştüğü görülmektedir. Yağışların sıcaklıkların düşmeye başladığı kasımdan itibaren arttığı, mart itibariyle de azaldığı görülmektedir. Finike' nin yıllık toplam yağış değerleri 678 mm - 1227 mm arasında değişiklik gösterirken; Kumluca' nın 483 mm- 996 mm arasında değişmektedir. İki ilçe yağış değerleri bakımından kıyaslandığında Finike' nin daha fazla yağış aldığı görülmektedir. Çalışma alanının kuzey- kuzeybatısına doğru gidildilçe ortalama sıcaklık düşmektedir. Yağış miktarının ise dağlık alanlarda arttığı görülmüştür.

Araştırma sahası, kış aylarında Sibirya antisiklonunun etkisi altındayken, yaz aylarında Sahra Çölü üzerinden gelen kontinental tropik (cT) hava kütlesinin etkisini hisseder (Karaoğlan,2020:12). Araştırma sahasında hakim rüzgar yönleri K-KB olup, yazın fön rüzgarları nedeniyle ekstrem sıcaklıklar yaşanabilir. Günlük sıcaklık ve basınç farkları ise meltem rüzgarlarının oluşmasına neden olur. Donlu gün sayısı oldukça azdır ve genellikle yalnızca kış aylarında soğuk hava kütlelerinin Akdeniz Bölgesi'ne girmesiyle görülür (Yiğitbaşıoğlu, 2000: 117). Çalışma sahasında en fazla güneşli gün sayısı haziran, temmuz ve ağustos aylarında görülür, bu dönemde yağışlar en az düzeydedir. Köppen-Geiger sınıflandırmasına göre, bölge Csa kategorisinde yer almakta olup, kışları ılıman, yazları ise sıcak ve kuraktır. Arazi yapısının dağlık olması nedeniyle, kuzeye doğru gidildikçe sıcaklık ortalamaları düşer ve iklim daha sert hale gelir. Ayrıca, yükselti arttıkça yağış miktarı artar ve kış aylarında en fazla yağış gözlemlenir (Karaoğlan, 2020:12).

Harita 1.6. Çalışma Sahasının 1980- 2020 Arası Yıllık Ortalama Yağış Haritası

Sahada yaz mevsiminin sıcak geçmesi ve etkisinin ilkbahardaki mayıs ile sonbahardaki eylül aylarında da hissedilmesi, mevsimin uzun olmasına neden olmaktadır. Bu uzun yaz dönemi, iki önemli olayı doğrudan etkiler. Birincisi, kıyı turizmi açısından uzun ve elverişli bir zaman diliminin oluşmasıdır. İkincisi ise, yüksek kesimlerin daha serin olması nedeniyle yaylacılık faaliyetlerinin yapılabilmesidir. Bu iklimsel özellikler, bölgedeki turizm ve ekonomik faaliyetlerin şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır.

Trekking, yaşam tarzı haline getiren bireyler için yıl boyunca gerçekleştirilebilen bir etkinliktir. Ancak, zindelik kazanmak ve temiz hava almak amacıyla yapılan trekking için, iklim koşullarının ve manzaranın en uygun olduğu dönemler ilkbahar (Mart, Nisan, Mayıs) ve sonbahar (Eylül, Ekim, Kasım) aylarıdır. Bu dönemler, hem iklimsel açıdan elverişli hem de görsel açıdan tatmin edici koşullar sunmaktadır.

Çalışma alanında planlaması yapılan rotalar arasında motorlu taşıtlar veya bisiklet ile katedilebilenler olduğu gibi trekkinge uygun olanlar da mevcuttur. İklim verilerini incelemek; doğada yapılan faaliyetlerde yıldırım düşmesi, yağışa yakalanma, güneş çarpması, çığ düşmesi

gibi tehlike arz eden durumları önceden analiz etmek açısından önemlidir. Ayrıca arazideyken meteorolojik gözlemler yapabilmek, basıncı, rüzgarı, bulutları, nem ve yağış durumunu iyi analiz edebilmek için de iklim verilerinin incelenmesi gerekli görülmüştür.

1.1.3. Hidrografya

Çalışma alanında bulunan iki ana akarsu Alakır ve Akçay nehirleridir.

Akçay Nehri (Başgöz Çayı), Finike'nin en önemli nehridir. Kuzey kesimlerden doğarak güney yönünde akar ve Turunçova mevkiinde Tekke Pınarının suyunu alarak Finike'den denize dökülür. Kuzeyden bünyesine katarak, taşıdığı kum ve çakıl malzemesiyle ovanın geniş alanlarına alüvyon birikintileri bırakır. Başgöz deresinin debisi saniyede 6 m^3 iken, drenaj alanı 305 km^2 olup Tekke pınarlarıyla Turunçova mevkiinde birleşmektedir (Yalçın, 2021: 33).

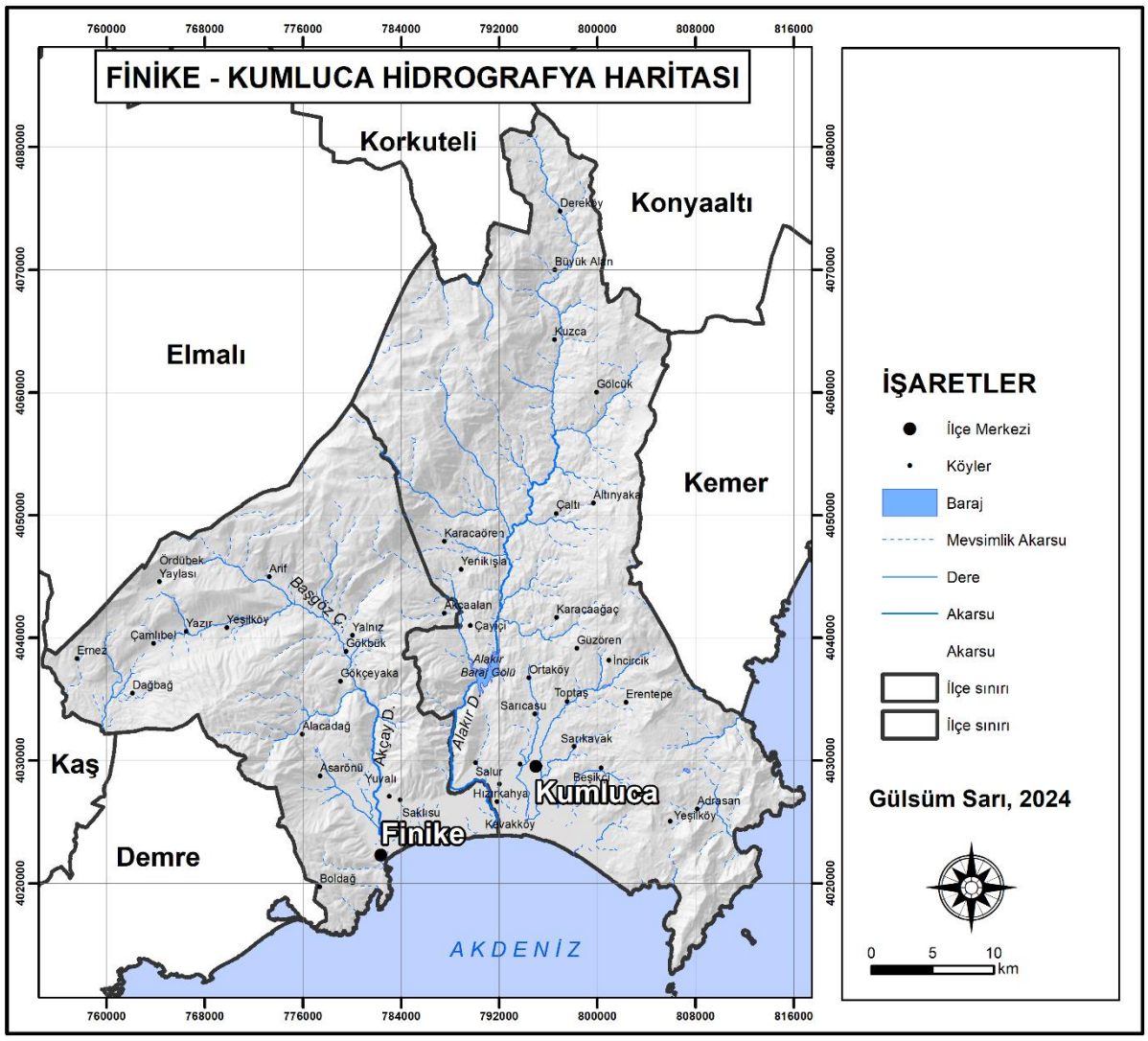

Fotoğraf 1.5. Kapıçay Mevkiinden Akçay Nehrinin Yatağına (K-G Doğrultusunda) Bakış (Haziran, 2024)

Akçay, vadisinin farklı kesimlerinde farklı isimlerle anılmaktadır. Kaynağını Beydağları'nın güneybatısından alır ve eski Avlan Gölü'nün güneyindeki su bölümü çizgisine kadar akar. Başgöz Mahallesi'nden itibaren Başgöz veya Karadut Deresi adını alırken, Arifköy batısında karstik bir kaynaktan beslenen kesimde Aykırı Çay olarak da anılmaktadır. Türkmen Dağı'ndan aldığı derelerle birleşerek Başgöz Dere'si, Çatallar Mahallesi'nden sonra Akkaya Deresi adını alır. Vadinin doğu ve batı yamaçlarından beslenen çay, Keşlik Dağı önlerinde Akçay adını alır ve Kayadibi Mahallesi'nde Finike Ovası'na açılır (Fotoğraf 1.5). Ovada genişleyen yatağında çakıl ve kumlar bulunur, ve Düdensuyu ile birleşerek Akdeniz'e dökülür (Harita 1.7) (Yaman Kocadağlı, 2012: 156).

Akdağ'ın (Antik dönemdeki adı Kragos) doğu yamaçlarından doğan Akçay (Aedesa) Nehri, Komba ve Khoma yakınlarından geçip, Avlan Gölü'ne akar. Bu nehir, Arykandos (Başgöz) Nehri ile birleşerek, Avlan Gölü aracılığıyla tek bir akarsu oluşturur. Akçay, Finike'nin doğusunda denize akar ve Aedesa'nın yer altındaki devamıdır. Myra'nın kuzeyinde

yeryüzüne çıkarken, Çatallar'da Yeşilköy Ulubelen ile birleşir. Limyra'nın güneybatısında, Limyros'u da kendine katarak Phoiniks adı altında Finike Körfezi'ne dökülür. Nehrin denize ulaşan kısmı Tatlısu olarak bilinir ve antik adının Phoiniks olması muhtemeldir. Arykandos, Aedesa'nın beslediği Avlan Gölü'nden çıkar, Myra'nın kuzeyinde yeryüzüne çıkarak, Limyra'ya doğru akar. Nehirde kereste taşımacılığı yaygındı; sedir ağaçları kesilerek Limyra'nın limanına kadar taşınırdı. (Onur,2002:55).

Harita 1.7. Çalışma Sahasının Hidrografya Haritası

Kumluca'daki en önemli akarsu, Batı Antalya'nın da önemli akarsularından biri olan Alakır Çayı'dır (Harita 1.7). Kumluca'nın su varlığı, Alakır ve Göksu çayları ile denize ulaşır. Alakır Çayı, Beydağları'ndan doğar ve Kıyı Sıradağları ile Beydağları arasındaki büyük vadiyi takip ederek denize dökülür. Kaynağını, Antalya Körfezi'nin batısındaki Beydağ Yaylası'ndan alır. Aksu, Karaağaç, Gönen, Gödene, Çaltı, Balıklıağa ve Koca çayları gibi derelerle birleşerek, dereboğazı adı verilen dar ve uzun bir vadiden geçer. Çay, Dereköy, Büyükalan, Kuzca, Çaltı, Karacaören, Çayiçi ve Kavak köylerinden geçer ve denize dökülür (Fotoğraf 1.7). Eskiden Hasyurt'un batısındaki çay, Kırkgöz Kemeri nedeniyle yatağını değiştirmiştir ve

günümüzde Göksu'ya karışarak denize ulaşmaktadır. Alakır Çayı, 60 km uzunluğunda ve 600 km²'lik bir su toplama havzasına sahiptir. Kış ve ilkbahar aylarında güçlü bir akarsu olarak akarken, yaz aylarında su seviyesi düşmektedir. Karstik kaynaklardan beslenmesi nedeniyle tamamen kuruma riski taşımamaktadır. Yatak profili, üst kısımlarda dik çentik vadiler, Karacaören yakınlarında tabanlı vadiler ve Alakır Barajı'nın bulunduğu Dereboğazı'nda ise yarma vadiler şeklinde farklılaşmaktadır (Ayaz, 2010: 120-123).

Alakır Barajı, taşkın kontrolü amacıyla 1971 yılında tamamlanmış ve 1973 yılında işletmeye alınmıştır. Barajın ardından tektonik gerilmelerle oluşan yapısal çukurluğa girecek şekilde batıya doğru bir büklüm yapmaktadır (Fotoğraf 1.6). Toçak ve Salur dağları arasında dar ve derin bir vadide akışını sürdüren Alakır Çayı, Koruca Mahallesi önlerinde Finike Ovası'na ulaşmaktadır (Yaman Kocadağlı,2012:158-159).

Fotoğraf 1.6. Salur Mahallesinden (Kumluca) Alakır Yatağına Bakış (Mart, 2024)

Fotoğraf 1.7. Karacaören Mahallesi Karabük Mevkiindeki Alamalı Köprüsü' nden Alakır' ın Yatağına Bakış (Nisan, 2024)

Kumluca'nın kuzeyinde Beydağları'ndan doğan Alakır Çayı, havzasını çevreleyen yüksek dağlardan beslenerek 80 km boyunca Kıyı Sıra Dağları ile Asıl Bey Dağları arasındaki

büyük vadiyi takip ederek Akdeniz'e ulaşır. Dereköy'ün güneyinden başlayarak Büyükalan, Kuzca, Çaltı, Karacaören, Çayiçi ve Kavak köylerinden geçer. Alakır Çayı'nın havzası dar olmakla birlikte, yüksek dağlardan ve güçlü pınarlardan beslendiği için kış ve ilkbaharda kuvvetli bir akarsu olur. Yaz aylarında su seviyesi azalır, ancak çay tamamen kurumaz. Rafting, kano ve su kayağı gibi su sporları için oldukça uygundur, özellikle Çaltı ve Karacaören köyleri arasında rafting yapılabilir. Alakır Vadisi, doğal güzelliklerinin yanı sıra, Rodiapolis, İdebessos, Akalissos ve Kitanaura gibi antik kentlerle de tarihi zenginlikler sunar. Bu bölge, kültürel ve doğal çekicilikleriyle önemli bir turistik alandır (Çevik ed., Sarı, 2008: 150- 151).

Pamphylia'dan doğu Lykia'ya ulaşım 1950'lerde yapılan sahil yolundan önce deniz yoluyla veya karadan Çandır Vadisi üzerinden yapılıyordu. Çandır Çayı iki kaynak ağzıyla Saraycık' ın (Kitanaura) hemen kuzeyinden doğmaktadır. Antalya' dan Limyra' ya giden Roma yolu Çandır Vadisi' nden geçmekteydi. Çandır Çayı Hurma yakınlarında denize dökülmeden önce Termessos yakınlarından gelen Karaman Çayı ile birleşmektedir. Idyros yakınlarında Tahtalı Dağı' ndan (Olympos?) doğan ldyros bulunur. Phaselis Kenti'nin 3 km güneyinde Tahtalı Dağı' ndan gelen Barsak Çayı denize akar. Bu çay da Olympos Kenti'ndeki Phoinikous gibi kereste ihracı için kullanılmıştır. Çayın kenarında bulunan bir taştaki yazıttan üzerinde eski bir geçit olduğu anlaşılmaktadır. Olympos'ta Phoinikous denize akmaktadır ve denize ulaştığı noktanın hemen yakınında bir Roma köprüsü bulunmaktadır. Alakır Çayı' nın 5 km doğusunda Gavurçayı denize dökülür ve bu çay da Alakır Çayı gibi Gages ile özdeşleştirilebilir. Doğu Lykia' nın en önemli nehri Alakır Çayı' dır. Çay Limyros Potamos ile özdeşleştirilmiştir. Fakat, büyük olasılıkla Gagcs olmalıdır. Lykia sahilinin 60 km kuzeyinde Beydağları' ndan doğmaktadır. Nehrin vadisinde bir Roma Yolu Phoiniks üzerinden Rhodiapolis, Madnausa'ya, Akalissos'a ve Korma' ya gitmektedir. Kitanaura ve Çandır' dan da Attalia' ya ulaşmaktadır. Lykia sahil yolu, Limyra' nın 4 km doğusunda Alakır Çayı nın üzerindeki Kırkgöz Kemeri Köprüsü' nün üzerinden geçmektedir. Bu köprü Alakır Çayı'nın eski yatağı üzerindedir, şimdiki yatak doğudadır (Onur, 2002:59-60).

Antik köprünün yalnızca yürünebilen üst yüzeyi hala gün yüzündedir, ancak ayakları büyük ölçüde Alakır Çayı'nın alüvyonları altında gömülü kalmıştır. Bu durum, akarsuyun alüvyon taşıma kapasitesinin yüksek olduğunu ve bu alüvyonların akarsuyun yatağını tıkayabileceğini göstermektedir. Günümüzde çayın ağzının biraz daha doğuya kaydığı görülmektedir. Alüvyonlarla kendi önünü kapatması, yatak değişikliğinin temel nedenidir. Oluşturulan rotada verilen bilgiler göz önünde bulundurulmuş ve Kırkgöz köprüsünün bulunduğu Alakır Çayı vadisi rotaya dahil edilmiştir.

Çalışma alanındaki diğer nehirler şu şekildedir (Harita 1.8):

Karasu Çayı, yan birimlerden gelen kaynak ve yüzey suları ile beslenerek güneydoğuya doğru akar. Yeşilyurt mevkiinde güneye doğru yönelerek Finike'den denize dökülür. Debisi saniyede ortalama 5,52 m3, drenaj alanı ise 186 km² ' dir (Yalçın,2021: 33). Finike Ovası'nın batısında yer alan Karasu da Arif Mahallesi'nin kuzeyindeki kaynaklarla beslenmektedir (Yaman Kocadağlı, 2012: 171).

Finike' nin içinde ise, Arykandos' un ağzından 700 m batıda Kara(su) Çayı denize ulaşmaktadır. Karasu 6 km uzunluğunda bir karst çayıdır ve aktığı noktada balıkçılara sığınak sağlar. (Onur, 2002:60).

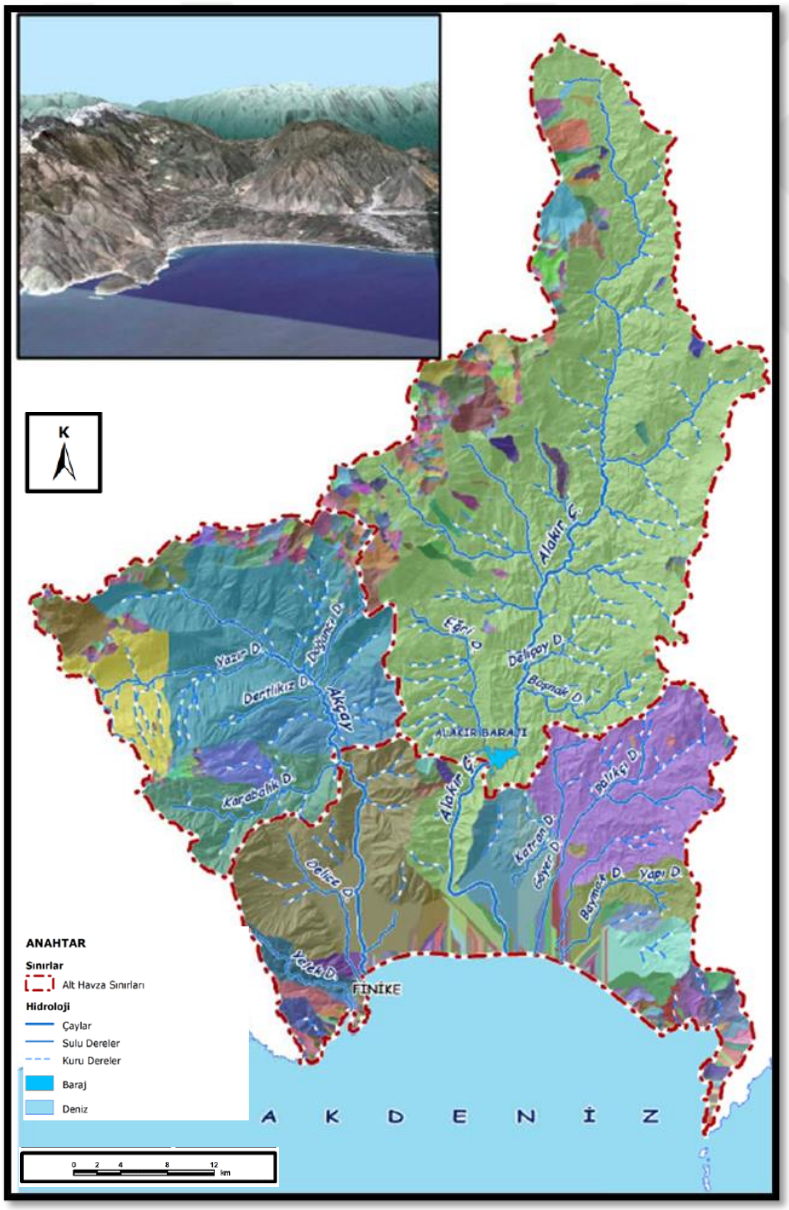
Kavurçay (Gavur Çayı), Kumluca'nın kuzeydoğusunda, Ortacadağ'ın yamaçlarından kaynaklanan Oluk Dere, mevsimlik derelerin birleşimiyle oluşmaktadır. Kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda akarak, Toptaş Köyü'nden geçtikten sonra Kavurçay (Gavur Dere) adını almaktadır. Balçıklı mevkiinde yön değiştirerek güneye doğru ilerleyen çay, Kumluca şehir merkezine ulaşmaktadır. Bu çay, geniş tabanlı ve kumlarla kaplı bir vadiye sahiptir. Kumluca'nın adının da bu kumlardan türediği rivayet edilmektedir. Kavurçay, mevsimlik bir akarsu olup, yağışlı dönemlerde yatağında su taşırken, sıcak dönemde vadi tamamen kuru hale gelmektedir. Yıllık ortalama debisi düşük olmakla birlikte, çayın anlık maksimum debisinin yüksek olması, sel karakterli bir akarsu olduğunu ve ovaya açıldığı kesimde ciddi ekonomik zararlara yol açabileceğini göstermektedir. Kumluca şehir merkezinden geçip Obalar mevkiinde denize dökülen Kavurçay'ın şehir merkezinden kıyıya kadar olan 5 km'lik bölümü ise ıslah edilmiştir (Yaman Kocadağlı, 2012: 164).

Göksu Çayı, Salur Dağının doğu cephesinden, Salur Köyünün hemen kuzeybatısındaki dağın eteğinden doğar. Salur Köyü ortasından geçerek Hızırkahya, Kavakköy ve Hacıveliler Köyünün Çaydağıldı mahallesinden geçip güneye yönelerek denize dökülür. Göksu'yun birinci kolundan ayrılan ikinci bir kol vardır ki bu da Hızırkahya'dan ayrılarak Kavak köyünden geçer ve Alakır'ın çok yakınından denize ulaşır (Ayaz, 2010: 124).

Kumluca ovası dışında Karaöz, Adrasan ve Olimpos tarafında kıyı gerisindeki engebeli arazilerin su tahliyesini yapan çok kısa mesafede akan mevsimlik dereler bulunmaktadır (Ayaz, 2010:126). Kumluca'nın doğusunda yer alan kütlelerden kaynağını alarak ovaya ulaşan diğer mevsimlik akarsular, Sarıkavak Dere, Baymak Dere ve Akınca Dere'dir. Bu dereler, yalnızca yağışlı dönemde, yağışların etkisiyle akış gösterirken, yılın büyük kısmında yatakları kuru kalmaktadır. Bu özellikleriyle, söz konusu dereler mevsimsel akarsu karakteristiği göstermekte olup, su taşıma kapasiteleri yağış miktarına bağlıdır (Yaman Kocadağlı,2012:165). Çalışma

alanında doğal göl bulunmamaktadır. Alakır ve Akçay nehirleri üzerinde baraj gölleri mevcuttur.

Araştırma sahasındaki akarsuların genel değerlendirmesi şu şekildedir, yaz mevsiminde vadileri kurur veya çok az su bulundururken, yağışlı dönemde debileri artar. Bu akarsular çoğunlukla sel karakterlidir. Beslenmelerinde yağmur suları ve dağların üst seviyelerindeki kar erimeleri etkilidir. Ayrıca, kalkerlerin geniş yer kaplaması nedeniyle karstik kaynaklar da önemlidir. Akarsu sistemi genellikle tektonik- yapısal çizgilerle yönlendirilmiş eski bir sistemdir ve karstlaşmanın etkisiyle bozulmuş ve parçalanmıştır. Karstik alanlarda, önceden vadilerde akan suların yeraltına sızması sonucu kuru vadiler oluşur. Alandaki geniş kalker tabakalarının varlığı, karst topoğrafyasının hidrografik şekillerinden biri olan kuru vadilerin orataya çıkmasına neden olmuştur.

Harita 1.8. Araştırma Sahasındaki Akarsu Drenaj Alanları (Benliay, 2009: 62' den değiştirilerek alınmıştır.)

Spratt ve Forbes' da 19. yy.' da yaptıkları Likya seyahatlerinde Göksu' dan, karstik kaynaklardan ve mevsimlik akarsuları şu şekilde özetlemişlerdir: Alakır Çayı' nı kucaklayan yüksek bir sırtın temelini izleyerek Limyros gibi dağın dibinden boşalan gür bir derenin çıktığı yerin üzerinden geçtik. Yerli halk, onun Elmalı Irmağı olduğunu, dağlık alanda bir büyük mağaraya dökülerek, yer altında uzun bir yol aldıktan sonra burada tekrar ortaya çıktığını söylemektedir. Köprüler olmadan geçilemeyecek büyüklükteki üç akarsu, daha diplerinden Finike Ovası` na fışkırıp, yaylaların sularını boşaltır; ağır yağmurlardan sonra aşılması zor, başka zamanlarda ise önemsiz derecikler olan üç sel de, aynı düzlüğü geçerek, üç büyük vadinin, Aryknda, Kardiç ve Hacıveliler`in sularını taşır (Spratt ve Forbes,2008:166).

Akarsuların en tipik aşındırma şekli vadilerdir. Kültür mirası rotalarına konu olan alanlarda da güzergahlar bazı yerlerde akarsuları takip etmektedir.

Yeraltı suları, doğal süreçlere bağlı olarak beslenir ve kullanıldıkça yerine yenileri gelir. Bu sular, tabiati zorlamadan ve belirli koşullar altında kullanıldığında, beslenme ve boşalım dengesi bozulmadan sürdürülebilir bir kaynak olarak kalabilirler. Ancak, kıyı ovalarında yeraltı suyu kullanımında dikkatli olunması gerekmektedir. Yeraltı suyu seviyesinin deniz seviyesinden düşük olması, tuzlu deniz suyunun akifere sızmasına ve yeraltı suyunun tuzlulaşmasına neden olabilir (Atalay,1997:150). Finike Ovası'nın doğusunda Kumluca kesiminde çok sayıda kuyu yer almaktadır (Yaman Kocadağlı,2012:170). Ancak artan nüfus ve tarımsal faaliyetlere bağlı olarak yer yer kuyulardaki su oranı azalmakta ve yukarıda bahsedilen tuzlanma olayı görülmektedir.

Araştırma sahasında, yüzeye çıkan suyu bol karstik kaynaklar ve dereler bulunmaktadır; kaynakların yüzeye çıkmasında faylar önemli bir etkendir. inike Ovası'nın kuzeyinde yer alan Toçak Dağı antiklinali, bir fay hattı ile kesilmiş olup, bu hat boyunca bol debili tektonik-karstik kaynaklar yüzeye çıkmaktadır. Karstik kaynak suları, birkaç kol halinde birleşerek güneydoğuya doğru akmakta ve bu akarsuya Düdensuyu adı verilmektedir. Düdensuyu, Finike yakınlarında Akçay ile birleşmekte ve burada karstik kaynakların debisi oldukça yüksektir. Finike Ovası'nın Toçak Dağı eteklerindeki kuzey kesimi, yüksek debili kaynaklar nedeniyle bataklık alanlar oluştururken, son yıllarda yapılan düzenlemelerle yüzey tarımına uygun hale getirilmiştir. Finike Ovası'nda iki ana kaynak grubu bulunmaktadır: Tekke pınarları ve Salur kaynakları. Tekke pınarları, Düdensuyu'nu oluşturan kaynaklardır. Bu pınarlar, güneybatıya doğru menderesler çizerek Finike Ovası'ndan akıp, Finike kuzeydoğusunda Akçay ile birleşerek Akdeniz'e ulaşmaktadır. Ayrıca, Finike Ovası'nda antik Limyra şehrine ait kalıntılar ve Toçak Dağı eteklerinden çıkan kaynak suları da yer almaktadır. Salur Dağı'nın güneydoğusunda

bulunan Salur kaynakları ise, Mesozoyik kalkerlerin karstik boşluklarından beslenmektedir (Yaman Kocadağlı, 2012: 171-172).

Çalışma alanı, Akdeniz kıyısında 28 km'lik bir sahil şeridine ve Kumluca-Finike-Demre arasındaki turistik koylara sahiptir. Finike Limanı, Batı Antalya'nın turizm ve ticaret açısından en önemli limanı olabilecek bir potansiyele sahiptir (Karaoğlan, 2020:20-21).

1.1.4. Bitki Örtüsü

Türkiye'nin coğrafi konumu, iklim çeşitliliği, yer şekillerinin kısa mesafede değişimi ve bakı faktörü gibi etmenler, bitki örtüsünün türlerini ve dağılımını etkileyen önemli unsurlardır. Bu çeşitlilik, Türkiye'nin biyolojik zenginliğini artırarak çevresel ve kültürel açıdan önemli bir miras oluşturur. Ülkede üç ana fito-coğrafik bölge bulunmaktadır: Akdeniz, Avrupa-Sibirya ve İran-Turan Bölgeleri. Çalışma alanı, Akdeniz ve İran-Turan fitocoğrafik bölgeleri arasında yer almaktadır. Deniz seviyesinden aniden yükselen dağlık kütleler, sarp yamaçlar ve nemli vadiler, farklı ekolojik koşullar sunarak bitki çeşitliliğini artırır.

Akdeniz havzasında, düşük rakımlarda ılıman ve nemli iklim koşulları hakimken, yüksek rakımlarda üst-Akdeniz, Akdeniz dağ ve oro-Akdeniz iklim kuşakları görülmektedir. Bu iklim çeşitliliği, düşük rakımlarda sıcak iklim ve yüksek rakımlarda soğuk iklim koşullarına uygun farklı vejetasyon tiplerinin oluşmasına olanak tanımaktadır (Karaköse ve Terzioğlu, 2020:1145).

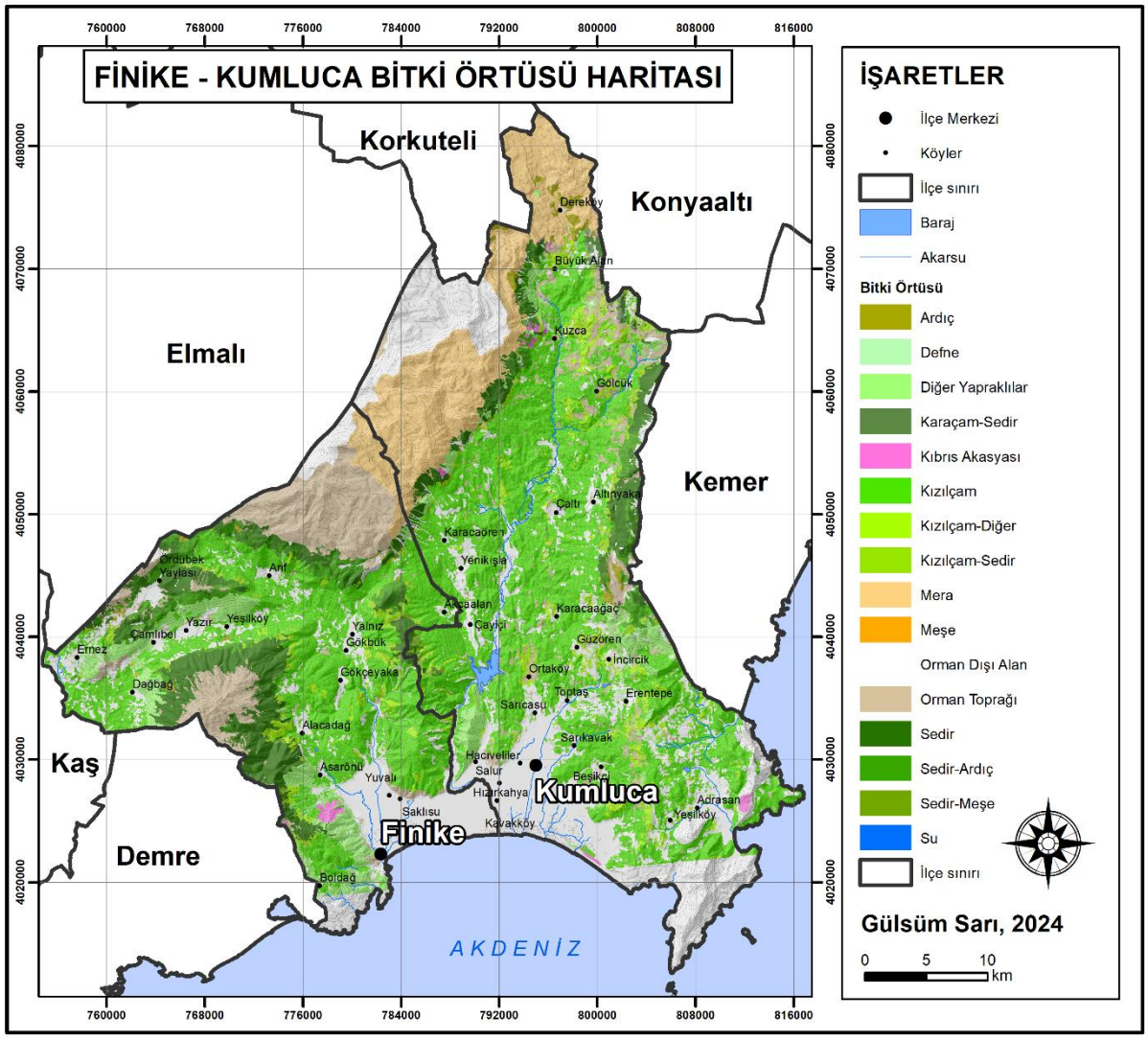
Finike'nin arazi yapısı ve iklim çeşitliliği, bitki örtüsünde belirgin farklılıklara yol açmaktadır. İlçenin kuzey kesimlerinde, artan yükselti ve yağış miktarıyla birlikte orman örtüsü yaygınlaşır. Bu ormanlarda, Akdeniz ikliminin tipik ağacı olan kızılçam, hakim ağaç türü olarak öne çıkmaktadır (Harita 1.9). Yüksek kesimlerde ise sedir, meşe, ardıç, çınar, selvi ve palamut ağaçları da bulunmaktadır (Karaoğlan, 2020: 23-24).

Finike'de toplamda 67 endemik ve 2 nadir takson tespit edilmiştir. Bölgedeki yüksek endemizm oranı, Finike'nin Akdeniz Bölgesi'nde ve Toros Dağları silsilesinde yer almasıyla doğrudan ilişkilidir (Karaköse ve Terzioğlu, 2020: 1151).

Antalya sahillerinin büyük bir kısmı otellerle dolduğundan kumul vejetasyonu birçok yerde yok olmuştur. Betonarme yapıların artışı, Finike Körfezi'ndeki doğal ortamın da tahrip olacağına işaret etmektedir (Ayaz,2010:138).

Kumluca'da beş ana vejetasyon tipi gözlemlenmektedir: Deniz Kıyısı, Kumul Vejetasyonu, Maki Vejetasyonu, Orman Vejetasyonu, Yüksek Dağ Vejetasyonu ve Kaya Vejetasyonu. Bu çeşitlilik, bölgenin coğrafi özellikleri ve iklim koşullarına bağlı olarak ortaya çıkmaktadır (Gökçeoğlu, 2008:163- 190).

Deniz kıyısı kumul vejetasyonundaki bitkilerin çoğu tuza dayanıklıdır. Kumul habitatı, sera, yazlık evler ve günübirlik kullanım nedeniyle baskı altındadır. Maki, kuraklığa dayanıklı, yaprak dökmeyen ve herdem yeşil bitkilerden oluşan bir vejetasyon tipidir; genellikle çalı formundaki bitkilerden oluşur, bazıları ise ağaç formundadır. Makinin içinde yaprak döken bitkiler bulunur ve maki vejetasyonu deniz kıyısından başlayarak 600 m yüksekliğe kadar yayılış gösterir. 900-1000 m yüksekliğe kadar çıkabilen maki vejetasyonu, bazı bölgelerde saf, bazı bölgelerde ise kızıl çam (Pinus brutia) ile birlikte görülmektedir. Maki içerisinde birçok tek ve çok yıllık bitki bulunmaktadır. Yaygın türler arasında zeytin (Olea), kermez meşesi (Quercus coccifera), pırnal meşesi (Quercus ilex), erika (Erica aborea), sakız (Citrus officinalis), defne (Pistacia lentiscus), keçi boynuzu (Ceratonia siliqua), akça kesme (Pleria media) ve sandal (Arbutus andrachne) yer alır (Ayaz, 2010: 141).

Harita 1.9. Çalışma Sahasının Bitki Örtüsü Haritası

Kumluca' daki ormanlar, tahrip edilmediği yerlerde deniz seviyesinden, bazı noktalarda ise daha yukarı seviyelerden başlamakta olup 1000- 1200 m' ye kadar çıkmaktadır. Sahada baskın orman türü pinus brutia (kızıl çam)' dır (Harita 1.9). Kumluca'daki kızılçam ormanı, 700

m'ye kadar maki bitkileriyle, vadilerde ise nem seven türlerle bulunur. 800-1000 m yüksek kesimlerde ise ardıç türleri görülür. 1000 m yüksekliğinde Pinus brutia (Kızıl Çam) ile birlikte Pinus nigra (Karaçam) türleri yer alır ve 1000-1200 m arasında karışık orman oluşturur. (Gökçeoğlu,2008:183). Karaçam 1000 m'den itibaren kızılçamla birlikte 1400 m' de ise yalnız olarak geniş yayılış alanı oluşturur. Karaçam ve sedir, bazı durumlarda ardıç ormanları arasında dağınık olarak 1500 m'ye kadar ulaşabilir. 1000-1400 m arasındaki yükseklikliklerde ise sedir (Cedrus libani) ve karaçam karışık olarak bulunur. Bu ağaçlar, boyu, şekli ve kerestelik yapısı bakımından önemli olup, 180 cm göğüs çapında ve 1000 yaşına kadar olan örneklerine rastlanabilir.

İlçede (Kumluca' da) Kuzca, Karacaören köylerinde, Akdağ Dibek Ormanlarında sedir geniş yayılım gösterir. 1.400–1700 m arasındaki yükseklikliklerde köknar ve ardıç yer alır. Köknar, karaçam, sedir ve ardıçlarla karışık olarak bulunur (Ayaz, 2010:144).

Torosların yüksek dağ vejetasyonu endemik türler bakımından da oldukça zengindir. Orman sınırı üzerine çıkıldığında çalı formuna dönüşmüş ardıç türleri ve odunsu formlar görülmektedir. Kumluca' daki kaya vejatasyonu ise dağların yüksek ve alçak kesimlerinde sarp kayalıklarda bulunmaktadır. Bu kayalıklarda ortama uyum sağlamış bir çok bitki yetişmektedir.

Kumluca'nın yüksek kesimlerindeki zengin orman varlığı, yaylacılık faaliyetlerini ve turizmi artırmıştır. Kumluca'nın 27 km kuzeyindeki Altınyaka (Gödene), alabalık çiftliği, sedir ormanları ve bol su kaynaklarıyla yayla turizmi için ideal bir yerdir ve son yıllarda cazibe merkezi haline gelmiştir. İlçenin kuzeyindeki Karagöl ve Göllü yaylaları ise Kumluca halkının yaz aylarındaki önemli uğrak noktalarındandır (Ayaz, 2010: 146).

Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen çeşitli koruma çalışmaları kapsamında, ülke genelinde bazı alanlar koruma altına alınmıştır. Bu alanlar arasında milli parklar, tabiat parkları, tabiat koruma alanları, tabiat anıtları, yaban hayatı geliştirme sahaları ve sulak alanlar gibi çeşitli doğal koruma bölgeleri yer almaktadır. Çalışma alanındaki ilçelerde yer alan üç önemli tabiat koruma alanı şunlardır: Çığlıkara (Finike- Elmalı), Alacadağ (Finike) ve Dibek (Kumluca). Ayrıca, Dibek Tabiat Koruma Alanı içerisinde Dibek Sedir Ağacı Tabiat Anıtı da bulunmaktadır. Finike'de yer alan Sarıkaya Yaban Hayatı Geliştirme Sahası'nda, belirli gözlem noktalarından yaban keçileri izlenmektedir. Kumluca'da yer alan Mavikent Tabiat Parkı ise giriş ücretiyle ziyaret edilebilen bir diğer koruma alanıdır (https://www.tarimorman.gov.tr/DKMP erişim tarihi: 21.03.2024).

Aşağı kesimlerde maki ve kızılçamlarla, yüksek kesimlerde ise meşe, karaçam, ardıç ve sedir türleriyle karşılaştığımız çalışma alanında tıbbi ve aromatik bitki özü olarak kullanılabilen makilerin yanı sıra tarih boyunca daima önemini koruyan ve yüksekteki soğuk kesimlerde

yaşayan sedirler, uzun ömürleri, maviye çalan yeşil renkleri, kokuları, uzun, kudretli ve simetrik yapılarıyla insanda hemen saygı uyandırırlar (Harita 1.9). Dolayısıyla rotaların dağlık güzergahında karşımıza sıkça çıkacak veya karşı yamaçlarda görünecek sedirler, rotanın ayrılmaz bir parçası durumundadırlar. Ayrıca tarih boyunca bu sahanın önemli ticaret mallarından biri olmuşlar, gemi, ev, saray gibi yapıların inşası için kesilmişler ve alınıp satılmışlardır.

1.2. Araştırma Sahasının Beşeri Coğrafyası

1.2.1. Nüfus

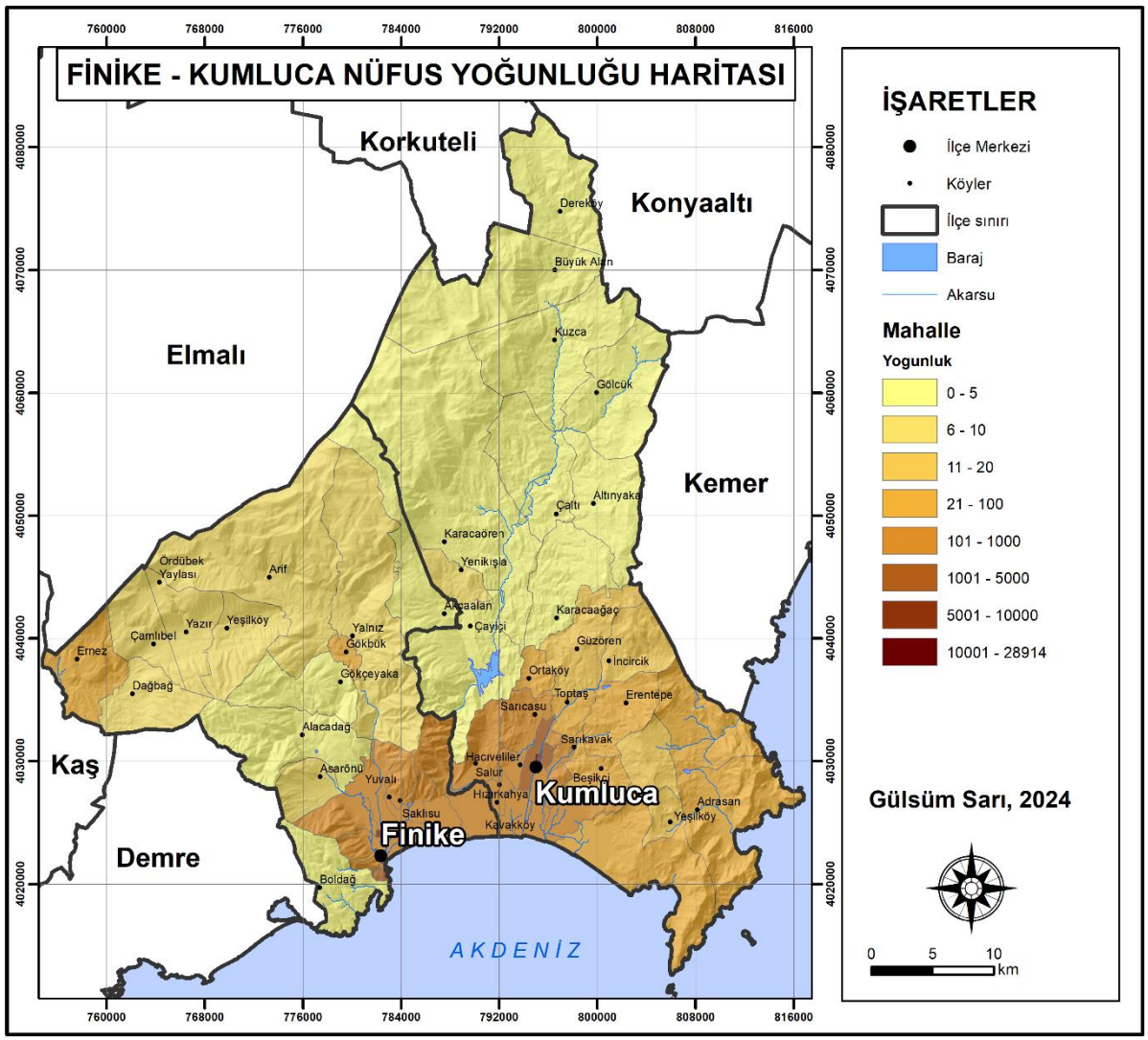
Cumhuriyet döneminde ilk nüfus sayımı 1927 yılında yapılmış olup, Finike'nin nüfusu o dönemde 15 olarak kaydedilmiştir. Finike'nin nüfusu son otuz yıl içinde %100'ün üzerinde bir artış göstermiştir. Ancak, 1960 yılında nüfusta yaklaşık %50 oranında bir azalma yaşanmıştır; bu durum, 1958 yılına kadar Kumluca'nın Finike ilçesine bağlı olmasından kaynaklanmaktadır. 1958 yılında Kumluca'nın Finike'den ayrılarak ilçe statüsü kazanmasıyla birlikte, Finike'nin nüfusu 1960'ta 16.982'ye düşmüştür. Sonraki yıllarda ise Finike'nin nüfusu, 2018 yılına kadar artış göstermeye devam etmiştir. (Karaoğlan, 2020: 39).

Kumluca, 1958 yılında Finike'den ayrılarak ilçe statüsüne kavuşmuştur. Önceki nüfus sayımları yalnızca Finike'nin nüfus verilerini yansıttığı için, Kumluca'ya dair veriler, ilçe olduktan sonraki sayımlardan itibaren mevcuttur. Kumluca'nın ilçe olduğu 1960 yılında nüfusu 19.986 kişi olarak kaydedilmiştir. 1975 yılına kadar nüfus, düzenli bir şekilde artarak 29.126 kişiye ulaşmıştır. 1975-1980 yıllarında nüfus artışında bir duraklama gözlemlenirken, 1985 yılından itibaren artış yeniden hız kazanmış ve 1990 yılı itibarıyla nüfus 44.834 kişi olmuştur. Bu artış, 2000 yılında 63.370 kişiye ulaşmış ve 2008'de 65.109 kişi, 2018'de ise 68.610 kişiye yükselmiştir. Bu süreç, Kumluca'nın nüfusunun 30 yıl içinde iki katına çıktığını göstermektedir (Günay,2020:38).

Finike’ nin güncel nüfus verileri için; Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2023 yılına ait Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına bakıldığında, 2022 yılında 49.720 olan Finike nüfusu, ‰19.4' lük bir büyümeyle 2023 yılında 50. 688' e ulaşmıştır. (https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Nufus-ve-Demografi-109 erişim tarihi: 18.04.2024). Finike’ nin en kalabalık mahalleleri Yeni, Kum ve Hasyurt’ tur (Harita 1.10).

TÜİK verilerine göre Kumluca’ nın 2022 yılı nüfusu 73.496 iken, ‰11,6’ lık büyüme ile 2023 yılında 74.353 olmuştur (https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Nufus-ve-Demografi-109 erişim tarihi:18.04.2024). Kumluca’ nın en kalabalık mahalleleri ise Mavikent Mahallesi, Bağlık Mahallesi ve Yeni Mahalle’ dir (Harita 1.10).

Yerleşim birimlerinin 2007-2023 yılları arasındaki nüfus miktarlarına bakıldığında her yıl artış olduğu görülmektedir. Ayrıca iki ilçede de erkek nüfusu kadın nüfusundan daha fazladır (Tablo 1.8).

Harita 1.10. Çalışma Sahasının Nüfus Yoğunluğu Haritası

Tablo 1.8. 2023 Yılı Finike ve Kumluca Nüfus Verileri

2023	FİNİKE	KUMLUCA
Toplam Nüfus (kişi)	50 688	74 353
Yıllık nüfus Artış Hızı (‰)	19,3	11,6
Kadın Nüfus (kişi)	25 304	36 795
Erkek Nüfus (kişi)	25 384	37 558

(Kaynak: TÜİK)

2023 Yılı Finike ve Kumluca nüfus verileri ne göre (Tablo 1.8), Finike ve Kumluca arasındaki nüfus farkı, Kumluca'nın hem toplam nüfus hem de kadın ve erkek nüfus açısından daha büyük bir ilçeye sahip olduğunu göstermektedir. Finike'nin nüfus artış hızı daha yüksekken, Kumluca'nın toplam nüfusu daha fazladır.

Tablo 1.9. 2023 Yılı Finike ve Kumluca Nüfusunun Mahallelere Dağılımı

FİNİKE		**KUMLUCA**	
MAHALLE	**TOPLAM NÜFUS**	**MAHALLE**	**TOPLAM NÜFUS**
Akçaalan	97	Adrasan	2744
Alacadağ	164	Altınyaka	298
Arif	975	Bağlık	6394
Asarönü	154	Belen	587
Boldağ	162	Beşikçi	566
Çamlıbel	166	Beykonak	4968
Dağbağ	207	Büyükalan	252
Ernez	694	Cumhuriyet	1836
Eski	1502	Çaltı	327
Gökbük	396	Çayiçi	181
Gökçeyaka	173	Dereköy	200
Hasyurt	5751	Ellinci Yıl	1325
İskele	2694	Erentepe	754
Kale	1651	Eski Cami	3368
Karşıyaka	1413	Göksu	1886
Kızılca	881	Gölcük	185
Kum	6750	Güzören	506
Sahilkent	3331	Hacıveliler	2315
Saklısu	589	Hızırkahya	708
Turunçova	7690	İncircik	311
Yalnız	704	Karacaağaç	379
Yazır	324	Karacaören	749
Yeni	6874	Karşıyaka	3621
Yeşilköy	299	Kasapçayırı	1351
Yeşilyurt	3567	Kavakköy	707
Yuvalı	2512	Kum	2397
TOPLAM	**50 688**	Kuzca	351
		Mavikent	6973
		Merkez	4491
		Meydan	3428
		Narenciye	2390
		Ortaköy	603
		Salur	1926
		Sarıcasu	2441
		Sarıkavak	507
		Temel Eğitim	3537
		Toptaş	857
		Yazır	1215
		Yeni	6186
		Yenikışla	190
		Yeşilköy	293
		TOPLAM	**74 353**

(Kaynak: TÜİK)

2023 yılına ait Finike ve Kumluca ilçelerinin mahallelere göre nüfus dağılımına bakıldığında (Tablo 1.9); Finike'nin toplam nüfusu 50.688 kişidir. İlçedeki mahallelerin nüfusları arasında en yüksek nüfusa sahip olan mahalle Yeni Mahallesi olup, 6.874 kişilik nüfusa sahiptir. Sahilkent Mahallesi ise 3.331 kişilik nüfusuyla dikkat çeker. Diğer mahalleler arasında Hasyurt (5.751 kişi), İskele (2.694 kişi), Yalnız (704 kişi), Kale (1.651 kişi) gibi mahalleler yüksek nüfusa sahipken, bazı mahallelerde nüfus daha düşüktür, örneğin Akçaalan (97 kişi) ve Boldağ (162 kişi) gibi. Kumluca' nın toplam nüfusu ise 74.353 kişidir. Bu ilçede

de en yüksek nüfusa sahip mahalleler bulunur. Mavikent Mahallesi, 6.973 kişilik nüfusuyla Kumluca'nın en kalabalık mahallesidir. Hacıveliler Mahallesi (2.315 kişi) ve Beykonak Mahallesi (4.968 kişi) de önemli nüfus yoğunluğuna sahip mahallelerdir. Adrasan (2.744 kişi), Kumluca Merkez (4.491 kişi) ve Yeni (6.186 kişi) gibi mahalleler de yüksek nüfuslu diğer bölgeler arasında yer alır. Nüfusu daha düşük olan mahalleler ise Yenikışla (190 kişi), Yeşilköy (293 kişi), ve Kavakköy (707 kişi) gibi yerleşimlerdir. Bu verilere göre, Kumluca ilçesinin toplam nüfusu Finike'ye göre daha büyük olmakla birlikte, her iki ilçede de nüfus yoğunluğu mahallelere göre farklılık göstermektedir. Finike'deki nüfus, bazı mahallelerde yoğunlaşırken, Kumluca'da da büyük mahalleler öne çıkmaktadır (Harita 1.10).

Tablo 1.10. Finike ve Kumluca Nüfusunun 2007- 2023 Yılları Arasındaki Değişimi

YIL	FİNİKE (kişi)	KUMLUCA (kişi)
2007	45 296	65 904
2008	46 520	65 109
2009	46 095	65 543
2010	46 138	65 652
2011	46 256	65 923
2012	46 405	66 186
2013	46 530	66 159
2014	46 853	66 783
2015	46 817	67 135
2016	47 498	67 605
2017	48 948	67 942
2018	48 131	68 610
2019	48 534	70 423
2020	49 307	71 931
2021	49 407	72 478
2022	49 720	73 496
2023	50 688	74 353

(Kaynak: TÜİK)

Finike ve Kumluca Nüfusunun 2007- 2023 Yılları Arasındaki Değişimi incelendiğinde (Tablo 1.10) Finike' nin, 2007 yılında 45.296 olan Finike nüfusu, 2023 yılına kadar düzenli bir artış göstermiştir. 2023 yılında Finike'nin toplam nüfusu 50.688 kişiye ulaşmıştır. Bu süreçteki en belirgin artış 2017 ve 2019 yılları arasında yaşanmış olup, 2017'de nüfus 48.948'e, 2019'da ise 48.534'e ulaşmıştır. 2020 yılından itibaren ise nüfus, 50.000'in üzerine çıkarak 2023'te 50.688 kişiye ulaşmıştır. Yıllık artış oranı zaman zaman düşüşler gösterse de genel olarak düzenli bir yükselme söz konusu olmuştur. Kumluca ilçesinde de benzer şekilde nüfus artışı gözlemlenmiştir. 2007 yılında 65.904 olan Kumluca nüfusu, 2023 yılına kadar 74.353'e ulaşmıştır. 2008-2013 yılları arasında daha yavaş bir artış söz konusu iken, 2014 yılı itibariyle daha belirgin bir artış görülmeye başlanmıştır. Özellikle 2020 yılından sonra hızlı bir artış yaşanmış olup, 2020 yılında 71.931'e yükselen nüfus, 2023'te 74.353 kişiye ulaşmıştır. Kumluca'da nüfus artışı, yıllık bazda oldukça belirgin bir şekilde devam etmiştir. Bu tablo, her

iki ilçede de nüfusun istikrarlı bir şekilde arttığını, özellikle son yıllarda daha hızlı bir artış gözlemlendiğini göstermektedir.

Nüfus artışı, yerel ekonominin canlanmasına ve ticari faaliyetlerin genişlemesine katkı sağlarken, aynı zamanda kültürel ve turistik faaliyetlerin çeşitlenmesini destekleyebilir. Bu ilçelerdeki yerel halkın sayısının artması, turizmin yerel düzeyde daha fazla ilgi görmesi anlamına gelir. Artan nüfus, kültür turizmi çerçevesinde daha fazla konaklama, restoran, kültürel etkinlik ve yerel el sanatları gibi turistik hizmetlerin gelişmesini teşvik edebilir.

Çalışma sahası, tarihi ve kültürel açıdan zengin bölgelerdir. Finike, antik kentler ve kalıntılar açısından oldukça önemli bir yerdir. Kumluca da tarihi yapılar ve kültürel mirasıyla dikkat çeker. Bu yerler, turistler için ilgi çekici destinasyonlar olup, nüfus artışıyla birlikte artan yerel talep ve yatırım, bölgenin kültür turizmi potansiyelini daha da güçlendirebilir. Nüfus artışıyla, bu tür bölgesel özelliklerin tanıtımı daha geniş kitlelere ulaşabilir. Nüfusun artması, turizm altyapısının da gelişmesine katkı sağlar.

Çalışma sahasında artan nüfus, yerel yönetimlerin turizme yönelik altyapı projelerine daha fazla yatırım yapmalarını teşvik edebilir. Yeni yollar, oteller, müzeler, kültürel merkezler ve turistik rehberlik hizmetleri gibi unsurlar, kültür turizminin daha fazla kişiye ulaşmasını sağlayabilir. Nüfus artışı, bölgenin geleneksel kültürlerini yaşatmaya yönelik daha fazla etkinlik ve festival düzenlenmesini sağlayabilir. Örneğin, halk dansları, el sanatları, yöresel mutfak tanıtımları ve tarihî yerlerin gezileri gibi kültürel etkinlikler, hem yerel halk hem de turistler tarafından daha fazla ilgi görebilir. Bu tür etkinlikler, turistlerin ilgisini çekmek için güçlü bir motivasyon kaynağı olabilir.

Çalışma sahasındaki nüfus artışı, yerel ekonomiye katkı sağlamak için daha fazla turizm girişimi ve hizmeti açılmasını sağlayabilir. Yeni turist akışları, kültür turizmi alanındaki işletmelerin (otel, restoran, rehberlik hizmetleri vb.) çoğalmasına ve dolayısıyla daha fazla iş fırsatının ortaya çıkmasına olanak tanıyabilir.

1.2.2. Yerleşme

Paleoarkeolojik araştırmalar Anadolu'da insan faaliyetlerinin Paleolitik'te başladığını ve Paleolitik'in bütün çağlarında mevcut olduğunu ortaya çıkarmıştır. Ülkemizin güneyinde yer alan Toros Dağları sahip olduğu litolojik özellikler nedeniyle Paleolitik dönem yerleşmeleri olan mağaraların yer aldığı bir kütledir (Tunçdilek, 1986: 10).

Çalışma alanını oluşturan Finike ve Kumluca ilçeleri, Antik dönem Likya' sının sınırları içindedir. Batısında Karya, doğusunda Pamfilya ve kuzeyinde Pisidya bulunmaktadır (Harita

1.11). Likya kıyıları Stadiasmus Maris Magni' ye göre; Melanippe ile Telmessos arasındaki şeridi kapsayacak şekildedir (Acar, 2016:101).

Finike' de bulunan Limyra Antik Kenti bir dönem "Likya" ya başkentlik yapmış ve psikoposluk merkezi olmuş önemli bir yerleşim birimidir, etki alanı Asarönü ve kıyıdaki Kale Mahallesine kadar ulaşmaktadır.

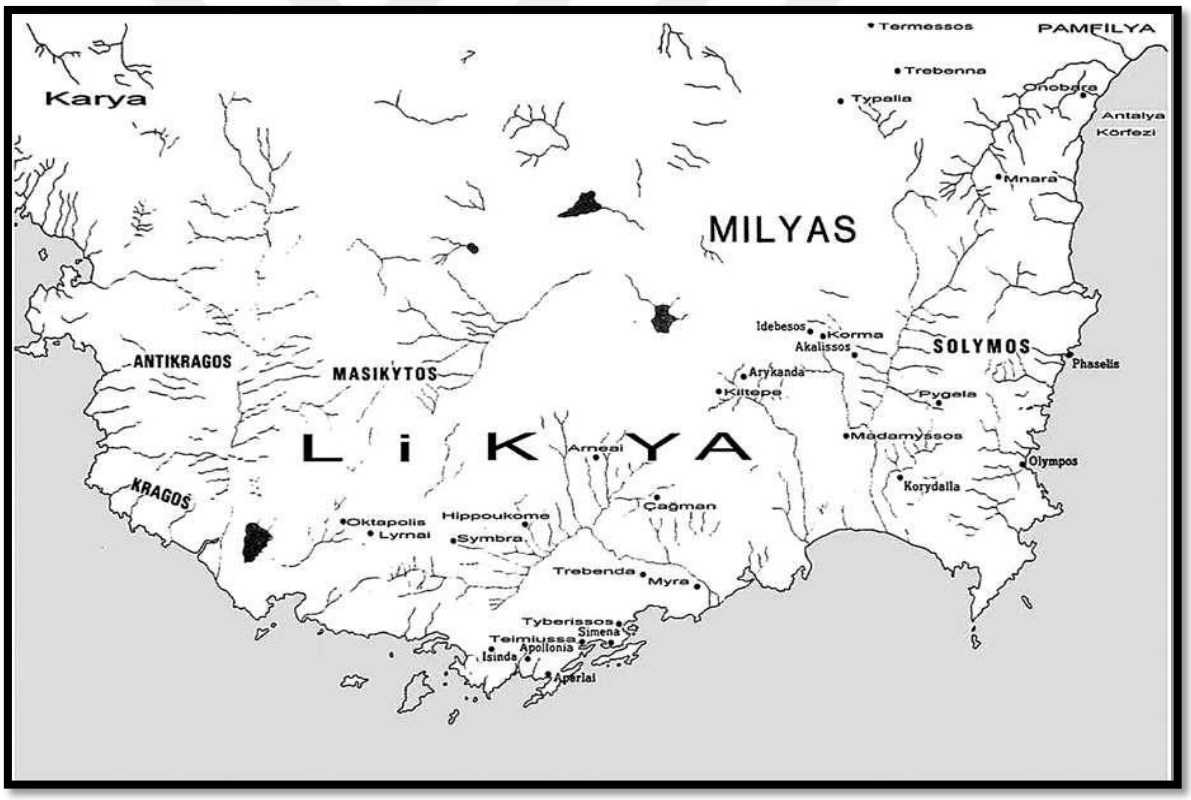
Harita 1.11. M.Ö. 500 Dolaylarında Antik Anadolu Bölgeleri

Kaynak: https://www.worldhistory.org/image/253/the-regions-of-ancient-anatolia/ (erişim tarihi: 14.03.2024)

Likya, Anadolu'nun güneybatısında yer alan dağlık bir bölge olup, bazen Küçük Asya olarak da adlandırılmaktadır. Likya'ya dair en eski referanslar, Hitit metinlerinde "Lukka Toprakları" olarak geçer. Hem Hitit hem de Mısır metinlerinde yer alan bu alan, Likyalıların, "Deniz Kavimleri" olarak bilinen topluluklarla ilişkilendirildiği bir dönemle bağlantılıdır. Ayrıca, Likya'nın Yunan ve Roma uygarlıklarıyla etkileşimde bulunduğu ve bölgenin 2000 yılı aşkın bir yerleşim geçmişine sahip olduğu bilinmektedir. Bugün, Likya, Türkiye'nin güneybatı kıyısında yer almaktadır (Harita 1.11) (https://www.worldhistory.org/trans/tr/1-971/likya/ erişim tarihi: 14.03.2024). Antik Dönemde Likya olarak bilinen alan, doğuda Antalya Körfezi, batıda Dalaman Çayı'nın (Indos) güneybatısındaki topraklar ve kuzeyde Batı Toroslar arasında yer alan bir bölgeyi kapsamaktadır (Dinç, 2010:1).

Lykia Sahası, Anadolu'nun güneybatısında, Teke Yarımadası üzerinde yer almakta olup, Akdeniz'e kadar uzanır. Kuzeydoğusunda Pamphylia, kuzeyinde Phrygia ve Pisidia, batısında ise Karia bölgeleri ile çevrilidir. Lykia, doğu-batı yönünde 120 km, kuzey-güney yönünde ise

60 km genişliğinde olup, toplamda yaklaşık 5083 km²'lik bir alanı kaplamaktadır. Bölge, dağlık bir yapıya sahip olup, en yüksek noktası 3086 metreye kadar yükselen Kızlar Sivrisi ve Beydağları'dır. İç kısımlarında atnalı şeklinde dağ sıralarının bulunduğu Lykia, derin vadilerle kesilmiştir. Topoğrafyada, dağların yanı sıra, Alakır Çayı (Gagas?), Limyros (Göksu), Arykandos (Başgöz-Aykırıçay), Myros (Demre Çayı) ve Ksanthos (Eşen Çayı) gibi ana nehirler de önemli bir rol oynamaktadır. Yerleşim alanları, bu dağlar ve nehirler arasındaki vadilerde yoğunlaşmıştır ve sahildeki alüvyon ovalar da yerleşim için uygun alanlar sunar. Ayrıca, bölgenin deniz yolu ulaşımının kolay olması ve denizaşırı ticaretin gelişmiş olması, Lykia'nın ekonomik yapısına katkıda bulunmuştur. Lykia'nın doğal limanları ve deniz ticareti büyük önem taşır. Tarım ve deniz ticareti, bölgenin temel gelir kaynaklarındandır. Lykia'nın ormanları, özellikle çam ve sedir ağaçlarıyla zengindir ve bu ağaçlar gemi yapımında kullanılır. Ayrıca, dikenli çalılar tıbbi amaçlarla kullanılmak üzere önemli bir kaynak oluşturur (Tüner, 2002:151).

Harita 1.12. Antik Dönemde Likya (Dinç, 2009: 86)

Luviler, M.Ö. III. yüzyıl sonlarında Anadolu'ya göç eden Hint-Avrupa kökenli bir kavimdir ve Anadolu'nun güneyine ve batısına yerleşmişlerdir (Harita 1.12). Güneydoğuda yerleşen Lukka, Luvice konuşan bir halktır. Hitit kaynaklarında Lukka'nın varlığına rastlanır ve Yalburt Yazıtı'nda Lukka ile Likya'nın ilişkisi belirtilir. Likyalılar, Luviye bağlı bir halk olup, Anadolu kökenli bir dil konuşmuşlardır. Arykanda, Telmessos, Andriake, Xanthos,

Kandyba gibi şehirler de Luvice kökenlidir (https://www.arkeolojikhaber.com/haber-arkeolog-baran-turemis-lukkalari-ve-luvileri-karistirmamak-gerekir-20192/ erişim tarihi: 06.12.2023).

Kelime sonlarındaki "-anda", "-wanda" gibi ekler ve çift konsonlu yer adları, Luwi kökenli halklara ait olduğu ve bu halkların Anadolu'nun güneybatısında yerleştiği tüm bilim insanları tarafından kabul edilmektedir (Bayburtluoğlu,2004:37). Likyalılar ise kendilerine Trmmili/ Termiller demiştir (Dinç, 2010:5).

Finike, Helenistik ve Roma dönemlerinde artan korsanlık faaliyetlerine maruz kalmış, bu durum bölgedeki düzeni zorlaştırmıştır. Ardından Bizans-Arap mücadeleleri başlamış, 12. yüzyılda ise Türkler bölgeye yerleşmeye başlamıştır. Bu dönemde, Bizans'ın güçsüzleşmesiyle birlikte, Likya kıyıları İtalyan denizcilere imtiyaz olarak verilmiş ve Finike, Pisa Koyu adıyla korsanların önemli deniz üssü haline gelmiştir (Durgun, 2017: 37-38).

1071 Malazgirt Zaferi, Türk hâkimiyetinin başlangıcını müjdelemiş ve kısa sürede Selçuklu Devleti, Finike ve çevresini de denetimi altına almıştır. Selçuklu döneminde, Antalya'nın doğusu batısına göre daha fazla önem verilmiştir. Bunun nedeni, batıda yaşayan halkın çoğunlukla konar-göçer yaşam tarzına sahip olmasıdır. Ancak, bu Türkmenler, Türkmen Babaları olarak bilinen şeyhler aracılığıyla kimliklerini korumuş ve kültürel devamlılık sağlamışlardır (Durgun, 2017: 38).

"Yörük", Oğuzlar'ın İslam'ı kabul eden topluluğuna verilen isimdir ve gerçek bir Türkmen halkıdır. Teke Beyliği, Osmanlı döneminde 1301'lerde Isparta Eğirdir merkezli kurulan Hamitoğulları Beyliği'nin Antalya şubesidir. 1327'de ortaya çıkan bu şube, 1393'te Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. 1402'deki Ankara Savaşı'ndan sonra Anadolu Beylikleri yeniden canlanırken, Teke Beyliği tekrar varlık göstermiş, ancak 1423'te Osmanlı'ya katılmasıyla sona ermiştir. Teke Beyliği döneminde Finike, Hamidoğulları'na bağlı Menteşe sülalesinin yöneticisi Şücuaddin Orhan Bey'in yönetiminde kalmıştır (Durgun, 2017: 38). Finike, Yıldırım Bayezid döneminde Osmanlı hakimiyetine geçmiştir.

Kumluca, İlkçağlardan itibaren Likyalılar, Fenikeliler, Romalılar ve Selimler gibi birçok devletin yerleşim alanı olmuştur. Ancak bu dönemlerde yerleşik hayatın olmadığı, bölgenin genellikle göçebe Türkler tarafından kullanıldığı anlaşılmaktadır. Göçebe hayvancılık yapan Türkler, yazın Elmalı ve Korkuteli yaylalarında, kışın ise Kumluca sınırları içindeki Iğdırmıgardıç (Gardıç) bölgesinde yaşamışlardır. 1830'larda Kumluca'nın 5 km doğusundaki tepelerde "Sarıkavak" adıyla ilk yerleşim kurulmuştur. 1914'te Antalya il olunca idari düzenlemeler yapılmış, Finike ve Iğdırmagardıç köyleri, Antalya'ya bağlı hale gelmiştir. 1924'te Kuzca köyü ve çevresi gelişerek "Kumluca bucağı"na dönüşmüş, 1958'de ise 7033 sayılı kanunla Kumluca ilçe statüsü kazanmıştır. (https://antalya.ktb.gov.tr/Dunden

BuguneAntalya/DBA-Cilt-1/files/web-c%C4%B1lt1.pdf, KTB, Dünden Bugüne Antalya. C:I, 2010: 400-402 erişim tarihi: 16.05.2024).

İğdir, Osmanlı döneminde Teke Sancağı'na bağlı bir nahiye olup, günümüz Kumluca ve Kemer ilçelerinde yer alır. İlk kez VIII. yüzyılda kaydedilen İğdir boyu, XVI. yüzyılda Anadolu'da 43 birime yerleşmiştir. Teke Sancağı'nın merkezi İğdir, 1207'de Antalya'nın fethinden sonra mülki amirlik olarak kurulmuştur. 1393'te Yıldırım Bayezid döneminde Teke-Eli Osmanlı topraklarına katılmış ve İğdir boyu, bölgeye yerleştirilmiştir. 1892'de Konya Vilayet Salnamesi'ne göre, İğdir maa Kardıç nahiyesi 17 köy, 4416 nüfus ve çeşitli kurumlarla tanımlanmıştır. 1914'te Kumluca ve Kuzca, Konya Vilayeti'nden ayrılarak müstakil liva olmuştur. Kumluca'nın ekonomik yapısında kereste ticareti, meyvecilik ve hayvancılık önemli yer tutarken, Finike Limanı aracılığıyla üretilen ürünler iç ve dış pazara gönderilmiştir. Kumluca (Sarıkavak) ve Kuzca (Gödene) Nahiyeleri, 1914'te Konya Vilayeti'nden ayrılarak Müstakil Liva haline getirilmiş ve Teke Sancağı yeniden yapılandırılmıştır. İğdir maa Kardıç nahiyesi üçe ayrılarak Kemer ve Sarıkavak merkezli Kumluca nahiyesi oluşturulmuş, Elmalı'ya bağlı Gödene köyü ise Kuzca nahiyesinin merkezi olmuştur. Kumluca'da, 15. yüzyıldan itibaren kaydedilen Sarıkavak köyü, değirmencilik ve fırıncılıkla tanınırken, bölgedeki ekonomik faaliyetler arasında kereste ticareti, arıcılık, meyvecilik, demircilik, ağaç işleri ve hayvancılık yaygındır. Ayrıca, Finike Limanı'nın etkisiyle mefruşat ve terzilik de gelişmiş olup, üretilen ürünler iç ve dış pazara gönderilmiştir (https://antalya.ktb.gov.tr/Dunden BuguneAntalya/DBA-Cilt-1/files/web-c%C4%B1lt1.pdf, 2010: 400-402 erişim tarihi: 16.05.2024) .

Milli mücadele döneminde önce Fransızların saldırılarına ve casusluk faaliyetlerine sahne olan saha, akabinde İtalyanların işgali altında kalmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarındaki idari yapı, Teşkilat-ı Mülkiye'ye göre, Finike kazasında Kuzca (Gödene) ve Kumluca (Sarıkavak) olmak üzere iki nahiye ve toplam 33 köy bulunmaktadır. Kuzca nahiyesinin köyleri arasında Çayiçi, Dere, Karacaağaç, Karacaören, Kuzca, Gödene ve Gölcük yer alırken, Kumluca nahiyesine bağlı köyler arasında ise Adrasan, İğdir Yazırı, Ortakiz, Belen, Töngüşlü Aşireti, Hacıveliler, Sarıcasu, Sarıkavak, Savrun, Gagaz, Kavakdibi, Kerçen, Yeni Osmanlı ve Yenice bulunmaktadır (DV. STMKA, 136; aktaran Karakuş, 2014: 47).

1914'te Finike kazasına bağlanan Kumluca nahiyesinde, 1928'de belediye teşkilatı kurulmuştur. Kumluca ve Gödene nahiyeleri, 1 Nisan 1958'den itibaren Sarıkavak merkeziyle Kumluca adı altında ayrı bir kaza oldu. Kumluca merkezine bağlı 15 köy (Adrasan, Belen, Beşikçi, Çayiçi, Gerçen, Hacıveliler, Hazırkahya, Kağaz, Kumluca-Yazırı, Örtekiz, Salur,

Sarıcasu, Savrun, Toptaş, Yenice) ve Gödene nahiyesine bağlı 6 köy (Gödene, Dereköy, Gölcük, Karacaağaç, Karacaören, Kuzca) bulunmaktadır (https://antalya.ktb.gov.tr/Dunden BuguneAntalya/DBA-Cilt-1/files/web-c%C4%B1lt1.pdf, 2010: 400-402 erişim tarihi: 16.05.2024).

Atatürk'ün önderliğinde gerçekleştirilen Milli Mücadele'nin sonunda Antalya ve dolayısıyla Finike halkı işgalden kurtulmuştur. Bu süreçle birlikte, Finike kazası, Türkiye Cumhuriyeti döneminde Antalya Vilayeti'ne bağlı bir ilçe olarak varlığını sürdürmüştür (Kapusuzoğlu, 2001: 59).

2012 yılında Resmi Gazete' de yayımlanan 6360 Sayılı kanun gereğince Finike' de 4 belde, 15 köy; Kumluca' da 3 belde, 24 köy kapatılmıştır. Yapılan merkezileştime çalışması sonucunda günümüzdeki idari yapı Finike' de 26 mahalle, 1 belediye; Kumluca' da 41 mahalle, 1 belediye şeklindedir.

Günümüzdeki idari yapıya bakıldığında Finike ve Kumluca Antalya' nın güneybatısında bulunan iki ilçedir. Kumluca 1958 yılında Finike' den ayrılarak ilçe olmuştur. Yüzölçümleri Kumluca ilçesinin yüzölçümü 1.253 km² ; Finike ilçesinin ise 655 km²' dir. Finike' nin 26 mahallesi, Kumluca' nın ise 41 adet mahallesi bulunmaktadır. Çalışma alanındaki ilçelerin gelişmişlik düzeylerine bakıldığında; Kumluca' nın 2.Dereceden, Finike' nin ise 3.Dereceden gelişmişlik seviyesine sahip olduğu görülmektedir (Şekil 1.1).

Antalya İlçeleri

İlçe	Sıra	Skor	Kademe	İlçe	Sıra	Skor	Kademe
Muratpaşa	15	3,173	1	Finike	258	0,315	3
Konyaaltı	27	2,465	1	Kaş	276	0,203	3
Alanya	64	1,676	1	Demre	280	0,180	3
Manavgat	74	1,538	2	Gazipaşa	289	0,152	3
Kemer	80	1,501	2	Korkuteli	307	0,081	3
Kepez	88	1,392	2	Elmalı	401	-0,150	3
Döşemealtı	100	1,216	2	Akseki	419	-0,182	4
Serik	152	0,852	2	İbradı	471	-0,264	4
Kumluca	219	0,515	2	Gündoğmuş	848	-0,815	5
Aksu	225	0,476	2				

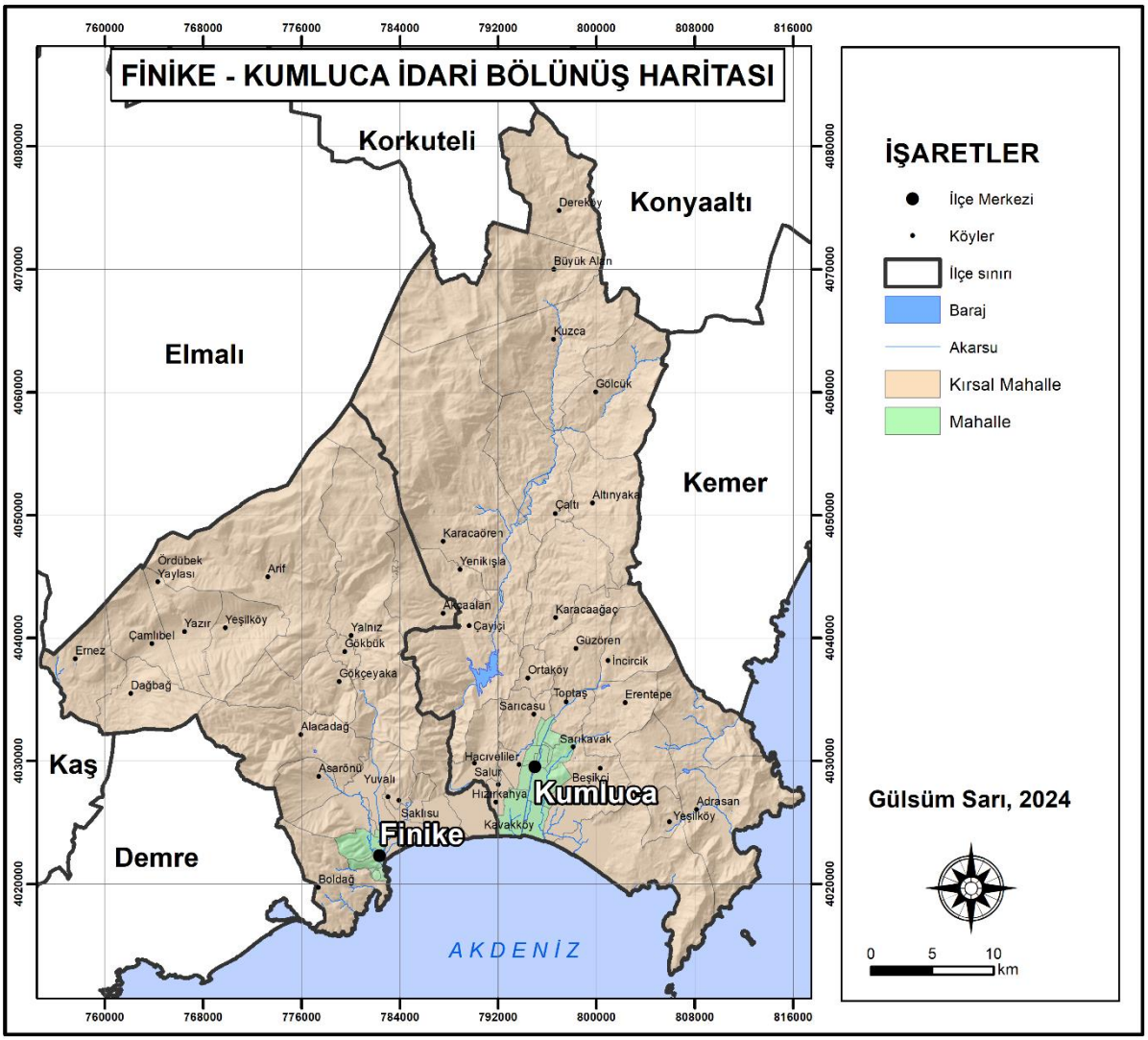
Şekil 1.1. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı' nın, 2022 Yılı Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırmaları'na (SEGE) Göre Antalya' nın İlçelerinin Gelişmişlik Sıralaması

Kaynak: https://www.sanayi.gov.tr/merkez-birimi/b94224510b7b/sege (erişim tarihi: 18.04.2024)

Çalışma sahasında ilçe merkezine yakın yerleşmeler ova üzerine kurulu olduğundan toplu yerleşme özelliği gösterir; kırsal mahallelerin çoğu ise dokusuna göre dağınık yerleşme karakterindedir.

Finike ilçesindeki köy yerleşmeleri genellikle iç kesimlerde dağınık bir şekilde konumlanmıştır; dağlık alanların ilçenin kıyısından başlaması bu durumu etkilemiştir. Dağınık yerleşme tipi gösteren bu köyler genellikle eteklerde, sırtlarda ve vadi kenarlarında yer alır; kuzeye doğru çıktıkça yükseklikleri artar. Arif, Yalnız, Gökbük, Çayiçi ve Yuvalılar köyleri, Aykırçay vadisinde yer alarak bu vadinin yamaçlarına yayılmıştır. Aykırçay vadisi, Finike-Elmalı karayoluna paralel uzanmakta, köylerin ulaşımını kolaylaştırmaktadır (Karakuş, 2014:72). Hasyurt, Turunçova, Yeşilyurt ve Sahilkent ise ova düzlüğünde olduklarından toplu yerleşmelerdir.

Kumluca'da, 500-1300 m rakımda dağınık halde bulunan kırsal mahalleler arasında Güzören, Yenikışla, Büyükalan, Karaağaç ve Karacaören örnek verilebilir. Erentepe, Yazır, Dereköy, Gölcük ve Kuzca, 250-1400 m. arasındaki dağınık mahallelerdir. Kuzca mahallesi 1400 rakımda yaylacılık faaliyetlerine ev sahipliği yaparken, İncircik, Toptaş ve Çayiçi mahalleleri 100-450 m yükseklikte yer almaktadır. Belen mahallesi dağ köyü olarak etekte dağınık bulunurken, Beşikçi mahallesi ise dağınık yerleşmeli bir sahil yerleşmesidir. 10-60 m. rakımda bulunan Beykonak, Mavikent, Hacıveliler, Hızırkahya, Kavak ve Adrasan gibi mahalleler örnek olarak gösterilebilir. Bu mahaller, tarımsal faaliyetler nedeniyle yeni sera alanları kurulmaması sonucu toplu olarak yerleşmiştir. Bazı yerleşmeler, orman içinde veya ovada da olsa toplu dokuda bulunmaktadır; Salur, Yeşilköy, Altınyaka, Sarıcasu ve Ortaköy buna örnek verilebilir (Günay,2020: 44). İlçelerede 2024 yılı itibariyle, şehir merkezi olan mahalleler daha az yer kaplarken, kırsal mahalleler daha fazladır (Harita 1.13).

Harita 1.13. Çalışma Sahasının İdari Bölünüş Haritası

Toros Dağları ve çevresi, Türk tarihi ve yerleşme kültüründe önemli bir yere sahip yaylacılık faaliyetlerinin yoğun olarak yapıldığı bölgelerden biridir (Sarı, 2010: 211). Spratt ve Forbes yaylalar için "Yaylalar iyi işlenmektedir ve Türklerin (Yörüklerin) yazlık uğraklarıdır (Spratt ve Forbes, 2008:165)" demektedir.

Kumluca ve Finike arasında planlanacak kültür rotaları, Yörüklerin kültürü ve yerleşimlerini de içermelidir. Özellikle antik alanlarla bütünleşen Söğütcuması, Altınyaka, Karacaören ve Gölcük'te, antik yerleşimlere ve Yörüklerin yaşam biçimlerine (göç zamanları, yerleşim ve ekonomik faaliyetler) odaklanılmalıdır. Yörük yaşamını tanıtan broşürler, el kitapları ve haritalar hazırlanabilir. GPS koordinatları ile ziyaretçilere yaya, bisiklet veya otomobil ile kat edecekleri mesafe ve süre hakkında bilgi verilebilir. Ayrıca yolun eğim durumu ile bölgenin fiziksel ve beşeri özellikleri detaylandırılabilir. Yörük göç yolunun kültür turizmi planlamasında antik kentlerin dahil edilmesi, ziyaretçi profilini değiştirip genişletebilir (Sarı, 2017: 176).

Etnik ve dini yapı hakkında Spratt ve Forbes 19.yy' da Finike vardıklarında; "Finike köyü, üç ya da dört taş ev ve çevresinde Türkmen Tahtacıların bir düzine kara çadırıyla kuşatılmıştır. Evlerden birinde gümrük memuru, diğerinde ise zengin toprak ve sığır sahibi Konstanti adlı bir Rum oturmaktadır. İçinde yaşadığımız kahvehane, Elmalı'nın yerlisi olan ev sahibimiz tarafından kiralanmış bir fırınla birlikte bulunmaktadır. Finike, Elmalı'nın ana limanıdır ve kış aylarında buranın ürünlerine ulaşma imkanı sunar; Elmalı'ya sadece on iki veya on dört saat uzaklıktadır. Odun ve suyun teminindeki kolaylık nedeniyle, Konstantinapol ile İskenderiye arasında çalışan Sultan gemileri tarafından sıkça ziyaret edilen bir yerdir (Spratt ve Forbes, 2008: 144). " şeklinde söz etmektedirler. Bu durum Finike' nin 19.yy' da küçük ancak etnik çeşitliliği olan bir yerleşim olduğunu göstermektedir. Saha halkının ekonomik faaliyetinin kerestecilik olduğu, limanın bu amaçla kullandığı da gezginler tarafından gözlenmiştir.

Tanzimat dönemi sonrasında, Alakır Nehri ve Kumluca bölgesine adalardan gelen Rumlar, çeşitli iş sahalarında çalışmaya başlamışlardır. Rumlar, ilk olarak Kumluca'nın 5 km kuzeydoğusundaki Sarıkavak'ta yerleşmiş, daha sonra Kumluca'ya yerleşmişlerdir. Çoğunlukla değirmencilik ve fırıncılıkla uğraşan bu topluluk, aynı zamanda ticaret ve tarımla da meşgul olmuştur.

Spratt ve Forbes, Limyra civarındaki toplum yapısından söz ederken "Çingeneler bu bölgede sıkça bulunur; mezarlarda çalışırken kadınlar sürekli para isteyerek rahatsız eder. Bazıları tef çalarken, diğerleri aşiretlerinin nağmelerini seslendirir. Türk kadınlarınca giyinirler, fakat yüzlerini peçeyle örtmezler. Başa beyaz bir atkı sarılır, çeneyi örtmektedir. Üstlükler genellikle parlak yeşil ve kırmızı renktedir. Erkekler celeplik ve kalaycılık yapar; Türkler gibi giyinseler de yüzleri ve canlı tavırlarıyla ayırt edilirler. Onlarda bir Rum'un canlılığı değil, Zingari'nin neşesi var. Yazıyı kopyaladığımızda, pahalı bir ata binen, yüzü peçeli bir Türk kadını, iyi giyimli bir Türk'le birlikte yanımızdan geçti. Yaklaşık çeyrek saat sonra, at bir otlakta bağlı, adamlar yol kenarında uzanıyordu; hanımefendi ise çınar altında, bir derenin kenarında namaz kılıyordu. Bu sahne ilgimizi çekti, çünkü böyle doğaya dalmış bir kadınla ilk kez karşılaşıyorduk (Spratt ve Forbes, 2008: 152-153). " demektedirler. Bu bilgi bize 19. yy dolaylarında yörede etnik yapının Türkler (Yörükler), Çingeneler, Rumlar' dan oluştuğunu farklı inançlara sahip Müslüman Oğuz Türkmenlerinin, Hristiyan Rumların, Tahtacı Alevilerinin birarada yaşadıklarını göstermektedir.

13. yüzyılın başlarından itibaren Türklerin hâkim olduğu Teke yöresine ilk olarak Yörükler yerleştirilmiştir. Yöre, Oğuz boylarına mensup yörük oymaklarına ev sahipliği yapmıştır. Yörükler, Asya'dan Anadolu'ya gelirken Türk kültürünü ve geleneklerini bu

bölgelere taşımışlardır. Teke Yörükleri, Türk aile yapısını yüzyıllardır koruyarak Türk kültürünü geçmişten günümüze taşımıştır (Ak, 2015: 303).

İki gezgin olan Spratt ve Forbes sahadaki kültürel yapıyı şöyle aktarır: "Yaşam alışkanlıkları benzer olan köylüler arasında iki kesim bulunmaktadır. Bir kesim, Doğu'da kadınları yabancılardan tamamen uzak tutma geleneğine bağlıyken, diğer kesim peçe kullanmaz ve erkeklerle serbestçe konuşur. Onların farklı adlarla tanınıp tanınmadığını kılavuzlarımızdan öğrenemedik; ancak Yörükler ikinci kesime ait gibi görünmektedir" (Spratt ve Forbes, 2008: 177).

Değinilen tüm bu bilgiler, kültür mirası turizminin gelişimi açısından önemli fırsatlar sunmaktadır. Likya, Yörük yaşamı, antik kentler ve etnik çeşitlilik gibi unsurlar, bölgeyi zengin bir kültürel mirasa sahip kılmaktadır. Finike ve Kumluca gibi yerleşimler, antik yerleşim alanları, doğal güzellikler ve etnik yapının çeşitliliği ile dikkat çekmektedir. Özellikle, antik Likya kentleri, yaylacılık faaliyetleri, Yörük kültürü ve yerleşim biçimleri, bölgenin kültür turizmine entegre edilebilecek potansiyel alanlardır. Yörük göç yolları, antik yerleşimlerle birleştirilerek turistlere tarihi ve kültürel bir deneyim sunulabilir. Ayrıca, etnik çeşitlilik ve geleneksel yaşam biçimlerinin tanıtılması, bölgeye gelen ziyaretçilerin deneyimlerini zenginleştirebilir. Yayla köylerinin ve Yörüklerin yaşam tarzını gösteren broşürler, haritalar ve rehberler hazırlanarak, bölgenin turistik cazibesi artırılabilir. Bu unsurların bir arada sunulması, kültür mirası turizminin canlanmasına ve bölge ekonomisinin gelişmesine katkı sağlayabilir.

Kültür mirası rotaları, bölgenin tarihi, kültürel ve etnik zenginliklerini etkili bir şekilde tanıtmak için önemli bir araçtır. Finike ve Kumluca gibi bölgeler, Likya'nın antik kentleri, Yörük yaşamı ve etnik çeşitliliğiyle bu rotaların şekillenmesinde büyük rol oynar. Limyra,Arykanda, Kitanaura, İdebessos gibi antik kentler ve tarihi alanlar, antik medeniyetlerin izlerini sunarak ziyaretçilere derin bir tarih deneyimi sağlar. Yörüklerin göçebe yaşam tarzı ve yaylacılık faaliyetleri ile geleneksel Türk kültürünü keşfetme fırsatı sunar. Ayrıca, bölgedeki etnik çeşitlilik, farklı kültürlerin bir arada yaşadığı zengin bir mirası gözler önüne serer. Toros Dağları, nehirler ve yaylalar gibi doğal güzellikler de ekoturizm ve kültür turizmini birleştiren rotalar oluşturulmasına olanak tanır. Sonuç olarak, bu rotalar, sahanın tarihi ve kültürel mirasını keşfetmek için zengin bir deneyim sunar, turizmi canlandırır ve yerel ekonomiye katkı sağlar.

1.2.3. Ekonomik Coğrafyası

Arazi kullanımı ve arazi örtüsüne yönelik sınıflama, Avrupa Çevre Ajansı (AÇA) kriterleri doğrultusunda, çevresel değişimlerin izlenmesi, doğal kaynakların etkin yönetimi ve çevre politikalarının oluşturulması amacıyla yapılmaktadır. Bu sınıflama, uydu görüntüleri ve coğrafi bilgi sistemleri (CBS) kullanılarak arazi örtüsü ve kullanımındaki değişikliklerin tespit edilmesini sağlar. AÇA kriterleri ve 44 sınıf üzerinden yapılan sınıflama, arazi örtüsüne yönelik beş ana başlık altında toplanmaktadır. Bunlar;

1) Yapay Bölgeler (Sürekli ve süreksiz şehir yapısı; endüstri, ticaret ve ulaşım birimleri; maden ocağı boşaltım ve inşaat sahaları; yapay, tarımsal olmayan yeşil alanlar)

2) Tarımsal Alanlar (Ekilebilir alan; sürekli ürünler; meralar; karışık tarımsal alanlar)

3) Orman ve Yarı Doğal Alanlar (Ormanlar; maki ve otsu bitkiler; bitki örtüsü ile kaplı olmayan veya az miktarda bitki örtüü ile kaplı olan açık alanlar)

4) Sulak Alanlar (Karasal bataklıklar; denize yakın ıslak alanlar)

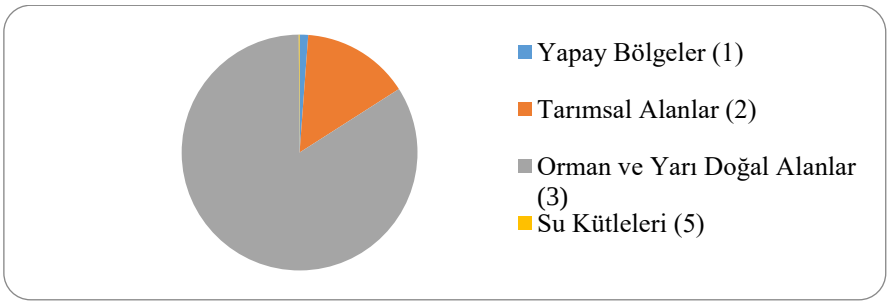
5)Su Yapıları (Karasal/ İç Sular; deniz suları)'dır. (https://corine.tarimorman.gov.tr/corineportal/araziortususiniflari.html erişim tarihi: 18.04.2024)

Tarım ve Orman Bakanlığının Corine Arazi Sınıflamasıyla ilgili oluşturduğu genel ağ adresi üzerinden çalışma alanı hakkında elde edilen veriler aşağıdaki gibidir: (https://corinecbs.tarimorman.gov.tr/corine erişim tarihi: 18.04.2024)

Tablo 1.11. Finike 2018 yılı Corine Arazi Sınıfı Oransal Dağılımı

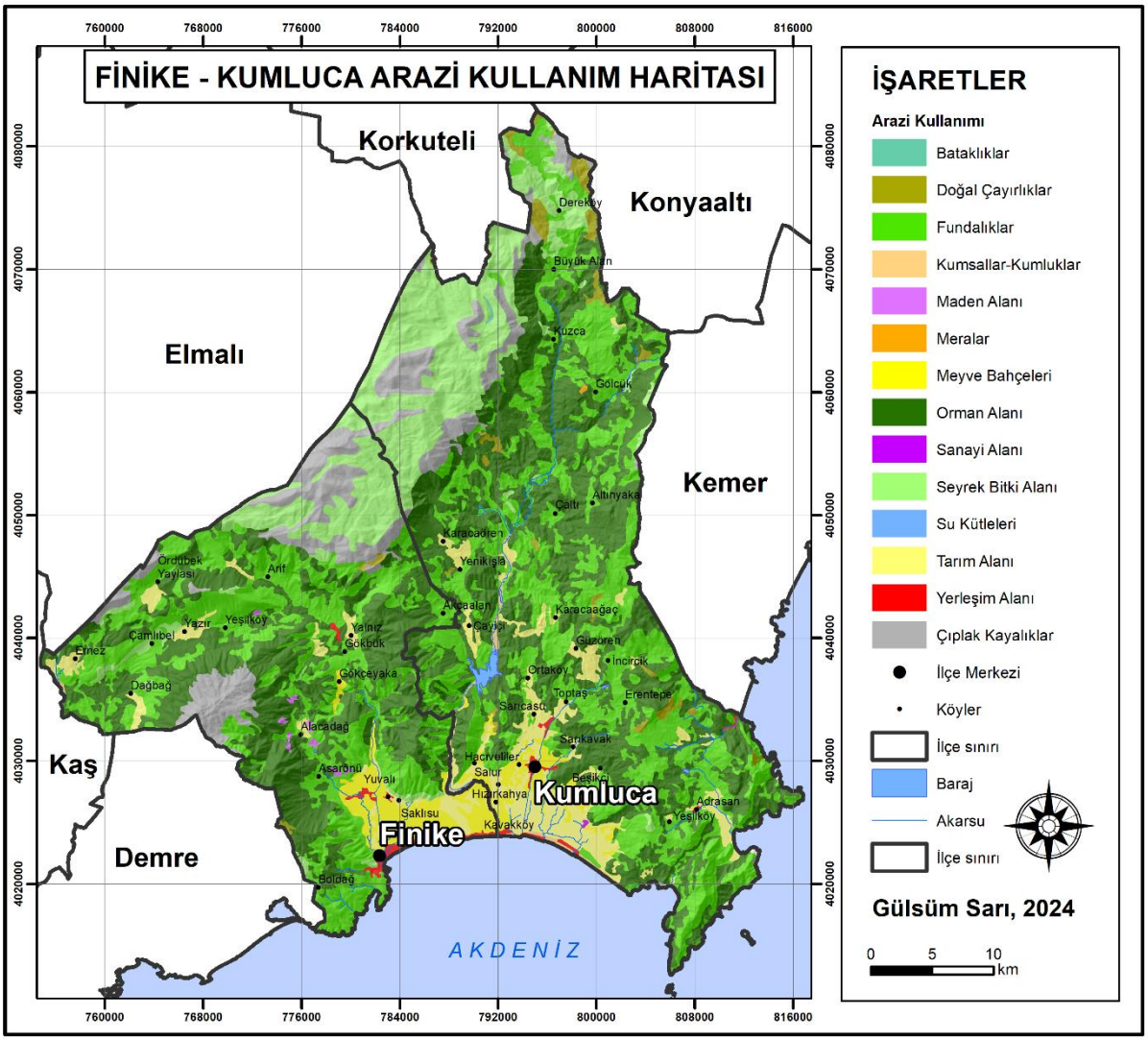
	Alan (ha)	**Yüzde (%)**
Yapay Bölgeler (1)	902,43	1,18
Tarımsal Alanlar (2)	11321,2	14,77
Orman ve Yarı Doğal Alanlar (3)	64323,25	83,94
Su Kütleleri (5)	86,96	0,11

Kaynak: https://corinecbs.tarimorman.gov.tr/corine (erişim tarihi: 18.04.2024)

Şekil 1.2. Finike 2018 yılı Corine Arazi Sınıfı Dağılımı

Kaynak: https://corinecbs.tarimorman.gov.tr/corine (erişim tarihi: 18.04.2024)

Harita 1.14. Çalışma Sahasının Arazi Kullanımı Haritası

Finike' nin yüzölçümü 655 km²' dir. Finike' de 2018 yılı Corine Arazi Sınıflamasında verileri incelendiğinde; orman ve yarı doğal alanlar %83,9 ile ilk sırada yer alırken, tarımsal alanlar %14,7 ile ikinci sırada ve içerisinde şehir, ulaşım, ticaret, madencilik veya yeşil şehir alanları gibi yerleri barındıran yapay bölgeler ise %1,1 ile son sıradadır (Tablo 1.11 ve Şekil 1.2).

Finike İlçesi'nin arazisi büyük ölçüde ormanlar ve bitki örtüsü ile kaplıdır (Harita 1.14). Ayrıca, tarım alanları ve yerleşim yerleri de önemli bir yer tutmaktadır. Bu tür veriler, arazi kullanımı ve çevresel planlamalar için önemli bir temel sağlar (Tablo 1.12).

Finike' nin yıllar içerisindeki değişimi (1990-2018 arası) incelendiğinde ise genel olarak orman alanlarının maden çıkarım sahasına, sürekliliği olmayan yerleşim alanlarına veya bitki değişim alanlarına evrildiği görülmüştür. Bu durum Finike içerisinde özellikle Alacadağ mevkiinde açılan taş ocaklarının sayısındaki artışı açıklamaktadır. Ayrıca tarım alanlarında da yerleşim alanlarının lehine olacak şekilde bir değişim yaşanmıştır; tarım alanları azalırken, yerleşim alanları artmıştır. Finike' de nüfus artış hızı çok yüksek olmamasına rağmen

yapılaşmanın fazla olması; sera alanların sökülerek parsellenmesi ve imara açılması sonucunda meydana gelen özellikle merkeze yakın alanlardaki yapılaşma bu değişimi açıklar niteliktedir.

Tablo 1.12. Finike İlçesi 2018 Yılı Corine Arazi Sınıflaması Alan ve Oran Verileri

Corine 2018 Antalya İli Finike İlçesi		
Katman	**Alan (ha)**	**Yüzde (%)**
İğne Yapraklı Ormanlar	21973,83	28,67
Bitki Değişim Alanları	19816,5	25,86
Çıplak Kayalık	9381,19	12,24
Karışık Ormanlar	4749,78	6,2
Doğal Bitki Örtüsü İle Karışık Tarım Alanları	4421,38	5,77
Sulanan Meyve Alanları	4121,62	5,38
Seyrek Bitki Alanları	3721,6	4,86
Sklerofil Bitki Örtüsü	3524,76	4,6
Sulanmayan Karışık Tarım Alanları	1392,02	1,82
Sürekli Sulanan Alanlar İçinde Sera Alanları	693,16	0,9
Geniş Yapraklı Ormanlar	591,31	0,77
Doğal Çayırlıklar	350,86	0,46
Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	325,98	0,43
Maden Çıkarım Sahaları	279,98	0,37
Sürekliliği Olmayan Yerleşim Alanları	251,77	0,33
Sahiller, Kumsallar, Kumluklar	213,42	0,28
Sulanan Karışık Tarım Alanları	199,6	0,26
Sürekliliği Olmayan Kırsal Yerleşim Alanları	172,84	0,23
Sulanmayan Meyve Alanları	167,44	0,22
Sürekli Şehir Yapısı	85,56	0,11
Denizler	69,64	0,09
İnşaat Sahaları	56,36	0,07
Spor ve Eğlence Alanları	55,92	0,07
Su Kütleleri	16,94	0,02
Kıyı Lagünleri	0,37	0

Kaynak: https://corinecbs.tarimorman.gov.tr/corine (erişim tarihi: 18.04.2024)

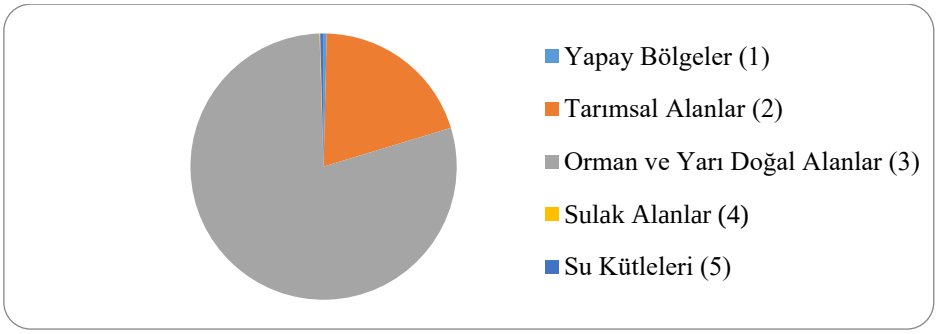
Kumluca ilçesinin yüzölçümü 1.253 km²' dir. Kumluca' nın 2018 yılı Corine Arazi Sınıfı verileri analiz edildiğinde ise karşımıza şöyle bir manzara çıkmaktadır: orman ve yarı doğal alanlar %79,2 oranla ilk sırada, tarımsal alanlar %19,9 ile ikinci sıradadır. Üçüncü sırada yer alan yapay bölgeler ise %0,37' lik çok düşük bir orana sahiptir (Tablo 1.13).

Tablo 1.13. Kumluca 2018 yılı Corine Arazi Sınıfı Oransal Dağılımı

	Alan (ha)	**Yüzde (%)**
Yapay Bölgeler (1)	454,85	0,37
Tarımsal Alanlar (2)	24437,37	19,93
Orman ve Yarı Doğal Alanlar (3)	97134,54	79,21
Sulak Alanlar (4)	106,27	0,09
Su Kütleleri (5)	497,85	0,41

Kaynak: https://corinecbs.tarimorman.gov.tr/corine (erişim tarihi: 18.04.2024)

2018 yılına ait Kumluca İlçesi'nin Corine Arazi Sınıflaması verilerinin detaylarına bakıldığında; Kumluca'nın en büyük arazi kullanım kategorisi, %31,74'lük oranla iğne yapraklı ormanlardır, ardından %16,64 ile seyrek bitki alanları ve %15,76 ile bitki değişim alanları gelir (Harita 1.14). Tarım alanları da önemli bir yer tutmakta, özellikle doğal bitki örtüsü ile karışık tarım alanları %11,93 oranında yer almaktadır. Ayrıca, sera alanları, sulanmış meyve alanları ve sahil bölgeleri gibi daha küçük alanlar da tabloya dahil edilmiştir (Tablo 1.14).

Şekil 1.3. Kumluca 2018 yılı Corine Arazi Sınıfı Dağılımı
Kaynak: https://corinecbs.tarimorman.gov.tr/corine (erişim tarihi: 18.04.2024)

Kumluca' nın yıllar içerisindeki değişimi (1990-2018 arası) incelendiğinde ise genel olarak başlangıçta (1990-2000 arası) orman- yarı doğal alanlarının azalarak tarımsal alanların ve yapay bölgelerin arttığı görülmüştür. Sonraki yıllarda (2006- 2012 arası) orman alanları-yarı doğal alanlar ve tarımsal alanların azalarak yapay bölgelerin, sulak alanların ve su kütlelerinin arttığı görülmüştür. Bu durum ormanların ve tarım alanlarının yerleşim birimi haline geldiğini göstermeketdir. Son dönemlerde ise (2012-2018 arası) iğne yapraklı orman alanlarının bitki değişim alanı haline geldiği ve sera alanlarının sürekli şehir yapılarına dönüştüğü görülmüştür. Bu durum Kumluca' nın Finike' ye göre daha kalabalık ve şehirleşme faaliyetlerinde ve inşaat anlamında daha fazla değişime uğradığını göstermektedir.

Tablo 1.14. Kumluca İlçesi 2018 Yılı Corine Arazi Sınıflaması Alan ve Oran Verileri

Corine 2018 Antalya İli Kumluca İlçesi		
Katman	**Alan (ha)**	**Yüzde(%)**
İğne Yapraklı Ormanlar (312)	38923,33	31,74
Seyrek Bitki Alanları (333)	20409,97	16,64
Bitki Değişim Alanları (324)	19331,12	15,76
Doğal Bitki Örtüsü İle Karışık Tarım Alanları (243)	14629,09	11,93
Çıplak Kayalık (3321)	8367,28	6,82
Sürekli Sulanan Alanlar İçinde Sera Alanları (2122)	4780,31	3,9
Doğal Çayırlıklar (321)	3503,25	2,86
Karışık Ormanlar (313)	2969,47	2,42
Sulanmayan Karışık Tarım Alanları (2421)	2340,42	1,91
Sklerofil Bitki Örtüsü (323)	2206	1,8
Sulanan Meyve Alanları (2222)	1678,45	1,37
Geniş Yapraklı Ormanlar (311)	822,73	0,67
Sahiller, Kumsallar, Kumluklar (331)	601,39	0,49
Sulanan Karışık Tarım Alanları (2422)	530,42	0,43
Sulanmayan Meyve Alanları (2221)	321,74	0,26
Su Kütleleri (512)	296,37	0,24
Spor ve Eğlence Alanları (142)	203,57	0,17
Denizler (523)	201,48	0,16
Sürekli Şehir Yapısı (111)	130,64	0,11
Bataklıklar (411)	106,27	0,09
Sulanmayan Ekilebilir Alanlar (2111)	95,73	0,08
Sürekliliği Olmayan Kırsal Yerleşim Alanları (1121)	70,34	0,06
Sürekli Sulanan Alanlar (2121)	30,89	0,03
Mera Alanları (231)	30,33	0,02
Sürekliliği Olmayan Yerleşim Alanları (1122)	25,21	0,02
Endüstriyel ve Ticari Birimler (121)	25,09	0,02

Kaynak: https://corinecbs.tarimorman.gov.tr/corine (erişim tarihi: 18.04.2024)

Arazi kullanım haritası ve sayısal veriler incelendiğinde, çalışma alanında ormanlar ve yarı doğal alanlar olduğu, temel geçim kaynağının tarım olduğu anlaşılmaktadır (Harita 1.14 ve Şekil 1.2 ve 1.3). Finike ve Kumluca ovalarında ise tarım alanları (sera ve meyve bahçeleri) ve yerleşim birimleri bulunmaktadır. Yerleşim alanları ilçe merkezlerinde yoğunlaşırken, endüstriyel ve ticari birimlerin her iki ilçede de çok az olduğu görülmüştür. Finike'de 2018 verilerinde endüstri birimi yokken, Kumluca'da oran %0,02'dir. Finike'de ise maden çıkarım sahaları %0,37 oranındadır. Bu alanlar Alacadağ çevresindedir.

Çalışma sahasındaki hakim ekonomik faaliyet tarımdır. Özellikle örtüaltı tarım yöntemi olarak bilinen seracılık faaliyetleri ve bahçe tarımı yaygın şekilde yapılmaktadır (Fotoğraf 1.9, 1.10 ve 1.11). Bunun dışında hayvancılık, ormancılık, madencilik, küçük ölçekli sanayi faaliyetleri, turizm ve ulaşım diğer beşeri ve ekonomik faaliyetlerdir.

Finike ilçesi, Antalya'nın bir parçası olup tarımsal potansiyele sahiptir. İlçe, tarla bitkileri, meyvecilik (turunçgiller, nar, bağ, zeytin vb.) ve sebze yetiştiriciliği gibi çeşitli tarımsal faaliyetlerle uğraşmaktadır. Özellikle turunçgiller, çeşitlilikleri, uzun olgunlaşma süreleri ve ağaçta bekletme avantajları nedeniyle önemlidir.

Finike, tarıma elverişli olmayan büyük bir alanla sınırlıdır, özellikle sahil kesimlerinde sadece %10'luk bir alan tarıma uygun bulunmaktadır. Ancak, Akçay vadisinde ve eğimli yamaçlarda tarım yapılmaktadır. Tarım, Finike'de önemli bir geçim kaynağıdır ve sahil kesimlerinde yoğunlaşmasına rağmen yükseklik ve eğim gibi faktörlerle iç kesimlere doğru azalır.

Finike'de don olayı nadirdir, bu da turunçgiller ve seracılığın gelişmesini sağlamaktadır. Sahilde seracılık en fazla gelir getiren tarımsal faaliyettir. Bunun yanı sıra turunçgiller de sahada önemli bir tarımsal üründür. Ova alanları verimlidir ve iklim uygun olduğundan tarım için elverişlidir. Modern yöntemlerle turunçgiller ve seracılık yapılmaktadır, bu da ilçe ekonomisinin temelini oluşturur.

Fotoğraf 1.8. Likya Tipi Tahıl Ambarları (Solda Akçay Vadisi Haziran, 2024 - Sağda Alakır Vadisi Nisan, 2024)

Finike Ovası, dağlık alanlar, vadi tabanları ve alüvyonlarla dolmuş bir arazi parçasıdır. Bu ovada verimli alüvyal topraklar bulunur ve geçmişten günümüze kadar sazlık ve bataklıklarla çevrili olan alanlar, kurutulmuş ve tarımsal faaliyetlerin yoğun olarak yapıldığı arazilere dönüşmüştür.

Son yıllarda Finike'de bahçe tarımı, özellikle nar üretimi, dağlık alanlarda daha yaygın hale gelmiştir. Ayrıca hububat tarımı ve hayvancılık da ilçede gerçekleştirilen diğer ekonomik faaliyetler arasında yer almaktadır. İlçenin tarım sektörü, yerel ekonominin büyük bir kısmını oluşturmakta ve tarımsal arazi oldukça değerli bir kaynak olarak öne çıkmaktadır.

Fotoğraf 1.9. Çalışma Alanındaki Hasyurt (Finike) Portakal Bahçelerinden Bir Görünüm (Mart, 2024)

Fotoğraf 1.10. Arif (Finike) Civarındaki Nar Bahçelerinden Bir Görünüm (Mayıs, 2024)

İlçe ekonomisinde hakim sektör tarım olup, bu sektörde bitkisel üretim ön plandadır. İlçenin toplam tarımsal arazi büyüklüğü 71.010 dekar olup, bunun 49.406 dekarında meyvecilik faaliyetleri yürütülmektedir. Örtü altı sebze yetiştiriciliği 6.604 dekar alanda gerçekleştirilmekte, 8.485 dekar ise tarla bitkileri (buğday, arpa, mısır, kekik, fiğ) üretimine ayrılmıştır. Ayrıca, 2.315 dekar ekilmeyen arazi ile 4.200 dekar alanda nadas işlemleri yapılmaktadır (http://www.finike.gov.tr/ilemizde-tarim-sektr erişim tarihi: 15.05.2024). Finike ilçesi, ülkedeki en önemli turfanda sebze ve meyve üretim merkezlerinden biridir. Cam ve plastik örtü seralarda domates, biber, patlıcan, kabak, fasulye, hıyar ve kavun gibi turfanda sebzeler yetiştirilir.

Fotoğraf 1.11. Ernez' de (Solda), Finike Ovası' nda (Sağda) Bulunan Sera ve Bahçeler (Mayıs, 2024 ve Şubat, 2024)

14. yy'dan 20. yüzyılın başlarına kadar Finike Ovası'nda pamuk tarımı yapılmış, ancak 1900'lü yılların başlarında Rodos adasından ilk narenciye ağacı Finike'ye getirilmiştir. 1940'lı yıllarda ise ilk Washington Navel cinsi narenciye yetiştirilmeye başlanmış ve bu tarihten sonra narenciye üretimi hızla artmıştır (https://www.portakalbahcem.com/neden-finike-portakali erişim tarihi: 16.05.2024). 1994 yılında ABD' nin Kaliforniya Üniversitesi' nde yapılan yarışmada Finike' nin Çavdır Köyünde yetişen portakal birinci seçilmiştir ve Finike Portakalının dünyaca ünlenmesini sağlaıştır. Finike portakalının Türk Patent Enstitüsü' ne coğrafi işaret başvurusu 2000 yılında yapılmış, 2008 yılında kabul edilmiş ve Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Bir ürünün coğrafi işaret alması, halkın bilinçlenmesi, üretimi yapılan alanların koruma altına alınması, pazarlanması ve üretildiği sahanın kalkınmasına katkı sağlaması açısından önemlidir.

Finike Washington Navel portakalının ayırt edici özellikleri alüvyonlu toprak yapısı, hava ve su koşullarının etkisinden kaynaklanmaktadır. Bu koşulların olmadığı diğer yörelerde yetişen portakallarda aynı kalite ve aroma yoktur. Meyve ortalama 237.69 gram ağırlığında, 78.36 mm uzunluğunda ve 77.53 mm genişliğindedir. Kabuk kalınlığı 5.26 mm olup, çekirdek bulunmaz. Kuru madde oranı %12,4'tür ve mineral ile vitamin açısından zengindir. Olgun portakallar aralık, ocak ve şubat aylarında iç piyasa ve dış piyasaya sunulmaktadır (https://www.kulturportali.gov.tr/portal/finikeportakali erişim tarihi: 16.05.2024).

Finike'de Yazır Köyü ve çevresinde üretilen "Yazır Üzümü" sahanın yüksek kesimlerindeki iklim koşullarına uyum sağlamış bir üzüm türüdür. Yalnız Köyü ve çevresinde üretilen "Yalnız Marulu" gibi ürünler, üretim ve kalite açısından önemli bir yere sahiptir. Finike Portakalı ve tavşan yüreği zeytin türü sahanın marka değeri olan önemli ürünleridir.

Alakır havzasının büyük kısmı ormanlık alanlarla kaplıdır. Cehennem Dağı'nın kuzeyi, Kartal Dağı, Alacadağ ve çevresi kayalık alanlardan oluşur. Ormanlık ve kayalık alanlar dışında Finike Ovası'nda Yeşilyurt, Turunçova, Yuvalılar, Saklısu, Sahilkent, Kum Mahallesi, Orta Mahalle ve Finike merkez bağcılık, meyvecilik ve tarım alanları ile dikkat çeker. Günçalı,

Başgöz, Arif, Yalnız, Gökbük mahalleleri ise tarımın yoğun olduğu yerlerdir. Gökçeyaka ve Boğaz mahallelerinde de bağcılık ve meyvecilik faaliyetleri görülmektedir.

Kumluca halkı, kuruluş yıllarında buğdaygiller, hayvancılık ve meyvecilikle geçimini sağlarken, daha sonra Ant-Birlik'in kurulmasıyla pamuk ekimine başlamıştır. Ancak pamuk üretiminin ekonomik getirisi azaldıkça, 1960'lı yıllarda narenciye, 1970'li yıllarda ise turfanda sebze tarımına yönelmiştir. Bugün ise yöre halkının büyük çoğunluğu geçimini turfanda sebze ve narenciye üretiminden temin etmektedir (Benliay, 2009:129). Özellikle Kumluca Ovası, tarımsal üretimde merkezi konumdadır. Tarım ürünlerinin bir kısmı iç piyasada tüketilirken bir kısmı da ihraç edilmektedir. İlçenin büyük bir kısmı ormanlarla kaplıdır. Ormanlık alanlar genellikle doğu kesiminde yoğunlaşmıştır. Kuzeydoğuda terk edilmiş araziler ve meralar bulunurken, güneybatıda tarım alanları ve sahil şeridi yer almaktadır.

Kumluca ilçesinin toplam yüzölçümünün %13,57'si (17.000 hektar) tarım arazisi, %6,21'i (7.776 hektar) çayır-mera, %45,72'si (57.290,4 hektar) orman ve fundalık, %0,08'i (100 hektar) su yüzeyi, ve %34,42'si (43.133,4 hektar) tarım dışı alan ve meskun alanlardan oluşmaktadır (http://www.kumluca.org.tr/tarim-istatistik/ erişim tarihi:15.05.2024).

Kumluca'da polikültür tarım yapılmakta olup, tarımsal üretim üç farklı kısma ayrılabilir. İlk olarak, deniz seviyesinden 300 m'ye kadar olan alanda seracılık ve narenciye tarımı yapılmaktadır. İkinci kısım, 300 m ile 600 m arasındaki geçit sahasında, Alakır havzasında, iklimin karasal ve Akdeniz iklimi arasında bir özellik taşıdığı için hububat, nar, zeytin, sebze, sera ve narenciye tarımı yapılmaktadır. Üçüncü kısım ise 700 m'nin üzerindeki Toroslar'da karasal iklimin etkisiyle hububat, kiraz, elma, ceviz ve fasulye gibi ürünler yetiştirilmektedir (https://kumlucatso.org.tr/wpcontent/uploads/2021/09/kumluca_ilcesinin_tarimsal_yapisi.pdf erişim tarihi: 15.05.2024).

Tablo 1.15. 2023 Yılı Finike ve Kumluca' nın Örtüaltı Tarım Alanı Verileri

2023	**Finike**	**Kumluca**
Tarım Alanı (dekar)	68 687	169 915
Örtü Altı Tarım Alanı (dekar)	6 687	39 114

(Kaynak: TÜİK)

2023 yılı itibarıyla Finike ve Kumluca ilçelerinin toplam tarım alanı ile örtü altı tarım alanlarını gösteren tablo incelendiğinde; Finike'de toplam 68.687 dekar tarım alanı bulunurken, bunun 6.687 dekarı örtü altı tarım alanıdır. Kumluca'da ise toplam 169.915 dekar tarım alanı olup, 39.114 dekarı örtü altı tarıma ayrılmıştır. Bu veriler, her iki ilçenin örtü altı tarımda Kumluca'nın daha büyük bir alana sahip olduğunu göstermektedir (Tablo 1.15).

Dünya genelinde gelişmiş ülkelerin tarımsal açıdan ileri durumda olduğu ve hayvansal üretimin bu ülkelerde tarımsal üretim içinde önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir. Türkiye ise geçmişte gıda açısından kendi kendine yetebilen bir ülke iken, günümüzde dışa

bağımlı hale gelmiştir. Özellikle hayvansal ürün ithalatında artış yaşanmıştır. Hayvancılık sektörü, beslenme, yan sanayi gelişimi, çevre kirliliğinin azaltılması, kırsal göçün önlenmesi ve dış ticaret dengesinin sağlanması gibi önemli etkilere sahiptir. Sahada örtü altı tarım gelirlerinin yükselmesi ve yem girdilerindeki artış nedeniyle hayvancılık faaliyetleri azalmış, işletmeler küçük aile işletmeciliği şekline dönüşmüş ve hayvan sayısında düşüş gözlenmiştir.

Finike' de büyükbaş, küçükbaş, arı ve kümes hayvanı 2022 Yılı sayısal verileri esas alındığında 547 Sığır, 5.122 Koyun, 27.637 Keçi, 19.300 Arı Kovanı, 11.000 Kanatlı Hayvan bulunmaktadır (http://www.finike.gov.tr/ilemizde-tarim-sektr erişim tarihi:15.05.2024).

Finike İlçesi, hayvancılık açısından kendi ihtiyaçlarına yöneliktir. Dağlık sahalarda kıl keçisi yetiştiriciliği ön plandadır (Fotoğraf 1.12). Ayrıca kültür balıkçılığı ve deniz balıkçılığı yapılmaktadır. Üretilen hayvansal ve su ürünleri üretiminin büyük bir kısmı ilçe içerisinde tüketilmektedir.

Finike'de toplamda 11 kooperatif, 1 oda ve 1 birlik bulunmaktadır. Bunlar arasında 5 tarımsal kalkınma kooperatifi, 3 tarımsal sulama kooperatifi, 2 tarım kredi kooperatifi, 1 ziraat odası, 1 su ürünleri kooperatifi ve 1 üretici birliği yer almaktadır (http://www.finike.gov.tr/ilemizde-tarim-sektr erişim tarihi:15.05.2024).

Kumluca' da hayvancılık faaliyetleri tıpkı Finike' de olduğu gibi yöre halkının ihtiyacına yönelik şekilde yapılmaktadır. İlçedeki 2021 yılı hayvan varlığına bakıldığında 9000 kıl keçisi, 2100 sığır, 1000 koyun, 6300 arı kovanı olduğu görülmektedir (https://kumlucatso.org.tr/wp-content/uploads/2021/09/kumluca_ilcesinin_tarimsal_yapisi.pdf erişim tarihi: 15.05.2024). Kumluca'nın yüksek kesimlerinde, iklimin sebze yetiştiriciliğine uygun olmadığı kuzey bölgelerde (Dereköy, Kuzca, Gölcük köyleri) büyükbaş hayvancılık yaygındır. Ayrıca, kuzeybatıdan güneydoğuya doğru uzanan köylerde (Karacaören, Çayiçi, Güzören, Erentepe, Belen, Yeşilköy, Çavuşköy) büyükbaş hayvancılık daha yoğun bir şekilde yapılmaktadır. (Korkmaz, 2009:128).

Kumluca' da 3 tarım kredi kooperatifi, 1 tarımsal kalkınma kooperatifi, 1 sulama birliği, 1 ziraat odası bulunmaktadır.

Genel olarak çalışma sahası, büyük bir kısmı dağlık alanlarla kaplıdır. Bu alanlar, araziye adapte olabilen hayvanlar için uygun zeminler sunmaktadır. Güney ve batı kesimlerinde alüvyal düzlükler bulunmaktadır. Bu alanlarda turunçgiller ve sebzecilik faaliyetleri hayvancılığı kısıtlamaktadır.

Fotoğraf 1.12. Ernez(Finike) Yakınlarında, Dağlık Alanda Kıl Keçisi Yetiştiriciliğine Bir Örnek (Mayıs, 2024)

Dağlık alanlar, kıl keçisi yetiştiriciliği, koyun yetiştiriciliği ve arıcılık için uygun koşullar sağlar. Sahil alanlarında ise tavukçuluk ve ahır hayvancılığı daha yaygındır.

Likya dönemindeki ekonomik faaliyetler, tarım ve deniz ticareti üzerine odaklanmaktaydı. Ticaretin konusu olan ürünler arasında bal, çam ve sedir keresteleri, şarap, zeytinyağı, buğday, keçi kılı ve derisi, boyanmış tekstil ürünleri, balık, katran, günlük ağacı reçinesi, safran, mor boya (purpur) ve kozmetik ürünleri bulunmaktaydı (Çevik, 2023:123-135). Likya mimarisinden esinlenerek inşa edilen tahıl ambarları ise hala aynı vasıfla kullanılmaya devam etmektedir. Ancak büyük kısmı bakımsızdır (Fotoğraf 1.8).

Fotoğraf 1.13. Finike' deki Çam ve Sedir Ormanları Örnekleri (Mayıs, 2024)

Finike Orman İşletme Müdürlüğü, 1963 yılında kurulmuş olup, Finike, Demre, Kumluca ve Elmalı ilçelerinde faaliyet göstermiştir. 1970 ve 1972 yıllarında Kumluca ve Elmalı Orman İşletme Müdürlüklerinin kurulmasıyla, şu anda sadece Finike ve Demre ilçelerinde hizmet vermektedir. Müdürlük, 108.108,20 hektar alanı kapsamakta, bunun %82,41'i ormanlık alan, %17,59'u ormansız alandır. Ormanlık alanın büyük kısmı verimli ve verimsiz korulardan oluşmaktadır. Finike Orman İşletme Müdürlüğü, 5 toplu koruma

merkeziyle ormanların korunmasını sağlamaktadır. Kumluca Orman İşletme Müdürlüğü ise 101.873,80 hektar alanla hizmet vermekte olup, alanın %58'i ormanlık, %42'si açıklık alandır. Bu işletme bünyesinde 9 Orman İşletme Şefliği bulunmaktadır (https://www.ogm.gov.tr/antalyaobm/kurulusumuz/kumluca-orman-isletme-mudurlugu erişim tarihi:22.05.2024).

Çalışma sahasındaki geniş orman alanları, zengin orman varlığını ve ormancılık faaliyetleri için büyük bir potansiyeli işaret etmektedir (Fotoğraf 1.13). Bölge, büyük ölçüde kızılçam ormanlarından oluşmaktadır. Yeterli yağış alan saha ve yıllardır yapılan ağaçlandırma çalışmaları, bu ormanların gelişimine önemli katkı sağlamıştır.

Kerestecilik faaliyetleri, Likyalılar dönemine kadar uzanmakta olup, 19. yüzyılda da devam etmiştir. Spratt ve Forbes'un "Likya'da Yolculuklar" eserinde, bölgedeki kereste üretiminden bahsedilmektedir. Ormanlarda kesilen ağaçlar, direk ve yapı kerestesi olarak kullanılmak üzere hazırlanır, ancak genellikle kısa boylu olarak kesilmektedir. Kardiç'in büyük ormanı, bakım altına alınsa çok değerli olabilecek bir alan olup, o dönemde İskenderiye'nin yıllık kereste ihtiyacının büyük bir kısmını karşılamaktadır (Spratt ve Forbes, 2008: 171-172). Ayrıca günümüzde hala kısmen de olsa ağaç işiyle uğraşan Tahtacı Alevi Türkmenleri mevcuttur.

Çalışmanın jeoloji kısmında da incelendiği üzere, alanının büyük bir kısmı mesozoik yaşlı kireç taşından (kalker) oluşmaktadır. İngilizce' de limestone adı verilen bu kayaç mimaride talep gören çok değerli bir yapı elemanıdır. Finike' nin kuzeyini kaplayan alanda özellikle Alacadağ ve Keşlik dağları üzerinde yoğun biçimde taş ocağı faaliyetleri yürütülmektedir (Fotoğraf 1.15). Bu durum ülke ekonomisine katkı sunsa da çevreye çok büyük bir zarar verdiği muhakkaktır (Fotoğraf 1.14 ve 1.16).

Fotoğraf 1.14. Finike' de Bir Mermer Ocağı ve Hemen Yakınında Bitki Örtüsünün Tozla Kaplı Yaprakları (Mayıs, 2024)

Fotoğraf 1.15. Mermer Ocaklarının Doğada Yarattığı Gözlü Görülür Tahribata Birkaç Örnek (Mayıs, 2024)

Özellikle endemik türlerin bu derece yaygın olduğu bir sahada, çam ve sedir ormanlarının tahrip edilmesi, o alanda yaşayan flora ve faunanın yaşam alanını daraltmaktadır. Yer şekillerinin doğal görüntüsünün tamamen değiştirmektedir. Ocaktan çıkan toz çevredeki meyve bahçelerini, yerleşim alanlarını ve doğal bitki örtüsünün yüzeyini kaplamakta ve kurumasına neden olmaktadır (Fotoğraf 1.14). Bunun yanı sıra gürültü ve görüntü kirliliği yaratmaktadır. İnsanlar, hayvanlar, bitkiler bu faaliyetten genel itibariyle zarar görmektedir. Ayrıca çalışması yapılan kültür rotaları arasındaki birkaç alternatif güzergah Alacadağ ve Keşlik dağlarında bulunan taş ocaklarının yakınından geçmekte ve insanoğlunun doğayı nasıl etkileyebilceğini yakından göstermektedir. Ancak görüntü ve gürültü kirliliği yanı sıra, iş makinelerinin varlığı da bu alanların çekiciliğine balta vurmaktadır. Halbuki gerek Alacadağ gerek Keşlik Dağı antik dönemlerden beri ulaşımda kullanılmıştır. Bu dağlar üzerlerinde veya yakın çevrelerinde kültürel ve doğal miraslar barındırmaktadır.

Fotoğraf 1.16. Finike' de Bir Mermer İşleme Tesisi (Haziran, 2024)

MTA' nın Antalya İli Maden ve Enerji Kaynakları raporu ve haritasına göre, Finike'de mermer ocağı işletmeleri bulunurken, Kumluca'da ise manganez yatakları yer almaktadır. Kumluca- Tüllütepe bölgesindeki manganez yataklarında, %48 Mn tenör oranı ve toplamda 500 ton rezerv bulunmaktadır. (https://www.mta.gov.tr/v3.0/sayfalar/ bilgimerkezi/maden_potansiyel_2010/Antalya_Madenler.pdf erişim tarihi: 22.05.2024). 1962 yılında yapılan bir etütte Adrasan ve Gödene civarında krom ihtiva eden alanlar olduğu tespit edilmiştir

(https://eticaret.mta.gov.tr/index.php?route=product/product&product_id=3489&tag=F%C4%B0N%C4%B0KE erişim tarihi: 22.05.2024). MTA tarafından çalışma alanında farklı yıllarda petrol, doğal gaz ve asfalt depozitleri arama çalışmaları da yapılmıştır.

Ayrıca Çevik' in Lykai Kitabı' ndan anlaşıldığı üzere Gagai (Mavikent) kenti civarından çıkarıldığından söz edilen linyit benzeri bir maden, çeşitli ürünlerin üretiminde kullanılmış ve ticareti yapılmıştır. Ayrıca Kosara (Söğütcuması)' ndan gümüş madeni; Gagai' de linyit yataklarının kullanıldığından söz edilmekte; Kotanna (Gödene), İdebessos, Arykanda, Belen ve Hördübek' te demir cüruflarına rastlanmaktadır (Çevik, 2023:123-135). Bu durum maden işleme faaliyetlerinin de söz konusu antik yerleşmelerde yapıldığını göstermektedir. Ancak günümüzde Arykanda' da bulunan maden cüruflarından başka Gagai ve diğer yerleşmelerde söz konusu edilen madenlerin yataklarına ve işleme alanlarına dair izlere raslanamamıştır. Antik kaynaklarda Gagai' de (Kumluca/Mavikent) var olduğu belirtilen linyit yataklarına günümüzde MTA tarafından Kemer/ Göynük civarında rastlanmıştır.

Rota üzerinde yer alan Gagai, Arykanda yerleşmelerindeki maden işleme alanları tespit edilip, ziyarete açılarak, antik dönem Anadolu madenciliği açısından, gelen turistlere somut deliller sunabilir ve alanın önemi arttırabilir. Ancak Finike' de bulunan taş ocakları doğal ve kültürel mirasları tehdit etmesinin yanı sıra alanın çekiciliğini de en aza indirmektedir.

Yörede varolan mermer ve taş ocakları bitki örtüsünü, hayvan türlerini, yaşam ve tarım alanlarını tehdit ettiğinden ve ilçelerde çok farklı noktalara ve kültürel mirasa da yakın olduklarından dolayı bazı rotalar doğrudan ocakların yakınından geçmektedir. Bu durum estetik algı yoksunluğunun yanı sıra tehlike de arz etmektedir. Dolayısıyla planlaması yapılmış ve kalıntılar barındıran bazı rotaların alternatif turizm olgusundan direkt eleneceği düşünülmektedir.

Çalışma alanındaki küçük şehirler genel itibariyle tarımla geçindiklerinden büyük ölçekli bir endüstriyel yapıya rastlanmamaktadır. Var olan 64 tesisin veya şirketin büyük çoğunluğu da tarımla ilgilir. Aşağıda verilen Kumluca Ticaret ve Sanayi Odası' na (Kutso) kayıtlı üretici firmaların listesinden de bu durum anlaşılmaktadır (Tablo 1.16).

Finike' de plastik fabrikaları (plastik meyve sebze kasası üreten), meyve paketleme tesisleri, meyve suyu üretim tesisi, sebze- meyve transfer şirketleri, soğuk hava depoları gibi tarımla uğraşanların yanı sıra mermercilikle uğraşan tesisler de mevcuttur (Tablo 1.16).

Kumluca'da büyük sanayi tesisleri bulunmamakla birlikte, 1997'de faaliyete geçen bir küçük sanayi sitesi (KSS) mevcuttur. Bu site, %100 doluluk oranıyla 293 iş yeri ve 987 kişilik iş gücüne sahiptir. Ayrıca, makine üretimi, sera konstrüksiyonu, boru ve sac imalatı yapan

birkaç firma da faaliyet göstermektedir. Akdeniz Ahşap Endüstrisi Sanayi ve Ticaret A. Ş. ise ilçede ahşap ürünleri üreten bir ağaç işleme tesisi işletmektedir (Karaca, 2021:13).

Tablo 1.16. Kumluca Ticaret ve Sanayi Odası' na (KUTSO) Kayıtlı Üretici Firmalar Listesi

Kutso' ya Kayıtlı Üretici Firmalar	Adres
1001 Su Enerji Gıda Ticaret ve Sanayi Limited Şirketi-Kumluca Şubesi	Karaağaç Mahallesi No:57/1 Büyükalan Köyü Kumluca/Antalya
Adalya Mermer Sanayi Ticaret Anonim Şirketi-Finike Fabrika Şubesi	Alacadağ Köyü Finike / Antalya
Adalya Mermer Sanayi Ticaret Anonim Şirketi-Finike Ocak 2.Şubesi	Alacadağ Köyü Finike / Antalya
Albayrak İnşaat Ticaret ve Sanayi Limited Şirketi Sahilkent Şubesi	Sahilkent Mah.Baraj Cad.No:79 Finike / Antalya
Albayrak İnşaat Ticaret ve Sanayi Limited Şirketi- Albayrak Yeşilköy Beton Şubesi	Sahilkent Mah.İnönü Cad.No:4a/Z4 Finike / Antalya
Albayrak İnşaat Ticaret ve Sanayi Limited Şirketi-Kaş Şubesi	Sahilkent Mah.İnönü Cad.No:4a/Za Finike / Antalya
Alya Mermer Ambalaj İnşaat Turizm Sanayi Ticaret Anonim Şirketi	Hasyurt Mahallesi Kültür Cad. No: 1 Finike / Antalya
Ang Tarım İnşaat Hayvancılık Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi	Hacıveliler Mahallesi Şıh Sokak No:31/1 Kumluca / Antalya
Baysarı Tarım Ürünleri Turizm Ticaret ve Sanayi Limited Şirketi	Sahilkent Mahallesi Torunlar Caddesi No:15/16 07740 Finike / Antalya
Boa Makine Üretim İthalat İhracat İnşaat Ticaret ve Sanayi Limited Şirketi	Orta Mh. Akdeniz Bulvarı 46 Sokak No:5/1 Sahilkent Finike / Antalya
Biçer Soğuk Hava Paketleme Tarım Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi	Turunçova Mahallesi Hal Cad. No: 20 Finike / Antalya
Durdaşlar Komisyon Limited Şirketi Paketleme İhracat Şubesi	Bağlık Mahallesi Gödene Caddesi No:185/A Kumluca / Antalya
Ece Mermer Turizm Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi Alacadağ Şubesi	Alacadağ Mah.Alacadağ Sokak No:99 Finike / Antalya
Eker Tarım Ürünleri Turizm İnşaat Pazarlama Ticaret ve Sanayi Limited Şirketi	Toptancı Hal Yanı Turunçova 07740 Finike / Antalya
Eker Tarım Ürünleri Turizm İnşaat Pazarlama Ticaret ve Sanayi Limited Şirketi Plastik Kasa İmalat Şubesi	Turunçova Mah.Hal Yanı Finike / Antalya
Ekrem Kepme Macro Plast	Karşıyaka Mahallesi Barbaros Cad. Naylon Fabrikası Sit. Orhan Kepme Ap- Kumluca/ Antalya
Elysion Mermer Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi Finike Şubesi	Alacadağ Mahallesi Alacadağ Sokak No:961 Finike / Antalya
Erol Tarım Ürünleri Turizm Plastik Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi-Plastik Şubesi	Köşklükavak Mh. Atatürk Caddesi Yeşilyurt Finike / Antalya
Finike Altın Portakal Turizm Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi	İskele Mah.Fatih Bulvarı No:107/1 Finike / Antalya
Finike İnşaat ve Ticaret Limited Şirketi-Alacadağ Şubesi	Yeni Mahallesi 540 Sk. Bahar Konutları Sit. B Blok Apt. No.8 B/1 Finike / Antalya
Finike İnşaat ve Ticaret Limited Şirketi-Finike Mermer Şubesi	Alacadağ Köyü Tireşe Mevkii Finike / Antalya
Gülcü İnşaat Taahhüt Deniz Araçları Turizm İthalat İhracat Ticaret ve Sanayi Limited Şirketi	Karşıyaka Mah.Kocakesik Sokak Sanayi Sitesi No:2 501/24 Kumluca / Antalya
Has Gıda Ticaret Ltd.Şti. Kumluca Şubesi	Yeni Mah. 510 No:23/A Finike / Antalya
Has Gıda Ticaret Limited Şirketi	Yeni Mh. 510 Sok.No:23/A Finike / Antalya
Has Gıda Ticaret Limited Şirketi-Hasyurt Şubesi	Yeni Mah. 510 No:23/A Finike / Antalya
Hatice Nacakcı Nacakcı Sanayi	Sahilkent Mahallesi Baraj Cad. No: 2/1 Finike / Antalya
Hfb Asansör Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi	Meydan Mah. 50.Yıl Cad. Limra Sitesi B Blok No:36/17 Kumluca / Antalya
Kale Polyester Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi-Kumluca Şubesi	Karşıyaka Mh. Barbaros Cd. Sanayi Sitesi Doğusu Kumluca / Antalya
Karma Geri Dönüşüm Temizlik Turizm Nakliyat Ticaret Limited Şirketi	Mavikent Mahallesi Hüseyin Kurşunlu Cad.No:7/_ Kumluca / Antalya
Kızılca Plastik Sanayi İnşaat Tarım Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi-Finike Şubesi	İskele Mahallesi Ova Mevkii Finike / Antalya
Kozağaçlı Akın İnşaat Taahhüt Nakliyat Ticaret Sanayi Limited Şirketi	Salur Köyü Mah. Bahçecik Mevkii No:133 Kumluca / Antalya
Kumluca Aksan Tarım Makinaları İmalat İnşaat Nakliyat Turizm Sanayi Ticaret Limited Şirketi	Karşıyaka Mh. Sanayi Sitesi H Blok No:4 Kumluca / Antalya
Kumluca Tarım İlaçları Tohum Gübre Kimyevi Maddeler İmalat Pazarlama İnş. Tur.San.ve Tic.Ltd.Şti.-Sanayi Şubesi	Karşıyaka Mh. Sanayi Sitesi 513 Sokak No:37 Kumluca / Antalya
Kumluca Ziraat Odası Zeytin Yağı Sıkma Ünitesi İktisadi İşletmesi	Sarıkavak Mah. Cad. Sarıkavak Mah.Antalya Cad.No:36 Kumluca / Antalya
Likya Hazır Beton İnşaat ve Ticaret Limited Şirketi	Alakır Mevkii Hasyurt Finike / Antalya
Makyol İspa Adi Ortaklığı Ticari İşletmesi Belen Şubesi	Belen Mahallesi Işıkpınarı Sk. Makyol İnş – İspa İnş Apt. No: 14 /2/Z1 Kumluca / Antalya
Makyol İspa Adi Ortaklığı Ticari İşletmesi Kumluca Şubesi	Akat Mahallesi Tepecik Caddesi Melodi Sokak İtü Konutları Sit.E Blok Apt No:4 E/1 Beşiktaş / İstanbul
Mehmet Tüzün Osmanoğulları Hafriyat	Mavikent Mahallesi Akınca Cad. No: 50 Kumluca / Antalya
Meysan Meyve İşleme Sanayi İhracat İthalat Pazarlama ve Dahili Ticaret Limited Şirketi	Orta Mahalle Akdeniz Bulvarı 46.Sokak 5/1 Sahilkent Finike / Antalya
Mne Tarım Ürünleri Nakliye Ticaret ve Sanayi Limited Şirketi	Turunçova Mah.Yunus Emre Cad.No:135 Finike / Antalya
Muhammet Göksan Göksan Seracılık	Karşıyaka Mah.Kocakesik Sokak Dış Kapı No:2-507 Kumluca / Antalya
Münire Konukseven Ekinsera Tarım	Karşıyaka Mahallesi Kocakesik Sk.Sanayii Sitesi Sit.No:2-510/26-(18) Kumluca / Antalya

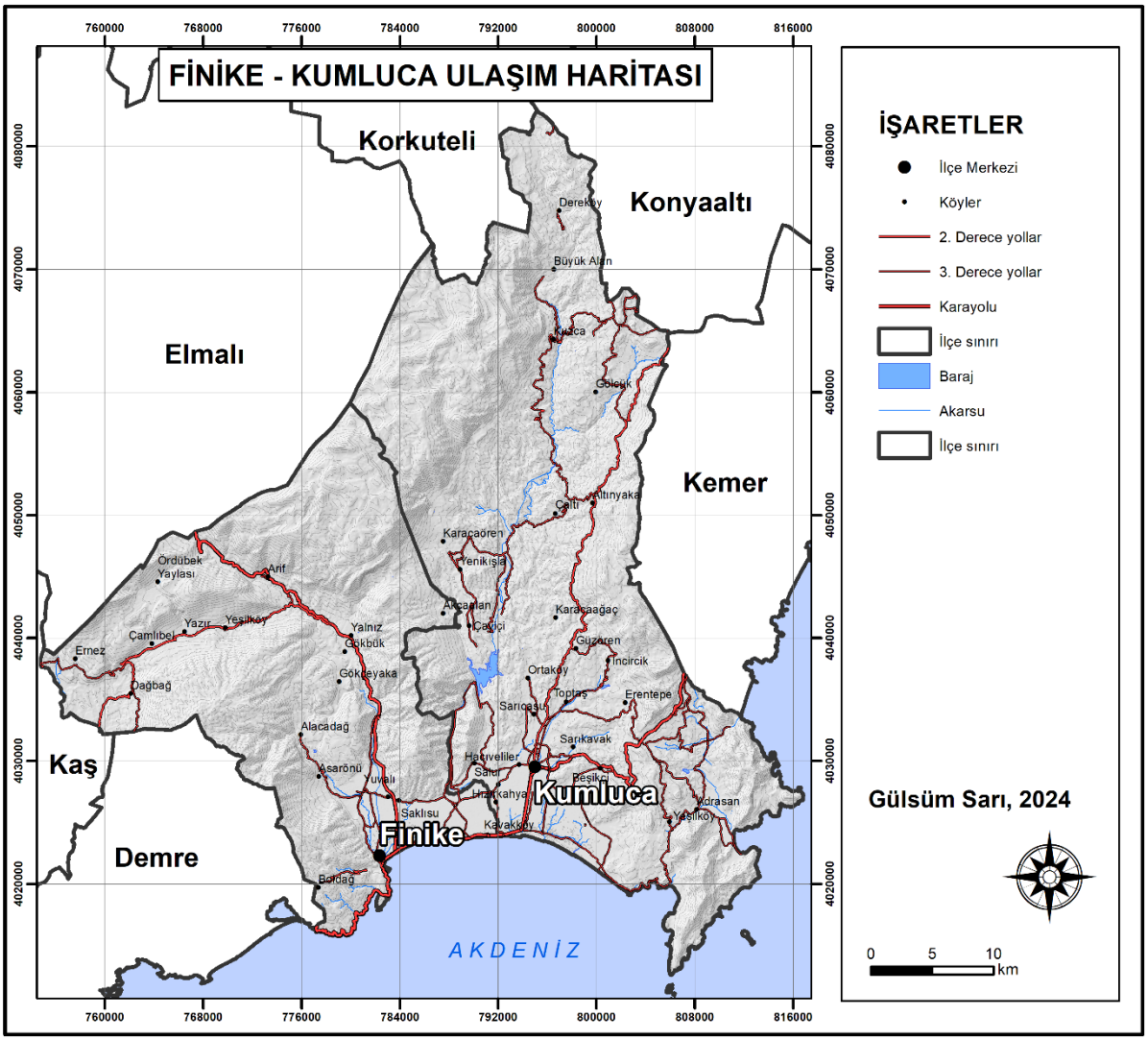
Tablo 1.16. (devam) Kumluca Ticaret ve Sanayi Odası' na (KUTSO) Kayıtlı Üretici Firmalar Listesi

Necati Gencer	Kasapçayırı Mahallesi Kumluca / Antalya
Necmi Bahçeci Mermer Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi Alacadağ Mermer Ocağı Şubesi	Kum Mahallesi Akdeniz Blv. Bahçeci Apt. B Blok Apt. No: 268 B/2 Finike / Antalya
Necmi Bahçeci-Bahçeci Grup Mermer Ocağı Şubesi	Alacadağ Mah.Alacadağ Sk.1 Finike / Antalya Finike / Antalya
Onur Mermer Madencilik Turizm Tarım Gıda Tekstil Ticaret Sanayi Anonim Şirketi-Hacıveliler Şubesi	Turunçova Mahallesi Yörükler Çıkmazı Sk. No: 25 Finike / Antalya
Onur Mermer Madencilik Turizm Tarım Gıda Tekstil Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi	Yalnız Mahallesi Kapıçayı Sokak No:60 Finike / Antalya
Onur Mermer Madencilik Turizm Tarım Gıda Tekstil Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi-Çamlıbel Şantiyesi Şubesi	Yalnız Mah. Kapıçayı Sok.No:60 Finike / Antalya
Portsan Mermer Sanayi Petrol ve Tarım Ürünleri Nakliyat Ticaret Anonim Şirketi-Finike Şubesi	Çamlıca Mah.Alpaslan Türkeş Bulv.No:461/1 Bucak / Burdur
Reis Rs Enerji Elektrik Üretim Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi Kumluca Şubesi	Kızılırmak Mahallesi Dumlupınar Bulvarı 3/A 128 Çankaya / Ankara
Sdk Sera Otomasyon Sistemleri Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi	Göksu Mahallesi Ahmet Ali Ağa Bulvarı Durmuş Ozan Başer Apartmanı No:
Selahattin Topçu Topçu Narenciye	Turunçova Mahallesi Adnan Menderes (Dağdibi) Cad. No: 76 A Finike / Antalya
Süleyman Dirman-Dirman Tarım Ürünleri	Yeni Mh. Erenkavak Caddesi No:24/A Yeşilyurt Finike / Antalya
Turhan Dış Ticaret Tarım ve Pazarlama Anonim Şirketi	Bağlık Mahallesi Gödene Caddesi No:187 Kumluca / Antalya
Timurcanlar Gıda Gazete Kontör Tekstil Tarım Ürünleri Meşrubat Kumluca Fırını ve Unlu Malulleri Şubesi	Merkez Mahallesi Ortaokul Sk. Torun Apt. Apt. No: 15 Z8 Kumluca / Antalya
Us-Ka Mimarlık Mühendislik Hizmetleri Sera Sistemleri Sanayi Ticaret Limited Şirketi Finike Şubesi	Sinan Mah.Tınaztepe Cad.Koparan Apt.Kat:1 D:7 Muratpaşa / Antalya
Yaşa Tarım Sanayi İnşaat ve Ticaret Limited Şirketi	Göksu Mahallesi Hazıravlu Sokak No:31-A Kumluca / Antalya
Çelikler Dirmil Kireç Deposu Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi	Yeni Mahallesi Mimar Sinan Cad. Ünar Depo Apt. No: 70 Kumluca / Antalya
Çetin Soğuk Hava Buz İnşaat Tarım Sanayi Ticaret Limited Şirketi	Yeşilyurt Mahallesi Atatürk(Köşklükavak) Caddesi No:102 Finike / Antalya
Çoban Sebze Meyve Tarım Gıda Petrol İnşaat Nakliyat İthalat İhracat Ticaret ve Sanayi Limited Şirketi	Yeni Mh. Eski Antbirlik Karşısı Finike / Antalya
Öz-Ba İnşaat Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi Kumluca Şubesi	Altınyaka Köyü Akçağıl Sk.No:28 Kumluca / Antalya
Özeller Madencilik Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi Kumluca Şubesi	Erentepe Köyü Kumluca / Antalya
Özyüreksan Tarım Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi	Sanayi Sitesi 509 Sok.No:5 Kumluca / Antalya
İmotar Endüstriyel Makina Tarım Araştırma Geliştirme Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi	Karşıyaka Mahallesi Kocakesik Sk. Sanayii Sitesi Sit. No: 2 502/5 Kumluca / Antalya

Kaynak: https://www.kumlucatso.org.tr/uretici-firmalar-listesi/ (erişim tarihi:22.05.2024).

1931 yılında Finike'nin Kumluca nahiyesinde otomobil seferine müsait sadece 20 km yol vardır (Karakuş, 2014:48). 1951 yılında Antalya- Gödene- Finike yolunun 16 km oturtulmuş hale getirilirken, 1952 yılında 20 km tesviye edilmiştir (Karakuş,2014:48).

Çalışma sahası, Bey Dağları'nın uzantılarıyla çevrilidir ve bu dağlar, tarihsel olarak bölgedeki ulaşımı kısıtlamıştır. 1960'lı yıllara kadar, Finike'nin diğer il ve ilçelerle ulaşımı, kıyılarındaki doğal limanlardan deniz yolu ile sağlanırken, kara ulaşımı Antalya ile Finike arasında Elmalı ve Korkuteli üzerinden gerçekleşiyordu. 1950-1960'lı yıllarda bu kara yolculukları yedi-sekiz saat sürerken, 1970'lerin başlarında yapılan yol iyileştirmeleriyle süre dört-beş saate indirilmiş, 1974 yılında ise Antalya-Finike arasındaki mesafe sahil yolu ile 111 km'ye düşürülmüştür (https://antalya.ktb.gov.tr/DundenBuguneAntalya/DBA-Cilt-1/files/web-c%C4%B1lt1.pdf, Dünden Bugüne Antalya, 2010: 289).

Harita 1.15. Çalışma Sahasının Ulaşım Haritası

Kumluca ile Antalya arasındaki 90 km'lik mesafe, çift şeritli bölünmüş karayolu ile sağlanmakta olup, bu yol zaman zaman heyelanlar nedeniyle zarar görebilmektedir. Kemer-Tekirova-Kumluca arasında devam eden bölünmüş yol çalışmaları kapsamında, 3.600 metrelik Phaselis Tüneli önemli bir projedir. 2022 yılında tamamlanması planlanan bu projeler, Batı Antalya ilçeleri ile Antalya merkezi arasındaki yolculuk süresini kısaltmayı hedeflemektedir (Harita 1.15). İlçe mahalleleri arasında toplam 1.549,5 km uzunluğunda bir yol ağı bulunmakta olup, bunun 405,5 km'si asfalt, 944,5 km'si stabilize, 185 km'si tesviye, 15 km'si ise ham yol olarak kullanılmaktadır. (Karaca, 2021:14).

Çalışması yapılan ve önerilen kültür mirası rotalarında orman ve dağ yollarının yanı sıra, eski ulaşım güzergahları da kullanılmıştır. Çünkü yerleşilen alanların tercihi Likya' dan Roma' ya oradan Osmanlı' ya ve günümüze kadar çok büyük değişiklikler göstermemiştir (Harita 1.15). Eski yerleşmelerin bir kısmı büyüyüp şehir ve kasaba hüviyeti kazanırken; bir kısmı köy veya yayla olarak kullanılmaya devam etmiştir. Bu yüzden rotaların üzerinde sadece tarihi kalıntıları değil aynı zamanda farklı kültürlerin izlerini de görmek mümkün olacaktır.

Pamphylia'dan doğu Lykia'ya ulaşım 1950'lerde yapılan sahil yolundan önce deniz yoluyla veya karadan Çandır Vadisi üzerinden yapılıyordu. Çandır Çayı iki kaynak ağzıyla Saraycık' ın (Kitanaura) hemen kuzeyinden doğmaktadır. Antalya' dan Limyra' ya giden Roma yolu Çandır Vadisi' nden geçmekte idi (Onur, 2002:59). Çalışmaya konu olan kültür mirası rotaları da bu yolu kullanmaktadır. Ancak yolun büyük kısmı asfaltlı oldugundan yürüyüş için uygun olmasa da safari, motosiklet veya bisiklet için uygundur.

Çalışma sahası verimli iklim koşulları, endemik bitki türlerinin varlığı, yer şekillerinin çeşitlilik göstermesi, köklü bir tarihi ve kültürel geçmişe sahip olması bakımından turizm potansiyeli yüksek bir alandır. Sahada yaz turizminin yanı sıra yayla, spor, mağara, av, yat, dağcılık, sualtı dalışı, rafting- kano, bisiklet, festival turizmi gibi pek çok alternatife sahiptir. Gelen turistlerin yapabileceği etkinliklerin çoğaltılması bakımından değerlendirildiğinde; yelkencilik, yelken sörfü, parasailing, trekking, hiking, kampçılık, moto safari, foto safari, bisiklet turları, keşif ve macera yürüyüşleri açısından elverişli alanlar mevcuttur. Antik kentler, dağlar, ormanlar bu açıdan değerlendirilmeyi bekleyen bir hazine konumundadır. Kumluca' da turizm faaliyetleri Adrasan, Olympos gibi noktalarda gelişme gösterse de iç kesimlerdeki alternatif alanlarda ve Finike' de turizmin ilçe ekonomisine katkısı çok düşüktür.

Çalışma alanında uzun bir sahil şeridinin, çok sayıda koyun olması ve Akdeniz ikliminin görülmesinden dolayı deniz turizmi ilk ve en fazla gelişme gösteren turizm koludur. Çalışma alanının Gökliman, Radyofar (Andrea Dorya), Çağıllı, Mağaralı, Korsan, Karaöz, Papaz, Ceneviz, Sazak gibi koyları ve Sahilkent, Obalar, Adrasan, Olympos gibi çok sayıda plajı bulunmaktadır.

Dünyada çevreyi koruma bilincinin artmasıyla, Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı tarafından plajlar için belirlenen 27 kriter 2013 yılı itibarıyla 33'e çıkarılmıştır. Bu kriterlerin bazıları zorunlu, bazıları ise klavuz niteliğindedir. Bu kriterleri yerine getiren plajlar, 1 yıl süreyle Mavi Bayrak ile ödüllendirilmektedir (Tablo 1.17) (https://yigm.ktb.gov.tr/TR-11572/plajlar-icin--mavi-bayrak-kriterleri.html erişim tarihi: 01.05.2024). Ayrıca Finike ilçesinde Kültür ve Turizm Bakanlığı' ndan belgeli toplam 7 plaj işletmesi bulunmaktadır.

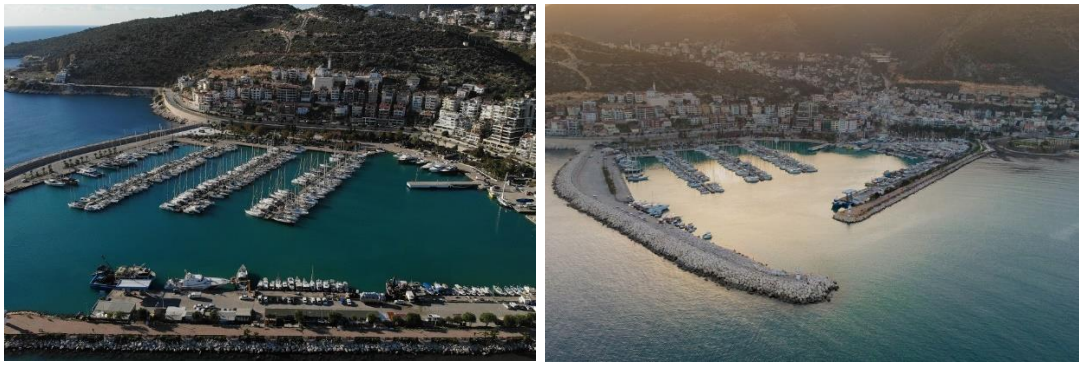
Tablo 1.17. Finike ve Kumluca' da 2023 Yılı Verilerine Göre Mavi Bayraklı Plaj ve Marinalar

	Finike	**Kumluca**
Mavi Bayraklı Plajlar	Gökliman Plajı	Fener Halk Plajı
		Beykent Halk Plajı
		Kent Parkı Halk Plajı
		Şah inn Paradise Tatil Köyü
Mavi Bayraklı Marinalar	Setur Finike Marina	-

Kaynak: https://www.mavibayrak.org.tr/tr/plajListesi.aspx?il_refno=7 (erişim tarihi:01.05.2024).

1997 yılında hizmete giren Finike Marina, Kekova adalarından 18 mil, Kastellorizo (Meis) adasına 40 mil ve Antalya havalimanına 112 km uzaklıktadır (Fotoğraf 1.17). Tüm yat ihtiyaçlarını karşılayabilen marina, 80 tonluk gemi lifti, idari birimler (gümrük, polis, liman

idaresi), teknik servis, tamirhane, 24 saat sıcak su, elektrik, duş ve çamaşırhane gibi hizmetler sunmaktadır. Liman içinde azami hız 3 knot olup, resmi izinli olmayan yabancı yat sahiplerinin gemileriyle tur veya taşımacılık yapması yasaktır (https://www.kumlucatso.org.tr/arastirma-raporlari/ erişim tarihi:22.05.2024).

Fotoğraf 1.17. Setur Finike Marina

Kaynak: https://www.seturmarinas.com/Marina/Detail?marinaId=23 (erişim tarihi:01.05.2024)

Mavi Bayraklı marinada bağlama ve güvenlik hizmetleri 24 saat sunulmaktadır (Fotoğraf 1.17). Ayrıca, marina kaldırma-atma ve dip temizleme hizmetleri de sağlamaktadır. Kışlama ve periyodik bakım hizmetleri, akü şarjı, sintine kontrolü, havalandırma ve motor çalıştırma gibi işlemleri kapsamaktadır. Marinalarda sağlanan bakım ve onarım hizmetleri arasında boya uygulamaları, ozmoz koruma, cilalama, epoksi- polyester işleri, motor tamiri, torna işlemleri, ahşap ve metal işleri, mobilya üretimi ve elektrikli cihaz tamirleri yer almaktadır. (https://www.seturmarinas.com/Marina/Detail?marinaId=23 erişim tarihi: 22.05.2024).

Kültür ve Turizm Bakanlığı verilerine göre Finike' ye gelen turistlerin konaklaması için 19 basit konaklama, 2 turizm işletme belgeli olmak üzere toplam 21 tesis bulunmaktadır. Kumluca için aynı verilere bakıldığında 98 basit konaklama, 7 tane turizm işletme belgesine sahip olmak üzere toplam 105 adet konaklama tesisi mevcuttur. (https://www.ktb. gov.tr/genel/searchhotelgenel.aspx?lang=tr erişim tarihi: 01.05.2024).

Tablo 1.18. Turizm Belgeli Konaklama Tesislerinin Finike ve Kumluca İlçeleri Bazında Tür ve Sınıflara Göre Dağılımı (2023)

İlçe	Tesis Türü	Tesis Sınıfı	İşletme Belgeli Tesis Sayısı	İşletme Belgeli Oda Sayısı	İşletme Belgeli Yatak Sayısı	Yatırım Belgeli Tesis Sayısı	Yatırım Belgeli Oda Sayısı	Yatırım Belgeli Yatak Sayısı
Finike	Otel	3 Yıldızlı	1	60	120	0	0	0
Finike	Otel	5 Yıldızlı	1	297	598	0	0	0
Kumluca	Butik Otel		1	13	26	0	0	0
Kumluca	Otel	2 Yıldızlı	1	33	66	0	0	0
Kumluca	Pansiyon	(Sınıfı Yok)	1	12	24	0	0	0
Kumluca	Tatil Köyü	1. Sınıf	1	404	1016	0	0	0
Kumluca	Özel Tesis		1	27	54	0	0	0

Kaynak: https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201140/yillik-istatistikler.html (erişim tarihi: 01.05.2024).

2023 yılı itibariyle Finike ve Kumluca ilçelerinde turizm belgeli konaklama tesislerinin tür ve sınıflara göre dağılımı şu şekildedir: Finike ilçesinde 3 yıldızlı otel (120 yatak, 60 oda) ve 5 yıldızlı otel (598 yatak, 297 oda) bulunmaktadır. Kumluca ilçesinde ise butik otel (26 yatak, 13 oda), 2 yıldızlı otel (66 yatak, 33 oda), sınıfı belirtilmeyen pansiyon (24 yatak, 12 oda), 1. sınıf tatil köyü (1016 yatak, 404 oda), ve özel tesis (54 yatak, 27 oda) mevcuttur. Bu tesislerin yatırım belgeli yatak ve oda kapasitesi sıfırdır (Tablo 1.18). Yatırım belgeli tesislerin yatak ve oda kapasitesinin sıfır olması, mevcut tesislerin yeni yatırımlar veya genişlemelerle büyüme göstermediğini işaret eder. Finike ilçesinde genellikle büyük oteller bulunurken, Kumluca ilçesi daha çeşitli konaklama seçeneklerine sahip, ancak daha küçük ölçekli tesislerle dikkat çekmektedir.

Tablo 1.19. Mahalli İdarelerce Belgelendirilen Konaklama Tesislerinde Tesislere Geliş, Geceleme, Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranlarının Finike ve Kumluca İlçelerine Göre Dağılımı (2022)

İlçe	Tesise Geliş Sayısı			Geceleme			Ortalama Kalış Süresi			Doluluk Oranı (%)		
	Yerli	Yabancı	Toplam	Yerli	Yabancı	Toplam	Yerli	Yabancı	Toplam	Yerli	Yabancı	Toplam
Finike	4 905	11 148	16 053	13 677	29 079	42 756	2,79	2,61	2,66	14,30	30,41	44,72
Kumluca	335	31 679	32 014	734	69 565	70 299	2,19	2,20	2,20	0,21	20,22	20,43

Kaynak: https://yigm.ktb.gov.tr/TR-211090/yillik-il-ilce-konaklama-istatistikleri.html(erişim tarihi: 01.05.2024).

2022 yılı itibariyle Finike ve Kumluca ilçelerindeki mahalli idarelerce belgelenmiş konaklama tesislerine ilişkin veriler şu şekildedir: Finike' de toplam 16.053 tesise gelişin 4.905'i yerli, 11.148'i yabancı turistlerden oluşmaktadır. Geceleme sayısı toplamda 42.756 olup, yerli turistler 13.677 geceleme yapmıştır. Ortalama kalış süresi yerli turistlerde 2,79, yabancı turistlerde 2,61 gündür. Doluluk oranı yerli turistlerde %14,30, yabancı turistlerde %30,41, toplamda ise %44,72'dir. Kumluca' da ise toplam 32.014 tesise gelişin 335'i yerli, 31.679'u yabancı turistlerden oluşmaktadır. Geceleme sayısı toplamda 70.299 olup, yerli turistler 734 geceleme yapmıştır. Ortalama kalış süresi yerli turistlerde 2,19, yabancı turistlerde 2,20 gündür. Doluluk oranı yerli turistlerde %0,21, yabancı turistlerde %20,22, toplamda ise %20,43'türn (Tablo 1.19). Finike, daha fazla yabancı turist çekerken, Kumluca'da yerli turist sayısı çok azdır ve doluluk oranları daha düşüktür. Finike'nin konaklama tesisleri yabancı turistlere yönelik daha yoğun bir talep görmekte ve doluluk oranları daha yüksekken, Kumluca'da tesislerin doluluk oranları düşük kalmaktadır.

Tablo 1.20. Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinde Tesislere Geliş, Geceleme, Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranlarının Finike ve Kumluca İlçelerine Göre Dağılımı (2021)

İlçe	Tesise Geliş Sayısı			Geceleme			Ortalama Kalış Süresi			Doluluk Oranı (%)		
	Yerli	Yabancı	Toplam	Yerli	Yabancı	Toplam	Yerli	Yabancı	Toplam	Yerli	Yabancı	Toplam
Finike	3 094	3 729	6 823	25 611	8 052	33 663	8,28	2,16	4,93	17,19	5,40	22,60
Kumluca	6 416	35 768	42 184	56 970	141 119	198 089	8,88	3,95	4,70	22,58	55,93	78,51

Kaynak: https://yigm.ktb.gov.tr/TR-208783/yillik-il-ilce-konaklama-tablolari.html (erişim tarihi: 01.05.2024).

Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinde Tesislere Geliş, Geceleme, Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranlarının Finike ve Kumluca İlçelerine Göre Dağılımına bakıldığında (Tablo 1.20), Finike'de yerli turistlerin ortalama kalış süresi daha uzun (8,28 gün) ve yabancı turistlerin kalış süresi ise daha kısadır (2,16 gün). Doluluk oranı toplamda %22,60 civarındadır. Kumluca'da ise yabancı turistlerin sayısı çok daha fazla olup, doluluk oranı çok yüksektir (%78,51). Kumluca'da yerli turistlerin ortalama kalış süresi (8,88 gün) yerli turistler için Finike'ye benzerken, yabancı turistlerin kalış süresi (3,95 gün) biraz daha uzundur.

Kültür mirası turizmi**,** Finike ve Kumluca gibi bölgelerde büyük bir potansiyele sahiptir. Turizm verileri bu potansiyelin daha da geliştirilmesi gerektiğini gösterektedir. Yabancı turistlerin ilgisi,arttırılması gereken kalış süreleri, kültürel mirasın ekonomik açıdan desteklenmesi ve korunması için önemli fırsatlar sunmaktadır. Ayrıca, kültür mirası turizmi ve kültür rotalarının oluşturulması Finike'deki düşük doluluk oranları gibi zorluklarla başa çıkmak açısından iyi bir strateji olabilir.

Çalışma alanında kültürel değerlerin korunmasına yönelik olarak yapılan pek çok özel gün ve etkinlik mevcuttur. Bunlar çalışma alanına yerli ve yabancı turistlerin ilgisini arttırmaktadır. Bu etkinliklerin olduğu dönemlerde ilçelerin nüfusları artmaktadır. Yapılacak daha büyük tanıtım ve organizasyon faaliyetleriyle çalışma alanının turizm potansiyeline katkıları da artacaktır.

Yerel ve geleneksel kültür unsurlarının korunması ve değerlerinin arttırılması anlamında Finike' de düzenlenen etkinlikler aşağıda sıralanmıştır:

Geleneksel Finike Festivali (portakal, denizcilik ve kabotaj gibi temalarla düzenlenir) (Fotoğraf 1.18 ve 1.19) Çeşitli konserler ve yarışmalarla ilçeye pek çok ziyaretçi gelmektedir (Şekil 1.4 ve 1.5).

Şekil 1.4. 33. ve 32. Geleneksel Finike Festivali Afişleri

Kaynak: https://festivall.com.tr/festival/10722/finike-festivali-ve-kabotaj-bayrami-senlikleri/ (erişim tarihi: 28.04.2024)

Fotoğraf 1.18. Finike Kabotaj Bayramı Etkinlikleri (Temmuz, 2024)

Fotoğraf 1.19. Finike Kabotaj Bayramı Etkinlikleri- Yağlı Direk Yarışması (Temmuz, 2024)

Geleneksel Ernez Bal Festivali (Meşhur Ernez Çam Balı ve mahallenin eski yıllardan beri gelen Arıcılık ve Yörük kültürü temalıdır) Eylül ayında gerçekleştirilen festivalde Finike' nin Ernez Mahallesinde üretilen çam balının tanıtımı amaçlanmaktadır. Ernez Çam Balı' na coğrafi işaret alınıp tüm ülkede tanıtımı hedeflenmektedir (Fotoğra 1.20).

Fotoğraf 1.20. 31. 08. 2024' te 8.' si Düzenlenen Ernez Bal Festivali

Kaynak: http://finike.gov.tr/kaymakamimiz-musa-kazim-celik-ilcemiz-ernez-mahallesinde-duzenlenen-8-ernez-bal-festivalinin-acilisini-gerceklestirdi (erişim tarihi: 17.09.2024).

Geleneksel Pıngıdık Şenliği, 1000 yıldır süregelen, Şaman Türk ve Alevi Türkmen kültürünün birleşimiyle şekillenen kültürel bir etkinliktir (Fotoğraf 1.21). Antalya'nın Finike ilçesinin Gökbük Mahallesi'nde, Tahtacı Türkmenleri tarafından oynanan Pıngıdık, Asya Türk geleneklerine dayanan bir oyun olup, baharı karşılama, dirlik, birlik, bereket ve bölüşme gibi temaları işler. Aynı zamanda bir "erginlenme" ritüeli olarak da işlev görmektedir. Oyun, köy

meydanında halkın katılımıyla gerçekleşir ve akşamdan gece yarısına kadar sürer (https://antalya.ktb.gov.tr/TR-296676/pingidik-oyunu.html erişim tarihi: 28.04.2024).

Fotoğraf 1.21. Solda Pıngıdık Olarak Hazırlanan Genç ve Gökbük Halkı, Ortada Sokakta Un, Tuz, Susam, Odun Gibi Ekmek Yapılacak Malzmeleri Toplayan Pıngıdık, Sağda Etkinliklere Dair Afiş

Kaynak: https://antalya.ktb.gov.tr/TR-296676/pingidik-oyunu.html (erişim tarihi: 28.04.2024), ortada-Yazgülü Can' ın Arşivi, 2024; sağdaki Finike Belediyesi (erişim tarihi: 28.04.2024).

Arykanda Ay Işığı Konserleri (Arykanda antik kenti tiyatrosunda gerçekleştirilen ve dünyaca ünlü sanatçıların sahne aldığı geleneksel konserlerdir) Finike Belediyesi tarafından gerçekleştirilmektedir. 2000 ve 2006 yıllarında klasik müzik konserleri, 2010' da Antalya Senfoni Orkestrası konseri, 2016' da Anjelika Akbar, 2017' de Buika konserleri düzenlenmiştir (Fotoğraf 1.22). Bu konserler Finike' nin yerli ve yabancı ziyaretçileri ağırlamasını ve tanınmasını sağlamıştır. Son yıllarda ise bu konserlere ara verilmiştir.

Fotoğraf 1.22. Anjelika Akbar' ın 2016' da Arykanda Antik Tiyatrosunda Verdiği Konser

Kaynak: https://www.arkeolojikhaber.com/haber-antalya-arykanda-antik-kentinde-anjelika-akbar-konser-verdi-838/#google_vignette (erişim tarihi: 28.04.2024).

İlçenin tarihçesine, yöresel el sanatlarına ve kültürel mirasına yönelik bazı tarihi nesnelerin sergilendiği Kültür Evi binası mevcuttur. Eski adıyla "Gümrük Binası" günümüzde Kültür Evi olarak kullanılırmaktadır (Fotoğraf 1.23).

Fotoğraf 1.23. Kültür Evi - Eski Gümrük Binası (Mayıs, 2024)

Tarihi Şekerci Han binası restore edilerek Finike Belediyesi Halk Tiyatrosu ve çeşitli sergilerin hizmetine sunulmuştur (Fotoğraf 1.24).

Şekil 1.5. Finike' de Yapılan Kültürel ve Sportif Etkinliklere Yönelik Bazı Afişler (Finike Belediyesi, 2023)

Finike İlçe Spor Müdürlüğü ve Finike Belediyesi işbirliği ile ilçede güreş, okçuluk, yüzme, matrak, mangala, vb geleneksel ve kültürel sporlarımız başta olmak üzere pek çok spor dalında ve zeka oyunları alanında kurs ve etkinlikler düzenlenmektedir (Fotoğraf 1.24).

Fotoğraf 1.24. Finike' deki Kültürel ve Sportif Etkinliklere Yönelik Birkaç Görüntü (Finike Belediyesi, 2023)

Finike- Yuvalı Köyü Muhtarlığı öncülüğünde mayıs veya haziran aylarında Kafi Baba Anma Törenleri düzenlenmektedir. Son yıllarda tadilatta olan türbede anma töreni de yapılmamıştır (Fotoğraf 1.25).

Fotoğraf 1.25. Kafi Baba Türbesi' nde Solda Derslikler, Sağda Aşevinin Restorasyon Öncesi Son Durumları

Kaynak: https://turbeler.org/detay/1291-kafi-baba-hz, https://www.batiantalya.com.tr/finikede-zengeder-kafi-baba-turbesi-restore-sonrasi-iste-boyle-olacak (erişim tarihi: 22.04.2024).

Yerel ve geleneksel kültür unsurlarının korunması ve değerlerinin arttırılması anlamında Kumluca' da düzenlenen etkinlikler şu şekildedir:

Geleneksel Kumluca Deve Güreşleri, her yıl 22 Ocak'ta Kumluca'da düzenlenmektedir. Etkinlik, Kumluca Belediye Başkanlığı, Kumluca Kaymakamlığı ve Kumluca Deveciler Derneği gibi kurum ve kuruluşlar tarafından organize edilmektedir. Oldukça çekişmeli geçen güreşlerde develer, kıran kırana mücadele eder (Fotoğraf 1.26). Geleneksel Kumluca Deve Güreşleri, seyircilerin heyecanla izlediği ve hayvanların birbirine dolanması nedeniyle bazen

zor anlar yaşanan bir etkinliktir. Bu güreşler, ilçenin sosyal yaşantısına hareketlilik katarak, yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çeker ve ilçenin alternatif turizmine katkı sağlar. Deve güreşleri, sadece bir spor ve eğlence olmanın ötesinde, elde edilen gelirle sosyal yapılar (okul, huzur evi, cami vb.) inşa edilmesine destek verir, ilçenin ekonomik hayatına canlılık katar. (https://antalya.com.tr/tr/festivaller/Geleneksel-Kumluca-Deve-guresleri erişim tarihi: 28.04.2024).

Fotoğraf 1.26. Kumluca İlçesinde Düzenlenen Geleneksel Kumluca Deve Güreşleri

Kaynak: https://antalya.com.tr/tr/festivaller/Geleneksel-Kumluca-Deve-guresleri (erişim tarihi: 28.04.2024).

Tarihi Kumluca Belediye Başkanlığı Yağlı Güreşleri, Kumluca' da 29 – 30 Nisan tarihlerinde düzenlenir (Şekil 1.6). Düzenleyen kurum, Kumluca Belediye Başkanlığı' dır (Fotoğraf 1.27 ve Şekli 1.6).

Şekil 1.6. Kumluca 25. Geleneksel Yağlı Güreşlerinin Afişi

Kaynak: https://festtr.com/festival/kumluca-yagli-pehlivan-guresleri/ (erişim tarihi:20.04.2024).

Fotoğraf 1.27. Başpehlivanlar Ali Gürbüz (solda) ve Orhan Okulu (sağda) Er Meydanında. Ali Gürbüz 2011, 2012, 2018 ve 2019 ve Orhan Okulu 2015, 2016, 2017 ve 2021 yıllarında şampiyon olmuştur.

Kaynak: https://www.kinikgazetesi.com/25-antalya-kumluca-yagli-guresleri-ali-gurbuz-katilacak-mi-hangi-pehlivanlar-var (erişim tarihi: 28.04.2024).

Kumluca Tarım ve Seracılık Festivali, her yıl 20 Nisan - 30 Nisan tarihleri arasında düzenlenmektedir. Festival, Kumluca Belediye Başkanlığı, Kumluca Kaymakamlığı ve Kumluca Deveciler Derneği tarafından organize edilir (Şekil 1.7).

Şekil 1.7. Kumluca 25.Geleneksel Tarım ve Seracılık Festivali Afişi

Kaynak: https://festtr.com/festival/kumluca-yoruk-gocu-festivali/ (erişim tarihi: 28.04.2024).

Cumhurbaşkanlığı Türkiye Bisiklet Turu, 27 Nisan - 29 Nisan tarihlerinde düzenlenir. Etaplar, Seydişehir- Alanya, Alanya- Kemer ve Kumluca- Elmalı arasındadır. Festival, Türkiye Bisiklet Federasyonu Başkanlığı tarafından organize edilir (Fotoğraf 1.28).

Fotoğraf 1.28. Cumhurbaşkanlığı Bisiklet Turnuvası 2.Etabı Olan Kumluca-Fethiye Arasındaki Kısımda Yarışmaya Hazır Olan Bisikletçiler

Kaynak: https://www.tccb.gov.tr/ozeldosyalar/bisiklet-turu/ (erişim tarihi: 28.04.2024).

Sahanın turizm potansiyelinin verimli bir şekilde kullanılması, destinasyon yönetimi anlayışı ve hizmet sağlayıcılarının iş birliği ile mümkün olacaktır. Bu yaklaşım, hedef kitlenin belirlenmesi, etkili tanıtım ve pazarlama stratejilerinin oluşturulması ile turist gelirinin artmasına olanak sağlar. Ancak, mevcut işletmeler çoğunlukla geçim kaynağı olarak turizmle uğraştığı için, zayıf işletme yönetimi sahayı ucuz tatil yeri olarak konumlandırabilir ve doğa tahribatına yol açabilir. (Karaca,2021:17).

Etkinlikler ve festivaller, kültür mirası turizmi açısından önemli bir potansiyel taşımaktadır. Ancak, etkinliklerin sürdürülebilir bir şekilde organize edilmesi ve yerel halkın, işletmelerin ve turizm sektörünün birlikte çalışarak bu potansiyeli verimli bir şekilde kullanması gerekmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM
ARAŞTIRMA SAHASINDA KÜLTÜR MİRASI ROTALARININ COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ VE PLANLAMA ÖNERİLERİ

2.1. Araştırma Sahasında Kültür Rotasına Dahil Edilebilecek Potansiyel Noktalar

2.1.1. Finike' nin Arkeolojik Sit Alanları ve Kültür Varlıkları

Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nden (2024) alınan verilere göre, Finike'den 54 farklı yer sit alanı ve anıt- abide gibi çeşitli statülerde koruma altına alınmıştır. Bunların bir kısmı geçmişten günümüze varlıklarını korumaya devam etmiştir. Bir kısmı ise devam eden kazı çalışmaları ile gün yüzüne çıkartılmaktadır. Ayrıca sadece konum tespiti yapılmış; ancak kazılmayan pek çok alan da mevcuttur (Tablo 2.1).

Tablo 2.1. Finike Sit Alanları ve Kültür Varlıkları

S.N.	YER	TÜRÜ
1	Alacadağ Mahallesi, Keşlik-Boğaz Mevkii nekropol alanı	I.Derece Arkeolojik Sit
2	İncirağacı Mahallesi, Alakır Çayı üzerinde bulunan Kırkgöz Köprüsü	Anıt ve Abide
3	Kale Mahallesi, Phonikos Antik Kenti ve sur durvarları	I.Derece Arkeolojik Sit (2 adet)
4	Arif Mahallesi, Arykanda Antik Kenti	I Derece Arkeolojik Sit Etkileme Geçiş Alanı
5	Gökliman Koyu ile Andreadorya Koyu arasındaki yarımada içerisindeki antik yerleşim alanı	I.Derece Arkeolojik Sit
6	Merkezde bulunan sivil mimarlık örnekleri	Sivil Mim.Örn. (24 adet)
7	İncirağacı Mahallesi, Limyra Antik Kenti	I-III.Derece Arkeolojik Sit
8	Arif Mahallesi, Hörbüdek Yaylası, Başçayır Mevkiindeki Antik Gözetleme Yapısı	Askeri Yapı
9	Ernez (Günçalı) Mahallesi, Arneai Antik Kenti	I.Derece Arkeolojik Sit
10	Turunçova Mahallesi, Hacıveliler-Treşe Mevkiindeki antik yerleşim alanı ve kaya mezarlarının bulunduğu alan	I.Derece Arkeolojik Sit
11	Asarönü Mahallesi Yolundaki Antik Şapel kalıntısı (Asarönü Şapeli)	Dinsel Yapı
12	Yalnız Mahallesi, Mahmutlu Sırtı ve Bel Başı yakınlarındaki antik yerleşim alanı	I.Derece Arkeolojik Sit (2 adet)
13	Hasyurt Mahallesi, Hasyurt (Vakıf) Camisi	Dinsel Yapı
14	Turunçova Mahallesi, Hacıveliler Mevkii, Elmalı Caddesi, Narenciye bahçeleri içerisinde bulunan evler ve çevresi Çavdır ve Bağyaka camileri	Kentsel Sit Alanı Sivil Mim. Örn.(35 adet) Dinsel Yapı (2 adet)
15	Turunçova Mahallesindeki evler	Sivil Mim. Örn.(7 adet)
16	Eski Mahalle, Merkez Camii	Dinsel Yapı
17	Alacadağ Mahallesi, Mersincik Mevkii antik yerleşim alanı	I. Derece Arkeolojik Sit
18	Turunçova Mahallesi, Köselikuyu mevkiindeki kalıntıların bulunduğu alan ile yapı kalıntısı	I.Derece Arkeolojik Sit Kalıntı
19	Alacadağ Mahallesi, Keşlik Mevkii, Çantılık Tepe kuzeyi antik yerleşim alanı	I.Derece Arkeolojik Sit
20	Alacadağ Mahallesi Keşlik Mevkii kilise kalıntılarının bulunduğu antik yerleşim alanı, Keşlik-Asarardı-Pamukluk Mevkii antik yerleşim alanı, Keşlik-Delicedere Mevkii kaya mezarlarının bulunduğu alan	I.Derece Arkeolojik Sit (3 adet)
21	Alacadağ Mahallesi, Çantılık Tepe Mevkii güneyi, Oluklu Tepe güneydoğusu ve Oluklu Tepe kuzeyi antik yerleşim alanları ile Oluklu Tepe kuzeyi yapı kalıntısı ve Delicedere Mevkii kanal kalıntısı	I.Derece Arkeolojik Sit (3 adet) Kalıntı (2 adet)

Tablo 2.1. (devam) Finike Sit Alanları ve Kültür Varlıkları

22	Boldağ Mahallesi, Narlık ve Üçtepe Mevkiileri, antik yerleşim ve üretim alanı ile Likya tipi kaya mezarı ve Gözetleme Kulesi	I.-III. Der. Arkeolojik Sit Anıt ve Abide (2 adet)
23	Boldağ Mahallesi, Dinektepe, Karakuyu ve Ağzıeğri mevkilerindeki antik yerleşim alanları ile Dinektepe'nin kuzeyi, Ağzıeğri Mevkiindeki gözetleme kulesi	I. Derece Arkeolojik Sit (3 adet) Askeri Yapı
24	Saklısu Mahallesi, Kafi Baba Türbesi, aş evi ve toplantı evinin bulunduğu yapı kompleksi (Kafi Baba Tekkesi	Dinsel Yapı
25	Boldağ Mahallesi, Kaklık Tepe, Bonda Tepesi ve Yalakbaşı antik yerleşim alanı	I. Derece Arkeolojik Sit (3 adet)
26	Hasyurt Mahallesi, yapılar	Sivil Mim. Örn.(2 adet)
27	Turunçova Mahallesi, un fabrikası	Endüstriyel ve Ticari Yapı
28	Yazı Mahallesi, Köyiçi Mevkiinde bulunan antik dönem yapı kalıntıları	I. Derece Arkeolojik Sit
29	Gökbük Mahallesi, Bizans Kilisesi	Dinsel Yapı
30	Gökçeyaka Mahallesi, Bük Mevkiinde antik kule çiftlik yapısı	Kalıntı
31	Turunçova Mahallesi, Dağdibi Mevkii, kaya mezarı	Anıt ve Abide
32	Boldağ Mahallesi, Belen Yaylasının güneybatısında bulunan antik yerleşim alanı ile kısmen Demre İlçesi kısmen de Finike İlçesi sınırlarında takibi yapılan Sakarcalı Tepe kuzeydoğusundaki antik yol güzergâhı	I. Derece Arkeolojik Sit Kalıntı
33	Arif Mahallesi, Arykanda Antik Kenti ve yakın çevresindeki Başkoz ve Kavaklı Mevkilerinde yer alan antik yerleşim alanları	III. Derece Arkeolojik Sit (2 adet)
34	Yeşilköy Mahallesi, Gökkaya Tepesinin güney ve güneydoğu eteğindeki antik döneme ait kale yapısı, kale duvarları ve yerleşim alanı	I. Derece Arkeolojik Sit
35	Sahilkent ve Yalnız Mahallesi sınırları içerisinde Tocak Dağı üzerinde yer alan kale kalıntısı (Tocak Kalesi)	Askeri Yapı
36	İncirağacı Mahallesi, Zengeler Mevkii, Nekropol alanı	I. Derece Arkeolojik Sit
37	Gökçeyaka Mahallesi, Koyunönü Mevkiindeki kaya kilisesi	Dinsel Yapı
38	Kale Mahallesi, Suluin Mağarası	Anıt ve Abide
39	Alacadağ Mahallesi Karacain Mevkii, mağara içi antik yerleşimi	Anıt ve Abide
40	Asarönü Mahallesi, Asar Kayası Mevkii kale yerleşimi	I. Der. Ark. Sit Alanı
41	Yuvalılar/Saklısu (İncirağacı) Mahallesi, Koruca TepeAntik yerleşim alanı	I. Der. Ark. Sit Alanı
42	Günçalı Mahallesi, Kocaalan Mevkii, antik yerleşim alanı	I. Derece Ark. Sit Alanı
43	Boldağ Mahallesinde, sarnıç veyol kalıntısı	Anıt ve Abide - Kalıntı
44	Yeşilköy Mah, (orman) duvar (yapı) kalıntısı	Kalıntı
45	Boldağ ile Eski Mahalleleri, ana kayaya oyulmuş Oda mezar	Anıt ve Abide
46	Gökbük Mah, 139 ada, 10 parselde yer alan un değirmeni	Endüstriyel ve Ticari Yapı
47	Gökbük Mah, 147 ada, 4 parselde yer alan un değirmeni	Endüstriyel ve Ticari Yapı
48	Kale Mahallesi, 71 ada 14 Parseldeki konut	Sivil Mimarlık Örneği
49	Yalnız Mahallesi 117 ada 51 parselde yapı kalıntıları	I. Derece Ark. Sit
50	Arif Mahallesinde, orman alanındaki antik kalıntılar	I. Derece Ark. Sit
51	Boldağ Mahallesi, Nalkaydıran Yolu Mevkii Kule Çiftlik	I. Derece Ark. Sit
52	Saklısu Mahallesi, Bedir Baba Mezarı	Anıt ve Abide
53	Yalnız Mahallesi, Kapıçay Mevkiinde, Taşköprü ile Kurukemer Köprüsünün tescili	Anıt ve Abide
54	Günçalı Mahallesinde, Veli Çeşmesi ve Domuzluk Tepesi Mevkilerinde tespit edilen antik yapı, kaya mezarı, işlik kalıntıları ile seramik buluntuları	I. ve III. Der. Ark Sit Alanı

(Kaynak: A.K.V.K.B.K.M, 2024)

2.1.1.1. Finike' de Yer Alan ve Rotalarda Görülecek Olan Alanlar

Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü' nden alınan veriler ile arazi çalışmaları neticesinde elde edilenlerden faydalanılarak Finike' de yer alan ve rotalar üzerinde görülecek alanlar tespit edilmiştir. Bu alanlar aşağıdaki başlıklar altında tanıtılmıştır.

2.1.1.1.1. Kale Mahallesi, Phonikos Antik Kenti ve Sur Duvarları

Günümüzde Finike merkezine ve limana yakın bir konumda bulunan Phoinikos Kalesi ve sur kalıntıları, aslında görüldüğünden daha geniş bir alanı kapsamaktadır. Ancak bu yapının büyük bir kısmı, çeşitli nedenlerle günümüze kadar ulaşamamıştır (Fotoğraf 2.1). Eski Gümrük Binası kale kalıntılarının hemen yanında bulunmaktadır.

Zemin +1 katlı, kıtma çatılı, alaturka kiremitli, geniş saçaklı yığma taş bir yapıdır. Birinci katta boydan boya ahşap balkon bulunur (Fotoğraf 2.2). Antalya koruma kurulu 03.11. 1997 gün ve 3537 sayılı kararla yapının restorasyon projesi 29.8. 2002 gün ve 5568 sayılı kararla "Kültür ve Sanat Evi" fonksiyonu onaylanmış ve uygulamalar tamamlanmıştır. (https://www.academia.edu/43014379/Antalyada_100_Osmanl%C4%B1_Devri_Eseri erişim tarihi:30.07.2024).

Fotoğraf 2.1. Farklı Açılardan Phoinikos Kale Kalıntıları (Arka Planda Sur Duvarları- Önde Likya Mimarisini Yansıtan Deneysel Arkeoloji Çalışması) (Kasım, 2023 ve Haziran, 2024)

Fotoğraf 2.2. Finike Kültür Evi-Eski Gümrük Binası (Temmuz, 2024)

Günümüzde Finike merkezde görülmesi gereken ve Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından da koruma altına alına önemli değerler arasında antik kale kalıntısı, eski gümrük binası, sivil mimari örnekleri (ev-han), eski cami gibi eserler bulunmaktadır. Bu alanlar merkezdeki başlangıç noktasına çok yakın bir konumdadır.

Fotoğraf 2.3. Finike Kalesi' nden Bey Dağlarının En Yüksek Noktası Olan Kızlar Sivrisi' ne Bakış (Haziran, 2024)

Akarsulardan yararlanarak Limyra' nın liman kenti haline gelmesinin Phonikos' un gelişmesinde en büyük etkenlerden biri olduğu kanısında olan Bayburtluoğlu' na göre; Phonikos, antik dönemde bir kavşak noktası üzerinde bulunmasına ve tarım açısından potansiyel taşımasına rağmen, Limyra'nın egemen olduğu Finike düzlüğü ve sınırlı tarım alanları nedeniyle gelişimi kısıtlanmış bir liman kenti olarak kalmıştır. Orta Çağ'da bir surla çevrili olduğu, 1701 tarihli bir gravürde görülmekte; bu surların izleri, liman yakınlarından geçtiği ve 20. yüzyıl başlarına kadar ayakta olduğu İtalyan araştırmacıların yazılarından anlaşılmaktadır. Günümüzde ise antik surların kalıntılarından yalnızca birkaç taş sırası ve kayalıklar üzerindeki bir kule ayakta kalmıştır. Phonikos, modern dönemde çarpık bir şekilde gelişmeye başlayan bir yerleşim yeri olarak dikkat çeker (Bayburtluoğlu, 2004:112)**.**

MS 1. yüzyılda Patara'da dikilen Stadiasmos Patarensis adlı mil taşı, bazı güzergâhların Limyra'da başladığını (Limyra-Arneia, Limyra-Korydalla) veya sonlandığını (Myra-Limyra, Arykanda-Limyra) göstermektedir. Anıt üzerinde yapılan çalışmalar, anıtta geçen Phoiniks isimli limanın modern Finike Limanı ile eşleştirilmesini sağlamıştır (Fotoğraf 2.3). 12. yüzyılda Finike Körfezi, Bizans'ın İtalyanlara tanıdığı ayrıcalıklar nedeniyle Pisa Koyu olarak adlandırılmıştır. 13. yüzyıl Arap kaynaklarında Foke veya Fenike, 14. yüzyıl Türk kaynaklarında ise Finika/Foke/Fenike isimleriyle anılmıştır. Sonraki dönemlerde ise Fenike

olarak kayıtlara geçmiştir. 1920'lerde kente Finike denmiş, ancak günümüze dek hem Fenike hem de Finike adları kullanılmıştır (Anaz, 2020, s. 2319-2346).

Fotoğraf 2.4. Gökliman (Solda) ve Radyofar- Andre Dorya (Sağda) Koyları (Temmuz, 2024)

Phoinikos' da (Finike) ticari bir liman, Gökliman' da ise askeri bir liman vardı (Çevik, 2023:408). Günümüzde Türkiye' nin Mavi Bayraklı plajlarından biridir. Dipten çıkan soğuk su kaynakları sayesinde diğer koylara göre biraz daha serin bir suya sahiptir. Ayrıca yüzmenin yanı sıra dalış gibi aktiviteler de yapılmaktadır. Hemen bitişiğinde (doğusundaki) bulunan Andre Doria (Radyofar) Koyu ile birlikte Gökliman Koyu' nda belediyeye ait plaj işletmeleri bulunmaktadır (Fotoğraf 2.4). Finike' nin genelindeki koylarda olduğu gibi temiz bir Akdeniz mavisinin hakim olduğu bu noktalar kültür turizmine katılan insanlar açısından da önemlidir. Finike Kalesi' ne 3 km mesafede olan bu noktalar ziyaret edilmesi gerekn doğal güzelliklerin içindedir. Ayrıca hemen yolun üzerinde yine koruma altında olan ve Asya kıtasının en derin mağarası olma unvanını taşıyan Suluin/ İncirli Mağarası yer almaktadır (Fotoğraf 2.5). Mağara Finike Kale' ye sadece 1 km mesafededir.

Fotoğraf 2.5. Suluin Mağarası ve Çevresinin Görünümü (Temmuz, 2024)

Bugünkü Finike Limanı'nın hemen arkasında Helenistik kaleden kalan son duvarlar yer alır. Ön kesimde çeşitli dönemlerde onarımlar görmüş dış kale duvarlarının kalıntıları bulunmaktadır. En altta Helenistik dönemden, üst kısımlarda ise Bizans ve Osmanlı dönemlerinden izler görülür. İç kesimde Helenistik surlar, kule kalıntıları ve lahit parçaları bulunmaktadır, ancak bu alanlar büyük ölçüde geleneksel evler ve yeni yapılarla örtülmüştür. Helenistik dönemde Limyra adına limanı kontrol eden kale, limana hakim bir konumda inşa edilmiştir. Kalıntılar, Phoiniks'in hiçbir zaman bir kent olmadığını, yalnızca liman hizmetleri ve kontrol amacıyla kullanılan bir yerleşim işlevi gördüğünü göstermektedir. Bu işlev, Türk döneminde geniş bir yerleşim alanına dönüşmüş; günümüzde ise turizm baskısı nedeniyle hızlı ve plansız kentleşme sonucu karakterini yitirmiştir. Finike çevresinde Karasu'da iki kaya mezarı, batıdaki Üçtepe'de lahitler ve yapı kalıntıları; Gökliman'a bakan tarafta ise bir gözetleme kulesi ve çiftlik kalıntıları yer almaktadır (Çevik, 2023:408-409).

2.1.1.1.2. Eski Mahalle, Merkez Camii

Finike Merkez' in en eski camisi olan Merkez Cami, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 2011 yılında restore edilmiştir (Fotoğraf 2.6).

Fotoğraf 2.6. Farklı Açılardan Finike Merkez Camii (Temmuz, 2024)

2.1.1.1.3. Eski Mahalle ve Kale Mahallesindeki Sivil Mimari Örnekleri

Finike' nin en eski mahalleleri arasında olan Eski ve Kale mahallelerinde tarihi Osmanlı dönemine dayanan Türk ve Rumlara ait konaklar bulunmaktadır (Fotoğraf 2.7). Bu konakların yoğun olduğu bazı sokaklarda belediye tarafından "Sokak Sağlıklaştırma Projesi" yürütülmüş ve konakların bir kısmı restore edilmiştir (Fotoğraf 2.8).

Fotoğraf 2.7. Finike' nin Tarihi Sivil Mimari Örnekleri (Temmuz, 2024)

Fotoğraf 2.8. Sokak Sağlıklaştırma Projesi ile Restore Edilen Konaklar (Temmuz,2024)

Fotoğraf 2.9. Finike' nin Tarihi Konakları (Temmuz,2024)

Restore edilenlerin bir kısmı ev olarak bir kısmı da ofis, restoran, kafe ve otel gibi amaçlarla kullanılmaktadır (Fotoğraf 2.9).

2.1.1.1.4. İskele Mahallesi

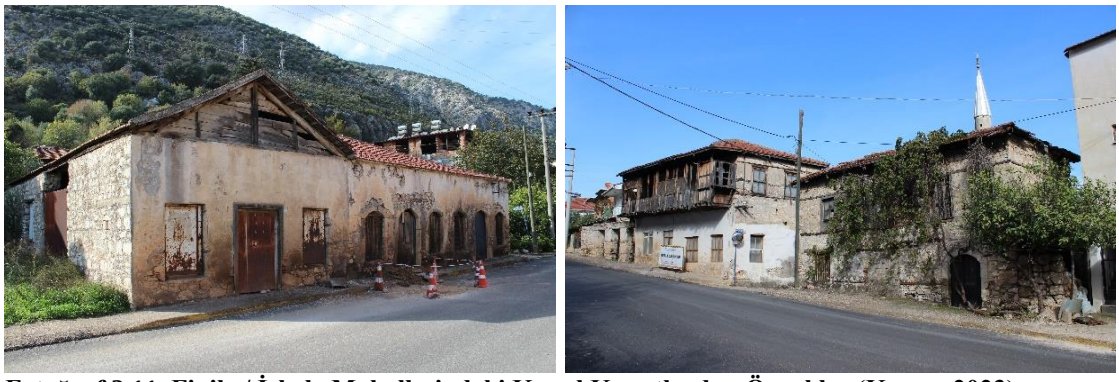
Finike (antik adıyla Phoinikos), M.Ö. 5. yüzyılda Arykandos'un ağzında kurulmuş bir liman kentidir. İlk yerleşim yeri, günümüzde "İskele Mahallesi" olarak bilinen bölgedir. İskele Mahallesi, içinden geçen ve debisi yüksek fakat akış hızı düşük olan Acıçay'ın liman işlevi görmesi nedeniyle bu adla anılmıştır (Fotoğraf 2.11). Bu bölgede yük indirme ve bindirme işlemleri yapılmıştır, bu da antik dönemde Finike'nin liman kenti olarak önemini göstermektedir. (http://www.finike.gov.tr/tarihi erişim tarihi: 26.07.2024).

Rumlardan kalma tarihi yapılar ile 16.yy' da inşa edildiği düşünülen ve mübadeleye kadar (19. yy' a kadar) kullanılmaya devam edilen Aya Strati Kilisesi' nin mevcut olduğu bilinmektedir. Kilisenin günümüzde 50. Yıl Anaokulu' nun olduğu alana karşılık geldiği söylense de yapısına rastlanmamaktadır. Aya Strati Rum Ortodoks kilisesine ait olduğu düşünülen kathedra (despot koltuğu), Finike merkezdeki Şekerci Han' da sergilenmektedir (Fotoğraf 2.10). Bu koltuk, din görevlisinin ayin sırasında oturması için tamamen ahşap oymacılığından yapılmıştır.

Fotoğraf 2.10. Şekerci Han ve Aya Strati' ye Ait Kathedra (Temmuz, 2024)

Karasu boyunca kuzeye doğru Eski İskele (İskele Mahallesi) tarafında geleneksel ahşap evler vardır. Gümrük yapısı da olasılıkla buradadır (Fotoğraf 2.12) (Çevik, 2023:409).

Fotoğraf 2.11. Finike/ İskele Mahallesindeki Kırsal Konutlardan Örnekler (Kasım, 2023)

Fotoğraf 2.12. Finike/ İskele Mahallesindeki Kırsal Konutlardan Örnekler (Kasım, 2023)

2.1.1.1.5. Turunçova Mahallesi, Çavdır Mevkiindeki Sivil Mimari Örnekleri, Un Fabrikası, Kuru Kemer ile Çavdır ve Bağyaka Camileri

Çavdır ya da eski adıyla Treşe yerleşimi eskiden mahalle iken, günümüzde Turunçova mahallesine bağlı bir mevki haline gelmiştir. Narenciye bahçeleri, eski tarihi dokusu bulunan evleri ve Akçay' ın ovaya çıktığı alandan güneye doğru kurulmuş olması eski bir yerleşim olduğunu kanıtlamaktadır. Likyalılardan cumhuriyetin ilk dönemine kadar dağlardan kesilip Akçay'dan yüzdürülen kerestelerin ovaya indiği ve buradan limana ulaştırıldığı bir güzergahın üzerindedir. Koruma altına alınan sivil mimari örnekleri (Fotoğraf 2.16 ve 2.17) ve un fabrikası gibi önemli yapılarının yanı sıra, dünyaca ünlü Finike Portakalı' nın en aromatik halinin yetiştiği yer konumundadır. Böyle bir alanda kültür turizminin yanı sıra eko-turizm, kırsal turizm, agro-turizm gibi çok çeşitli turizm tipleri geliştirilebilir.

Çavdır' ın, (Hasyurt veya Hacıveliler gibi) temel geçim kaynaklarından biri turunçgil yetiştirilmesine dayalı bahçe tarımı olduğundan; buralardaki turunçgil bahçeleriyle tarihi değer taşıyan kırsal konutlar restore edilerek birleştirilmelidir (Fotoğraf 2.15). Bu durum yöre turizmi sırasında otantik değerleri koruyarak alanı daha ilgi çekici hale getirecektir. Bu sayede bahsi geçen alanlar hem kültür turizmine hem de kırsal turizme hizmet edebilir. Tıpkı Antalya/

Kaleiçi' nde bulunan konutlar gibi konaklama, restoran, etkinlik binası gibi çeşitli amaçlara hizmet vermek üzere dönüştürülebilirler. Şu halleriyle dahi günümüz yapılarına göre son derece estetik görünen bu barınaklardan bazıları Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü tarafından koruma altına alınmış olsa da, bu atıl durumlarından kurtarılmalı ve turizme kazandırılmalıdırlar (Fotoğraf 2.13 ve 2.14).

Fotoğraf 2.13. Turunçova- Çavdır' da Bulunan Tarihi Kırsal Konut Örnekleri (Haziran, 2024)

Fotoğraf 2.14. Turunçova- Çavdır' da Bulunan ve Yıkılma Tehlikesi Arz Eden Kırsal Konut ve İç Yapısı (Haziran, 2024)

Kimisi iyi durumda kimisi yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya olan kırsal konutlar portakal bahçelerinin içine dağılmış vaziyettedir.Kapıçay Mevkiine yakın olan Eski Un Fabrikası bir zamanlar Akçay' ın gücünden yararlanan bir değirmen olduğunu göstermektedir. Ancak bu yapı da bugün âtıl durumdadır. Un fabrikasının biraz gerisinde ise halk arasında Kuru Kemer olarak bilinen, günümüzde Kapıçay Barajı' nın yapılmasıyla tamamen kurumuş olan ve üzerinde Osmanlıca yazılar bulunan bir taş köprü mevcuttur (Fotoğraf 2.17). Bu köprü kerestelerin ovaya ulaştığı ve sayımlarının yapıldığı bir noktada konumlandırılmıştır.

Fotoğraf 2.15. Turunçova- Çavdır' da Bulunan Portakal Bahçeleri veya Çam Ormanlarıyla Çevrili Kırsal Konut Örnekleri (Haziran, 2024)

Fotoğraf 2.16. Turunçova- Çavdır' da Bulunan, Yöre Halkının Han Olarak İsimlendirdiği Tarihi Yapı (Haziran, 2024)

Fotoğraf 2.17. Turunçova- Çavdır' daki Eski Un Değirmeni ve Kapıçayı Mevkiinde (Akçay' ın Ovaya Ulaştığı Noktada) Yer Alan Halk Arasında Kuru Kemer Olarak Bilinen Taş Köprü (Haziran, 2024)

Fotoğraf 2.18. Çavdır Büyük Cami

Kaynak: https://www.lidergazete.com/finike-cavdir-buyuk-camii-restore-ediliyor-h227675.htm (erişim tarihi:03.10.2024).

Fotoğraf 2.19. Bağyaka Cami (Ağustos, 2024)

A.K.V.K.B.K.M tarafından koruma altına alınan diğer eserler Türk-İslam izlerini taşıyan Bağyaka Cami ve Çavdır Büyük Cami'dir (Fotoğraf 2.18 ve 2.19).

2.1.1.1.6. Turunçova Mahallesi, Dağdibi Mevkii, Kaya Mezarları (Çakal Tepesi Kaya Mezarları)

Turunçova' ya bağlı Çakal Tepesi (bugün yöre halkı tarafından sera atıklarının döküldüğü ve yakıldığı bir alan) üzerinde Likya dönemine ait kaya mezarları bulunmaktadır (Fotoğraf 2.21). Bu nekropol kalıntıları Toçak Dağ' nın batıya bakan yamacı üzerindedir (Fotoğraf 2.20). Ancak çöplük vaziyetinde olmasından, kötü kokudan ve yazın yakılan atıklardan dolayı çekiciliği en aza inmiş durumdadır. Bu durum yerel yöneticiler tarafından çözülmeyi bekleyen bir probleme dönüşmüştür. Böylesi bir sit alanında bulunmaması gereken bir özelliktir.

Fotoğraf 2.20. Çakal Tepesine Çıkan Patika ve Çakal Tepesi' nden Toçak Dağına (Solda) Finike Ovası' na (Sağda) Bakış (Mayıs, 2024)

Fotoğraf 2.21. Çakal Tepesi Likya Tipi Kaya Mezarı Kalıntıları (Mayıs, 2024)

2.1.1.1.7. Saklısu (İncirağacı) Mahallesi, Zengeder Mevkii, Limyra Antik Kenti ve Bedir Baba Mezarı

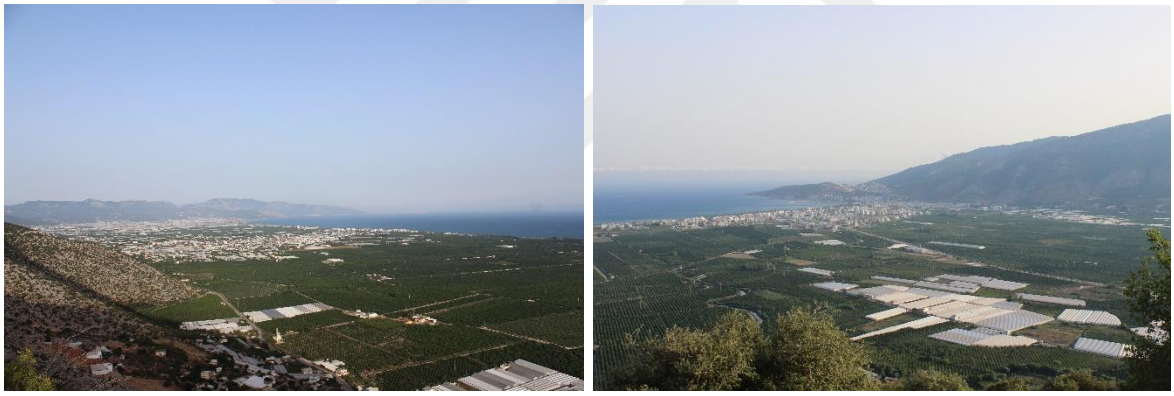
Spratt ve Forbes 19.yy' daki seyahatleri sırasında İskele Mahallesinden (Finike) Limyra' ya geçerken şöyle betimlemişlerdir; Limyra ören yerine ulaşmak için Finike Çayı'nın akıntısını takip edip, ahşap bir köprüden geçerek geniş bir yay çizerek yürümek gerekmektedir. Yol boyunca Alacadağ Köyü, Demirciköy ve Arykandos Çayı geçilmiştir. Arykandos Çayı, yağmur dönemlerinde sele dönüşen geniş bir çakıl yatağından akmaktadır. Limyra, Arykanda Vadisi'ni başka bir büyük vadiden ayıran dağ zincirinin sonunda yer alır. Dağın dibinde Grekçe ve Likçe yazıtlar içeren ünlü lahit yer almakta, çevrede ise büyük bir hisar, iyi korunmuş bir tiyatro ve çeşitli kalıntılar bulunmaktadır. Tiyatro, çalılıklarla kaplanmış olsa da büyüklüğü ve

Limyra'nın kalabalık geçmişini yansıtır. Hisar, küçük taş, tuğla ve kireçli harçla yapılmış dört kenarlı bir yapıdır ve geç Roma ya da Orta Çağ dönemine tarihlenmektedir. Dağın eteklerinden çıkan ve Limyros Fluvius olarak bilinen kaynak suları, Finike Çayı'na katılır. Bölgede Myra'dakilerden daha fazla, ancak daha az görkemli yüzün üzerinde kaya mezarı bulunmaktadır. Mezarlar kireç taşı kayalıklarının katmanlarına oyulmuş, üzerlerindeki yazıtlar genellikle kırmızı, yeşil ve maviye boyanmıştır. Yukarıda ise iyi korunmuş surlara sahip bir Helenistik Akropol yer almakta, ancak detaylı inceleme yapılamamıştır (Spratt ve Forbes,2008:144-152).

Limyra, Teke Yarımadası'nın doğu yarısında, Arykandos ve Limyros çaylarının bereketlendirdiği bir bölgede yer alan, Lykia'nın en önemli kentlerinden biridir. Finike'ye 6 km mesafedeki kent, Toçak Dağı'nın eteklerine yayılmıştır. Likçe'de "Zemuri," Hititçe'de ise olasılıkla "Zummari" adıyla anılan Limyra, tarih sahnesine bu isimlerle geçmiştir. 1812'de Siderija Lahdi'ni bulan Cockerell tarafından keşfedilen kentte ilk kazılar 1969'da Jürgen Borchardt yönetiminde başlamış, onun 1966'da Perikle'nin Tapınak Mezarını keşfetmesi bu çalışmaları tetiklemiştir. 2002'den itibaren kazılara Martin Seyer devam etmektedir. M.Ö. 4. yüzyılın ikinci yarısında, Xanthos egemeni Arttumpara'yı yenen Tiran Perikle, Limyra'yı başkent yapmıştır. Zeus Olympos, kentin baş tanrısıdır ve onun onuruna spor festivalleri düzenlenmiştir. Kent sikkelerinde "kehanet" sözcüğü ve su kaynaklarıyla ilişkilendirilen figürler, burada bir kehanet geleneği olduğunu doğrular. Dinsel törenlerde, rahiplerin kurban hayvanın etlerini balıklara atarak kehanette bulunduğu yazıtlardan bilinmektedir. Limyra'nın yüksek akropolü, güçlü surlar ve burçlarla korunmuş, ele geçirilmesi zor bir kartal yuvası niteliğindedir. Akropol, Klasik Lykia'nın siyasi yapısında önemli bir rol oynar (Fotoğraf 2.22 ve 2.23). Saray, aşağı kalede yer alırken, çevredeki 10. yüzyıl seramikleri Hitit kaynaklarındaki Zumarri ile bağlantıyı destekler. Surlarla çevrili akropolü, mezarlarla dolu etekleri ve geniş düzlüğe yayılan yapılarıyla Limyra, Lykia'nın en önemli kentleri arasındadır (Çevik, 2023:410 ve Çevik,2002:113-115).

Fotoğraf 2.22. Limyra Antik Kenti Akropol Kalıntıları (Temmuz, 2024)

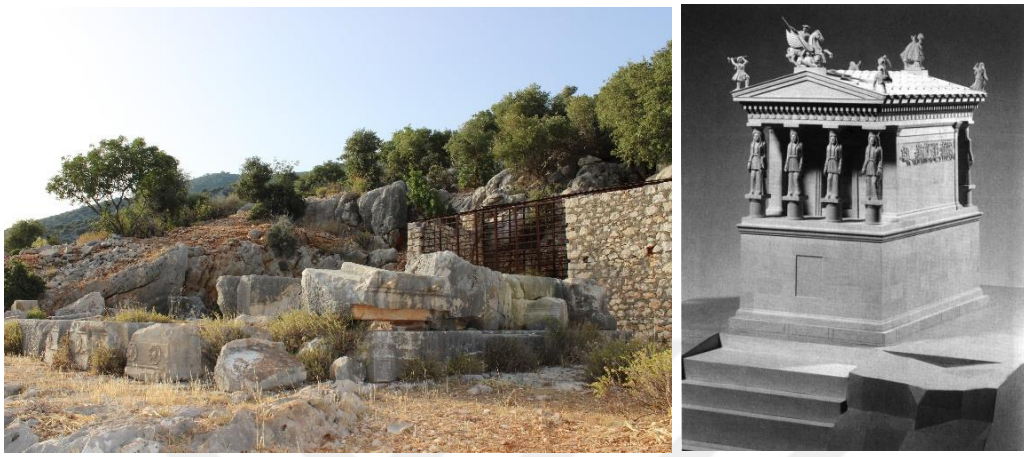
Fotoğraf 2.23. Limyra Akropolü' nden Kumluca (sol) ve Finike Manzarası (sağ) (Temmuz, 2024)

Fotoğraf 2.24. Akropol ve Perikle Heroon' u Arasında Yer Alan Yamaç Evler ve Sarnıç Kalıntısı (Temmuz, 2024)

Akropolün biraz aşağısında Perikle Heroon' u bulunmaktadır (Fotoğraf 2.24 ve 2.25). Perikle, Limyra' yı Likya Birliği' nin başkenti yapan meşhur hükümdarıdır. Kahramanlığına ithafen anıt mezarı da akropolün biraz aşağısında, kenti ve Finike Körfezi' ni tamamen görecek

şekilde inşa edilmiştir. Heroon, düzeltilmiş kaya tabanı üzerinde 19x18 metre ölçülerinde bir terasa oturtulmuştur. Sadece taban kısmı kalmış olan heroonun heykelleri ve kabartmaları Antalya Arkeoloji Müzesi' nde sergilenmektedir. Bu noktadan kentin ana kalıntılarını ve Finike manzarasını izlemek, fotoğraf çekmek mümkündür. Tepede çıkmak yaklaşık 30- 40 dakika sürmekte, virajlı patika yol ise toplamda 2 km'den oluşmaktadır.

Fotoğraf 2.25. Perikle Heroon' u (Temmuz, 2024)

Kaynak: sağdaki https://kulturenvanteri.com/tr/yer/perikle-heroonu/pericles_heroon/ erişim tarihi: 08.07.2024.

Limyra'nın akropol eteklerinde yer alan tiyatro, kentin en belirgin yapısıdır ve bugünkü hali, 141 depreminden sonra yapılan onarımlara dayanmaktadır (Fotoğraf 2.26). Zengin bir hayırsever olan Opramoas, tiyatroya 10.000-20.000 dinar bağışta bulunmuştur. Kentin en göz alıcı yapısı, Perikle'nin Anıt Mezarıdır (Fotoğraf 2.25). Tapınak cepheli bu kral mezarı, akropolün en ayrıcalıklı yerinde konumlanmış, kente ve Akdeniz'e hâkim bir manzaraya sahiptir. Helenistik Dönem'in en önemli yapılarından biri olan Ptolemaion, kare bir altlık üzerinde yükselen silindirik gövdeli ve konik çatılı bir tapınak mezarıdır. Roma dönemine ait Gaius Caesar Anıtı ise Augustus'un evlatlığı Gaius Caesar'ın Limyra'da ölümü üzerine anısına yapılmıştır. Anıt, piramidal bir çatı ile sonlanır ve üzerinde Caesar'ın hayatını anlatan kabartmalar yer alır. Limyra, Lykia'nın en fazla mezarına sahip kentidir. Akropolün eteklerindeki kayalıklarda tek katlı kaya mezarları, batısındaki mezarlık alanında ise yaklaşık 200 kaya mezarı ve lahit bulunmaktadır (Fotoğraf 2.33). Bu mezarların çoğu M.Ö. 4. yüzyıla tarihlenir. Toplamda 500 mezar, kentin büyük nüfusunu ve metropol boyutunu yansıtır. Zengin mezar yazıtları ve kabartmalar, Limyra'nın tüccar, zanaatkâr, sanatçı, asker ve memurlar için cazip bir yerleşim alanı olduğunu gösterir. Perikle'nin döneminde tasarlanan kent, isimlerini Lykia kahramanlarından alan sokaklar ve merkezi bir kanalizasyon sistemiyle planlanmıştır. Akropol yamacındaki teras evler, Lykia'nın az bilinen konut mimarisine ışık tutar. Bizans döneminde Myra Metropolitliği'ne bağlı olan kentte, 5. ve 6. yüzyıllara ait üç kilise bulunmaktadır. Türk-İslam tarihinde ise Kafi Baba'nın Bektaşi Tekkesi (Fotoğraf 2.37) ile

önem kazanmıştır. Abdal Musa'nın müridi olan Kafi Baba'nın mezarı, 1960 yılında yeniden inşa edilen tekke içinde yer almaktadır (Çevik, 2023:410 ve Çevik, 2002:113-115).

Fotoğraf 2.26. Limyra Antik Kenti Tiyatrosu (Toçak Dağı Eteklerinde) (Kasım, 2023)

Limyra kenti, Toçak Dağı'nın güney eteğinde, eğimli akropol alanıyla düzlükteki Roma ve Bizans dönemi surları içindeki bölgeyi kapsar. Erken dönem yerleşimi, dağın eteğindeki kırılma ve kıvrılmalara, geç dönem yerleşimi ise karayolunun güneyindeki kaynak sularının oluşturduğu adalara göre şekillenmiştir.

Akropol, deniz seviyesinden 315 metre yükseklikte olup, sağlam surlarla çevrilmiş "iç kale" alanına sahiptir. Bu alana güneyden bir kapıyla girilir (Fotoğraf 2.24). İç kale, Pers etkilerini yansıtan ve yerli kayaya oyulmuş ateş altarlarıyla dikkat çeker. Helenistik döneme ait surlar, akropolün güneyinde Perikle'nin heroonunu barındırır. Amphiprostylos planlı bu anıt mezar, karyatidlerin taşıdığı architravıyla Likya mimarisinin önemli bir örneğidir.

Roma ve Bizans Dönemi yapıları, akropol düzlüğünde yer alan tiyatro, M.S. 141 depreminden sonra Opramoas'ın yardımlarıyla onarılmıştır. Roma döneminde genişletilen bu tiyatro, şehrin en dikkat çekici yapılarından biridir. Tiyatronun kuzeyindeki yamaç evleri, Likya dönemine ait olup evlere bağlı kültlerin varlığına işaret eder (Fotoğraf 2.24).

Piskoposluk ve Erken Bizans Yapıları, Turunçova-Kumluca karayolunun güneyinde, Limyros Çayı ile bölünmüş iki ada yer alır (Fotoğraf 2.29 ve 2.30). Doğudaki adada, piskoposluk kilisesi ve piskoposluk sarayı bulunur. Erken Bizans dönemine ait bu yapılar, sütunlu bir caddeyle kent merkezine bağlanır.

Anıtlar, Limyra'da Ptolemaion adıyla bilinen Helenistik tapınak mezarı, kare planlı bir podyum üzerinde yükselir. Roma dönemine ait en önemli anıtlardan biri, Gaius Caesar için yapılmış kenotaphtır (Fotoğraf 2.31). Bu sembolik mezar, Gaius Caesar'ın külleri Roma'ya gönderilmiş olsa da, Limyra'da babası Augustus'un emriyle imparatorluk sanatçıları tarafından inşa edilmiştir.

Kaya mezarları, Limyra, Lykia'nın en zengin kaya mezarı koleksiyonuna sahiptir. 400'den fazla kaya mezarının çoğu Likya dilinde kitabeler taşır ve bazıları kabartmalarıyla ünlüdür (Fotoğraf 2.33).

Limyra açıklanan tüm bu yapılarla, erken dönemden Bizans'a kadar uzanan çok katmanlı yapılarıyla Likya'nın en önemli kentlerinden biridir. Kaya mezarları, anıtsal yapıları ve doğal su kaynakları, kentin tarihi ve kültürel zenginliğini gözler önüne serer (Fotoğraf 2.29 ve 2.32) (Bayburtluoğlu,2004:112-122).

Fotoğraf 2.27. Limyra Antik Kenti Hamamı (solda), Limyra Batı Kapısı ve Sarayına Giden Taş Döşeme Yol ve Şehrin Altyapısı (sağda) (Kasım, 2023)

Fotoğraf 2.28. Şehrin Surları (Sağdaki Fotoğrafta Arka Planda Toçak Dağı) (Kasım, 2023)

Fotoğraf 2.29. Ptolemaion Kalıntıları (Kasım, 2023)

Fotoğraf 2.30. Limyra Antik Kentinde Bazilika Kalıntıları ve Sütunlu Cadde (Kasım, 2023)

Fotoğraf 2.31. Limyra' da Ölen, Augustus' un Manevi Oğlu Gaius Caesar için Yapılmış Sembolik Anıt Mezar(Kenotaph) Kalıntıları (Kasım, 2023)

Fotoğraf 2.32. Limyra Antik Kenti Taş İşçiliğine ve Doğasına Dair Detaylar (Kasım, 2023)

Fotoğraf 2.33. Limyra Antik Kenti Nekropolü (Kasım, 2023)

Özetle Limyra' da görülmesi gereken tiyatro, sütunlu cadde, Ptolemaion, Perikle Heroon' u, Gaius Ceasar Kenotaphı, hamam yapısı, yamaçtaki sıra evleri,nekropol alanı, piskoposluk sarayı ve piskoposluk kilisesi gibi çok sayıda kültür mirası bulunmaktadır. Tiyatro,

çeşitli restorasyonlardan geçirildikten sonra tıpkı Arykanda tiyatrosu gibi çeşitli kültürel etkinliklerde kullanılabilir. Savunma amaçlı inşa edilen yapılara Limyra Antik Kentinin yukarı akropolünün içerisinde ve daha yukarısında bulunan kaleler ve gözetleme kuleleri de dahil edilebilir. Kente yakın bir konumda bulunan Roma dönemine ait Kırkgöz Köprüsü ve kentin bitişiğinde bulunan Bektaşi Türbesi niteliğindeki Kafi Baba Tekkesi ile Bedir Baba' nın mezarları (Fotoğraf 2.34) da görülmesi gereken kültürel miras noktaları içerisindedir. Ayrıca kentten çıkarılan bazı heykel, kabartma, lahit, sunak gibi buluntular Antalya Arkeoloji Müzesinde sergilenmektedir.

Fotoğraf 2.34. Bedir Baba Türbesi (Eylül, 2024)

Bedir Baba Türbesinin, rivayetlere göre; sahabelerden üç kişiye ait olduğu, iki mezarın aşındığı sadece birinin belirgin şekilde günümüze ulaştığı söylenmektedir. İstanbul' un fethine giden bir geminin Finike Limanı' na yanaştığı, o sırada Bizans askerleri ile çatışma çıktığı ve bu üç sahabenin şehit olduğu söylenmektedir. Başka bir anlatıya göre ise bu mezarın, Kafi Baba Dergahından bir şeyhe ait olabileceği yönündedir. Mezar, Limyra Antik Kenti sınırları içerisindedir.

2.1.1.1.8. Saklısu Mahallesi, Alakır Çayı Üzerinde Bulunan Roma (Kırkgöz) Köprüsü

Alakır Çayı üzerindeki Roma dönemine ait Kırkgöz Köprüsü, uzunluğu ve mimarisiyle Anadolu'nun dikkat çeken yapılarından biridir. Alakır Barajı'ndan sonra çay boyunca iki ayrı yöne ayrılan yollar, İdebessos ve Akalissos antik kentlerine ulaşır. Limyra ile Rhodiapolis arasında ulaşımı sağlamak amacıyla yapılan köprü, 36 gözlü olarak inşa edilmiştir, ancak günümüzde 7-8 gözü kalmıştır (Fotoğraf 2.35). Halk arasında "Kırkgöz Köprüsü" olarak bilinir (Kapusuzoğlu, 2001:30).

Limyra'nın batıdaki arazileri, Finike Ovası'nın batısında yer alan dağlık alanlar veya Arykandos Vadisi içinde bulunmalıdır. Bonda Tepesi, Karakuyu, Bonda ve Dinek Tepe gibi antik yerleşimlerin Limyra'ya ait olduğu bilinmekle birlikte, bu yerlerin antik isimleri tespit edilememiştir. Aynı şekilde, Asarönü ve Keşlik tepelerindeki yerleşimler de Limyra'nın sınırları içinde kabul edilmelidir. Antik yol ağı, Limyra ile Korydalla (Kumluca) arasındaki

bağlantıyı sağlamış, ancak modern güzergâhın 1 km kadar uzakta olduğu görülmektedir. Bu durum, yolların Alakır Çayı'nı geçmek için yaptığı sapmalardan kaynaklanmıştır. Limyra'ya ulaşan antik yollar, Arykandos Nehri'ni Çavdır mevkiinde geçtikten sonra Toçak Dağı'nın güney eteklerinden devam etmiştir. Alakır Çayı'nı aşmak için kullanılan ve halk arasında "Kırkgöz Köprüsü" olarak bilinen taş köprü, Erken Bizans döneminde inşa edilmiştir. Yaklaşık 325 metre uzunluğundaki köprü, 28 kemer barındırır ve bugün narenciye bahçeleri ile seralar arasında gizlenmiştir (Fotoğraf 2.36). "Kırkgöz" adı, kemerlerin sayısal çokluğunu ifade etmek için halk arasında kullanılmış olabilir. Daha önceki dönemlerde de çayın kapsamlı köprülerle geçildiği, özellikle Claudius dönemindeki yol inşaatları sırasında bu tür yapıların önemli olduğu anlaşılmaktadır. Bu köprüler sayesinde Limyra, Korydalla ve diğer bölgesel merkezlere ulaşım sağlanmıştır (Şahin, 2014:287-288).

Fotoğraf 2.35. Kırkgöz Köprüsü (Kasım, 2023)

Fotoğraf 2.36. Kırkgöz Köprüsü' ne Çift Yönlü Bir Bakış (D-B) (Mart, 2024)

Kırkgöz Köprüsü, Limyra sınırlarında bulunan özgün bir antik mühendislik yapısıdır ve işçiliği M.S. 3. yüzyıldan sonra yapılmış bir Geç Roma köprüsünü işaret etmektedir. Ancak, bu köprünün önceki yüzyıllarda nasıl inşa edildiği ve bölgedeki geçidin nasıl sağlandığı belirsizdir. Köprünün erken bir başlangıcı veya daha önceki dönemde vadinin daraldığı yerlerde başka bir köprü olması olasılığı da vardır. Yerel halk, köprünün çok sayıda gözünden dolayı "Kırkgöz Köprüsü" olarak adlandırmaktadır. Köprü, 19. yüzyıl gezginleri tarafından keşfedilmiş ve detaylı incelemesi 1973-1976 yıllarında Wurster ve Ganzert tarafından yapılmıştır. Limyra tiyatrosunun önünden doğuya doğru 3.2 km ilerleyerek ulaşılabilen köprü, ana kayaya bitişik

olarak başlar ve 355 metre uzunluğundadır. Güney başta iki normal kemer ve kalan kısmı 26 basık kemerden oluşur. Kemerlerin açıklığı ortalama 10 metredir ve farklı boyutlarda olup, taş ve tuğla karışımıyla yapılmıştır. Ayaklar, suyun baskısını azaltacak şekilde yuvarlak ve güçlü monobloklarla örülmüştür. Köprüde pek çok onarım izi gözlemlenir ve üstü büyük taş levhalarla kaplıdır. Alüvyon dolgusu sayesinde köprü oldukça iyi korunmuş olup, kazı yapılması mümkün değildir. Çevre temizliği ve sağlamlaştırma çalışmalarıyla, bu tarihi yapı geleceğe taşınabilir (Çevik 2023:414).

2.1.1.1.9. Saklısu Mahallesi, Kafi Baba Türbesi, Aş Evi ve Toplantı Evinin Bulunduğu Yapı Kompleksi (Kafi Baba Tekkesi)

Finike şehir merkezinin yaklaşık 8 km kuzeyinde yer alan türbe, 15. yy' a ait bir Bektaşi Tekkesi olma özelliğindedir. İçerisinde türbe, cami, aşevi ve derslikler olduğu bilinen bir yapılar bütünüdür (Fotoğraf 2.37). Bugün Elmalı' nın Teke (Tekke) Köyü' nde türbesi bulunan Abdal Musa, Hacı Bektaşi Veli geleneğini sürdüren alevi-bektaşi bir tarikat mensubudur. Kafi Baba ise Abdal Musa' nın müritlerinden biridir. Evliya Çelebi Kafi Baba Tekkesi' ni " Finike' de limon, incir ve nar bahçeleri içerisinde Abdal Musa'nın büyük bir tekkesi daha mevcuttur. Ancak bu tekkenin vakıf malları ve dervişleri azdır. Yine de burada kırk elli kadar Bektaşi dervişi ikamet etmektedir. Bu tekke Nazır Dede ve Balım Dede'nin türbelerini de bünyesinde barındırıyordu" demektedir (Seyahatnâme, 2005-IX: 141). Evliya Çelebi' nin Abdal Musa olarak bahsettiği tekke aslında Kafi Baba' ya aittir. Tekke' nin yakınında Zengeder/ Saklısu mevkiinde yaşayan pek çok insan Alevi olduğundan ve yapı çayın kenarında bulunduğundan genellikle pikniklerin yapıldığı ve adak adanan bir yer görünümü almıştır. Ayrıca son yıllarda yapılmayan ancak 1996' dan beri devam eden "Kafi Baba Anma Etkinlikleri" burada gerçekleştirilmektedir. Ülkenin farklı yerlerinden gelen Alevi vatandaşlar, bu etkinliklere katılmaktadır. Sufi Yolu Projesi kapsamında Temmuz 2023' ten beri restorasyonda olan tekkeye şu an giriş yapılamamaktadır. Tekke, Limyra Antik Kenti ile Kırkgöz Köprüsü arasında, Limyra Antik Kenti doğu kapısının hemen bitişiğindedir.

Fotoğraf 2.37. Restorasyonu Aşamasındaki Kafi Baba Türbesi ve Aşevi Yapıları (Eylül, 2024)

2.1.1.1.10. Hasyurt Mahallesi, Hasyurt (Vakıf) Camisi Turunçova Mahallesi

Finike ilçesinin 15 km doğusundaki Hasköy'de (Hasyurt) bulunan caminin tarihi hakkında kesin bir yazıt bulunmamakla birlikte, mimari tarzı XVI. veya XVII. yüzyıla ait olduğu düşünülmektedir. Kare plan üzerine inşa edilmiş caminin beden duvarları moloz taşla yapılmış ve beyaz sıva ile kaplanmıştır. Duvarlar, kirpi saçaklarla sonlanmaktadır. Sekizgen kasnak, düz silmelidir. Mekânı örten kubbe, dıştan oluklu kiremitlerle kaplanmıştır (Fotoğraf 2.38). Kuzey cephesinde, eski bir sütunlu ve üç bölümlü son cemaat yerinin izleri mevcuttur, ancak günümüzde yalnızca sundurma ile kapalı bir alan vardır. Minare, camiden 4 metre mesafede ve ayrı bir yapıdır. Sekizgen ve kesme taşlardan yapılan minarenin kaidesi tuğladandır. Şerefe altındaki beyaz taş bilezik ve kirpilerle genişleyen korkuluksuz şerefe dikkat çeker (https://cdn.vgm.gov.tr/yayin/dergi/muhtelif/turkiyede-vakif-abideleri-ve-eski-eserler-1.pdf erişim tarihi:30.07.2024, Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1983:640-642).

Fotoğraf 2.38. Hasyurt Vakıf Cami (Kolaklar Eski Cami) (Mart, 2024) ve Cami Planı

Kaynak: https://cdn.vgm.gov.tr/yayin/dergi/muhtelif/turkiyede-vakif-abideleri-ve-eski-eserler-1.pdf (erişim tarihi:30.07.2024).

Finike ilçesinin Hasyurt Mahallesi'nde, 95 parselde yer alan ve 1981 yılında Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından tescil edilen cami, kare planlı ve tek kubbeli bir yapıdır. Selçuklu dönemi mimarisini yansıtan bu cami, portakal bahçeleri arasında, yerleşim alanının biraz dışında konumlanmaktadır. Minaresi, dönemin mimari özelliklerini taşımaktadır. Yapı hakkında çok az yazılı kaynak bulunmakta, ancak onarımlar ve fotoğraflar aracılığıyla dönemi, malzeme ve yapım teknikleri hakkında bilgiler elde edilebilmektedir. Eklemeler veya modern yapı malzemeleri olmadan, mimari özellikleri hakkında net bir değerlendirme yapılabilmektedir (https://dadmimarlik.com/p/antalya-finike-hasyurt-camierişimtarihi:26.07.2024).

Kırkgöz Köprüsünden geçip, Kırkgöz sokaktan çıktıktan sonra karşılaşılan Hasyurt Mahallesi Vakıf Camisi (Kolaklar Eski Camisi), 13.yy Anadolu Selçukluları döneminden kalmadır (https://kulturenvanteri.com/tr/yer/hasyurtselcuklucamii/#17.1/36.347675/30.217712 erişim tarihi:30.07.2024). Cami tüm güzelliğiyle portakal bahçelerinin içinde durmaktadır. Ayrıca bahçesinde birtakım sütun kalıntıları mevcuttur. Olasılıkla bunlar caminin restorasyon öncesi zarar görmüş olan parçalarıdır.

2.1.1.1.11. Arif Mahallesi, Arykanda Antik Kenti

Bayburtluoğlu (2004:123), Arykanda şehrinin Lykia dilindeki isminin “Ary-ka-wanda”, yani “yüksek kayalığın yanındaki yer” anlamına geldiğini aktarmaktadır. Bu durum, topografyanın çok eski zamanlardan beri yer isimlendirmelerindeki önemini gözler önüne sermektedir.

İçerisinde “ss” veya “nd/nt” ekleri barındıran kelimeler Luvice kökenlidir. Dolayısıyla Arykawanda, Luvice bir yer adıdır. Luviler Anadolu’ nun kadim halklarından biridir. (Ümit Işın, Anadolu Arkeolojisi Programı 02.10.2019 tarihli TRT2 yayını)

Fotoğraf 2.39. Arykanda Antik Kenti. Fotoğrafın Sağ Tarafında Büyük Hamam Kalıntıları, Sol Tarafında Doğu Nekropol Alanı (Kasım, 2023)

Arykanda’ nın çağdaş adı Arif’ tir, bu olasılıkla onun eski adının yozlaşmış bir biçimidir (Spratt ve Forbes,2008:155). Arykanda, Finike Körfezi’ nin 26 km kuzeyinde, Likya’ nın güneydoğusunda yer alır (Dinç,2010: 143).

Arykanda, Finike-Elmalı karayolunun 35. kilometresinde, Arif köyü yakınlarında yer alan bir Likya kentidir. Kent, deniz seviyesinden 700 metre yükseklikte başlayıp, 900 metredeki gözetleme kulesine kadar yayılan dik araziye yayılmaktadır. Kuzeyde Şahin Tepesi'nin dik yamaçlarıyla çevrilen kent, doğu-batı doğrultusunda 1,5 km, kuzey-güney doğrultusunda ise 350 m uzunluğundadır. Kent yapıları, dik eğimli araziye teraslar açılarak inşa edilmiştir (Fotoğraf 2.41). Çevresinde Aykırıçay, Başgöz kaynağı ve Badıl pınarları gibi su kaynakları bulunur. Bu su kaynakları, kentin su ihtiyacını karşılamış, ayrıca akropole bir sarnıç inşa edilmiştir (Fotoğraf 2.50). Arykanda, Lübnan Sediri gibi nadir bitki örtüsüne sahip ormanlarla çevrilidir. Kent, Helenistik ve Roma dönemlerinde gelişmiş ve zenginleşmiştir, bu gelişimde çevresindeki ormanlar, av hayvanları ve su kaynaklarının bolluğu etkili olmuştur (Fotoğraf 2.43). Arykanda kazıları, 1838'de Charles Flows tarafından keşfedildikten sonra, 1971-2010 yılları arasında Prof. Dr. Cevdet Bayburtluoğlu tarafından sürdürülmüş ve günümüzde de devam etmektedir (Yazıcı, 2012:267 ve 277-278). Günümüzde kazılar Doç. Dr. V. Macit Tekinalp başkanlığında sürmektedir.

Fotoğraf 2.40. Arykanda Antik Kenti Büyük Hamam ve Yamaç Hamamı (Kasım, 2023)

Fellows burayla ilgili olarak "her şey muhteşem" der (Fotoğraf 2.53). Aykırıçay (Arykandos) boyunca kayalardan dökülen sular bitki ile toprağı sıkı sıkıya buluşturur. Elmalı-Finike arasındaki önemli geçiş noktası, Arykanda geçidi aracılığıyla yayla ile sahil arasındaki bağlantıyı kurar. Bu bağlantı, dağlardan gelen Lübnan sedirlerinin sahile taşınmasını sağlar. Lübnan sediri (Cedrus Libani), yüksek, düzgün ve sağlam gövdesiyle ağaç dünyasının en değerli ve güzel örneğidir. 40 metreyi aşan boyu ve 3 metreyi bulan kalınlığı ile sedir, özellikle denizcilikte vazgeçilmez bir malzeme haline gelmiştir. Bu ağaç, yelken direği veya çatı tahtası olarak kullanılır ve her mevsim yeşil yapraklarıyla dikkat çeker. Nerede düzgün ve uzun bir direk görürseniz, o bir sedirdir. Hangi mekanda ağaç koksa orada sedir tahtası kullanılmıştır. Ağaç erlerinin özenle budadığı pürüzsüz ve sıkı gövdelere nem de girmez börtü böcek de (Çevik, 2002:116).

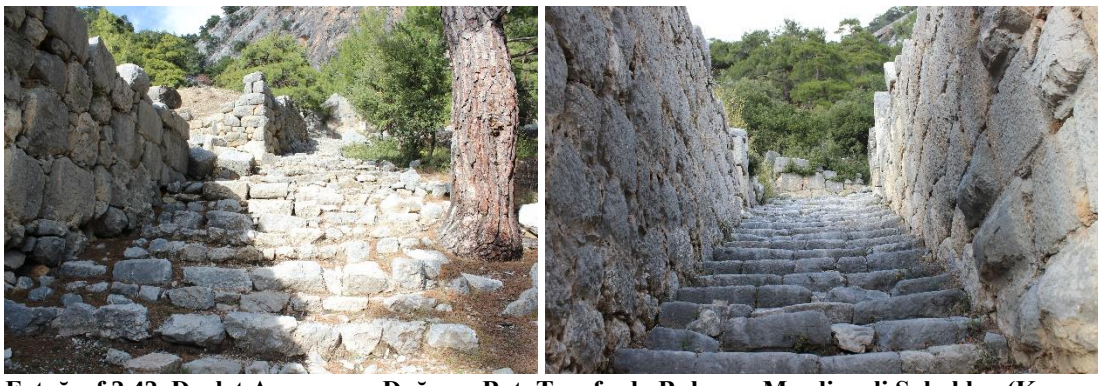
Fotoğraf 2.41. Arykanda Şehrinin Önünde Kurulduğu Şahin Kayası ve Şehrin Yapıları İçin Oluşturulmuş Teraslar (Kasım, 2023)

Arykanda, zor bir alanda kurulmuş bir kenttir ve şehir suru bulunmaması dikkat çekicidir. Bu durum, kentin doğal olarak korunmuş olmasından veya Arykandalıların barışçıl

bir toplum olmasından kaynaklanıyor olabilir. Arykandalıların tembellik, savurganlık ve zevk düşkünlüğü, borçlarını ödeyemedikleri zamanlarda onları zor durumda bırakmıştır. III. Antiochos ile ittifak kurarak borçlarının affedilmesini ummuşlardır. Kent, eski bir Anadolu yerleşimi olup, adı ve sikkesindeki "Lykialı" ifadesi bunu doğrular. Rodos'un kutsal alanı Arykanda'da yer alır, burada Helios'un tapınağı bulunmaktadır. Kentteki yapılar, zor arazi koşullarına rağmen şehirleşmenin başarılı bir örneğini sunar. Dere yatağının batı yakasında stadyum, tiyatro ve gymnasium yer alırken, doğu yakasında hamam, tapınak ve Roma mezarlığı bulunur. Kentteki dini yapılar arasında, hangi tanrıya ait oldukları belirlenebilen dört tanesi tespit edilmiştir (Çevik, 2023:416-417).

Arykanda, Beydağları'nın en yüksek noktası olan Kızlar Sivrisi'nin (3070 m) güney yamacında, Arykandos Potamos'un yukarı mecrasında büyük bir kaya kütlesinin zemininde kurulmuştur. Finike sahil Ovası'ndan Elmalı yüksek Ovası'na (Milyas) giden vadi yolunun sonundaki dağ geçidine yakınlığı nedeniyle stratejik bir konumda yer almaktadır (Şahin, 2014:104).

Arykanda yerleşimi Şahinkaya denilen kayalığın aşağısında bulunur. Kent üç tarafından korunaklı bir mevkide olup, sadece güney yönünden tehlikelere açıktır (Bayburtluoğlu, 2003:133**)** Arykanda, Bey Dağları'nın kuzeyinde ve Aykırıçay ile Başgöz kaynaklarına yakın bir bölgede yer alarak Akdeniz ikliminin etkisi altındadır. Bu sayede çevresi ormanlarla kaplanmış ve etkileyici bir görünüme sahiptir. İlk yerleşim, akropoliste, kuzeybatıda 825-900 m yükseklikte bulunmuştur. Akropolis, kuzey ve batı yönlerinden dik kayalıklarla, doğudan ise surlarla korunmuştur. Kent, eğimli arazi üzerine inşa edilmiş olup, yapılar teraslara yerleştirilmiştir. Akropoliste sokaklar da araziye uyumlu şekilde, merdivenli olarak düzenlenmiştir (Fotoğraf 2.42) (Sancaktar, 2016:19).

Fotoğraf 2.42. Devlet Agorasının Doğu ve Batı Tarafında Bulunan Merdivenli Sokaklar (Kasım, 2023)

M.Ö. 2. yüzyılda Arykanda, Likya Birliği'ne dâhil bir şehir olarak sikke basmıştır. M.S. 43'te Roma İmparatoru Klaudius, Likya Birliği'ni sonlandırarak bölgeyi Pamphylia ile birlikte eyalet haline getirmiştir. M.S. 2. yüzyılda Arykanda ismi sıkça anılmaya başlanmış, ancak M.S. 240'taki büyük deprem sonrası kısmen onarılan şehir, Bizans egemenliğinde "Akalanda" veya

"Orykanda" olarak bilinir. Şehirdeki önemli yapılar arasında gözetleme kulesi, Helios Tapınağı, stadion, tiyatro ve odeon yer alır. Gymnasium ve hamam da önemli yapılar arasındadır (Fotoğraf 2.39). Şehirdeki mezar alanı, M.S. 2. yüzyıla ait anıt mezarlarla dikkat çeker. Su ihtiyacı, Aykırıçay'dan sağlanan su mühendisliği örneği kanal sistemi ile karşılanmıştır (https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/antalya/gezilecekyer/arykanda erişim tarihi: 06.12.2023).

Fotoğraf 2.43. Arykanda Şehrinin Suyla İlgili Altyapı Elemanları (Kasım, 2023)

M.Ö. 2.bin yılda yörede Luggu/Lugga diye bir kavmin olduğunu, Arykanda'nın yanı sıra Limyra ve Patara da ele geçen geç kalkolitik erken bronz çağı baltaları yörenin yoğun bir biçimde iskan edildiğini göstermektedir (Bayburtluoğlu, 2004: 124).

Fotoğraf 2.44. Devlet Agorası (Ortada Ağacın Olduğu Alan Tykhe Tapınağı) (Kasım, 2023)

Arykanda, M.Ö. 5. yüzyıl öncesine dair kanıt ve buluntu sağlamamaktadır. Ancak, ateş altarlarının Pers işgalini yansıttığı düşünülmektedir. Yüzeyden elde edilen geç siyah figürlü ve erken kırmızı figürlü Attika ithali seramikler, bölgenin erken dönemiyle ilgili tek belgeler arasındadır. Ayrıca, köylüler tarafından rastlantı sonucu bulunan M.Ö. 5. yüzyıla ait Kuprili ve Aquwami'ye ait sikkeler, Arykanda'nın Pers egemenliği altındaki durumunu yansıtmaktadır (Bayburtluoğlu, 2004: 129).

Fotoğraf 2.45. Soldaki Odeon, Sağdaki Devlet Agorasından Odeona Bakış (Kasım, 2023)

Arykanda'da çok sayıda Aleksandros (İskender) sikkesinin bulunması, sadece burada geçen bir imparator ya da ordusunun izi değil, aynı zamanda Makedonya Krallığı'nın bölgedeki etkisini de gösterir. İskender'in ordularının, Phaselis'e ulaşmak için Milyas'tan Arykanda'ya geçerek, ya İdebessos yolunu ya da kıyı yolunu takip etmiş olmaları mümkündür (Bayburtluoğlu, 2004: 130).

Orman içinde yer aldığı için görünmesi zor olan Arykanda, stratejik olarak Şahinkaya'nın güneybatı eteğindeki gözetleme kulesi ve çevresindeki diğer kuleler sayesinde uzaklardan gelebilecek tehlikeleri izleme imkânına sahipti. Bu nedenle kent, savunma amacıyla büyük surlar inşa etmeye gerek duymamış, sadece falezlerdeki çatlakları kapatarak savunmasını sağlamıştır (Bayburtluoğlu, 2004:133-134).

Fotoğraf 2.46. Doğu Nekropoldeki Mezar Odalarından Detaylar (Kasım, 2023)

Arykanda'nın en yüksek noktasında (Şahin Kaya) yer alan gözetleme kulesi, kentin stratejik savunma noktasıdır. Akropolis, kentin ilk yerleşim yeri olup, burada erken Bizans dönemi şapeli de büyük ölçüde ayakta kalmıştır. Kentin ticaret merkezi, bir stoa ve dükkanlar içeriyor; stoa, doğal kayalarla yapılmış 12 dükkanla sınırlandırılmıştır. Helios Tapınağı'na giden merdivenli yol, bouleiterion işlevi gören bir yapıya ulaşır. Akropolün güneydoğusunda, Lykia'ya özgü bir yamaç hamamı yer alır. Arykanda, Geç Helenistik ve Erken Roma dönemlerinde genişlemiş, bu dönemde stadion ve tiyatro gibi önemli yapılar inşa edilmiştir. Ayrıca, bazilika ve hamam-gymnasium kompleksi gibi yapılar da kente eklenmiştir. Bazilika, bir tapınağın duvarları kullanılarak inşa edilmiş ve daha sonra hamam olarak kullanılmaya

başlanmıştır. Tüm bu yapılar, Arykanda'nın tarihi ve kültürel zenginliğini yansıtmaktadır (Bayrburtluoğlu,2004:133-145 arasından derlenmiştir).

Arykanda'da 1971 yılından bu yana devam eden kazılar, kentin büyük bir kısmını gün yüzüne çıkarmıştır. Elde edilen yapılar arasında Ticaret Agorası, Sebasteion, Bouleuterion, Prytaneion, Helios Tapınağı (Fotoğraf 2.51), konutlar, büyük sarnıç, gözetleme kulesi, yamaç hamamı, stadion, tiyatro, odeon, devlet agorası, nymphaeion, Traianeum, podyumlu tapınak, büyük bazilika (Fotoğraf 2.47), vaftizhane/şapel, perystyle ev, atriumlu ev, heroan/hamam, büyük hamam, çeşitli hamamlar, doğu ve batı villaları, şaraphane, demirci atölyesi ve Doğu Nekropolisi'ndeki mezarlar (Fotoğraf 2.46) bulunmaktadır. Bu yapılar, Arykanda'nın zengin kültürel ve tarihsel mirasını ortaya koymaktadır (Sancaktar,2016:9).

Fotoğraf 2.47. Arykanda Antik Kenti Bazilika Alanı (Kasım, 2023)

Arykanda'daki Bizans Dönemi yerleşimi, Likya'daki piskoposluk merkezlerinden biri olarak, Nal Tepesi ve Büyük Kilise ile Büyük Hamam arasında yoğunlaşmıştır. Doğu Nekropolü yakınlarındaki vaftizhanede, tamamen korunmuş bir kilise ve Erken Bizans Dönemi'ne tarihlenen bir lahit kapağındaki sonradan açılmış delik, Myra'daki Aziz Nikolas Kilisesi'nde görülen mür yağı litürjisinin başka bir örneğini sunmaktadır. Bu durum, yerel bir aziz kültünün varlığını düşündürmektedir (Tekinalp, 2005:129-130).

Arykanda'da kente girişte ilk karşılaşılan yapı, ayakta duvarları ve pencereleriyle dikkat çeken hamamdır. Zemininde ısıtma sistemine ait pişmiş toprak tuğlalar bulunur. Karşı terasta büyük bir bazilikanın kalıntıları yer alırken, şehrin sağ yamacında nekropol ve ilgi çekici kabartmalara sahip büyük bir blok bulunmaktadır. Şehrin sol üst kesiminde, sarp kayalıkların eteğinde yer alan Devlet Agorası (Fotoğraf 2.44 ve 2.45) ve arkadaki odeon tümüyle ayaktadır. Odeon, İmparator Hadrian döneminde meclis olarak kullanılmıştır. Odeonun arkasında ise küçük ama iyi korunmuş 20 basamaktan oluşan tiyatro yer alır. Tiyatronun hemen arkasında,

sarp kayalıklı yamacın altında 3 oturma sırasına sahip, sağlam görünümlü 100 metre uzunluğunda bir stadyum bulunur (Fotoğraf 2.48 ve 2.49).

Fotoğraf 2.48. Stadion ve KB Köşesindeki 8 Nişli Yapı (Kasım, 2023)

Fotoğraf 2.49. Stadionun 8 Nişli Yapısı ve StadionTeras Duvarları (Kasım, 2023)

Bayburtluoğlu'nun hazırladığı antik yerleşim planına göre Arykanda'da şu yapılar bulunmaktadır: Gözetleme Kulesi, Ticaret Agorası (Fotoğraf 2.52), Helios Tapınağı, Bouleuterion, Arşiv Yapısı, Sebasteion (kutsal ev), Mağara Mezarları, Sarnıç, Stadium, Kutsal Alan, Odeion, Tiyatro, Devlet Agorası, Bizans Evi, Prytaneion (belediye binası), Nymphaion (anıtsal çeşme yapısı), Yamaç Hamamı, Bazilika, Traianus Tapınağı, Roma Villası, Batı ve Doğu Yamaç Evleri, Naltepesi Yapıları ve Hamamı, Küçük Hamam, Büyük Hamam-Gymnasium, Şaraphane ve Doğu Nekropolü (Çevik, 2023: 415).

Spratt ve Forbes 1800’ lerde yaptıkları seyahatte İskender’ in oradusunu Phaselis’e doğru götürürken kış şartlarından dolayı Elmalı üzerinden Arykanda’ ya oradan da Başgöz

(Arykanda) vadisini izleyerek Limyra Ovası' na ulaşmış olabileceklerini söyler. Zira diğer yolların açık veya kullanışlı olmayacaklarından söz etmektedirler (Spratt ve Forbes, 2008: 198).

Fotoğraf 2.50. Arykanda' nın Su Sarnıçları (Kasım, 2023)

Fotoğraf 2.51. Helios (Solda) ve Traian (Sağda) Tapınakları (Kasım, 2023)

Fotoğraf 2.52. Ticaret Agorası ve Sağda Dükkanlar (Kasım, 2023)

Fotoğraf 2.53. Sokak Döşemeleri (Solda) ve Yapıların İçindeki Mozik Döşemeleri (Sağda) (Kasım, 2023)

2.1.1.1.12. Ernez (Günçalı) Mahallesi, Arneai Antik Kenti

Arneai, bugün Günçalı olarak bilinen eski adıyla İrnesi ya da Ernez, Susuz Dağ kütlesinin güney eteklerinde, 700 metre yükseklikte kayalık bir tepe üzerinde kurulmuştur. Kasaba Vadisi'ne hâkim konumda bulunan harabeler, modern köyün 1 km güneyinde yer alır. Yerleşim, su kaynaklarının bolluğu nedeniyle daha düşük bir alanda gelişmiştir. Arneai, Likçe'de "kaynak yerleri" anlamına gelir ve III. Gordianus dönemine ait sikkelere göre kentin kurucusu Nymphe, Arne olarak betimlenmiştir. Kent, Likya iç savaşında İmparator Claudius'un müdahalesiyle kurtulmuş ve halkı Claudius'u kurtarıcıları olarak görüp onurlandırmıştır. Arneai, Claudius döneminde inşa edilen Roma yollarının kavşak noktasında yer almaktadır (Şahin, 2014:62-64-244).

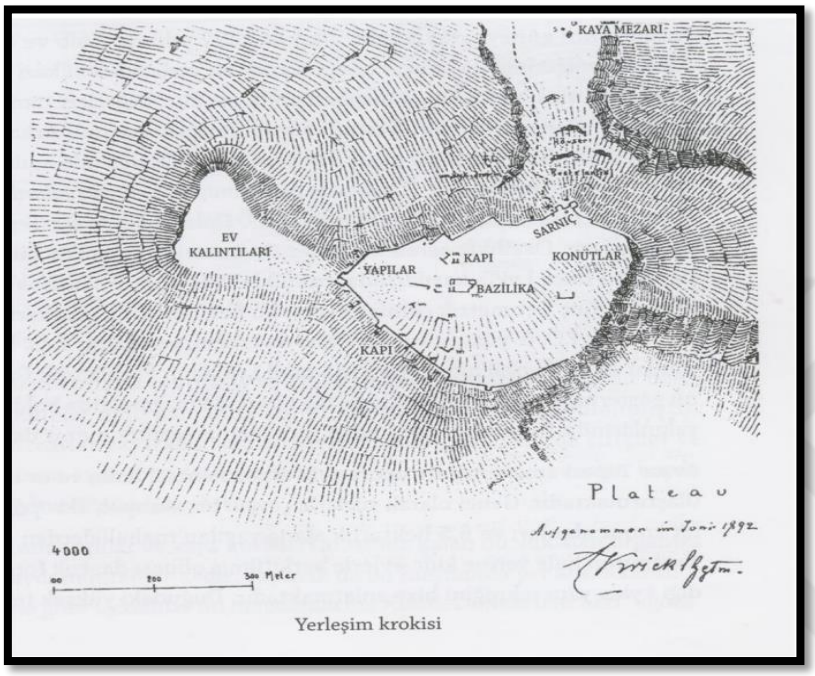
Ernez, Myra'nın (Demre) 26 km kuzeybatısında ve Finike'ye 45 km uzaklıktadır (Fotoğraf 2.54). Limyra-Arykanda yolunun 25. km'sinden Kaş yönüne 10. km'sinden vadiye doğru inildiğinde ulaşılır. Ernez, bu noktadan 5 dakikalık yürüyüş mesafesinde güneyde yer almaktadır.(https://kulturenvanteri.com/tr/yer/arneai/#17.1/36.441162/29.869038 erişim tarihi:06.12.2023). Ernez (Günçalı), 2023 itibariyle 694 nüfuslu tarım ve hayvancılıkla geçinn küçük bir yerleşmedir.

Fotoğraf 2.54. Çatallar' dan Ayrılan Ernez (Arneai) Yolu (Kasım, 2023)

Arneai, M.S. 141 depreminde Rhodiapolisli Opramoas'tan 6000 dinar (Bayburtluoğlu'na göre 30.000 dinar) yardım almış ve III. Gordianus'un sikke basma izni verdiği 20 kentten biri olmuştur. Kent hakkındaki bilgiler, yazıtlar, birkaç sikke ve kalıntılardan elde edilmiştir. Sarp coğrafyası sayesinde korunaklı bir yapıya sahip olan Arneai, Myra'nın önderliğinde bir piskoposluk merkezi olmuştur, ancak zamanla bu özelliğini kaybetmiştir (Dinç,2010:86).

Arneai kalıntıları, günümüzde Finike sınırlarında yer almasına rağmen, Demre'ye göre daha kolay ulaşılabilir bir konumda bulunur (Fotoğraf 2.57 ve 2.58). Arneai Kenti, Demre'nin kuzeyinde, Tokluca ve Kıbrıs çaylarının kaynak noktasında kurulmuş olup, Kasaba dağ çanağını Myra Kenti ile birlikte işleyen önemli bir yerleşim olmuştur. Ayrıca, Myra ile Arneai arasındaki yol güzergahı, sahili Arneai üzerinden Elmalı Ovası'na bağlayan çok önemli bir yol hattıdır (Şahin, 2014:101).

Şekil 2.1. Arneai Antik Kentinin Krokisi

Kaynak: http://www.antalya.gov.tr/kurumlar/antalya.gov.tr/Site/sehir_kartlari/antik_kentler/antalya_muzesi_bagli/arneai.pdf (erişim tarihi: 06.12.2023).

Eren Dağı'ndan ve bugünkü Ernez köyünden güneye doğru uzanan kayalık tepe, Arneai'yi doğal yapısıyla iyi korunan bir kent haline getirmiştir. Ernez'den ören yerine giderken, sayıları azalan ahşap ambarlar görülmektedir. Kayalığın batı yüzeyinde Lykai dilinde yazıtlar içeren kaya mezarları yer alır. Bir yazıtta, İmparator Traian'ın eski gymnasionun yerine yeni bir köy evi veya misafirhane yaptırdığı belirtilmektedir. Arneai, Geç Antik dönemde hem iyi korunmuş hem de gizli bir yer olarak, Kasaba düzlüğündeki Erken Hristiyan etkilerinden uzak kalmış olabilir. Arneai'ın territoriumu içindeki Çağman ve Demre düzlüğüne bağlayan yollar, bu durumu açıklayan önemli unsurlardır (Bayburtluoğlu,2004:153-155).

Arneai kenti ve çevresinde de, Çağman ve Kiltepe'deki antik yerleşimlerinde dahil olduğu düşünülen, İmparator Vespasianus'un Likya-Pamfilya Eyaleti'ni kurduğu sıradaki düzenlemeler sonucunda başlamış olabilecek, bir sympoliteia bulunuyordu. Likya'nın çevreden oldukça izole bir kısmındaki, ne ekonomik ne askerî ve ne de siyasî önemlerinin olduğu şimdiye kadar belirlenmemiş olan, Arneai ve çevresindeki küçük ortakları bu birliği, Likya Birliği'nde oy kullanmak amacıyla yapmış olmalıdır (Dinç, 2009: 79).

Fotoğraf 2.55. Ernez / İnönü' de Bulunan Kaya Mezarları ve Antik Dönem Şehir Duvarları (Mayıs, 2024)

Fotoğraf 2.56. Arneai Antik Kenti Kalıntıları (Mayıs, 2024)

Fotoğraf 2.57. Arneai Antik Kenti Kalıntıları (Mayıs, 2024)

Fotoğraf 2.58. Arneai Antik Kenti Kalıntıları (Mayıs, 2024)

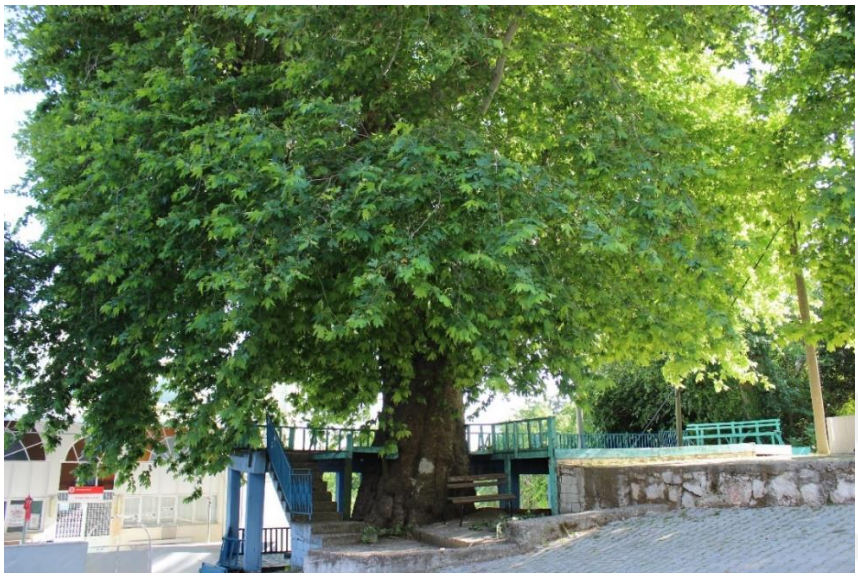
Loev'in ve Spratt ile Forbes'in seyahatlerinde Ernez'in antik Arneai ile benzerliğini fark edip buranın Arneai olduğunu belirttikleri ifade edilmiştir. Ancak 1880'lerdeki veba salgını nedeniyle Ernez halkının büyük çoğunluğu öldüğü için yerleşime gitmek istememiştir. Umar'a göre, Ernez adı Luvice'deki "kaynak, kaynak havuzu" anlamına gelen Arna'dan türetilmiştir. Arneai, Myra'nın 26 km kuzeybatısında, Finike'den 45 km uzaklıkta, oldukça bereketli topraklar üzerinde kurulmuştur. Limyra-Arykanda yolunun 25. km'sinden Kaş yönüne 10. km'sinden vadiye doğru inilerek ulaşılır. Ernez, yerleşim alanı ve çevresiyle doğadan korunaklıdır (Şekil 2.3 ve Fotoğraf 2.59). Erken yerleşim kanıtları kayalıklarda yer alan kaya mezarlarıyla başlar. Kayalıkların kuzeyinde, Lykai tipi kaya mezarları ve Likçe yazıtlar bulunur. Kentte sarnıç, konutlar, bazilika ve diğer yapılar yer alır. Myra'ya bağlı piskoposluk merkezi olarak 9. sırada anılmaktadır (Çevik, 2023: 309).

Fotoğraf 2.59. Arneai Antik Kentinden İnönü' ye Doğru Bakış: Önde Tarım Alanları, Arkada Yerleşmeya Adını Veren Mağaralar (Kaya Mezarları), En Geride İnderesi Kanyonu ve Batı Toroslar (Mayıs, 2024)

Fotoğraf 2.60. Ernez' de Bulunan Kırsal Konutlardan Bazı Örnekler (Mayıs, 2024)

Fotoğraf 2.61. Ernez Köy Meydanında, Yaşlı Çınarın Gölgesinde Bulunan Köşk ile Arka Planda Ernez Cami (Mayıs, 2024)

Çalışma alanında, ağaç altına veya su kenarına, genelde ahşap malzeme kullanılarak ve yerden yükseltilerek yapılan, üzerinde oturup istirahat edilebilen yerlere köşk adı verilmektedir (Fotoğraf 2.61). Ayrıca Ernez' de taş-ahşap karışık şeklide inşa edilen pek çok kırsal yerleşme örneği de mevcuttur (Fotoğraf 2.60).

2.1.1.1.13. Asarönü Mahallesi Yolundaki Antik Şapel kalıntısı Dinsel Yapı (Asarönü Şapeli)

Asarönü'nün kaleleri ve yerleşimi henüz keşfedilmemiştir. Finike kıyı ovasının kuzeybatı köşesinde, Arykandos'un batı kolu olan Delice Dere vadisinin batı tarafında, Gülmez Dağı'nın doğu eteklerinde ve deniz seviyesinden yaklaşık 200 m yükseklikte yer almaktadır (Fotoğraf 2.62). Bu alan, Masikytos'un güney uzantısında, Bonda Tepesi'nin dağlık yarımadasının güneyine doğru uzanır. Limyra'nın khorasına (sur dışı yer7taşra) ait beş büyük yerleşim yeri ve birkaç küçük yerleşim alanı bulunur. Batı sınırı, Myra'ya giden Claudian yolunun dik batı yamaçlarında yer alan Kaklık sunağı ile belirlenmiştir. Asarönü, Limyra'nın

polis alanına bağlı olup, merkez kasabadan yaklaşık 8 km uzaklıktadır (Wörrle ve Onur, 2023:1). Bahar aylarında açan laleleriyle anılır (Fotoğraf 2.66).

Fotoğraf 2.62. Asarönü Yolu ve Yol Üzerindeki Felek Bal Ormanı (Kasım, 2023)

Finike İlçesi, Asarönü Köyü'ndeki Asar Tepe'de Bizans Dönemi'ne ait duvar kalıntıları ve iki sarnıç yapısı bulunmaktadır (Fotoğraf 2.63 ve 2.64). Ayrıca, köyün batısındaki Gülmezasar tepesinin yamacında başka bir Bizans yerleşimi yer almaktadır.

Fotoğraf 2.63. Asarönü Kale Kalıntısının Üzerinde Bulunduğu Tepe ve Kale Duvarı (Kasım, 2023)

Fotoğraf 2.64. Asarönü Tepesindeki Sarnıç Kalıntıları (Kasım, 2023)

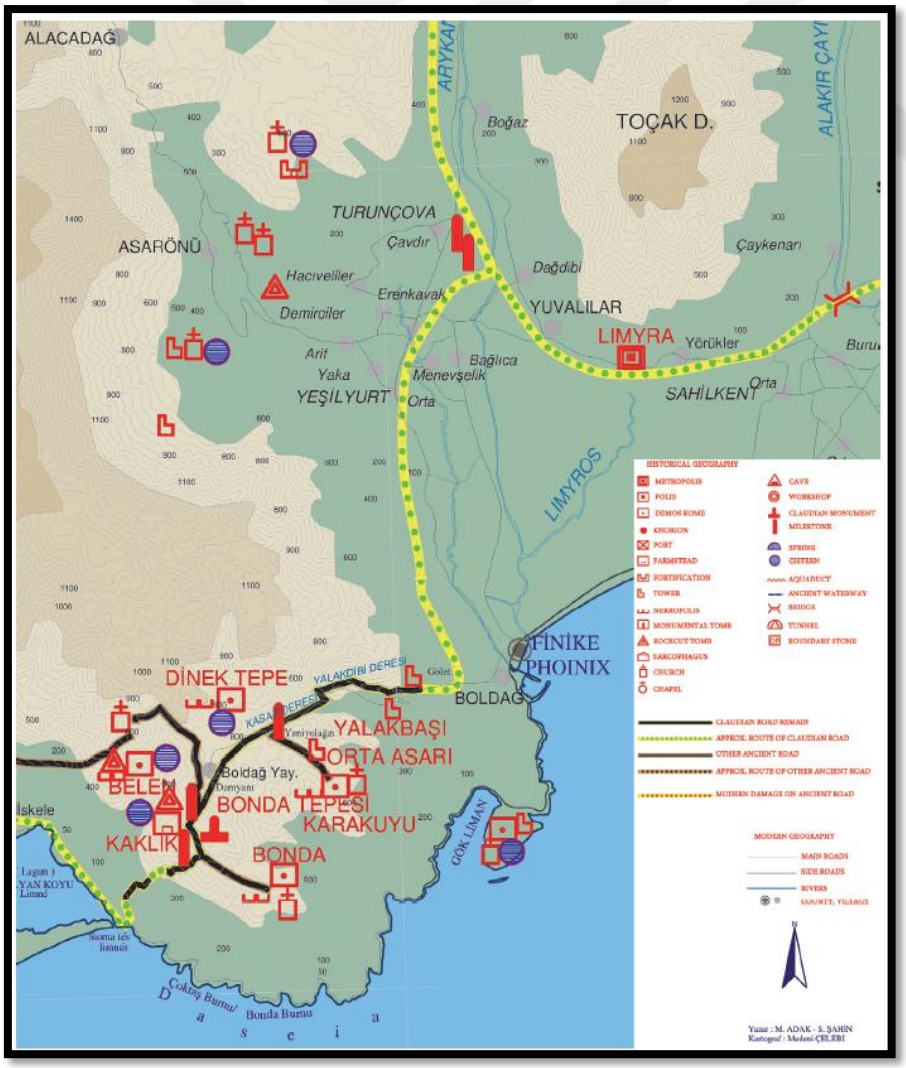

Fotoğraf 2.65. Yöre Halkının Üçayak Olarak Nitelendirdiği Asarönü Şapeli (Kasım, 2023)

Asarönü, bugün Finike'ye bağlı bir mahalledir ve ilçe merkezine yaklaşık 15 km uzaklıktadır. Mahalledeki caminin karşısında eski bir kale kalıntısı bulunmakta, kalenin arkasındaki bahçelerde ise bir şapel kalıntısı yer almaktadır (Fotoğraf 2.65). Asarönü, özellikle ilkbahar aylarında laleleriyle ünlüdür. Ayrıca, yakınlardaki Delicedere Vadisi'nde Lykia kaya mezarları bulunmaktadır.

Fotoğraf 2.66. Asarönü Laleleri (Reyhan Kaplan' ın Arşivinden Nisan, 2023)

Harita 2.1. Finike sınırlarındaki Asarönü, Gökliman, Bonda Tepesi ve Limyra Kalıntılarını Gösteren Harita (Wörrle ve Onur, 2023:2)

2.1.1.1.14. Yalnız Mahallesi, Mahmutlu Sırtı ve Bel Başı Yakınlarındaki Antik Yerleşim Alanı (Çürük İn)

İskele' den Kapıçayı' na oradan Gökbük ve Arykanda' ya ulaşan yolun geçmişten günümüze kullanıldığı açıktır. Günümüzde Finike Elmalı Yolu' nun alt kotunda kalmış olan ve halk arasında Çürük İn olarak bilinen yapı ile hemen yakınındaki yol kontrol noktası yapısı, antik dönem güzergahının bu alandan geçtiğini gösterir niteliktedir (Fotoğraf 2.67). Bu iki yapının aynı zamanda Limyra ile Arykanda arasındaki sınırı oluşturduğu kabul edilmektedir.

Fotoğraf 2.67. Halk Arasında Çürük İn Olarak Bilinen Yapı (Temmuz, 2024)

2.1.1.1.15. Alacadağ Mahallesi Keşlik Mevkii Kilise Kalıntılarının Bulunduğu Antik Yerleşim Alanı

Keşlik, Finike ovasının kuzeyinde yer alan 917 m yükseltiye sahip olan bir dağdır. Bu dağın farklı noktalarında antik döneme ait kalıntılar bulunmaktadır. Delicedere Kanyonu'nun ve taş ocaklarının yanından geçilerek gidilen kalıntılardır (Fotoğraf 2.68). Ayrıca günümüzde bu dağın üzerinde veya eteklerinde yoğun bir yerleşme bulunmamakla birlikte taş ocaklarına, bahçe tarımı yapılan alanlara ve DSİ tarafından inşa edilmiş bir su toplama alanına rastlanmaktadır. Antik dönemde Limyra' nın etki alanında kalan bu sahada Roma döneminde de yerleşmeler görülmüştür. Alternatif rotalardan biri olan Keşlik Dağı Rotası' nda da görülen kilise ve işlik kalıntılarından anlaşılmaktadır (Fotoğraf 2.70, 2.71, 2.72, 2.73). Kalıntıların olduğu tepeye çıkıldığında ise birkaç geçici yerleşmeyle karşılaşılır. Ayrıca bitki örtüsü ve panaromik Finike Manzarası kalıntılara eşlik eder (Fotoğraf 2.69 ve 2.74)

Fotoğraf 2.68. Asarönü Yerleşmesinin Karşı Yamacında (Keşlik Dağı' nda) Bulunan Delicedere Kanyonu ve Daha Yukarı Kesimlerinde Bulunan Taş Ocağı (Mayıs, 2024)

Fotoğraf 2.69. Keşlik Dağı' nda Taş Ocağından Sonraki Kesimde Ormanlarla Kaplı Yollar (Mayıs, 2024)

Fotoğraf 2.70. Keşlik Dağı' nda Yöre Halkı Tarafından Geçici Konut Olarak Kullanılan Ahşap ve Naylondan Barınaklar (Mayıs, 2024)

Fotoğraf 2.71. Keşlik Dağı' nda Çalışmalar Esnasında Rastlanan 2 Farklı Su Kuyusu (Mayıs, 2024)

Fotoğraf 2.72. Keşlik Dağı' nda Bulunan İşlik ve Yapı Kalıntısı (Mayıs, 2024)

Fotoğraf 2.73. Keşlik Dağı' nda Bulunan Kilise ve Çeşitli Yapıların Kalıntıları (Mayıs, 2024)

Fotoğraf 2.74. Keşlik Dağı' ndan Finike Ovası' na Bakış (Mayıs, 2024)

2.1.1.1.16. Gökbük Mahallesi

Gökbük Mahallesi 2023 itibariyle nüfusu 396 kişi olan, Akçay vadisi içerisinde yer alan küçük bir yerleşimdir (Fotoğraf 2.75). Köyde genellikle nar bahçeleri bulunmaktadır. Gençlerin okumak veya iş bulmak amacıyla ayrıldıkları köyde genellikle yaşlı nüfusu ön plandadır. Finike' nin kırsal turizm potansiyeli en fazla olan yerlerinden biridir. Çünkü köyde bu alana dair hizmet veren kafe, restoran, kamping gibi işletmeler bulunmaktadır. Gökbük' te kalıntılarına çok fazla rastlanmayan ancak kültür mirası listesine alınan iki değirmen ve bir kilise de mevcuttur.

Gökbük, Çatallar gibi bir Tahtacı yerleşimidir ve Tahtacılar, Akdeniz ile Ege Bölgesi'nde ağaç işçiliği yapan Alevi Türkmenlerdir. Gökbük'te, Aleviliğin kültürel temellerini oluşturan Şamanizm'den izler bulunmaktadır. Bu köyde, birlik ve beraberliği simgeleyen ve binlerce yıllık geçmişi olan "Pıngıdık" adlı oyun, Türkiye'de yalnızca burada yaşatılmaktadır (https://mursidindemircan.com/2016/08/akcay-arykandos-vadisi-ve-gokbuk-kanyonu/ erişim tarihi: 06.12.2023).

Gökbük Köyü, 1850'lerden itibaren Tahtacı Türkmenlerinin yerleştiği bir köydür. Yaşlıların anlattıklarına göre, köyün ilk sakinleri Rum olarak bilinen yerli Hıristiyanlarla bir süre birlikte yaşamıştır; mübadele sonrasında köyde yalnızca Tahtacı Türkmenleri kalmıştır. Tahtacıların köye gelişleri Antalya/Kumluca İlçesi'ne kadar izlenebilirken, önceki yerleri hakkında bilgi yoktur. Pıngıdık Oyunu'nun kökeni hakkında kesin bir bilgi olmamakla birlikte,

yaşlıların aktardığına göre, kendilerine özgün bir oyun olduğu düşünülmektedir. Pıngıdık, geçmişte 21 Mart (Nevruz) tarihinde oynanan bir oyunken, son yıllarda köye geçici dönüşler nedeniyle Şubat ortasında oynanmaya başlanmıştır. Oyunun Nevruz kökenli olduğu unutulmamalıdır. Gökbük Köyü'nde yer alan bu oyun, diğer Tahtacı ve Sünni köyleri arasında yalnızca burada bulunmasıyla özeldir. Oyun, akışı gereği bir dramayı değil, komedyayı betimlemektedir. Pıngıdık oyununun figür ve eylemleri Klasik Mitoloji ile benzerlik gösterse de, Anadolu ve Balkan Türkleri'ndeki benzer oyunlarla bağlantısı, Orta Asya Türk ve şamanist gelenekleriyle daha anlamlıdır (Sütçüoğlu, 2014: 262-271).

Fotoğraf 2.75. Solda Gökbük Kanyonu, Sağda Gökbük Köyü (Mayıs, 2024)

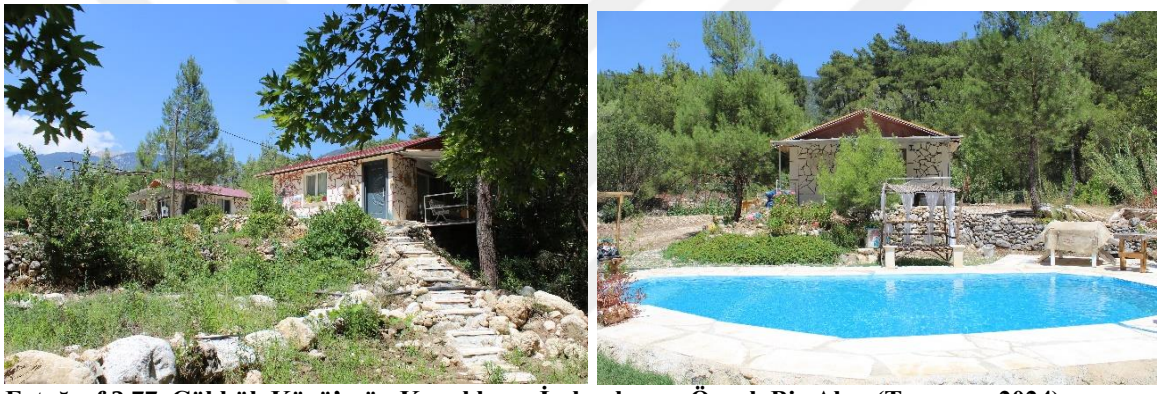
Köy halkı, bereket, birlik ve dirlik için sürdürdüğü inanç ritüeli ile Pıngıdık tiplemesi etrafında geleneksel bir şenlik düzenler. Bu etkinlik, 16-22 yaş arası bekâr gençler tarafından organize edilir ve paylaşım ile yardımlaşma unsurlarını içerir. Tören için birkaç gün önce hazırlıklar başlar; Pıngıdık için bir delikanlı, siyah keçi derisi, iki uzun sopa, dört zil ve yüzünü karaya boyamak için malzeme temin edilir. Pıngıdık için her yıl, bekâr, askere gitmemiş, becerikli, şakacı, oyunculuk yeteneği ve özgüveni olan gençler arasından, adı dışarıya söylenmeyen bir delikanlı seçilir (https://antalyabugun.com.tr/makale/bir-bereket-efsunu-pingidik-11544.html erişim tarihi: 06.12.2023).

Eskiden bahar başlangıcı ve sevincini yansıttığından 21 Mart dolaylarında yapılan Pıngıdık geleneksel kutlaması, bugünlerde ocak sonu şubat başı gibi yapılmaktadır. Nar bahçeleri, pıngıdık kutlaması, sakinliği, kanyonu, kırsal konutları ve iki tarihi un değirmenleriyle ünlü olan bu köy, kanyona paralel ilerleyen bir yürüyüş çizgisine sahip olduğundan, ayrıca pansiyon ve kampingleri sayesinde konaklama ve yeme- içme imkanları da sunduğundan kültür mirası rotasına dahil edilmiştir.

Fotoğraf 2.76. Gökbük Kanyonu (Temmuz, 2024) (Ortadaki ve Sağdaki Gizem Tepençelik Özalp'in Arşivi, 2023)

Gökbük kanyonu keşif yürüyüşlerine ve bazı noktalarında yüzmeye müsait bir coğrafi oluşumdur. Ayrıca etrafında kamping, bungalov gibi konaklama alanları ve restoranlar mevcuttur (Fotoğraf 2.76 ve 2.77). Gökbük'te geleneksel mimari hala korunmaktadır (Fotoğraf 2.78).

Fotoğraf 2.77. Gökbük Köyü' nün Konaklama İmkanlarına Örnek Bir Alan (Temmuz, 2024)

Fotoğraf 2.78. Gökbük' ün Kırsal Konutlarından Bazı Örnekler (Mayıs,2024)

Rota üzerindeki önemli yapılardan biri de arazi çalışmaları sırasında görüntülenen kireç ocağıdır (Fotoğraf 2.79). Limyra taşı olarak bilinen kayaçlar ve onlardan inşa edilmiş antik kalıntılar bu alana getirilir, beş gün beş gece yakılan ateşe maruz bırakılır ve sonra söndürülüp sogutulduktan sonra kireç haline getirilirmiş; bu durum köylülerin pek çok noktaya kireç satmasını sağlamış ve bir zamanlar köyü ekonomik açıdan epey geliştirmiştir. Ancak bu durum belki de rota üzerindeki pek çok eserin kirece dönüşmesine sebep olmuştur.

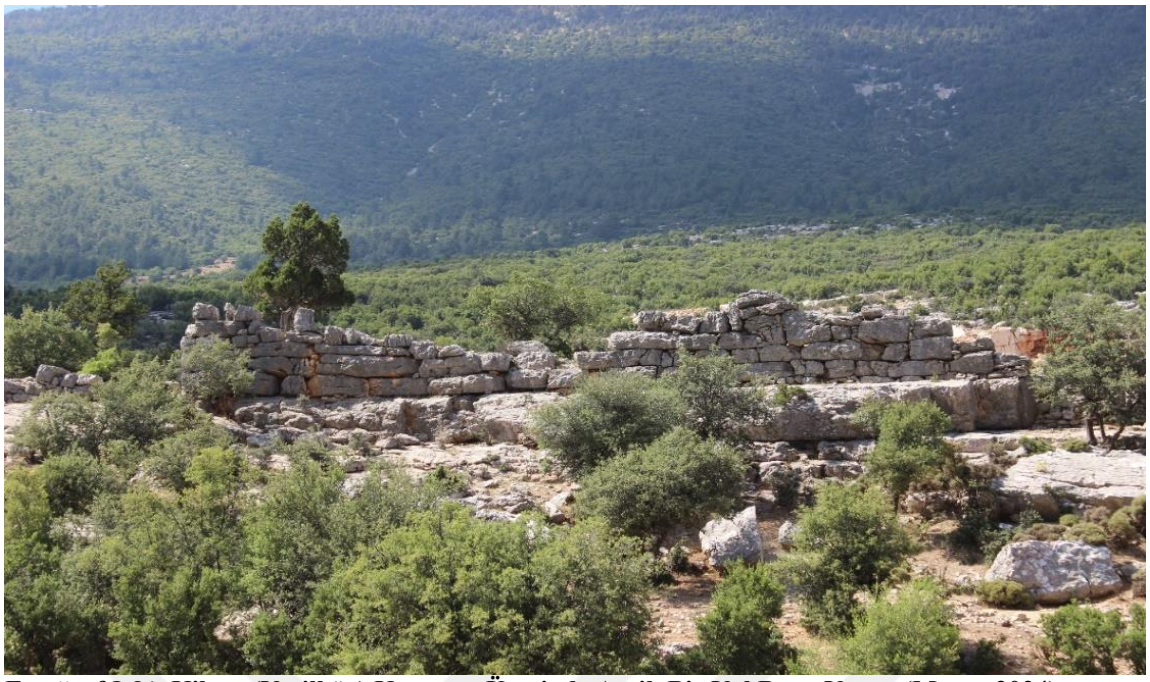
Fotoğraf 2.79. Gökbük' teki Eski Kireç Ocağı (Temmuz, 2024)

2.1.1.1.17. Yeşilköy Mahallesi, Gökkaya Tepesinin Güney ve Güneydoğu Eteğindeki Antik Döneme Ait Kale Yapısı, Kale Duvarları ve Yerleşim Alanı

Finike merkeze 40 km mesafede bulunan Yeşilköy, eski adıyla Kilepe yerleşmesi antik dönem kalıntıları barındırması bakımından kökeni eskiye dayanan bir yerleşmedir. Köyün içerisinden geçen Kilepe Kanyonu' nun hemen üst yamacının yolla birleştiği noktada antik döneme ait bir duvar kalıntısı mevcuttur (Fotoğraf 2.81). Bu köy yeme-içme, konaklama ihtiyacının karşılanabileceği, kanyon yürüyüşü gibi aktivitelerin düzenlenebileceği Ernez yolu üzerinde önemli bir noktadır (Fotoğraf 2.80).

Fotoğraf 2.80. Ernez Rotası Üzerindeki Kilepe (Yeşilköy) Kanyonu (Mayıs, 2024)

Fotoğraf 2.81. Kilepe (Yeşilköy) Kanyonu Üzerinde Antik Bir Yol Boyu Yapısı (Mayıs, 2024)

2.1.1.1.18. Yazır Köyü

Finike' ye bağlı, merkeze yaklaşık 45 km mesafede bulunan bir mahalledir. Bağcılık ve bal üretimi ile ünlü bir köydür (Fotoğraf 2.82). Yerel halk arasında Yazır üzümü meşhur bir üründür. Ayrıca M. K. Atatürk' ün yaveri Hasan Çavuş' un da Yazırlı olduğu bilinmektedir. Konaklama, yeme- içme, yerel ürünleri tatma, bağcılık ve ondan elde edilen ürünlerin çeşitlendirilmesi ile rota üzerinde bulunan bu yerleşme önemli bir kültür ve kırsal turizm noktası haline getirilebilir.

Fotoğraf 2.82. Yazır Köyü ile Bağlar ve Bal Ormanı (Mayıs, 2024)

2.1.1.1.19. Ördübek Yaylası

Ördübek, 1430- 1500 m arasında yer alan, eskiden hayvancılık, günümüzde sayfiye yeri olarak kullanılan, Finike, Turunçova ve Demre' den gelenlerin faydalandığı bir yayladır (Sarı, 2013:247). Sedir, karaçam ve ardıç ağaçlarının ve meraların bulunduğu yaylada kışın pek kimse yaşamamaktadır (Fotoğraf 2.84 ve 2.85). Yazın sayfiye amacıyla kullanılsa da hayvancılık da

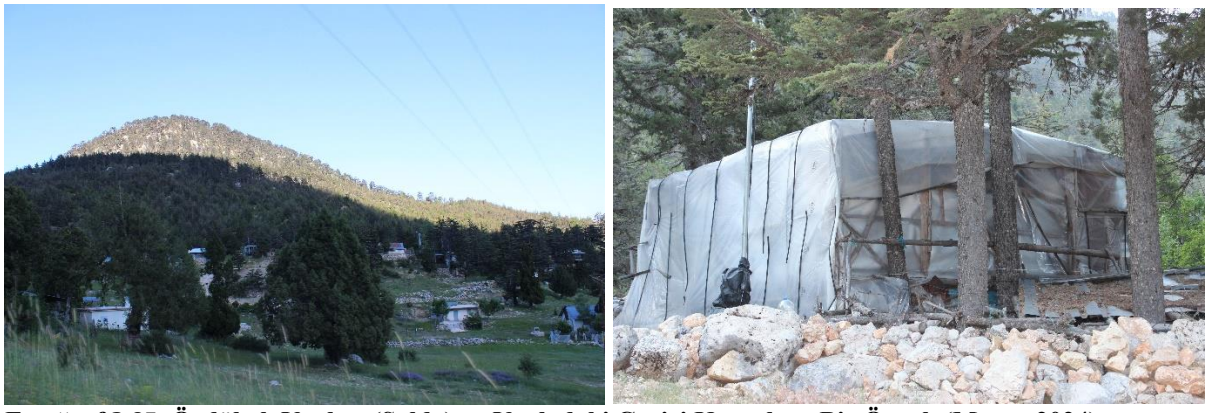
sürdürülmektedir. Buradan, Elmalı-Finike sınırlarında kalan Çığlıkara Tabiat Koruma Alanına, Avlan Gölü'ne, Elmalı'ya veya Arykanda'ya ulaşılabilmektedir. Konaklama ve su için uygun bir alandır. Orman Genel Müdürlüğü'ne ait olan ve atıl durumdaki kamu yapıları turzime hizmet edecek hale dönüştürülebilir (Fotoğraf 2.84). Ayrıca kamp alanları, bungalovlar vs. gibi konaklama imkanları oluşturulabilir. Yaylada çoğunlukla ikincil konutlar veya geçici konutlar hakimdir (Fotoğraf 2.83 ve 2.85).

Fotoğraf 2.83. Ördübek Yaylası Yakınındaki Geçici Kır Yerleşmeleri (Mayıs, 2024)

Fotoğraf 2.84. Ördübek Yaylası Otlak ve Sedir Ormanı (Solda) ve Yayladaki Orman Genel Müdürlüğü' ne Ait Atıl Durumdaki Yapı (Mayıs, 2024)

Fotoğraf 2.85. Ördübek Yaylası (Solda) ve Yayladaki Geçici Konutlara Bir Örnek (Mayıs, 2024)

2.1.2. Kumluca'nın Arkeolojik Sit Alanları ve Kültür Varlıkları

Kumluca' da Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü (2024) verilerine göre çeşitli türlerde koruma altına alınmış 67 farklı yer bulunmaktadur (Tablo 2.2). Bunlar Kumluca' nın hem kıyı hem iç kesimlerindeki mahallelerine dağılmış vaziyettedir.

Tablo 2.2. Kumluca Sit Alanları ve Kültür Varlıkları

S.N.	YER	TÜRÜ
1	Adrasan (Çavuş) Mahallesi, Ceneviz koyu yapıları	Kalıntı
2	Yenice Mahallesi, Mavikent Gagae Antik Kenti	I-III.Derece Arkeolojik Sit Etkileme Geçiş Alanı
3	Hacıveliler Mahallesi, Corydella Antik Kenti	I.Derece Arkeolojik Sit
4	Sarıcasu Mahallesi, Rhadiapolis Antik Kenti	I.Derece Arkeolojik Sit
5	Yazır Mahallesi, Olympos Antik Kenti	I-II-III.Derece Arkeolojik Sit
6	Adrasan (Çavuş) Mahallesi, Adrasan Antik Kenti	I-III.Derece Arkeolojik Sit
7	Yenice Mahallesi, Melanippe Antik Kenti	I.Derece Arkeolojik Sit
8	Gölcük Mahallesi, Saraycık Mevkii,Kitanaura Antik Kenti	I.Derece Arkeolojik Sit
9	Belen Mahallesi, Taşarası Mevkiindeki lahit, Işıkpınar Mevkiindeki kaya mezarları, Karıkpınar Mevkiindeki lahit kalıntıları	Anıt ve Abide (3 adet)
10	Yaylalık Tepe Mevkiindeki Yukarı Olympos Antik Kenti	I.Derece Arkeolojik Sit
11	Altınyaka Mahallesi, Başgöz Mevkiindeki Antik yerleşim alanı	I.Derece Arkeolojik Sit
12	Beykonak Mahallesi, Tepecik Mevkiindeki konut, Nergizli Tepe Mevkiindeki kaya mezarı	Sivil Mim.Örn. Anıt ve Abide
13	Beykonak Mahallesi, Asar Tepe Mevkii Kale yerleşimi ve Kaya mezarı olan alan, Kale Mevkii antik yerleşim alanı, Dilekbaşı Tepesi batısı Likya Kaya mezarı	I.Derece Arkeolojik Sit (2 Adet) Anıt ve Abide
14	Belen Mahallesi, Belenkırağı Mezarlığı ve Işıkpınar Mevkii Mezarlık	I.Derece Arkeolojik Sit (2 Adet)
15	Karacaören Mahallesi, Kozağaç Köyündeki İdebessos Antik Kenti	I.Derece Arkeolojik Sit
16	Erentepe Mahallesi, Kepez tepesi mevkii antik yerleşim alanı ve Likya kaya Mezarı	I.Derece Arkeolojik Sit Anıt ve Abide
17	Erentepe Mahallesi, Cinlitepe mevkii antik yerleşim alanı	I. Derece Arkeolojik Sit
18	Yenice Mahallesi, Kaletepe Mevkiinde bulunan Tepecik kaya mezarı	Anıt ve Abide
19	Adrasan (Çavuş) Mahallesi, Dereağzı mevkiinde, zeytin işliği	Kalıntı
20	Mavikent, Gelidonya Burnu, Taşlıkburnu (Işıldanlar) Feneri	İdari Yapı
21	Karacaören Mahallesi, Asarderesi Mevkiindeki Akalissos Antik Kenti	I. Derece Arkeolojik Sit
22	Karacaören Mahallesi, Karabük Mevkiindeki Kormos Antik Kenti ve Kızılcabelen Mevkiinde Kilise Kalıntısı	I. Derece Arkeolojik Sit Dinsel Yapı
23	Sarıkavak Mahallesi, Boluçalı Mevkiinde küçük kilise yapısı kalıntısı	Dinsel Yapı
24	Dere Mahallesi sınırları içerisindeki serenler	Anıt ve Abide (2 adet)
25	Güzören Mahallesi, Karaşar Mevkii, 101 ada 21 parsel üzerindeki podyumlu lahit	Anıt ve Abide
26	Güzören Mahallesi, Kepez Tepesinde yer alan Pygela Antik Kenti	I. Derece Arkeolojik Sit
27	Adrasan (Çavuş) Mahallesi, Sazak Koyu antik yerleşim alanı	I. Derece Arkeolojik Sit
28	Güzören Mahallesi, Oyuk Tepe Mevkiindeki antik yapı kalıntısı ile Sivritaş-Tuzekinliği Mevkiinde yer alan şapel ve yapı kalıntılarının bulunduğu alan	Kalıntı I. Derece Arkeolojik Sit
29	Yazır Mahallesi, Kazanlı Mevkiinde yer alan 2 adet antik çiftlik kalıntısı ile 1 adet kaya mezarı	Kalıntı (2 adet) Anıt ve Abide
30	Beşikçi Mahallesi, Sarnıç Tepe Mevkiindeki orman alanında bulunan sarnıç	Anıt ve Abide
31	Yeşilköy Mahallesi, Gücel Mevkii sınırları içerisinde ve güneybatısında,101 ada 27 ve 30 parsellerin kuzeydoğu sınırlarının bir kısmı içerisinde tespit edilen lahit mezar, açık hava tapınma alanı, kaya mezarı, yapı kalıntıları ve sur duvarı kalıntılarının bulunduğu antik yerleşim alanı	I. Derece Arkeolojik Sit
32	Yazır Mahallesi, Göncü Mevkii antik yerleşim alanı Adrasan (Çavuş) Mahallesi, Kelcikler Mevkiindeki 2 adet sarnıç	I.Derece Arkeolojik Sit Anıt ve Abide (2 adet)
33	Çaltı Mahallesi, Yanıklar Mevkiinde, Alakır Nehri üzerindeki köprü	Anıt ve Abide
34	Hacıveliler Mahallesi, Corydella Antik Kenti Su Yolu	Anıt ve Abide
35	Yazır Mahallesi, Yenbey Tepe mevkiindeki antik kale yerleşimi	I.Derece Arkeolojik Sit

Tablo 2.2. Kumluca Sit Alanları ve Kültür Varlıkları

36	Yazır Mahallesi, Yenbeğe (Yenbey) Mevkiinde antik yerleşim alanı	III.Derece Arkeolojik Sit
37	Yazır Mahallesi, Asartaşı Tepe Mevkiinde bulunan Antik Yerleşim Alanı ve Topal Gavur kaya mezarı	I. Der. Ark. Sit Alanı
38	Yeşilköy Mahallesi, Ballık Tepe Mevkiindeki Antik Yerleşim Alanı ve kaya mezarları	I. Der. Ark. Sit Alanı
39	İncircik Mahallesi, Yelli Deresi doğusu, Dışarıovacık Yaylası Mevkii ve Dışarıovacık Yaylası Mevkii güneyindeki Antik yerleşim alanları	I. Der. Ark. Sit Alanı (3 adet)
40	Belen Mahallesi, Belpınar Mevkiindeki, antik yerleşim alanı	I. ve III. Der. Ark. Sit Alanı
41	Yazır Mahallesi, Keller Mevkii, Sansas Tepe üzerindeki orman alanında bulunan antik yerleşim alanı	I. Der. Ark. Sit Alanı
42	Adrasan (Çavuş/Kaşıyaka) Mah. Karşıköy Mevkiinde yer alan antik yerleşim alanı	I. Der. Ark. Sit Alanı
43	Adrasan Mahallesi, Alicikyurdu Mevkiinde yer alan antik dönem kalıntılar	I. Der. Ark. Sit Alanı
44	Erentepe Mah, Kartalgölü Mevkii, antik yerleşim alanı	I. Der. Ark. Sit Alanı
45	Kuzca Mahallesi, Sinit Mevkii, Sinit Değirmeni	Endüstriyel ve Ticari Yapı
46	Erentepe Mahallesi, Tavşan Ovacığı Mevkii, antik kule ve yapı kalıntıları	I. Der. Ark. Sit Alanı
47	İncircik Mahallesi Tuzkaya Tepesi Mevkii antik tarım terasları; İncircik Mahallesi Göl ve Düdükçü Mevkileri lahit, işlik, yapı kalıntıları	I. Der. Ark. Sit Alanı (2 Adet)
48	Erentepe Mahallesi, Deli Hasan Mevkii kalıntılar	III. Der. Ark. Sit Alanı
49	Erentepe-İncircik Mahallesi, Kel Tepe Mevki güneydoğusu ve İncircik Mahallesi, Kel Tepe Mevki kuzeybatısındakiantik yerleşim alanları	I. Derece Ark. Sit Alanı (2 adet)
50	Karacaören Mahallesi, su değirmeni (Karacaören Değirmeni)	Endüstriyel ve Ticari Yap
51	Yeşilköy Mahallesindeki Antik döneme ait yapı kalıntısı	Kalıntı
52	Erentepe ve Belen Mahallesi, Küçükeren Tepe ve Beşik Tepedeki antik yerleşim alanı	I. Derece Ark. Sit Alanı
53	İncircik Mahallesi, Avcık Deresi Mevkii antik yerleşimi, İncircik-Yazır Mah Yangılı Tepesi'ndeki kale yapısı, İçeriovacık Yaylasındaki lahit	I. Derece Ark. Sit Alanı (2 Adet) Anıt ve Abide
54	Mavikent Mah, Andızlıtaş Tepesi, nekropol ve kale yerleşimi	I. Derece Ark. Sit Alanı
55	İncircik Mah, Yangılı Tepesi, 2 adet antik yapı kalıntısı	Kalıntı (2 adet)
56	Belen Mah, Karadere Mevkiindeki Sermikli alanı	III. Derece Ark. Sit Alanı
57	Altınyaka Mah, Akçağıl- Köristan Mevki, Kotanna Antik Kenti nekropol alanı ile Topalakharmanı Mevkiindeki Antik duvar kalıntısı	I. Der. Ark. Sit Alanı Kalıntı
58	Altınyaka Mahallesi, Topalak Harmanı Mevkii'nde kalan antik çeşme	Anıt ve Abide
59	Yenice Mahallesi, Çerdiğin Mevkii, antik yerleşim alanı	I. Derece Ark. Sit Alanı
60	İncircik Mahallesi Tuzkaya Tepesi Mevkiindeki lahit	Anıt ve Abide
61	İncircik Mahallesi, Tuzkayası Tepesindeki antik kalıntılar	I. Derece Ark. Sit
62	Güzören Mahallesi, antik teras ve seramik kalıntıları	III. Derece Ark. Sit Alanı
63	Belen Mahallesi, Baldıran Mevkiindeki anıt mezar, iki adet küçük niş ve yapı kalıntılarının bulunduğu alan	I. Derece Ark. Sit Alanı
64	Yenikışla Mahallesi, 101 ada 41 parseldeki lahit	Anıt ve Abide
65	Yenice Mahallesindeki yapı kalıntısı	Kalıntı
66	Gölcük Mahallesinde, Hazine mülkiyetindeki alanda tespit edilen kalıntıların tescili	I. Derece Ark Sit Alanı III. Derece Ark Sit Alanı
67	Adrasan Mahallesi, 712 ada 3 parsel ve çevresinde tespit edilen antik dönem yerleşim alanının tescili	II. -III. Der.Ark. Sit Alanı

(Kaynak: A.K.V.K.B.K.M, 2024)

2.1.2.1. Kumluca' da Yer Alan ve Rotalarda Görülecek Olan Alanlar

Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü' nden alınanlar ile arazi çalışmaları neticesinde elde edilen verilerden faydalanılarak Kumluca' da yer alan ve rotalar üzerinde görülecek olan alanlar tespit edilmiştir. Buna göre bu yerler yerler şunlardır:

2.1.2.1.1. Mavikent, Gagae Antik Kenti

19. yy' da Rhodiapolis' ten Korydalla' ya doğru bakıldığında daha doğuda Aktaş' taki kalıntıların görüldüğü bilinmektedir. Bunlar olasılıkla Gagai' ye ait kalıntılarıdır. (Spratt ve Forbes, 2008: 183). Gagai kıyıda bulunan Aktaş adı verilen kayanın hemen kuzeyinde ortalama 170 m yükseltiye sahip Asartepe üzerinden aşağıya doğru kurulmuş ve yayılmış bir antik kenttir. Bu tepe üzerinden doğuy doğru bakıldığında Gelidonya Burnu ve Beş Adalar, batıya doğru bakıldığında ise Finike ve Kumluca ovaları, Rhodiapolis ve Korydalla' nın üzerinde kurulu olduğu tepeler ve Finike Limanı rahatça görülebilmektedir. Kıyıdan tepeye tırmanan patikalar bulunmaktadır. Kıyı çizgisi yerli halk tarafından oba adı verilen (zeminden tahta ayaklarla yükseltilmiş, ahşaptan yapılmış ve daha çok yaz aylarında kullanılan ikincil konutlar) yerleşme ile çevrili iken hemen gerisinde sera ve moloz atıklarının bulunduğu peyzaj düzenlemesi son derece yetersiz ve estetikten yoksun alanlar bulunmaktadır. Antik kentte kaçak kazılar hariç resmi bir kazı çalışması yapılmamıştır. Ancak burası bilimsel bir kazı ile ortaya çıkarılıp Alanya Kalesi gibi turizme kazandırılabilir. Gagai, Likya Yolu üzerinde yer alan bir antik yerleşme olmasına rağmen yön oku, tabela ve açıklama gibi unsurların yetersiz olmasından dolayı çoğu yürüyüşçü tarafından ziyaret edilmemektedir. Halbuki manzarası ile birlikte düşünüldüğünde Gelidonya Feneri, Beş Adalar, Finike ve Kumluca Ovalarına bakışı açısından ziyaretçilere eşsiz bir deneyim sunmaktadır (Fotoğraf 2.86, 2.87, 2.88).

Fotoğraf 2.86. Mavikent Kıyısı, Gelidonya Burnu ve Beş Adalar ile Atıkların Bulunduğu Kıyı Gerisi (Mart, 2024)

Kumluca' nın Mavikent Mahallesi içinde Aktaş Harabeleri/Asartepe olarak adlandırılan yerleşimin adıyla antik kaynaklarda ilk karşılaşmamız Pseudo Skylaks' ta, "Palaion, Teikhos ya da Eski Kale" biçimindedir (Çevik, 2023: 455).

Fotoğraf 2.87. Mavikent Kıyısı ve Hemen Kıyının Gerisinde Oba Adı Verilen Konutlar (Temmuz, 2024)

Gagai, Mare Pamphylium ve Mare Lycium'in buluştuğu bir kültürel değişim köşesidir; klasik döneme ait yalnızca sikke verisi vardır. Limyra'nın klasik dönem egemenliği, Gagai, Rhodiapolis ve Korydalla ile birlikte bir sympoliteia oluşturmayı kapsamaktadır. Bu üçlünün önde geleni Kordalla'dır (Çevik,2023: 458).

Fotoğraf 2.88. Gagai Kale Kalıntısından Batıya (Finike' ye Doğru) ve Doğuya (Gelidonya ve Beş Adalara Doğru) Bakış (Temmuz, 2024)

Akropolün en üst kesiminde bulunan ve olasılıkla da Geç Klasik - Erken Helenistik Döneme ait olan kuleden, tüm çevre Finike' ye ve Gelidonya Burnu' na kadar rahatlıkla izlenebilmekteydi (Çevik, 2023:458) (Fotoğraf 2.88).

Spratt ve Forbes (2008); Gagai adının kökenine ilişkin bir başka yorumlama konusunda Etymological Magazine'den alınmış olan iki pasaj sunar:

1) "Rodoslular, Likya'nın kıyısına koloni kurmak amacıyla geldiklerinde, Likyalı barbarlara Dor lehçesinde "Ga • Ga" (kara, kara) şeklinde seslendiler. Bu yerleşimi aldıklarında ise kurdukları kente "Gagai" adını verdiler.

2) Rodoslu komutan Nemius, Likya ve Kilikya korsanlarını bozguna uğrattıktan sonra, geceyi geçirdiği fırtına nedeniyle gemisini tehlikeye atmıştı. Tayfaları, kıyıya vardıkları sırada "Ga • Ga" diye bağırarak kurtuldular. Ertesi gün, bu olayın anısına bir kent kurup, ona "Gagai" adını verdiler (Spratt ve Forbes, 2008: 186-187).

Fotoğraf 2.89. Gagai Antik Kentine Ait Kalıntılar (Temmuz, 2024)

Gagai' nin Yukarı Akropolü aslında, en erken mimari kalıntılarının tespit edildiği erken yerleşimidir (Fotoğraf 2.89) Yukarı Kale, tamamen doğal topografyasının şekliyle yaklaşık dikdörtgen formunda biçimlenmiştir (Çevik, 2023:458).

Fotoğraf 2.90. Gagai Antik Kenti Kilise Kalıntıları (Temmuz, 2024)

Kilise, Akropol'ün batısında doğu-batı yönünde konumlanmıştır (Fotoğraf 2.90). Erken kulelerin arasına yerleştirilmiş olup, kuleleri birleştiren duvarın üstüne inşa edilmiştir. Bazilikal planlıdır (Çevik, 2023:458).

Tüm tepeyi çevreleyen duvarlarının iç kesimlerinde çoğu yerde organik birimler oluşturulmuştur. Bunların bir kısmı konut, penceresiz ve kapısız olan bazıları da sarnıç ve depo özellikleri göstermektedir (Fotoğraf 2.91- 2.92) (Çevik, 2023:458).

Fotoğraf 2.91. Kentin Aşağı ve Yukarı Kesimlerinde Bulunan Sarnıç Benzeri Kalıntılar (Mart ve Temmuz, 2024)

Roma dönemi kamu merkezii akropolün batı ve kuzey batısında bugün seralar ve portakal limon bahçeleri olan, Aşağı Akropolünün kuzeyinde başlayan düzlükte bazı kalıntılar görülmektedir. Bunlar tiyatro?, hamam,aquadukt, nymphaion, bazilika, agoradır. Yerleşimin Roma dönemi kamu merkezinin bu düzlükte olduğu bellidir (Çevik, 2023:459).

Hamam kaynaklarda güreş, boks gibi panegyrik oyunların Rhodiapolis, Phaselis, Olympos, Oinoanda, Myra, Patara, Balboura, Kormi, Tlos, Sura gibi Gagai`de de yapıldığı, Gagai`deki festivalin ise Asklepieia Festivali olduğu anılmaktadır. Dolayısıyla, Gagai` de, MS 2. yüzyılın 1. yarısı sonuna doğru yapılmış olması gereken bir hamamın varlığı kesindir. Çoğunlukla tahrip olmuş üç bölümlü bir hamamdır (Çevik, 2023:459).

Nymphaion olduğu düşünülen yapı, hamamın 50 metre doğusundaki yarım yuvarlak yapıdır ve hamama bakmaktadır. Kuzeyden kente gelen aquaduktun uzantısı, yarım yuvarlak kubbeyle örtülü bu yapıya yönelmektedir (Fotoğraf 2.93). İçinde 3 niş bulunan, tuğla ve taşla örülüp sıvanmış bir yapıdır (Çevik, 2023:459).

Tiyatro, hamamın güneyinde yer alan doğal bir çanaktadır. Yoğun cangıl içinde yalnızca iki blok tespit edilmiştir. Bunlar, kavea sonunda set oluşturan sıraya aittir ve alandan çok küçük bir tiyatronun varlığı anlaşılmaktadır. Hamam ile tiyatro çanağı arasında kalan düzlük, agora olmalı ve burada Asklepieia şenlikleri ile diğer etkinlikler düzenlenmelidir (Çevik, 2023:460).

Aquadukt, Karaveliler mahallesinden Mavikent'e doğru uzanan 250 metrelik kısmı ayakta görülebilen bir yapıdır (Çevik, 2023:460).

Nekropol, akropolün kuzey eteğinde, akropole giden yol çevresinde ve kuzeydeki yamaç boyunca kayalığa yayılmıştır; burada çoğunluğu Roma Dönemi kaya mezarlarıdır. Kalanların çoğu yeraltı oda memzarlarıdır (Çevik, 2023:460).

Fotoğraf 2.92. Gagai Antik Kentine Ait Sarnıç Kalıntıları (Temmuz, 2024)

Fotoğraf 2.93. Gagai Antik Kentine Ait Duvar Kalıntılar (Temmuz, 2024)

Aşağı Akropol'deki yüzey buluntularının büyük kısmı Roma ve Bizans günlük kullanım seramikleridir. Mavikent Yalı İlköğretim Okulu bahçesi ve Mavikent Yapraklı Mezarlığı'nda birçok devşirme malzeme bulunmuştur. Mezarlığın yapımında genellikle Bizans kilise malzemesi olan bloklar ve sütun parçaları kullanılmıştır. Önemli buluntular arasında İlk Tunç Çağ seramiği, Tanrıça Athena Parthenos figürü bulunan Roma yüzük taşı, yazıtlı mezar sunağı, mil taşı ve sikkeler yer almaktadır (Çevik, 2023:460).

Spratt ve Forbes 19. Yy' da yaptıkları seyahatte Gagai'ye ait kalıntılar hakkında; Gaga'nın kalıntıları, Finike Ovası'nın doğu ucunda, kumluk kıyının yarım mil kadar içinde yer almaktadır. Şehir, ovanın üzerinde ve denize yakın bir tepenin yamacında bulunmaktadır. Akropol, tepe üzerindeydi; kayalıkla deniz arasında, otuz ayak yukarıda, Orta Çağ yapıları izleri taşıyan küçük bir beyaz kaya bulunmaktadır. Bu kayaya günümüzde Aktaş denmektedir. Ovadaki kalıntılar, Roma ve Orta Çağ dönemlerine ait önemli yapılar içerir; bazı sağlam surlar ve Hristiyan kiliseleri hâlâ ayaktadır. Bataklık ve cangılın ortasında zor ulaşılan bir Roma su kemerinin kalıntıları, kentin kuzeyindeki tepelerin dibinde yer almakta ve Yenice köyüne kadar izlenebilmektedir. Gagai'nin bir yukarı, bir aşağı akropolü olduğu görülmektedir. Yukarı çıkarak, yol üzerindeki dört veya beş süslemesiz dikdörtgen oyukları geçtik. Doruktaki surlar ve batı ucundaki Helenik hisarın kalıntıları dışında, diğer yapıların hepsi ovadakilerle yaşıttır. Ayrıca büyük bir su deposu da mevcuttur. Yukarı akropolünün batı ucunun altındaki yaylaya inerek, doğal koruma ile sınırlanan aşağı hisara geldik. Burada, yukarıda veya ovada bir tiyatro

izine rastlanmamaktadır. Kent, geç bir döneme kadar önem kazanamamış bir yerdi. Gagai'nin Paleopolis olarak adlandırıldığı belirtilir. Gagai adı, "gagate" adı verilen belirlenemeyen bir taş türünden gelmektedir. Yılan taşı ve porfirsi doku ile nümülit kireç taşının mineral yapısında ise bir gariplik yoktur (Spratt ve Forbes, 2008: 184-187).

Çalışmanın madencilik başlığında da ele alınan, Gagai (Mavikent) kenti civarından çıkarıldığı belirtilen linyit benzeri bir maden, çeşitli ürünlerin üretiminde kullanılmış ve ticareti yapılmıştır. Günümüzde bu tarz bir kömürün çıkarılma ve işleme sahasına rastlanmamış olsa da HGM' nin 1963' te birinci baskısını yaptığı 1/25 000 ölçekli topografya haritasında Gagai' nin bulunduğu nokta, Yalı Mahallesi' nde "Kömürocakları Mevkiinde" gösterilmiştir. 1960' lardaki bir haritada bu şekilde belirtilmesi, günümüzde her ne kadar çıkarım ve işlemeye dair izlere rastlanamasa da toplumsal hafıza ile antik dönemdeki bu bilginin 20.yy'a kadar aktarıldığını göstermektedir. Kim bilir belki de gelecekte yapılacak detaylı kazı çalışmaları bize farklı deliller sunacaktır.

2.1.2.1.2. Hacıveliler Köyü, Corydella Antik Kenti ve Corydella (Korydalla) Antik Kenti Su Yolu (Su Kemeri)

Korydalla, Kumluca'nın Hacıveliler mahallesinde bulunan antik bir yerleşim alanıdır. Korydalla-Hacıveliler, her hafta kurulan pazar için dikilmiş kulübeler, yörük çadırları ve bir demirci dükkânından oluşan küçük bir köydür (Fotoğraf 2.94). Düzün yukarısında, 200-300 ayak yüksekliğinde iki sivri tepenin dibinde yer alır. Kaptan Beaufort, kumsaldan höyülere benzeyen bu tepeleri kıyı ölçümlemesi sırasında fark etti. Tepelerin üstünde ve etrafında, Roma ve Orta Çağ yapılarının kalıntılarına ait daha önceki kırık parçalar bulunuyor. Ülkedeki en küçük tiyatro ve dikkat çeken bir kemerli su yolu vardır. Eski bir duvarda, yazıtlı yüzü taşlara dönük, kare bir blok bulundu; üzerinde kentin adı Korydalla yazıyordu. Korydalla'nın harabelerinde sadece iki adet kaba işçilikte kare kaya mezarı bulunmaktaydı. Kaya, katmanlı olduğundan mezar mimarisi için uygun değildir (Spratt ve Forbes, 2008:163-164).

Fotoğraf 2.94. Salur ve Hacıveliler Mahallelerindeki Kırsal Konutlara Örnekler (Mart,2024)

Fotoğraf 2.95. Hacıveliler' de (Kumluca) Kırsal Konut ve Seralar Arasında Korydalla Kalıntıları (Mart,2024)

Fotoğraf 2.96. Hacıveliler' de (Kumluca) Bir Konutun Duvarında Kullanılan Korydalla Antik Yerleşimine Ait Olduğu Düşünülen Devşirme Taşlar (Mart, 2024)

Antik Çağ'da birçok yolun kesiştiği Korydalla kenti, Madamyssos ve Pygela ile birlikte bir sympoliteia içinde yer alıyordu. Madamyssos'taki yazıtlar, bu kentin Hellenistik Çağ'da bağımsız, Roma İmparatorluk Çağı'nda ise Korydalla ile bir birleşim içinde olduğuna işaret etmektedir (Dinç, 2009: 79).

Fotoğraf 2.97. Korydalla Yerleşiminin Kurulu Olduğu İki Tepe (Mart ve Temmuz, 2024)

Kumluca'nın batısında, ilçe merkezine 1 km uzaklıkta iki tepe üzerine kurulmuştur (Fotoğraf 2.97). Bugün sadece şehre su getiren aquadukltarın kalıntıları seçilebilmektedir (Fotoğraf 2.100); diğer eserler yok edilmiştir (Fotoğraf 2.98). Kent, Bizans dönemlerinde

gelişmiştir. "Kumluca Definesi" olarak bilinen define, bir köylü kadınının keçisinin ayağına zincir takılmasıyla ortaya çıkmıştır. Maalesef, altın ve gümüş eşyaların çoğu Amerika'ya kaçırılmış, sadece az bir kısmı Antalya Müzesi'nde sergilenmiştir. (https://www.kumlucatso.org.tr/arastirma-raporlari/ erişim tarihi: 22.05.2024) Bu define, ünlü Sion Manastırı Hazinesi'dir. Ziyaretçiler, bu kentte antik dönemde önemli bir sympoliteia merkezi bulamayabilir. Bu alan son 200 yıldır taş ocağı olarak kullanılmış ve antik yapıların taşları yerleşmelere taşınmıştır. (Adak ve Tüner, 2004:45). Hacıveliler, Hızırkahya ve Çalka gibi yerleşmelerdeki yapılar Korydalla ve Gagai' den sökülen taşlarla yapılmıştır (Güçlü, 2007: 240). Dolayısıyla mimari dokusu büyük ölçüde zarar görmüştür (Fotoğraf 2.95- 2.96).

Fotoğraf 2.98. Korydalla Kentine Ait Bazı Kalıntılar (Mart, 2024)

Fotoğraf 2.99. Korydalla' dan Finike (Solda) ve Kumluca (Sağda) Ovalarına Bakış (Mart, 2024)

Korydalla' nın güneyde tepesi üzerinden bakıldığında kıyı ovaları, Akdeniz, Gelidonya Burnu ile Beş Adalar ve Finike Limanı açıkça görülmektedir (Fotoğraf 2.99). Korydalla, Rhodiapolisli hayırsever iş insanı Opramoas' ın varlıklı annesinin de memleketi olarak bilinir.

Fotoğraf 2.100. Korydalla Antik Kenti' nin Su Kemerlerine Ait Kalıntılar (Temmuz, 2024)

2.1.2.1.3. Sarıcasu Köyü, Rhodiapolis Antik Kenti

Kumluca' da, Sarıcasu mahallesi yakınında bir tepe üzerinde ve eteklerinde yer alan Rhodiapolis, Kumluca şehir merkezine yaklaşık 3 km mesafede bulunur (Fotoğraf 2.101). Şehir, adı nedeniyle Rodoslular'ın kurduğu bir koloni şehri olarak kabul edilir. Önemli kalıntıları; tiyatro ve sahne binası, dükkan ve konutlar, hamam, agora/stoa, tapınaklar, kilise, sarnıçlar, kenotaph (anıt mezar), nekropollerdir. Erken dönem kaya mezarları ve lahitler mevcuttur (Fotoğraf 2.109).

Fotoğraf 2.101. Rhodiapolis' ten Kumluca Ovası' na Bakış, Daha Geri Planda Gelidonya Burnu ve Beş Adalar (Mart, 2024)

Fotoğraf 2.102. Rhodiapolis Antik Kenti Kalıntıları (Mart, 2024)

Korydalla'yı doğuda bıraktıktan sonra ovayı geçip sık çamlarla örtülü tepelerden yukarı çıktık. Ormanın görüntüsü, öncümüzün büyük harabelere yakın olduğumuzu bildirmesiyle beklentimizi artırdı. Henüz bir saat geçmemişken, yanımızda bir başka eski kenti ummak için iyimser değildik. Ancak ansızın mezarların arasında bulunduk ve ormanın dar yollarında Korydalla'dan çok daha büyük ve iyi durumdaki kuleler ile duvarları gördük. İyi inşa edilmiş bir tiyatro ve erken dönem Hristiyan kilise kalıntıları(Fotoğraf 2.104 ve 2.105), Rhodiapolis olduğuna dair yazıtlar bulmamızı sağladı (Fotoğraf 2.108) (Spratt ve Forbes: 2008:164-165).

Fotoğraf 2.103. Rhodiapolis Antik Kenti' nin Merdivenli Sokakları, Yapı Duvarları ve Opramoas Anıtı (Mart, 2024)

Theopompos ve Ptolemaios "Rhodia" olarak bahseder. Kentin erken adının Wedrei/Wedrenehi olduğu da Likçe yazıtlardan bilinmektedir. Dolayısıyla, adı Rhodiapolis olmadan önceki yerel varlığı Klasik Dönem'deki adı olan Wedrei' den anlaşılmaktadır. Kumluca' nın kuzeyindeki Sarıcasu'yun arkasında yükselen 300 m yüksekliğindeki tepe ve

çevresinde kurulmuştur. Tepenin, son 50 m'lik kısmında asıl yoğun şehircilik görünür. Dar ve zor arazide oldukça başarılı planlanmış kompakt bir kent yaratılmıştır (Çevik, 2023:423).

Fotoğraf 2.104. Rhodiapolis Antik Kenti' ne Ait Sunak, Kilise ve Mezar Kalıntıları (Mart, 2024)

Rhodiapolis, surları olmayan küçük bir kenttir; tiyatrosu, ortasında yer alan ve yalnızca 136 ayak çapında olan bir yapıdır. Oturma yerleri değişmeden kalmış, proskenionun alt katı ise

tamdır. Ön kısımda, parapet boyunca oturma yerleriyle bir teras bulunmaktadır. Kiliselerin kalıntıları, bu bölgede Hristiyanlık döneminde yaşam olduğunu göstermektedir. Ayrıca sağlam sarnıçlar ve bir su kemerinin izleri de mevcuttur (Fotoğraf 2.107) (Spratt ve Forbes,2008:183).

Fotoğraf 2.105. Rhodiapolis Tiyatrosu ve Sahne Binası, Geride Opramoas Anıtı ve Kumluca Ovası (Mart, 2024)

Rhodiapolis, annesi Korydallalı olduğu bilinen Opramoas' ın memleketidir (Fotoğraf 2.105) ve 2.106). Kendisi Rhodiapolis' te doğmuş ve ölmüş, antik Likya' nın en etkileyici kişiliklerinden biridir. Demre' nin antik Andriake- günümüzde Çayağzı- Limanı' nda bulunan Likya Uygarlıklar Müzesi' nde Opramoas, "tüccar, banker, toprak sahibi, hayırsever, mahkeme başkanı, komutan, İmparator Kültü Başrahipliği, Likya Birliği Yazmanı ve Lykiarkhos (Likya birliği başkanı)" şeklindeki ünvanlara sahip biri olarak betimlenmektedir. M.S. 141'de yaşanan depremde yıkılan pek çok yapı, kendisi tarafından parası verilerek onartılmıştır. Likya kentleri arasında ayrım yapmaksızın, Limyra' dan Patara'ya Ksanthos'tan İdebessos' a kadar ihtiyaç duyan herkese yardım etmiştir. Kentlere yapılan yardımlar dışında festival gideri, ölüm masrafı, evliliğe hazırlık gideri ve fakirlere destek gibi pek çok konuda toplumsal yardımlarda bulunmuştur. Ayrıca aynı müzede, "Opramoas' ın anıt mezarının duvarlarında, tüm yardımların listesi ve onurlandırmaların yanı sıra Roma İmparatorlarıyla mektuplaşmaları içeren 12 yazıt, prokuratorlardan (vali) gelen 19 mektup, Likya Birliğine ait 33 belge yer alır. Bir tür otobiyografi olarak değerlendirilebilecek bu yazıtlar dünyada taş üzerine yazılan en uzun Eski Yunanca yazıtlardan biri olma özelliğini taşımaktadır." bilgileri yer almaktadır. Kentlere yapılan ardımlar dışında festival giderleri, ölüm masrafları, evliliğe hazırlık giderleri, fakir

fukaraya yaşam yardımı gibi pek çok konuda toplumsal hibede bulunmuştur. Yaşamı boyunca yaptığı yardımların 3 milyon dinar gibiastronomik bir miktara ulaştığı hesaplanmıştır (Çevik,2023:435).

Fotoğraf 2.106. Opramoas Anıtının Ön ve Yan Yüzü (Mart, 2024)

Yazıt, tiyatronun önünde duran bir anıtta (Opramoas Anıtı) oyuludur ve görünüşe göre erdemlerinin ve yaptığı hizmetlerin anısına bir vatandaşa adanmıştır. Anıtın kaidesine ait harfler düzgün kesilmiş ve iyi korunmuştur (Fotoğraf 2.106). Buradaki bazı kaidelerde, şöhretleri günümüze ulaşmamış kişilerin yeteneklerini anan yazıtlar bulunur. En önemli yazıtlar ise kentin güneyindeki kaya mezarları üzerindekilerdir. Korydalla, Rhodiapolis ve Gagai, Grekçe kaynaklarda kentsel yönetimle birleşmiş gibi birlikte anılmışlardır (Spratt ve Forbes,2008: 182). Sympoliteia en genel tanımıyla iki ya da daha fazla kentin politik birlikteliği anlamına gelen siyasal bir oluşumdur (Dinç,2009:77).

Fotoğraf 2.107. Rhodiapolis Şehrindeki Sarnıç Kalıntıları (Mart, 2024)

Fotoğraf 2.108. Kentin Farklı Yerlerinde Karşımıza Çıkan Yazıtlar (Mart, 2024)

Fotoğraf 2.109. Rhodiapolis Şehrinin Üzerine Kurulu Olduğu Tepenin Aşağı Kesimlerinde Yer Alan Kaya Mezarları (Mart, 2024)

Rhodiapolis'te Anadolu şehirciliği mirası bulunsa da tamamen arazi şartlarına göre biçimlenmiş bir Roma kent modeli görülmektedir. Tüm yapılar incelendiğinde ve özellikle rezervuar ve sarnıçların konumlarına bakıldığında kentin en yukarıdan aşağıya doğru gelişmiş olduğu anlaşılmaktadır. Şehrin dinsel adası asklepieion, kütüphane ve sebasteiondan oluşurken, sosyal adası tiyatro, stoa ve agoradan oluşur.Tiyatronun üst sıralarında oturan birisi tüm kamu yapılarını birarada görebilir. Bu iki ana alan arasından kentin ana caddesi geçmektedir. Ana caddenin kuzeyinde dükkan ve işlikler bulunmaktadır (Çevik,2023:425).

Şehirde agora, tiyatro, tapınak, sarnıçlar, kilise, Opramoas Anıtı, kütüphane, hamam, ana cadde ve sokaklar, çeşme, dükkan ve işlikler, asklepieion (şifa tapınağı), sebasteion (tapınak kompleksi), prytaneion (kutsal ateşin korunduğu ve devletin bakmakla yükümlü olduğu kişilere yemek verilen kamu yapısı), kenotaph (anıt mezar), kastron (sur), ata kültü salonu, bouleuterion (seçilmişler meclisi), oda mezarları, khamosorion (kaya mezarı çukurları), restoran gibi yapılar bulunmaktadır (Çevik,2023:423).

Selçuklular ve Osmanlılar bu alana geldiklerinde Kumluca düzlüğüne yerleşmişler ve 1950'lerde kamyonlarla antik taşları kendi yapılarını yapmak için taşımışlardır (Çevik,2023:430).

2.1.2.1.4. Gölcük Köyü, Saraycık Mahallesi Kitanaura Antik Kenti

Kumluca merkeze 45 km mesafede olan Gölcük mahallesi, çam ve sedir ormanlarının yanı sıra otlak ve tarım alanlarına da sahip doğudan Bey Dağlarının uzantıları ile çevrili bir yerleşmedir (Fotoğraf 2.110). Aşağı ve Yukarı Gölcük olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Aşağı Gölcük'te kışın oluşan göllenmelerden dolayı mahalleye bu adın verildiği söylenmektedir. Yukarı Gölcük ise Söğütcuması' na daha yakın ve Kitanaura Antik Kenti kalıntılarının bulunduğu alandır. Kitanaura, tıpkı İdebessos gibi çam ormanının içinde benzersiz bir yapıya sahiptir. 1100 m'ler civarında bir rakıma sahiptir. Büyük İskender' in Asya Seferi sırasında ordusunu geçirdiği Elmalı (Milyas)- Arykanda- İdebessos- Kitanaura- Phaselis' e doğru

(dağdan denize) uzanan rota üzerindedir. Antik çağda merkezi konumda ve önemli bir kent olmuştur. Şehirden Attaleia' ya ulaşım ise Kosara-Typallia-Trebenna üzerinden yani Çandır vadisi üzerinden sağlanmıştır. Günümüzde de Antalya merkezden Söğütcuması veya Gölcük' e (Kitanaura) gelen insanlar bu yolu kullanmaktadırlar (Fotoğraf 2.110). Köyde hala kullanılmaya devam eden Likya tipi tahıl ambarları da mevcuttur (Fotoğraf 2.11).

Fotoğraf 2.110. Gölcük Mahallesi Civarında Teke Dağları Manzarası ve Köy Meydanında Bulunan Devşirme Taşlarla Yapılmış Çeşme (Temmuz, 2024)

Fotoğraf 2.111. Gölcük Mahallesi Kırsal Konut Örneği ve Likya Tipi Ambarı (Temmuz, 2024)

Kitanaura, günümüzdeki Saraycık'tır. Antik kent, yurt dışına çıkarılan sikkeler ve Stadiasmos bilgilerine dayanarak Gölcük köyü yakınındaki Saraycık mevkiinde tespit edilmiştir. O zamanlar otonom olan, sonradan Termessos topraklarına katılan kentin ismi Geç Hellenistik Çağ'da geçmektedir. 1. yüzyıla ait sikkelerde "KITA" kısaltması yer almaktadır (Şahin,2014: 293).

Bugün, bu yerleşmeye Saraycık denmesinin en önemli nedeni, şehrin kalıntılarından biri olan Heroon'dur (Fotoğraf 2.112). Heroon, bir kahramana ait tapınak formunda anıt mezardır. Anıt mezarın çevresinde, kahramanın savaşçı özelliğini simgeleyen at, ok, kalkan ve miğfer gibi unsurların yanı sıra vücut parçaları yer almaktadır. Şehrin kalıntıları, gözlem noktası veya fotokapan olmadığı için her geçen gün daha fazla kaçak kazıya maruz kalmakta ve tahrip olmaktadır. Akropol, şehir merkezi yakınındaki hamam kalıntılarının bulunduğu tepenin üzerindedir (Fotoğraf 2.115 ve 2.117). Burada bir Bizans Kilisesi bulunmaktadır. Çevik' in

bahsettiği üzere bu şehir “Bizans Dönemi’ nde Perge’ ye ait zengin bir piskoposluktur.”(Çevik, 2008: 63).

Fotoğraf 2.112. Heroon Yapısının Farklı Açılardan Görünümü (Temmuz, 2024)

Fotoğraf 2.113. Kitanaura’ ya Ait Duvar Kalıntıları (Temmuz, 2024)

Nekropolünden çok sayıda yazıt bilinmekle birlikte, hiçbirinde kentin ismine rastlanmamaktadır (Şahin,2014:293). Akropolün güney yamacında Hellenistik sur kalıntıları ve nekropol ile birlikte bina kalıntıları, akropol tepesinin kuzey-kuzeydoğu yamaçlarında bulunmaktadır. Yöreye bugün "Saraycık" denmesi, buradaki heroon nedeniyle olup, Termessos'un Likya eyalet sistemine dahil edilmemiş olması ilginçtir; Kitanaura'nın Stadiasmos listesinde "Termessoslular" ifadesinin yer alması dikkat çekmektedir. Termessos'a ulaşım için bu kentten veya Doğu Likya'nın herhangi bir yerinden güzergah belirtilmemiştir; dolayısıyla kent, Likya'dan tamamen izole bir durumdadır. Sadece güney Pisidya'dan (Isinda üzerinden) Termessos'a ve Pamfilya'ya ulaşmak mümkündür. Bu nedenle kent, coğrafi olarak Pisidia'ya, idari olarak ise Pamfilya'ya aittir; bu durum literatür ve epigrafik belgelerle doğrulanmaktadır. Idebessos’tan gelen yol, Dereiçi köyü yakınlarında Alakır Suyu'nu geçtikten sonra Gönen Çayı Vadisi boyunca ilerleyerek Kitanaura'ya ulaşmaktadır (Şahin,2014: 293).

Spratt ve Forbes, 19. yüzyıldaki Likya seyahatlerinde Kitanaura ve çevresini "günümüzdeki adı Saraycık" olarak tanımlamışlardır. Solyma tepelerinden uzanan, Alakır Çayı vadisini ayıran yüksek bir sırtın doruğunda, kalıntılar suya bakmakta ve Phaselis'in karşısındaki Tahtalı Dağ dizisine yakın bir konumdadır. Bu dağın karlı dorukları ile Bereket Dağı'nın yüksek

dorukları arasında Kozarası adı verilen bir geçit bulunmaktadır. Bu geçitte, Finike ile Adalya arasında uzanan bir ana yol vardır. Saraycık'taki kalıntılar, doruk ve çevresindeki kireç taşı kütlelerinde dağılmıştır. Akropolün yamacında, poligonal taş işçiliğiyle yapılmış heybetli duvarlar ve önünde birkaç düz sütun bulunan büyük bir dikdörtgen yapı yer almaktadır. Vadiyi ve karşıdaki dağları gören, Roma dönemine ait büyük bir yapının kalıntıları var. Bu yapının içinde, daha eski bir yapı duvarlarına eklenmiş Hristiyan kilisesinin kalıntıları yer alıyor. Daha yukarıda, akropole girişte, kayaya yontulmuş nişlere sahip bir kapı bulunuyor. Tepenin doruğu düz olup, Grek, Roma ve Bizans kalıntıları ile kaplıdır. Hristiyan kiliselerinden biri yaklaşık yüz ayak uzunluğundadır; çatı ise sekiz sütunla desteklenmekteydi. Yanları oyma kurdelelerle süslenmiş iki büyük bloktan oluşan kapı aralığında, iyi korunmuş bir yazı bulunmaktadır. Tiyatro yoktur. Nekropol aşağıda, kalıntıların dışında yer alır (Fotoğraf 2.114). Mezarlar arasında, organları ayrılmış bir savaşçının kesik parçalalarını gösteren kabartmalarla süslü yirmi ayaklık kare bir Heroon dikkat çekmektedir (Fotoğraf 2.112). Bazı mezar anıtlarında savaş sahneleri betimleyen ilkel kabartmalar bulunmaktadır. Kentle ilgili birçok yazıt bulunmasına rağmen, adından iz yoktur. Kiliseler ve diğer yapıların sayısı, kentin geç dönemde bile önemli bir yer olduğunu gösteriyor (Fotoğraf 2.113 ve 2.116). Şimdiyse ıpıssızdır; yakınında insan yoktur. Ören yeri denizden yaklaşık dört bin ayak yüksekliktedir (Spratt ve Forbes, 2008:174-176). Ancak bu iki gezgin Kitanaura' yı Apollania zannetmişlerdir (Çevik:2023:487).

Fotoğraf 2.114. Antik Kentin Nekropolüne Ait Kalıtılar (Temmuz, 2024)

Fotoğraf 2.115. Antik Kentin Hamam (Frigidarium Bölümü) Kalıntıları (Temmuz, 2024)

Fotoğraf 2.116. Antik Kente Ait Kalıntılar (Temmuz, 2024)

Fotoğraf 2.117. Şehrin Hamama Doğru Uzanan Su Kanalı Kalıntıları (Solda) ve Akropol Tepesi (Sağda) (Temmuz, 2024)

2.1.2.1.5. Karacaören Köyü, Kozağaç Köyündeki İdebessos Antik Kenti

Kumluca'dan taşıtla gidilebilecek başka bir güzergah da şu şekildedir: Alakır Barajı kenarından 30 km gidilerek Karacaören Mahallesi İncirağacı mevkiine ulaşılır. Buradan 5 km stabilize yolla kuzeye gidilerek Karacaören Mahallesi'ne varılır. Burada, İbedessios Antik Kenti bulunur. Kentte bir tiyatro, hamam, su yolu, kilise, kitabeli kabartmalı aile mezarları ve gözetleme kulesi vardır. Yapıların çoğu geç Bizans dönemine aittir. Lahitler üzerinde genellikle kitabeler, kalkan-mızrak ve hayvanlara ait kabartmalar bulunur. Ayrıca bu lahitler sanduka ve üzerindeki kalkan- mızrak kabartmalarından dolayı Pisidya etkisi, kapaklarının semerdamlı olması bakımından Likya etkisi taşımaktadır. Şehir de zaten Likya ile Pisidya arasındaki dağlık

sınırda yer almaktadır, ayrıca bu halklar birbirini akraba olarak nitelendirmektedir. Kentlerini lahit veya kaya mezarlarıyla süsleyen Likyalıların etkisi, antik tiyatronun hemen yakınından başlayan nekropol alanından görülmektedir. Antik yerleşmenin çam ormanı içindeki görüntüsü hem doğal hem kültürel güzellikleri biraraya getirmesi açısından görülmeye değerdir (Fotoğraf 2.118).

İçerisinde "ss" veya "nd/nt" ekleri barındıran kelimeler Luvice olmasından dolayı İdebessos' da tıpkı Arykanda' da olduğu gibi Anadolu' nun kadim halkı Luvilere ait bir yerleşim birimidir. Ayrıca İskender' in Asya Seferi sırasında ordusunu indirdiği rota üzerindedir. Bu rota Arykanda, İdebessos, Kitanaura gibi antik Likya yerleşmelerinden geçmektedir.

Antik kentte izlerine rastlanan kalıntılar arasında çok sayıda yazıtlı ve kabartmalı lahitler, kaya mezarları, su kanalı ve kemeri, hamam, gymnasium, kilise, heroon (Fotoğraf 2.120), tiyatro, akropol, kült alanı, sur duvarları, nişler, figürinler ve keramik parçaları bulunmaktadır (Tan, 2019: 17- 34).

Fotoğraf 2.118. Çam Ormanlarıyla Çevrili İdebessos Antik Kenti (Nisan, 2024)

Spratt ve Forbes, 19. yüzyıldaki Likya seyahatlerinde İdebessos ve çevresini tanımlamak için, "Gavuristanlık'ın ötesinde Bey Dağı'nın yüksek sıralarına döndük; dik ve kayadan büyük surlar gibi yükselen dağların dibine ulaştık" demektedirler. Dağın yanında, ağaçlarla kaplı bir terasta yıkık kente ulaştık; bu kadar görkemli bir konum zor bulunurdu. Tırmanılması imkansız, karla kaplı derin bir uçurumun kenarında, yüksek dağ bitkilerinin çiçek açtığı bir manzara uzanıyor. Uzak denize doğru dalgalanan tepelerde geniş ormanlar dizisi yer alırken, daha uzakta Gelidonya Burnu'nu yalayan dalgalar ve Solyma Dağı'nın zirveleri görülüyor. Kentin kalıntıları, dağın uçurumlu yanına yerleştirilmiş küçük bir tiyatro da dahil olmak üzere birçok eski yapıdan oluşmaktadır. Tiyatro, çap olarak yüz ayaktan daha küçüktür. Kare kesilmiş taşlardan yapılmış duvarlar ve su kemeri, kalıntıların ötesine uzanıyor. Aralarında bir Hristiyanlık kilisesi yer alıyor. Birkaç mezar ve süslü lahitler bulunmakta; bazıları boğa başı, bir diğeri ise kötü işçilikle yapılmış aslan kabartması içeriyor (Fotoğraf

2.121). Mezarların çoğunda, iyi korunmuş uzun yazılar bulunuyordu; bu yazılarda genellikle İdebessos ve bazen de Akalissos'un adı geçiyordu. Tek bir kaya mezarı mevcuttu, ancak yazıtı yoktu. Ören yerinin mevcut adı Kozağacı'dır. Kuzeye doğru, yazın yaylalara ulaşan bir patikası bulunan bir dere çukuru dağlara doğru uzanmaktadır. Geçitin denetimi önemliydi; belki de eski kentin benzersiz konumu nedeniyle seçilmiştir. (Spratt ve Forbes, 2008:168-169).

Lykai' nın erkenlerinden biri olan küçük tiyatro Helenistik kökenlidir. Bakış yönü vadi değil de Bey Dağlarıdır. 7-8 oturma basamağı dışında pek de bir şey görülmez (Fotoğraf 2.119) (Çevik, 2023: 447).

Fotoğraf 2.119. İdebessos Antik Kenti Kalıntıları; Solda Bey Dağlarına Dönük Şekilde İnşa Edilmiş Olan Tiyatro Sıraları ile Akropol Duvarı ve Sağda Hamam (Nisan, 2024)

Ören yeri iyi korunmuş, ormanla kaplıdır (Fotoğraf 2.125). Antik kent Kumluca'dan 21 km kuzeybatıda, Kozağacı köyü yakınında, Beydağları'nın güneydoğu eteklerindedir. 900 m rakımda, Kent Korma ile birlikte Akalissos merkezli sympoliteianın bir üyesidir. Bu nedenle, Likya Birliği'nin yalnızca bir üyesi olarak değerlendirilemez. Idebessos ve Korma, Birlikte Akalissos adıyla temsil edilmektedir. Opramoas yazıtında Idebessos isminin geçmemesi ve Akalissos'un 3.000 dinarlık yardımın kasası olarak gösterilmesi, bir sympoliteia'ya üye kentlerden yalnızca merkezi konumdaki birinin resmi belgelerde adının geçtiğine dair başka bir kanıttır (Şahin, 2014: 290-291).

Fotoğraf 2.120. İdebessos Heroon' u (Nisan, 2024)

Fotoğraf 2.121. Bir Aslanın Boğayı Avladığı Sahneyi Gösteren Lahit Kapağı Kalıntısı (Nisan, 2024)

Lahit kapağı üzerinde aslan güçlü pençelerinden, boğa ise çift toynaklarından tanınmakta ve aslanın boğayı avladığı anlaşılmaktadır (Fotoğraf 2.121). Antik dönemde de günümüzdeki gibi bir kurban etme anlayışı bulunmakta ve bu kurbanlar içerisinde en makul olanlardan biri boğa olarak görünmektedir. Olasılıkla lahtin varlıklı sahibi de antik dönem tanrılarını memnun etmek için mezarına böyle bir tasvir yaptırmıştır.

Fotoğraf 2.122. İdebessos Antik Kenti Nekropol Kalıntıları (Nisan, 2024)

Fotoğraf 2.123. İdebessos Antik Kenti Nekropol Kalıntıları (Nisan, 2024)

Karacaören Mahallesi'ndeki kalıntılar, denizden yaklaşık 900 m yükseklikte, kuzey-güney yönünde dağılmıştır. "ss" takısı, bölgede daha eski bir yerleşim bulunduğunu düşündürmektedir. Akalissos ismi, erken kuruluştan izler taşıyan bir isimdir; ancak Klasik Dönem ve öncesine dair veri yoktur. Erken tarihsel bilgiler Lykia Birliği dönemine aittir. Roma Dönemi'nde Akalissos ve Kormos, Akalissos'un önderliğinde bir sympoliteia oluşturmuştur. Beydağları, 2500 metre yüksekliğiyle kente muhteşem bir fon oluşturur. İdebessos, Doğu Lykai'nin kuzeyindeki dağ yerleşimlerini kıyı kentlerine bağlayan yol güzergahında bulunmasıyla önemlidir (Çevik, 2023: 445).

İdebessos, Doğu Lykai kentlerinden olup, Akalissos'un 7 km kuzeyinde, Kormos'un kuzeybatısında yer alır. Kumluca ilçesine bağlı Karacaören Kozağacı Köyü'nden, Kırkpınar Yaylası'na orman yolu ile ulaşım sağlanabilir. Kartal Dağı'nın doğu eteklerindeki Gücüzen Dağı, 1050 m yükseklikte yer alır ve Kızlar Sivrisi'nin 500 m kuzeyinde, Ak Dere Idebessos'tan Karacaören'e doğru iner. Yerleşimin ana su kaynakları, bu dere vadisinde olmalıdır (Çevik, 2023: 445).

Fotoğraf 2.124. İdebessos Antik Kenti' ndeki Kilise Yapısı Kalıntıları (Nisan, 2024)

Fotoğraf 2.125. İdebessos Antik Kenti Kilise Kalıntılarına Genel Bir Bakış (Nisan, 2024)

Doğu-batı aksın yerleştirilmiş bazilika iki sütun sırasıyla üç nefese ayrılmıştır. Nartheks ve apsisle birlikte planı tümleyecek kadar tanımlanabilmektedir (Çevik, 2023: 448).

Kentte dikkati çeken ve kimliklendirilebilen önemli kalıntılardan biri de tiyatronun 70 metre kuzeyindeki hamamdır. Kuzeyden bağlanan su yoluyla su temin edilmiştir. Küçük boyutlu yapı Lykai Hamamları geleneği de yapılmıştır (Çevik, 2023: 448).

Yerleşim kalıntıları, hamam ve tiyatro gibi kamu yapılarının büyüklüğü ile kent nüfusu hakkında bilgi verse de, kentin niteliği daha çok nekropole dayanır ve beklenenin üzerindedir (Fotoğraf 2.123). Lykai Birliği'nde Akalissos ve Kormos ile birlikte tek oy hakkına sahip olması da bunu siyasi olarak destekler. Otonomisi, diğer Lykai kentleri düzeyinde olmayan bu durum, Birlik bağlamındaki kararlarında Akalissos ve Kormos'a bağımlı olmasının siyasi zayıflığını gösterir (Çevik, 2023: 448).

Kentin surları güneydoğudaki akropol çevresinde izlenebilir durumdadır. Tiyatronun arkasında kalan ve çoğunlukla konutlar, resmi yapılar ve anıt mezar içeren surlar kendi içinde, bu kesimde güvenli bir alan oluşturmuştur. Sur içinde ve de dışında lahitler görülmektedir. Nekropol, yoğun olarak hamamdan güneye doğru tiyatronun arkasından uzanmaktadır (Fotoğraf 2.122) (Çevik, 2023: 448).

Kente ait sikkeyi saymazsak, Klasik Dönem ve öncesine dair veri yoktur; mezarların olmaması şüpheyi arttırır. Yüzeydeki yapılar, özellikle tiyatro, Helenistik Dönemde varlığını sürdürmüştür. Roma Dönemi'nde küçük bir kent olan yerleşim, bu dönemde en zengin günlerini yaşamıştır. Bizans Dönemi'nde ise üç kilise ve kastronun bulunduğu, farklı dönemlerde yerleşim gördüğü anlaşılmaktadır. Yerleşim, çevresindeki tarım arazilerinden ve ormanlardan geçimini sağlayan tamamen Doğu Likyalı bir dağ yerleşimidir. Rhodiapolis, Finike Körfezi, Arykanda, Elmalı Platosu ve Kitanaura-Trebenna yollarının kesişiminde, dağlarla sahili birleştiren bir uğrak noktasıdır (Çevik, 2023: 449).

2.1.2.1.6. Karacaören Köyü, Asarderesi Mevkiindeki Akalissos Antik Kenti

Gâvuristanlık olarak bilinen eski ören yerinde, otuz kadar lahit ve bazıları Helenik, diğerleri Orta Çağ mimarisine ait duvar kalıntıları bulduk. İki erken dönem Hristiyan kilisesinin kalıntıları bulunmaktaydı, ancak lahitlerin üzerindeki aşınmış yazıları kopyalamak için zaman ve sabır gerekiyordu; sonunda kentin kesin adı Akalissos ile ödüllendirildi ve buradaki şehitlerin daha sonraki bir tarihe ait olduğu görüldü. Akalissos ören yerinin kuzeyindeki bir uçurumda, yazı veya mimari süsleme içermeyen dört veya beş bezemesiz kaya mezarı bulunmaktadır (Spratt ve Forbes, 2008: 167-168).

Akalissos' taki kalıntılar arasında yapılar, kaya mezarları, lahitler, sarnıç, çeşitli yapılara ait duvarlar, basamaklar, işlil, taş silindir, keramik parçaları, bronz sikkeler ve tahkimat duvarlarına ait terasların kalıntıları belgelenmiştir(Tan, 2019: 220-290). Ayrıca kentte, pek çok yerde görüldüğü gibi kültürel miraslara zarar veren kaçak kazılara ait izler de bulunmaktadır.

Fotoğraf 2.126. Kalıntıların Bulunduğu Alandan Çevreye Bakış (Nisan, 2024)

Fotoğraf 2.127. Akalissos Antik Kenti Nekropol Kalıntıları (Nisan, 2024)

Fotoğraf 2.128. Akalissos Antik Kenti Nekropol Kalıntıları (Nisan, 2024)

Kozağacı'nın güneydoğusunda, Alakır Çayı Vadisi'nde Karacaören köyü yakınlarındaki Asarderesi mevkiinde Akalissos kalıntıları bulunmaktadır (Fotoğraf 2.126). Vadinin güneyinde Korydalla ve Madamyssos bir sympoliteia oluştururken, kuzeyindeki Akalissos, Korma ve Idebessos ile benzer bir kent birliği ilişkisi içindeydi. Stephanos Byzantios, Akalessos'u "Likya'nın bir kenti" olarak tanımlar; etnik adı ise Akalesseus veya Akalessios'dur. Kent, Likya Birliği üyesiydi ve Opramoas, 141 yılındaki deprem sonrasında Akalissos'a hibe etti. Dinarlık yardım, Idebessos ve Korma gibi diğer sympoliteia üyesi kentlerin depremden zarar gören kamu binalarının onarımı için verilmiştir. Commodus döneminde, kent Neokor unvanını almıştır (Yurtsever:2015:1). Gordianus III ve Tranquillina döneminde sikke darbı da yapmıştır (Şahin: 2014: 291-292).

Kentte kazı çalışması yapılmadığından nekropole ait yüzeyde olan ve günümüze ulaşan lahitler görülmektedir (Fotoğraf 2.128). Büyük bir kısmı tahrip olmuştur. Kentin kalıntılarına bir yerleşim ile nar ve zeytin bahçelerinin içerisinden geçilerek ulaşılmıştır (Fotoğraf 2.127).

2.1.2.1.7. Karacaören Köyü, Karabük Mevkiindeki Kormos Antik Kenti

Alakır Vadisinde Karacaören köyünün az doğusundaki Karabük Mahallesinin doğusunda yükselen Asartepe üzerinde kurulmuş bir yerleşim olup Stadiasmus Patarensis'de bir çıkmaz sokak olarak görülmektedir (Şahin,2014:292). Bu alanın Korma/Kormos olduğu düşünülmektedir (Fotoğraf 2.130).

Kormos Antik Kentine ait yapılar ve eserler şöyle sıralanabilir: Savunma duvarı kalıntıları, sarnıç kuyuları, çeşitli yapılara ait kalıntılar, kule yapısı, keramik, cam, metal ve ince taş işçiliğine dair kalıntılardır (Fotoğraf 2.129) (Tan, 2019: 304-319).

Fotoğraf 2.129. Kormos Antik Kenti Kule (solda) ve Sarnıç (sağda) Kalıntıları (Tan, 2019: 304- 307)

Fotoğraf 2.130. Kormos Antik Kenti Çeşitli Yapılara Ait Kalıntılar (Tan, 2019: 310- 319)

2.1.2.1.8. Güzören köyü, Kepez Tepesinde Yer Alan Pygela Antik Kenti

Pygela'nın en uygun yerleşimi, Korydalla'nın 11 km kuzeydoğusunda, eski bir dağ yolu kenarında bulunan ve Kepez Tepe üzerindeki harabelik olarak belirlenmiştir. Bu yer, Stadiasmus Patarensis'in Korydalla ile Pygela arasındaki mesafeye de uygundur. Eski Finike yolunun bu güzergahtan geçmesi, antik yolun aynı güzergahı izleyebileceğini düşündürtmektedir (Tüner, 2022: 72).

Pygela, antik Lykai'ya yaklaşık 100 stadia güneyde ve Korydalla'ya 60 stadia kuzeyde yer alır. Yapılan arazi gözlemleriyle yerleşim, Güzören (eski adıyla Savrun) köyünün mahalleleri arasındaki Kepez Tepesi'nde (834 m) saptanmıştır. Bu lokalizasyon, yerleşimin nekropolündeki bir lahit yazıtıyla teyit edilmektedir. Yerleşimin kuzeyinde yer alan Likya tipi bir kaya mezarı, bölgenin Klasik Çağdan itibaren Likya kültürü etkisi altında olduğunu göstermektedir. Yerleşim, Hellenistik bir surla çevrilidir ve yapı kalıntıları Roma İmparatorluk Çağı'na aittir. Alanda kamu yapısı bulunmamaktadır. Yerleşimin güneybatısındaki nekropolde üç sıra halinde 25 lahit bulunmuş, ancak güney cephelerindeki yazıtlar büyük ölçüde aşınmıştır. Pygela, muhtemelen Korydalla'daki bir sympoliteia üyesiydi ve Madamyssos'un 5 km

güneybatısında yer alıyordu. Aşınmış lahit yazıtları kısmen okunabilir, bu da daha fazla bilgi sağlayabilir (Şahin,2014: 331).

At nalına benzeyen 834 m rakımlı Kepez Tepesi' nde yer alan Pygela' nın eski bir dağ yolunun kenarında yer alan, kasaba tarzı küçük bir yerleşme olduğu tahmin edilmektedir. Antik yerleşmeleri gösteren harita incelendiğinde, Korydalla' nın KD' sunda yer aldığı görülmektedir. Kilisi, agora, savunma duvarı, tiyatro gibi yapı kalıntılarına rastlanmamaktadır (Fotoğraf 2.132).

Fotoğraf 2.131. Pygela Antik Kentine Ait Kalıntılar (Sevgi Işılak' ın Arşivi, 2021)

2.1.2.1.9. Altınyaka Mahallesi, Akçağıl- Köristan Mevki, Kotanna Antik Kenti Nekropol Alanı İle Güneydoğusundaki Yapı Kalıntısı

Kumluca merkeze 27 km uzaklıkta olan Altınyaka eski adıyla Gödene mahallesi antik dönemde Kotanna yerleşimi olarak bilinmektedir (Fotoğraf 2.133). Gödene' nin adı 1960 yılında değiştirilerek Altınyaka olmuştur. Olasılıkla Gödene ismi de Kotanna' nın değişikliğe uğramasıyla oluşmuştur. Tarım, hayvancılık ile geçimini sağlamakta ve Kumluca' nın yaylası durumunda olan yerleşmelerden biridir. Ayrıca alabalık üreten havuzları da mevcuttur. Suyun aktığı vadinin içerisinde eski değirmen, mesire alanı, restoran gibi alanlar bulunmaktadır. Konaklama, yeme-içme ihtiyaçlarının giderilmesi açısından önemli bir durak noktasıdır.

Fotoğraf 2.132. Kotanna Kalıntılarının Bulunduğu Alan ve Yakınındaki Geleneksel Yapı Örneği (Temmuz, 2024)

Fotoğraf 2.133. Kotanna Lahit Kalıntıları (Temmuz, 2024)

Kotanna nekropol ve yapısına ait kalıntılar Altınyaka merkezin 4 km kuzeyindeki Akçaağıl-Köristan Mevkiinde bulunmaktadır (Fotoğraf 2.134). Kabaca Gölcük ile Altınyaka arasındaki yolunnhemen kenarındadır. Kazı çalışması yapılmamış olan alanda yüzeyde lahitler görülmektedir (Fotoğraf 2.135).

Fotoğraf 2.134. Kotanna Nekropol Alanı (Temmuz, 2024)

2.1.2.1.10. Altınyaka Köyü, Başgöz Mevkiindeki Antik Yerleşim Alanı

Altınyaka mahallesinin merkezinden doğuya ve güneydoğuya doğru gidildiğinde çeşitli yapı izlerine rastlanmaktadır. Merkezden doğuya doğru hareket edildiğinde sulama ve içme suyu havuzlarının olduğu alanlarda teras duvarlarına ait kalıntılar izlenmektedir (Fotoğraf 2.136). Güneydoğusunda ise Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü tarafından koruma altına alınan ve kaçak kazı sonucu tahrip edilen yapı izine rastlanır. Bu yapı Altınyaka' nın Başgöz mevkiindedir (Fotoğraf 2.137). Burası aynı zamanda suyun kaynak noktasıdır. Ancak

su, günümüzde çok fazla akış göstermemektedir. Ayrıca Altınyaka merkezinde çok sayıda kırsal konut örneği ile eski ilkokul binası gibi kullanılmayan bir kamu yapısı bulunmaktadır (Fotoğraf 2.138 ve 2.139). Her ne kadar Köy Yaşam Merkezi tabelası olsa da herhangi bir hareketlilik veya faaliyet görülmemiştir. Onun yerine bu alanlar değerlendirilerek turizme yönelik yerler haline getirilebilir.

Fotoğraf 2.135. Altınyaka' da Teras Duvarına Benzer Yapıda Kalıntılar (Temmuz, 2024)

Fotoğraf 2.136. Başgöz Mevkiindeki Kalıntılar (Temmuz,2024)

Fotoğraf 2.137. 1938 Yılında Hizmete Giren Altınyaka İlköğretim Okulu Binası- Köy Yaşam Merkezi (Temmuz, 2024)

Fotoğraf 2.138. Altınyaka' da Geleneksel Kırsal Konut Örnekleri (Temmuz, 2024)

2.1.2.1.11. Kuzca Mahallesi, Sinit Mevkii, Sinit Değirmeni ve Söğütcuması

Kumluca şehir merkezine yaklaşık 50 km mesafede olan Kuzca mahallesi, küçük ve dağınık yerleşmelerden meydana gelmektedir. Bu yapılar genel itibariyle 800-1000 m arasındaki yükseltiye serpiştirilmiş durumdadır ve Likya tipi tahıl ambarlarının yanı sıra bir çok kırsal konut örneği mevcuttur. Başgöz Çayı vadisine yakın olan, köprünün ve Sinit Değirmeni' nin bulunduğu alanın rakımı ise 640 m civarındadır (Fotoğraf 2.140 ve 2.141). Değirmenin

bulunduğu bu 600 m' ler civarındaki alan Sinit Cuması, 1460 m civarında ve daha kuzeydoğuda bulunan ve Kuzcalılar tarafından yayla olarak kullanılan alan ise Söğütcuması olarak adlandırılmaktadır (Fotoğraf 2.143). Günümüzde Söğütcuması, Kuzca' dan daha büyük ve kalabalık bir yerleşme haline gelmiştir. Sedir ormanları, dağ manzaraları, kültür miraslarına yakınlığı ve Kumluca, Kemer, Konyaaltı gibi ilçelerden rahatlıkla ulaşılabilmesinden dolayı ziyaretçi alan ve turizm altyapısına müsait bir alandır. Dinlenme, beslenme, kamp veya pansiyon tipi konaklama alanları oluşturulabilir (Fotoğraf 2.142). Kuzca' da bulunan Sinit Değirmeni, Gölcük' te bulunan Kitanaura Antik Kenti gibi kültürel noktalardan dolayı rotaya eklenmiştir. Ayrıca kırsal konutları ve Likya tipi tahıl ambarları da bulunmaktadır (Fotoğraf 2.142).

Fotoğraf 2.139. Kuzca Sinit Mevkii- Köprü ve Alakır Nehri Yatağı (Temmuz, 2024)

Fotoğraf 2.140. Sinit Değirmeni (Tuncer Koç'un Arşivi, 2022 ve Argun Baydan' ın Arşivi, 2015)

Fotoğraf 2.141. Kuzca' da Kırsal Konut Örneği ve Bey Dağı Manzarası (Solda) ile Likya Tipi Tahıl Ambarı (Sağda) (Temmuz, 2024)

Fotoğraf 2.142. Kuzca' dan Katran Dağı (1350 m) Eteklerinde Yer Alan Söğütcuması' na Doğru Bakış (Temmuz,2024)

2.1.2.1.12. Dereköy Serenleri

Dereköy, Kumluca' nın en kuzeyinde ve merkeze en uzak yerleşmesi ünvanına sahip, Alakır nehrinin doğduğu noktada bulunan bir mahalledir. Nahiye olduğu zamanlarda Antalya' ya, Kuzca' ya, Elmalı' ya, Finike' ye, Gödene' ye bağlanmıştır. Bu dönemlerdeki adı Yukarı Dereköy'dür ve Çaltı' dan gelenler için yayla vazifesi görür. Çünkü Çaltı, Aşağı Dereköy yerleşmesidir. Çaltı' nın ayrılıp farklı isimle bir köy haline gelmesi, Yukarı Dereköy' ün de "yukarı" ünvanını kaybetmesine sebep olmuştur. Coğrafi yakınlığının en fazla olduğu iki ilçe Korkuteli ve Konyaaltı' dır. Kumluca merkeze ise yaklaşık 70 km' dir.

Dereköy' de kırsal mimarinin çok önemli bir parçası olan, karakovan arıcılığında kullanılan, yapısal açıdan Likya Tipi mimari tarzında inşa edilmiş arı serenleri bulunmaktadır. Bunlara yöre halkı serenin yanı sıra kovanlık da demektedir. Yörede, modern arıcılığın yanı sıra karakovan arıcılığı, az da olsa sürdürülmektedir. Karakovan, arıcılığın daha eski ve daha doğal halidir. Endemik bitki türlerinin ülkemizde en fazla bulunduğu alan olan Batı Toroslar' da antik dönemden günümüze kadar çeşitli yöntemlerle arıcılık yapıldığını göstermesi açısından da önemli yapılardır (Fotoğraf 2.144).

Taş ve ahşap serenlerin dörtgen ana gövdesi, genellikle Kumluca, Elmalı ve Korkuteli İlçeleri'nde yer alır. Ana gövde taş ve ahşapla inşa edilmiştir, ancak bazı örneklerde gövde üzerindeki kovanlara erişim kapısı yoktur. Bu da tipi ve kapılı/kapısız alt gruplarını

incelememizde etkili olmuştur. Dereköy'deki seren, kapısız seren özelliğine sahiptir. Dıştan ahşap bir merdiven ile çatısına ulaşılır; yükseltisi 5-6 m'ye kadar çıkabilir. Yüksek olmalarının nedeni, vahşi hayvan saldırılarından ve hırsızlardan korunma isteğidir. Serenlerde genellikle silindirik kütük kovanlar kullanılır. Kumluca'da, Dereköy dışında Alakır Vadisi'ndeki Karacaören ve Kuzca civarında da sereneler bulunmaktadır (Bulut, 2013:104-110).

Var olan arı serenlerinin korunması ve sayılarının artması için bunlarda yapılan karakovan arıcılığı teşvik edilmelidir. Serenlerde yapılan arıcılık faaliyetlerinin artması halinde yalnızca kültür turizmi ögesi değil, agroturizm veya kırsal turizm unsuru olarak da kullanılabileceklerdir. Ayrıca serenlerde üretilen balın coğrafi işareti alınarak, yöreye ekonomik katkı sunması da sağlanabilir. Serenlerin, rotaya dahil edilme nedenleri K.V.K.B.K.M. tarafından kouma altına alınmış olmalarıdır. Likyalıların ticari ürünlerinden birinin bal olduğu bilinmektedir. O halde bu coğrafya binlerce yıldır arıcılık faaliyetinde kullanılan serenleri gezmek ve fikir sahibi olamk açısından için iyi bir deneyim sunmaktadır (Fotoğraf 2.145).

Fotoğraf 2.143. Dereköy Serenleri (Şahika Öner' in Arşivi, 2018)

Fotoğraf 2.144. Dereköy Serenleri (Cemali Sarı' nın Arşivi, 2006)

2.1.2.1.13. Çaltı Köyü, Yanıklar Mevkiindeki Köprü

Kumluca merkeze 35 km mesafede olan Çaltı Mahallesi, 2014 yılına kadar Çaltı Köyü olarak bilinmektedir. Daha eski dönemlerine bakıldığında ise Çaltı yerleşmesinin, bugünkü Dereköy' ün güneyinde bulunmasından dolayı Aşağı Dereköy olarak isimlendirildiği bilinmektedir. Yazın Yukarı Dereköy' e giden (bugünkü Dereköy) insanların kışlak yerleşim birimi hüviyetindedir. Ancak daha sonra Dereköy' den ayrılarak Çaltı Köyü adını almıştır. İçinden Alakır nehrinin geçtiği mahalle sebze meyve üretimi yapmaktadır. Bunlar arasında biber, kavun, karpuz, nar, Trabzon hurması, ayva, yer fıstığı, üzüm, mersin, ceviz gibi tarım ürünleri bulunur.

Çaltı mahallesindeki Alakır Nehri üzerindeki tarihi köprü K.V.K.B.K.M. tarafından koruma altına alınmıştır. Ancak Muhtar İsmail YAVUZ ile yapılan görüşme sonucunda, sahada yapılan HES çalışmaları sırasında köprünün epey zarar gördüğü ve K.V.K.B.K.M. tarafından koruma altına alınmasına rağmen yıkılmaya yüz tuttuğu öğrenilmiştir (Fotoğraf 2.146). Bu durum HES çalışmaları mı yoksa kültür varlıkları mı daha önemlidir ? sorusunu akla getirmektedir! Ancak kuşku yoktur ki; HES çalışmalarının doğal ve beşeri çevreye zarar vermeden yapılmasına özen gösterilmelidir. Zira Alakır Nehri; Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından doğal sit alanı koruma statüsünde; "Kesin Korunacak Hassas Alan", "Nitelikli Doğal Koruma Alanı" ve "Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı" olarak tescil edilmiştir. Dolayısıyla bu çevredeki herhangi bir doğal veya beşeri eserin zarar görmesi beklenemez. Ancak köprünün ahşap üst yüzeyi tamamen zarar görmekle birlikte taş ayaklarından yalnızca biri ayakta kalmış, biri de yatak içerisinde alüvyona gömülmüş vaziyettedir.

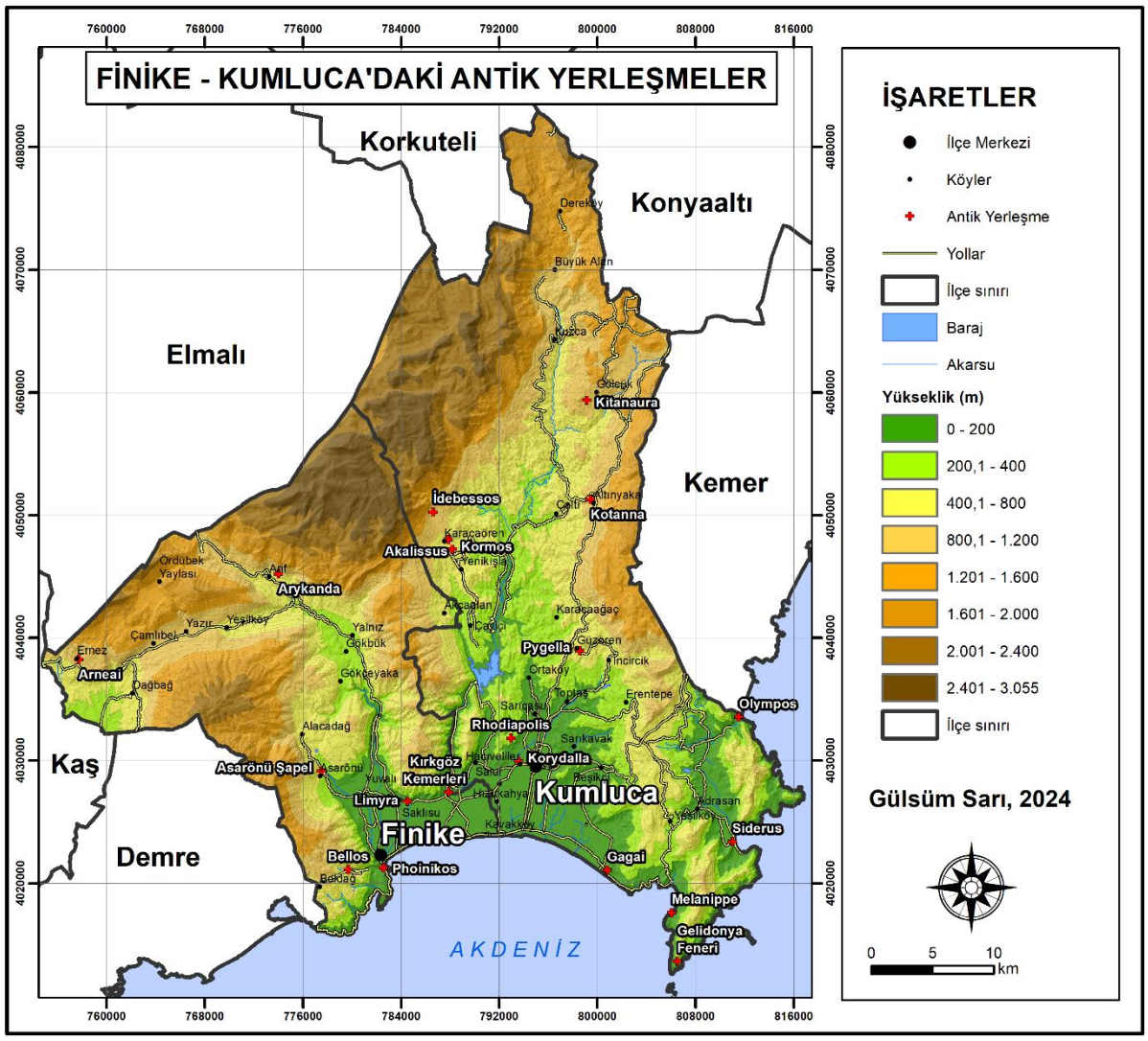
Fotoğraf 2.145. Çaltı Köprüsünün Sağlam Kalan Kısımları (İsmail Yavuz' un Arşivi, 2024)

2.2. Araştırma Sahasında Rota Güzergahlarının Planlanması ve Özellikleri

Stadiasmus Maris Magni (SMM) (Acar,2016), Stadiasmus Patarensis (SP) (Likya Eyaleti Roma Yolları) (Şahin,2014) ve Likya Kitabı (Çevik,2023) vb.eserler antik dönem güzergahları ve antik yerleşmeler hakkında fikir elde etmek amacıyla arazi çalışmalarından önce incelenmiş ve Likya ile Roma yolları hakkında bilgi toplanmış; güzergahların yönleri hakkında fikir edinilmiştir. Genel itibariyle kıyıya çok yakın olan kentlerde deniz yolu ulaşımı esas olmakla birlikte temeli Hellenistik Döneme dayanan Roma yolları (bir insan ve bir katır geçişine müsaade edecek genişlikte patikalar), bize diğer kentler arasında hangi yönlerde bağlantıları kurulduğunu göstermektedir. SP, Roma İmparatoru Claudius Döneminde Likya' da inşaa edilen yolları ve kentler arasındaki mesafeyi gösteren ve 1993 yılında Patara'da keşfedilen bir yol kılavuz anıtıdır. Bu yapıta göre Likya' da bulunan yollar: sahile paralel ilerleyenler, dağlık alandaki kentleri ve yerleşmeleri birbirine bağlayanlar ve bu iki ana nokta (sahil-dağ) arasındaki alternatif güzergahlar olarak üç sınıfa ayrılmıştır. Doğu-batı güzergahındaki sahil yolu Kaunos'tan başlar, Phaselis'te son bulur. Phaselis'ten sonra kıyıdan değil, dağlık alandaki Kosara üzerinden Attaleia'ya bağlanır. Kıyıya paralel giden bu güzergah, çalışma alanı bakımından ele alındığında, Limyra- Korydalla- Gagai arasındaki kısmıyla incelemeye tâbi tutulmuştur. Doğu- batı güzergahındaki dağ yolu ise Ksanthos' tan başlar ve Attaleia' da son bulur. Bu dağ yolunun çalışma alanında kalan kısmı Arneai- Arykanda- İdebessos- Kitanaura-Pygela'yı kapsamaktadır. Bu yollar ticareti baz alan kervan yolları değil hızlı askeri müdahaleyi amaçlayan ulaşım hatları olarak yapılmışladır. Çalışmada SP' deki bu güzergahlar ve kavşak noktaları bazı yerlerde dikkate alınmıştır. Ancak çoğu yol, önce patika daha sonra stabilize veya asfaltlanarak kullanılmaya devam edildiğinden asfalt yola ya da orman/dağ yoluna dönüşmüştür. Örneğin; Finike- Antalya sahil yolu yapılmadan önce kullanılan ve Kumluca' nın iç kesimlerinden kuzeye devam ederek Antalya'ya ulaşan eski asfalt yol da, Roma döneminde oluşturulan güzergahı takip etmektedir. Bununla birlikte bazı noktaların kullanımı azalmıştır. Örneğin Toçak dağı üzeri ve çevresindeki patikalar gibi. Bu alanda karstik araziden dolayı su sıkıntısı bulunduğundan çoban veya avcı yolu diyebileceğimiz dağlık patikalar şeklinde kalmışlardır. Bazıları ise sık çalı örtüsü tarafından kaplandığından geçit vermemektedir.

Çalışmada yukarıda yer verilen bilgilerden hareketle iki ana güzergah ve tâli rotalar belirlenmiştir. Ana rotalardan birincisi SP' deki gibi kıyıya paralel ilerleyen 1.Ana Rota, Phoinikos Limanından Gagai' ye uzanan yerleşme kalıntılarını birleştiren güzergahtır. 2. Ana Rota ise dağlık alandaki Arneai' den Arykanda ve İdebessos' a, oradan da Kitanaura ve Pygela' ya uzanan rotadır. Diğerleri ise bazı elverişli noktalardan sahil, ova ve dağı birbirine bağlayan alternatif yan kollardan oluşan rotalardır.

Gelidonya Burnu (Gelidonya Deniz Feneri/ Gelidonya Batığı/Taşlık Burnu), Melanippion Antik Kenti (Mavikent/ Karaöz), Olympos Antik Kenti (Yazır/Olimpos Mevkii), Atrassas (Adrasan/Çavuşköy), Siderus Antik Kenti (Ceneviz Koyu/Adrasan-Olympos arası) gibi kültürel miras alanları ise halihazırda Likya Yolu Rotasına dahil olduklarından bu alanlarla ilgili çalışma yapılmamıştır. Çalışmada daha ziyade iç kesimlerde yer alan, önemli olmasına rağmen, gözardı edilmiş alanlar üzerinde durulmuştur.

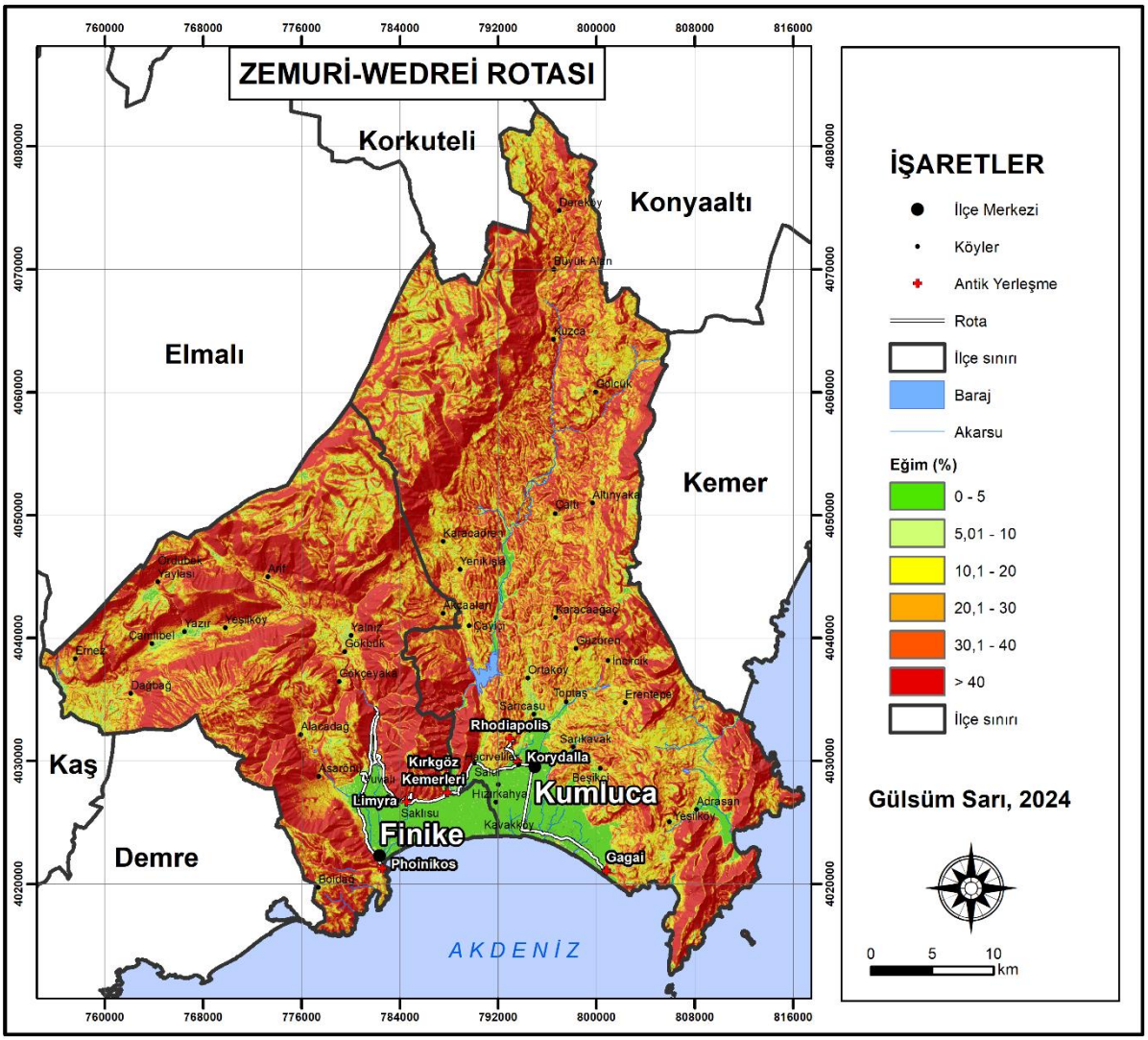
Harita 2.2. Çalışma Sahasındaki Antik Yerleşmeler

Haritadan da anlaşılacağı üzere (Harita 2.2) Limyra, Arykanda, Asarönü gibi yerleşme izlerine rastlanan yerler genelde akarsu vadilerine yakın, aynı zamanda çevreye hakim yamaç veya tepeler üzerindedir. Rotada seçilen güzergahlarda geçmişte patika olarak kullanılmış (1960'lara kadar) sonradan stabilize veya asfalt yol haline getirilmiş alanlar, dağ veya orman yolları gibi güzergahlar belirleyici olmuştur. Çalışmada 2 tane ana rota, 2 tane de alternatif rota belirlenmiştir.

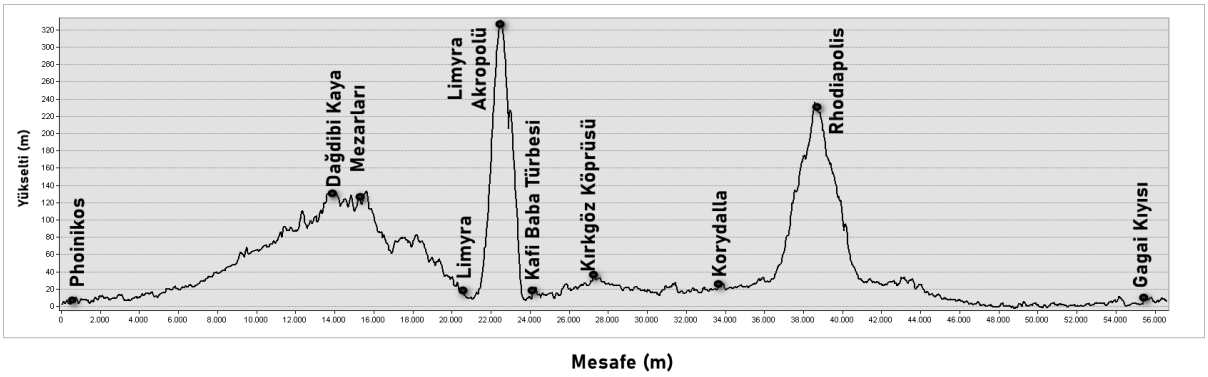
2.2.1. Araştırma Sahasında Planlanan Ana Rotalar ve Özellikleri

2.2.1.1. Zemuri- Wedrei Rotası (Finike- Kumluca Kültür Mirası 1. Ana Rotası)

Roma döneminde inşa edilen ve Hellenistik dönem izlerini taşıyan yollar, SP' de dağ yolları, sahile paralel ilerleyen yollar ve bu iki ana nokta arasındaki alternatiflerden meydana gelmiştir. Bu minvalde oluşturulan ilk rota, Finike Kalesi' nden başlayıp Kumluca-Mavikent kıyısındaki Gagai' ye kadar uzanan sahil rotasıdır. Rotaya Finike- Kumluca Kültür Mirası 1. Ana Rotası denilebileceği gibi, rota üzerindeki en önemli Likya yerleşmeleri olan Limyra (Zemuri) ile Rhodiapolis (Wedrei) yerleşmelerinin Likçe isimleri kullanılarak "Zemuri- Wedrei Rotası" denmiştir. Bu rota kıyı şeridine paralel ilerleyen antik yerleşmeleri ve diğer kültür miraslarını içine alacak şekilde oluşturulmuştur (Harita 2.3).

Harita 2.3. Zemuri-Wedrei Rotası

Şekil 2.2. Zemuri- Wedrei Rota Profili

Rota, Finike Kalesi ve hemen yanında Eski Gümrük Binası (Kültür Evi Kent Müzesi) ve çevresindeki sivil mimari örnekleri (ev-han) görülerek başlar (Fotoğraf 2.147 ve 2.148). Daha sonra İskele ve Çavdır mahallelerine doğru devam eder. Bu mahallelere geçmeden önce eklemek gerekir ki, Finike Kalesi' ne çok yakın, hemen batısında bulunan Suluin Mağarası (2 km), Andre Dorya (Radyofar) Koyu (3 km), Gökliman Koyu (4 km) ziyaret edilebilir. Bunların üzerine ilk konaklama Finike merkezde yapılabilir.

Fotoğraf 2.146. Finike Kalesi (Phoinikos) ve Kültür Evi- Eski Gümrük Binası (Mayıs, 2024)

Fotoğraf 2.147. Finike' nin Tarihi Konakları (Temmuz, 2024)

Fotoğraf 2.148. Turunçova- Çavdır' da Bulunan Tarihi Kırsal Konut Örnekleri (Haziran, 2024)

Fotoğraf 2.149. Turunçova- Çavdır' da Bulunan, Yöre Halkının Han Olarak İsimlendirdiği Tarihi Yapı (Haziran, 2024)

Fotoğraf 2.150. Kapıçay Mevkiindeki Kuru Kemer- Taş Köprü Üzerindeki Detaylar (Haziran,2024)

Fotoğraf 2.151.Turunçova- Çakal Tepesi Kaya Mezarları (Mayıs, 2024)

Fotoğraf 2.152. Limyra Antik Kenti (Aralık, 2023)

Fotoğraf 2.153. Bedri Baba ve Kafi Baba Türbeleri (Eylül, 2024)

Finike merkezden İskele' ye ve oradan Çavdır' daki Kapıçayı Mevkiine kadar uzanan yol 20 km' dir (Harita 2.3). Kapıçayı Mevkiinde tarihi evler, un değirmeni, taş köprü, portakal bahçeleri, Bağyaka ve Turunçova camileri gibi noktalar görülmektedir (Fotoğraf 2.149, 2.150 ve 2.151). Bu mahallelerde oluşturulacak butik otel veya kamping gibi işletmelerle konaklama imkanı sunulabilir. Buradan doğuya geçerek Elmalı yolundan Toçak Dağı' nın batı yamacındaki Çakal Tepesi' ne tırmanılır ve Likya Tipi Kaya Mezarları görülür (Fotoğraf 2.152). Bu mezarlar Limyra şehrinin etki sahası içerisinde bulunur. Çakal Tepesi' nden Limyra Antik Kentine sapılan Yörükleriçi' ne doğru devam edilir. Kapıçayı' ndan Yörükleriçi' ne kadar olan bu güzergah 8 km' dir. Bu alanın daha doğusundaki Limyra Antik Kenti, Toçak Dağı' nın eteklerinde bulunmaktadır (Fotaoğraf 2.153). Aynı dağın güney yamacında şehrin en önemli yöneticisinin anıt mezarı olan Perikle Heroon' u ve daha yukarısında Limyra şehrinin akropolü yer almaktadır. Antik kentten bu noktaya çıkıp inmek 3 km sürmekte ve 20 m dolaylarından 320 m' ye bir patika aracılığıyla tırmanmayı gerektirmektedir. Antik kentin, su kenarındaki kalıntıları gezilirken, kalıntılarla iç içe olan Bedir Baba' nın mezarı da ziyaret edilebilirn (Fotoğraf 2.154). Ayrıca küçük bir yürüyüşle doğuya doğru devam edildiğinde önemli bir Bektaşi Türbesi olan Kafi Baba Tekkesi de ziyaret edilebilmektedir. Tekkeden çıkıp yol boyunca Likya tipi kaya mezarlarını görerek daha doğuya doğru gidildiğinde ise halk arasında Kırkgöz Köprüsü olarak bilinen Roma Köprüsü bulunmaktadır (Fotoğraf 2.155).

Fotoğraf 2.154. Kırkgöz Köprüsü (Roma Köprüsü) Üst Yüzeyi ve Tonozu (Aralık, 2023)

Yörükleriçi- Limyra- Akropol- Bedir Baba' nın Mezarı- Kafi Baba Tekkesi- Kaya Mezarları- Roma Köprüsü' ne kadar olan bu güzergah 8,3 km uzunluğundadır. Bu ikinci kısımda yaklaşık 16,3 km sürdüğünden yine bu civardaki Turkuaz Köy gibi konaklama imkalarından yararlanılabilir. Ayrıca gelecekte bu alanda portakal bahçeleri içinde ve çay kenarlarında alternatif konaklama mekanları oluşturulabilir. Bu mekanlar Olympos veya Adrasan' da olduğu gibi veya Turkuaz Köy gibi portakal bahçeleriyle iç içe olacak şekilde kurulabilir. Buradan sonra daha doğuda olan Hasyurt' a doğru devam edilir, rota üzerindeki Hasyurt Vakıf Cami görülür. Kırkgöz Köprüsü ile Hasyurt Vakıf Cami arası yaklaşık 1 km' dir. Daha sonra Salur Dağı' nın güney eteklerindeki Salur Mahallesinden geçilir. Bu yol üzerinde narenciye bahçeleri ve kırsal konut örnekleri çok fazladır. Ayrıca Alakır vadisinin hem eski hem de yeni yatağı görülebilmektedir. Salur'dan sonra Hacıveliler'deki Korydalla Antik Yerleşmesi ve onun daha kuzeyinde bulunan Rhodiapolis Antik Kenti görülür (Fotoğraf 2.156 ve 2.157). Bu iki antik kent ziyaretinden hemen sonra Kumluca merkezde çeşitli ihtiyaçlar ve konaklama yapılmalıdır. Hasyurt Vakıf Cami'nden Kumluca merkeze kadar olan bu mesafe 16 km kadardır. Konaklamadan sonraki gün Kumluca Merkez' den Mavikent Mahallesi'ndeki kıyısındaki Gagai' ye ulaşılır. Bu iki nokta arası da yine 16 km civarındadır. Gagai' ye kıyıdaki patikalardan çıkılabileceği gibi Beykonak-Yenice- Mavikent- Çerdin Yolu ile daha kuzeydeki yoldan da ulaşılabilir. Gagai, Aktaş'ın hemen kuzeyindeki küçük tepenin üzerindedir. Tepede Türk bayrağının asılı olduğu noktadan hem batıya (Rhodiapolis-Korydalla-Limyra-Phoinikos Limanı) hem de doğuya doğru (Korsan Koyu/Melanippe-Gelidonya Burnu ve Beş Adalar) bakan antik bir gözlek noktası bulunmaktadır (Fotoğraf 2.158). Durumu iyi değildir, kazı çalışması yapılmamıştır. Manzaraya hakim, denizden gelen tehlikeyi rahatça görebilen tepe, yaklaşık 170 m yükseltiye sahip olup hem kıyıdaki yerleşmenin arasından hem de daha kuzeyinden çıkış imkanı sunar. Restorasyon ile Alanya Kalesi gibi turistik bir mekan haline gelebilir. Zira tamamen kızılçam ormanlarıyla çevrili, Akdeniz manzarasına sahip bir noktadır. Tepeden inişte Karaöz'de konaklama molası verilebilir. Bu alanda yürüyüş dışında, tekne ve jetski turu yapma, yüzme gibi aktiviteler ile kamping ve mesire yeri gibi hizmet noktaları

bulunmaktadır. Gagai' den sonra yol, Likya yoluna bağlanır ve Melanippe, Gelidonya, Adrasan, Olympos şeklinde devam eder. Rota üzerinde pek çok noktada su imkanı bulunmaktadır. Bunlar Finike Merkez, İskele ve Çavdır mahalleleri, Hasyurt, Salur, Hacıveliler, Kumluca Merkez ve Mavikent'tir. Zira bu alanlar günümüzde kıyıya yakın önemli tarım ve yerleşim alanları durumundadır. Yerleşim alanlarından fazla uzak olmaması ziyaretçilerin su dışında her türlü ihtiyaçlarını karşılayabilmesi açısından kolaylık sunmaktadır.

Fotoğraf 2.155. Korydalla Antik Kenti Kalıntları (Temmuz, 2024)

Fotoğraf 2. 156. Rhodiapolis Antik Kenti Kalıntıları (Mart, 2024)

Fotoğraf 2.157. Gagai Antik Kenti Kalıntıları ve Gelidonya- Beş Adalar Manzarası (Temmuz, 2024)

Zemuri- Wedrei Rotası boyunca tarihi yapılar, anıtlar, kaleler, camiler ziyaret edilerek tarihî ve mimari keşif yapılabilmektedir. Ancak kültür mirasları bulundukları fiziki ve beşeri çevreden bağımsız değildir. Dolayısıyla rota deneyimini zenginleştirmek için; yerel mutfağı denemek, yapım zamanında yöresel ürünlerin üretimine katılmak, yöresel ürünlerden alışveriş

yapmak, yöresel festivallere katılmak, türbeleri bulunan önemli kişileri ziyaret etmek, yöresel hikayeleri dinlemek, sokakları, tarihi mekanları, kültür detaylarını, turunçgil bahçelerini fotoğraflamak, doğada ve antik kentlerde yürüyüş yapmak gerekmektedir.

Rota toplamda 64 km sürmektedir. Ancak tarihi ve kültürel alanlarda yapılan bazı sapma ve detaylı geziler bunun dışında tutulmuştur. Genel olarak rotanın yükselti olarak en düşük olduğu yerler deniz seviyesinde, en fazla olduğu yer ise 320 m ile Limyra Antik Kenti Akropolü'ndedir. İrtifa kaybı 320 m'dir (Şekil 2.2). Ortalama eğimi % 0,5'tir. Rota boyunca Finike Merkez, Çavdır/Turunçova, Limyra Antik Kenti çevresi, Salur, Hacıveliler, Kumluca Merkez ve Mavikent/Kumluca konaklama ve diğer ihtiyaçlar için elverişlidir.

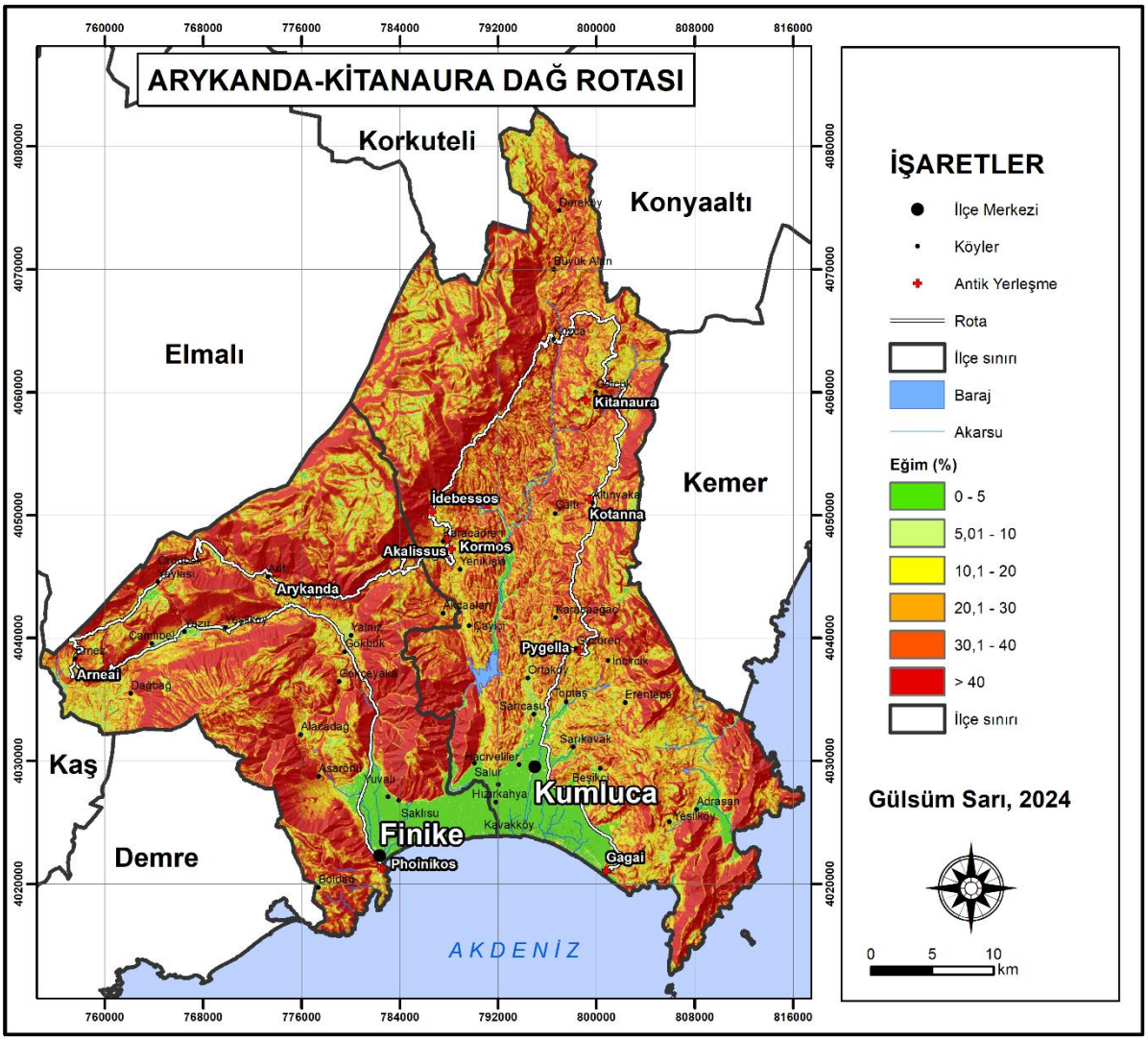
2.2.1.2. Arykanda- Kitanaura Dağ Rotası (Finike- Kumluca Kültür Mirası 2. Ana Rotası)

Roma döneminde inşa edilen ve Hellenistik dönem izlerini taşıyan yollar, SP' de dağ yolları, sahile paralel ilerleyen yollar ve bu iki ana nokta arasındaki alternatiflerden meydana gelmiştir. Bu doğrultuda oluşturulan ikinci rota bir safari rotası olup, off-road araçlar ile (SUV, truck, enduro vb.) veya dağ bisikleti ile katedilebilir. Bazı noktalarda küçük yürüyüş parkurları da bulunmaktadır.

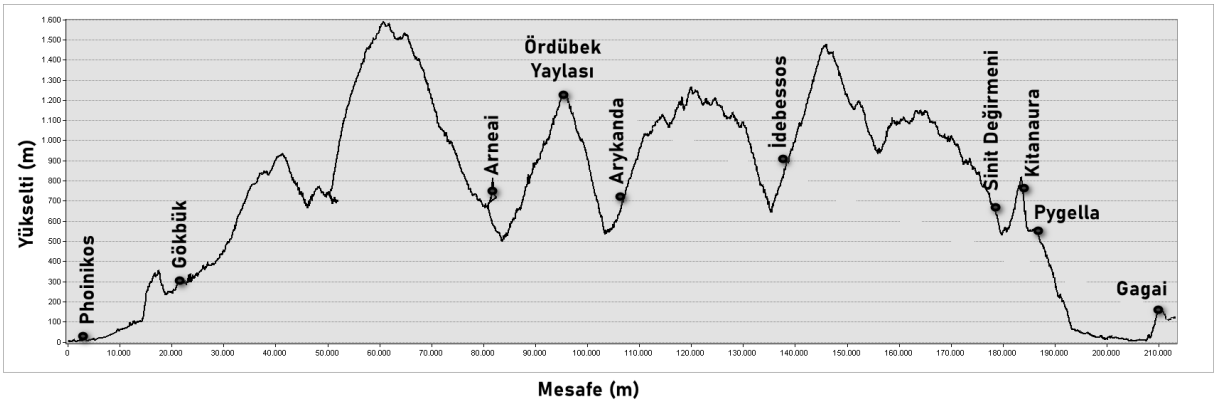
Arykanda- Kitanaura Dağ Rotası, dağlık alanlardaki Arneai (Ernez/Günçalı)- Çatallar- Arykanda (Arif)- İdebessos (Karacaören-Kozağacı)- Akalissos (Karacaören)- Kormos (Karabük)- Kuzca (Sinit Değirmesi) ile Söğütcuması- Kitanaura (Gölcük/Saraycık)- Kotanna (Gödene/Altınyaka)- Pygela (Güzören/Savrun) gibi önemli yerleşmeleri tanıtmayı amaçlamaktadır. Kabaca, Finike merkezde kaleden başlar, Batı Toroslar ile Akçay ve Alakır vadilerinin geçit verdiği alanlardan Kumluca'nın yüksek kesimlerine ve oradan da Mavikent' teki Gagai' ye iner.

Rota, çalışma alanının dağlık iç kesimlerinde bulunan antik yerleşmeleri birbirine bağlamaktadır. Rotanın adı Arykanda- Kitanaura Dağ Rotası' dır. Rotanın adlandırması; güzergahta bulunan, Finike ve Kumluca' nın dağlık alanlarındaki en görülmeye değer, iki antik yerleşmenin isimleri seçilerek yapılmıştır. Aynı zamanda bu rota, çalışmadaki dağlık rotayı temsil eden Kültür Mirası 2. Ana Rotası' dır. Yüksek kesimlerden geçtiği için bolca çam ve sedir manzaraları mevcuttur (Fotoğraf 2.161).

Çalışma alanı Finike ve Kumluca'yı kapsadığından rota Finike merkezde 0 m' de bulunan kale yerleşmesinden başlatılmıştır (Harita 2.4). İskele- Çavdır- Kapıçay Mevkiinde Gökbük (Fotoğraf 2.159)- Çatallar- Yeşilköy (Kilepe)- Yazır- Çamlıbel' den sonra 700 m civarında Ernez (Günçalı) Mahallesinde bulunan Arneai Antik Kentine varılır (Fotoğraf 2.159 ve 2.160).

Harita 2.4. Arykanda- Kitanaura Dağ Rotası

Şekil 2.3. Arykanda- Kitanaura Dağ Rotası Profili

Fotoğraf 2.158. Gökbük Kanyonu (Solda) ve Gökbük Köyü (Sağda) (Mayıs,2024)

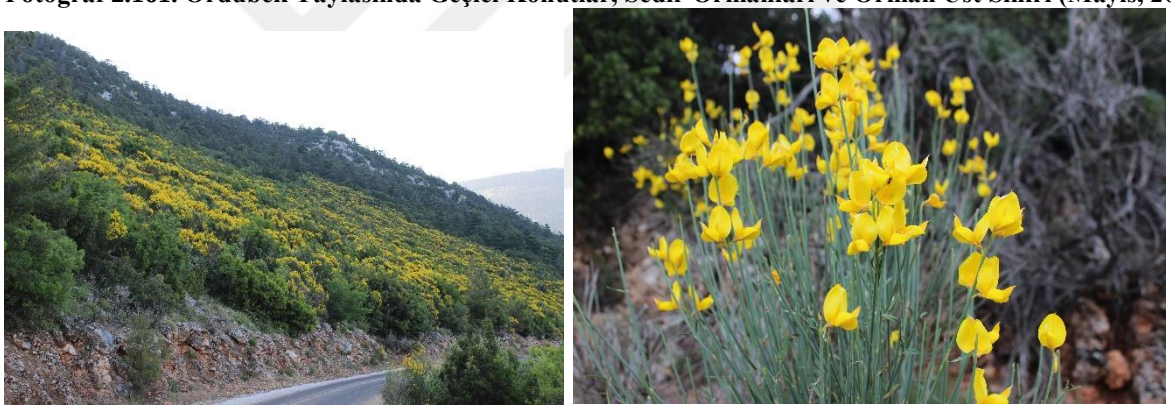
Fotoğraf 2.159. Arneai Antik Kenti Kalıntıları (Mayıs, 2024)

Fotoğraf 2.160. Ernez- Ördübek Arasında Çam ve Sedir Ormanları (Mayıs,2024)

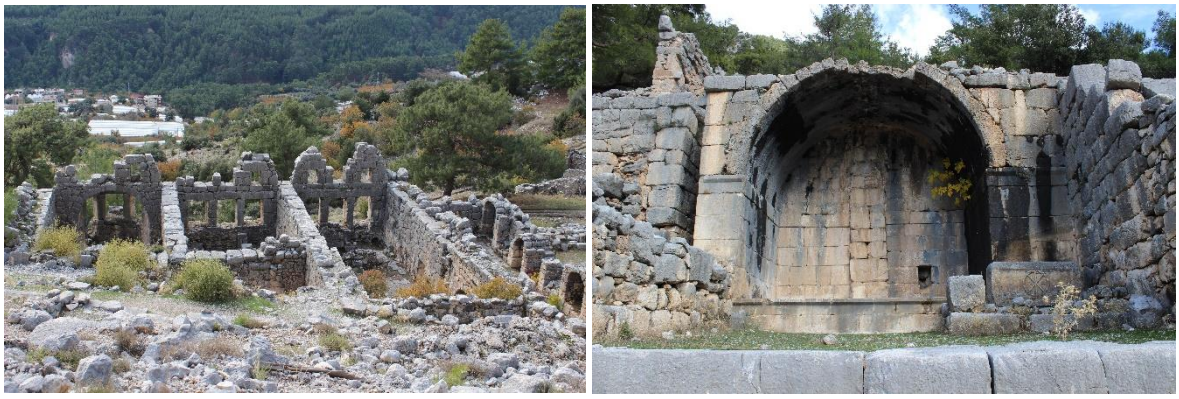
Fotoğraf 2.161. Ördübek Yaylasında Geçici Konutlar, Sedir Ormanları ve Orman Üst Sınırı (Mayıs, 2024)

Fotoğraf 2.162. Ernez- Arif (Arneai- Arykanda) Arası Katır Tırnakları (Mayıs, 2024)

Ernez'den önce kuzeye, sonra kuzeydoğuya doğru hareket edildiğinde 1580 m rakımdaki Ördübek yaylasına ulaşılır (Fotoğraf 2.161 ve 2.162). Ördübek'ten güneybatıya (Fotoğraf 2.163). doğru gidildiğinde Arif'te 700 m civarındaki Arykanda Antik Kentine varılır Burada Arykanda ve etki sahasındaki yapılar görülür (Fotoğraf 2.164 ve 2.165). Buradan daha doğuya doğru 1230 m' deki Belen Yayla üzerinden Kumluca' nın dağlık kesimlerine geçilir. Burada Şeyhköy'den hemen sonra Yenikışla ve Karacaören ulaşılarak, bu civarındaki Kormos ve Akalissos kentleri görülebilir (Fotoğraf 2.166). Karacaören' in kuzeyindeki Kozağacı'nda yer alan İdebessos Antik Kenti' ne (Fotoğraf 2.167) ulaşıldıktan sonra Bey Dağlarının yamaçlarındaki Ayıbeleni Mevkiinden, Alakır çayının vadisinde bulunan ve 650 m yükseltiye sahip Kuzca'ya varılır. Söğütcuması 1470 m yükseltisi ile Kuzca'nın biraz daha KD' sunda yer alır ve rotanın en kuzeyindeki kesimi oluşturmaktadır. Bu nokta Kuzca'nın en kalabalık

mahallesi durumundadır. Ayrıca Antalya merkezden, Kemer ve Kumluca' dan kolay ulaşılabilen bir yayla olması cazibesini arttırmaktadır.

Fotoğraf 2.163. Arykanda Antik Kenti Kalıntıları (Mayıs, 2024)

Fotoğraf 2.164. Arykanda Antik Kenti' nin Yolun Aşağı Kısmında Kalan Kalıntıları ile Ön Planda Nar Bahçesi ve Arka Planda Toros Dağları Manzarası (Mayıs, 2024)

Fotoğraf 2.165. Akalissos Antik Kenti Kalıntıları (Nisan, 2024)

Fotoğraf 2.166. Çam Ormanının İçindeki İdebessos Antik Kenti Kalıntıları (Temmuz, 2024)

Söğütcuması'ndan sonra rota, güneye doğru devam eder. Burada, Gölcük'te 1100- 1200 m ortalama yükseltide, çam ormanının içinde, yolun böldüğü Kitanaura Antik Kenti kalıntıları (Fotoğraf 2.168) görüldükten sonra, güneye doğru devam edilerek Altınyaka'daki (eski adı Gödene) Kotanna kalıntıları incelenir (Fotoğraf 2.169). Daha güneyde Güzören (eski adı Savrun) mahallesinde Kepez Tepesi Mevkiindeki 800 m ortalama yükseltide bulunan Pygela Antik Kenti kalıntıları zorlu bir orman içi yürüyüşünden sonra görülmektedir (Fotoğraf 2.170). Güzören' den Kumluca merkeze kadar hep güney istikametinde ilerlenir. Buradan Mavikent kıyısına doğru devam edilerek hemen kıyıdaki bir tepe üzerinde yaklaşık 170 m civarında yer alan Gagai Antik Kenti kalıntıları görülür. Rotadaki diğer antik kentler gibi bilimsel bir kazı çalışmasına ihtiyaç duymaktadır. Gagai' nin denize hakim tepesinden Gelidonya Burnu ve Beş Adalar ile Finike Körfezi rahatça görülmektedir (Fotoğraf 2.158). Bu nokta hem gün doğumu hem gün batımı hem de manzara seyri için eşsiz bir konumdadır. Rota, buradan sonra Likya Yolu' na bağlanmaktadır.

Fotoğraf 2.167. Kitanaura Antik Kenti Kalıntıları

Fotoğraf 2.168. Gödene' de Bulunan Kalıntılar (Solda Kotanna Antik Kentine Ait Kalıntılar- Sağda Başgöz Mevkiinde Kaçak Kazı il Gün Yüzüne Çıkan Kalıntılar) (Temmuz, 2024)

Fotoğraf 2.169. Pygela Antik Kenti Kalıntıları (Sevgi Işılak'ın Arşivi, 2021)

Rotanın minimum yükseltisi 0 m, maksimum yükseltisi yaklaşık 1600 m' dir. İrtifa durumu arazide inişli çıkışlı olmakla birlikte toplam irtifa kaybı 1600 m' dir (Şekil 2.3). Toplam uzunluğu 210 km' dir. Ortalama eğimi ise % 0,7' dir.

Rota boyunca yapılabilecek faaliyetler şu şekilde sıralanabilir: Tarihi ve kültürel mirasların gezilmesi, fotoğraf çekimi, manzara izlemek, endemik bitki türlerinin gözlemi ve incelenmesi, yaban hayvanı gözlemi, koruma, bakım ve besleme, dağ bisikleti, motosafari etkinlikleri, yayla turizmi, alpinizm, kamp, yamaç paraşütü, yerel mimariyi gözlemlemek, tarımsal turizm amacıyla kültür bitkilerinin bakımı ve toplanması, yerel ürünlerden alışveriş veya bu ürünlerin üretim aşamasına katılmak vb. gibi çeşitlilik sağlayabilecek tüm faaliyetler açısından yöre elverişlidir.

2.2.2. Araştırma Sahasında Planlanan Alternatif Rotalar ve Özellikleri

2.2.2.1. Keşlik Dağı Rotası

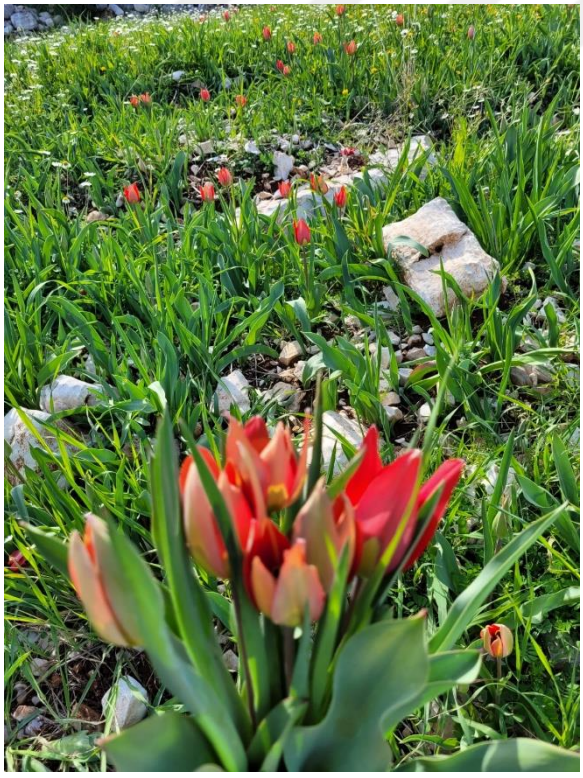
Finike sınırları içerisinde, Turunçova mahallesinin kuzeyinde bulunan Keşlik Dağı'nın yükseltisi 917 m'dir. Dağın üzerinde ve çevresinde antik döneme ait pek çok kalıntı bulunmaktadır. Bu sebeple alternatif rota alanı olarak seçilmiştir. Ancak bu civardaki çoğu kalıntı kaçak kazılarla tahrip olmaktadır. Rota, Finike sınırları içerisindedir.

Keşlik Dağı' nda 600 m civarına çıkacak olan alternatif rota, Finike Kalesi' nden başlar (Harita 2.5). Merkezdeki Kültür Evi, Merkez Cami, sivil mimari örneklerini gördükten sonra Yayla Bulvarı üzerinden İskele Mahallesine yönelir. Burada İskele' nin kırsal konut örneklerini ve eskiden Aya Stradi Kilise' nin bulunduğu alanlar geçilirek, yolun 6,5. km' sinde Yeşilyurt Mahallesi Atatürk Caddesi üzerindeki kavşaktan Asarönü Mahallesine doğru sapılır. Yeşilyurt ile Asarönü arasındaki bu alanda turunçgil bahçeleri dikkati çekmektedir (Fotoğtaf 2.171).

İlkbahar aylarında bu alanı portakal, mandalina ve nar çiçekleri süslemektedir.Ayrıca yine ilkbaharda gelinmesi halinde Asarönü' ndeki laleler görülebilmektedir (Fotoğraf 2.172).

Fotoğraf 2.170. Asarönü'ndeki Turunçgil Bahçeleri (Aralık,2023)

Fotoğraf 2.171. Bahar Aylarında Açan Asarönü Laleleri (Reyhan Kaplan'ın Arşivi, 2023)

Fotoğraf 2.172. Asarönü Mahallesinde Kalıntıların Bulunduğu Asar (Solda) ve Yapı Kalıntıları (Sağda) (Aralık, 2023)

Fotoğraf 2.173. Asarönü Şapeli (Aralık, 2023)

Asarönü'nden Keşlik Dağı' na doğru bakıldığında taş ocakları dikkati çekmektedir (Fotoğraf 2.175). Bu rotanın en büyük dezavantajı, dağın doğal görüntüsünü ve bitki örtüsünü tahrip eden, etrafa toz ve kirlilik saçan taş ocaklarıdır. Keşlik Dağı'nda birden fazla taş ocağı bulunmaktadır. Bu alanın turizme açılması halinde kapatılarak ağaçlandırılması gerekmektedir.

Fotoğraf 2.174. Keşlik Dağı' nın Üzerindeki Taş Ocakları (Aralık, 2023)

Fotoğraf 2.175. Keşlik Dağı'nda Maki ve Çamların Oluşturduğu Manzara (Mayıs, 2024)

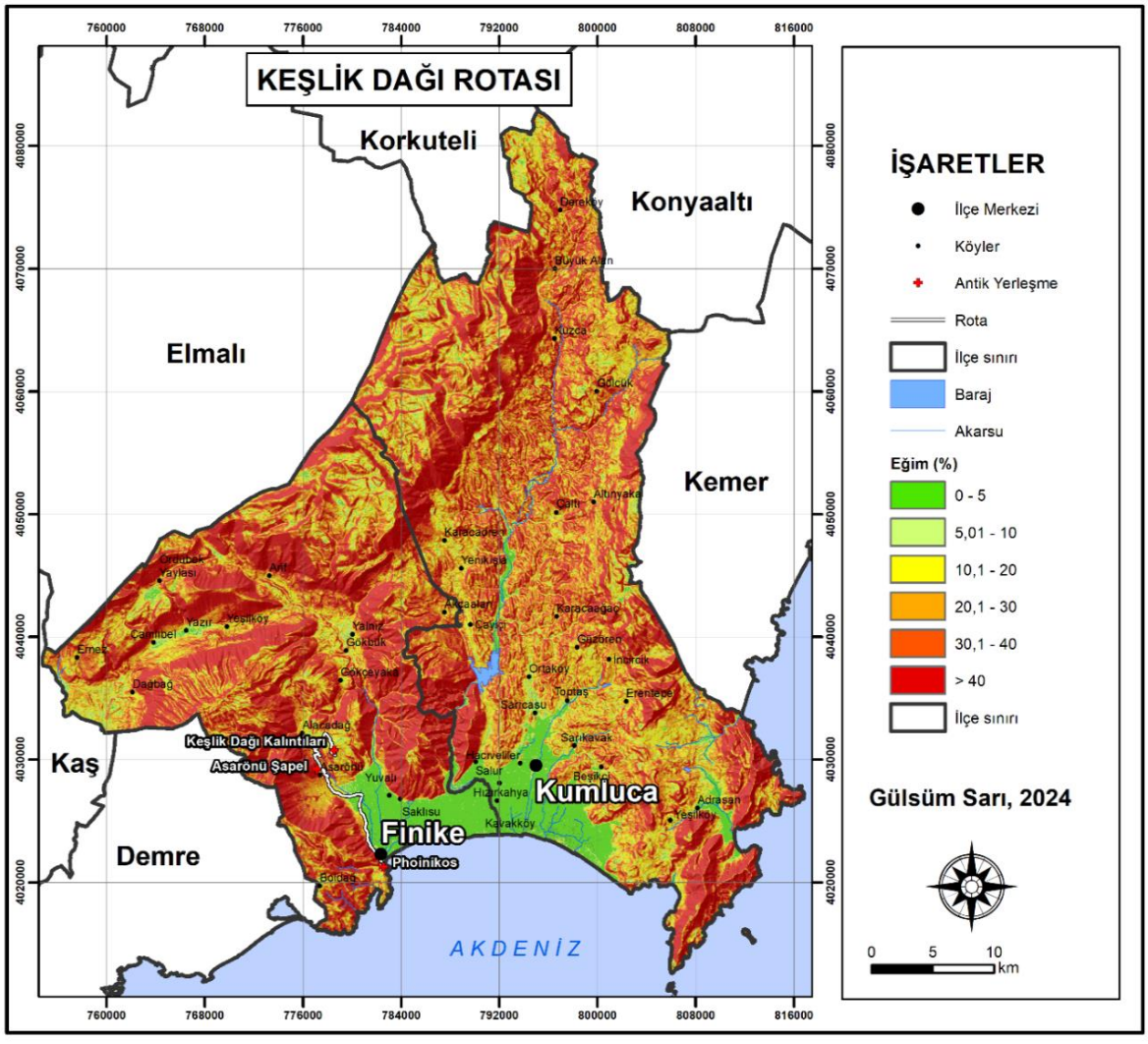

Fotoğraf 2.176. Fotoğraf Keşlik Dağı Kalıntıları (Mayıs, 2024)

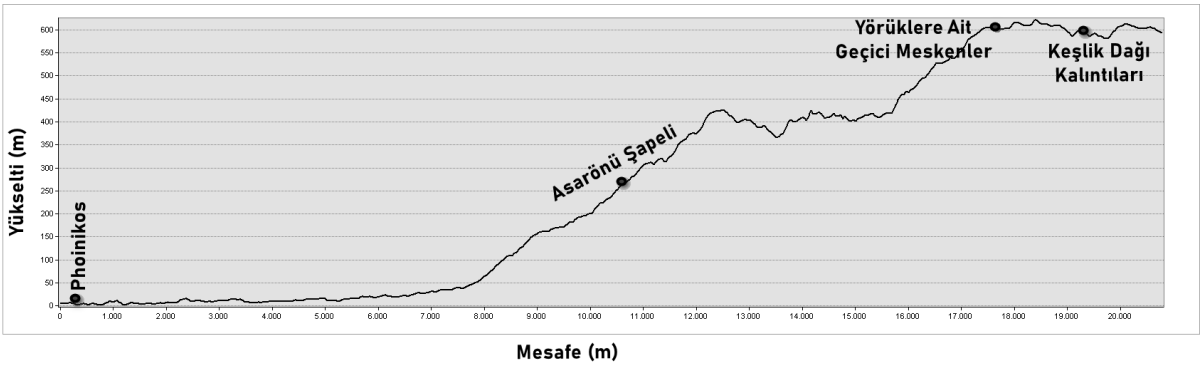
162 m irtifadaki kavşaktan sağa doğru devam edildiğinde Asarönü mahallesine ulaşılır. Burada Asarönü Şapeli ve Asarönü tepesindeki kalıntılar (Fotoğraf 2.173 ve 2.174) görüldükten sonra 420 m irtifadaki yol ayrımından sağa, Keşlik Dağı' na doğru gidilmelidir.

Fotoğraf 2.177. Keşlik Dağı'ndaki Geçici Barınaklar (Mayıs, 2024)

Harita 2.5. Keşlik Dağı Rotası

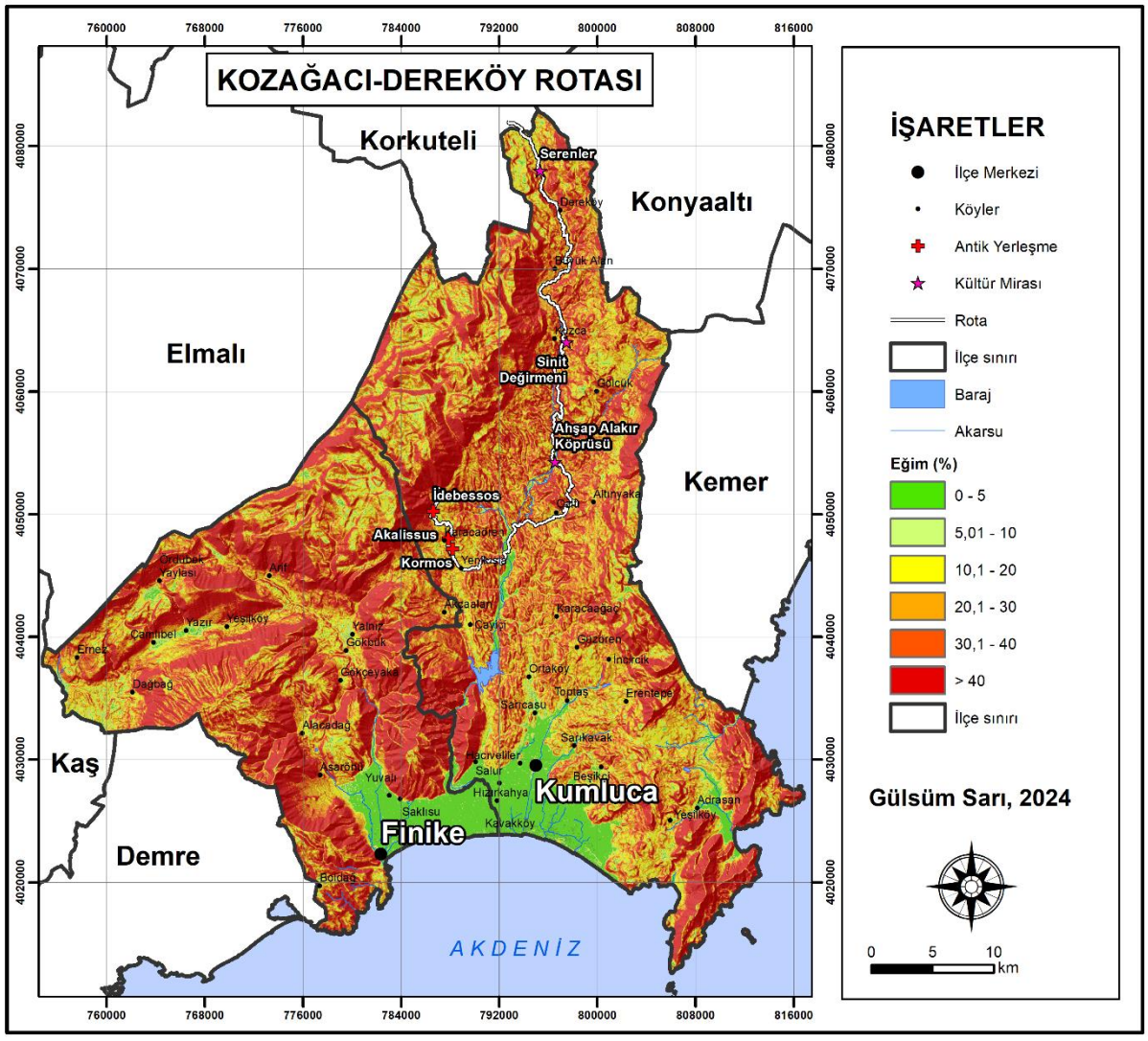
Şekil 2.4. Keşlik Dağı Rotası Profili

Rotanın yürünebilecek kısmı 420 m' deki yol ayrımından başlar. Ancak taş ocağı çevresi yürünmek istenmezse 455 m' deki yol ayrımından başlanarak tepeye ulaşılabilir. Böyle bir durumda buraya kadar araçla transfer yapılması gereklidir. Taş ocağından sonraki kısım tamamen ormanlarla kaplıdır (Fotoğraf 2.176). Ayrıca 610 m civarında Yörüklere ait ahşap ve naylondan yapılmış geçici barınaklara rastlanmaktadır (Fotoğraf 2.178). Çoğu terk edilmiş durumda olan bu barınakların olduğu alanda kamp yapılabilir. Kalıntıların bulunduğu alanın rakımı 600 m civarındadır (Fotoğraf 2.177). Rotanın yürünebilecek kısmında üç farklı noktada su kaynağına rastlanmaktadır. Bunlardan iki tanesi kalıntıların bulunduğu tepededir. Ancak başlangıçtan itibaren değerlendirilirse Finike Merkez, İskele, Yeşilyurt, Asarönü mahallelerinin tamamında su, yemek ve konaklama ihtiyacı karşılanabilir. 420. m' deki yol ayrımından başlanarak yürünmesi halinde bu parkur 9 km, taş ocağından itibaren yürünmesi halindeyse yaklaşık 5,5 km' dir. Rotanın toplam uzunluğu ise 20 km' dir. Deniz seviyesinden 625 m civarına kadar çıkmaktadır (Şekil 2.4). İrtifa kaybı 625 m' dir. Toplam uzunluğu 20 km' dir. Ortalama eğimi %3,15' tir. Taş ocaklarının yarattığı tahribat bu rotanın belirli bir bölümünün çekiciliğini azaltmaktadır. Ancak insanların doğadaki olumsuz etkilerinin gözlenebilmesi açısından da önemlidir.

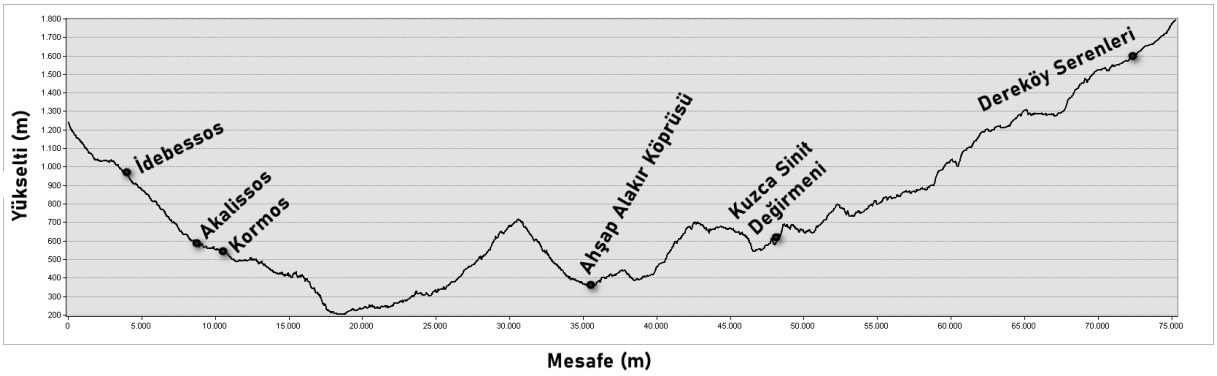
Rotada Phoinikos Kalesi, Finike Kültür Evi (Eski Gümrük) Binası, Finike Merkez Cami, Merkez ve İskele mahallelerinin sivil yapıları, Asarönü Şapeli ve Kalıntıları ile Keşlik Dağı Kalıntıları görülebilmektedir. Turunçgil bahçeleri, Delicedere Kanyonu, taş ocakları rotada görülebilecek diğer unsurlardır. Ayrıca rotanın tamamı bisiklet veya arazi araçlarıyla katedilebileceği gibi Asarönü' ne kadar araçla çıkılıp, sonrasında yürünebilmektedir. Rota boyunca trekking, hiking gibi doğa yürüyüşleri, kamp, bisiklet, motosafari, yöresel mimari gözlemi, arkeolojik sit alanlarının keşfi, geçici kır yerleşmelerinin görülmesi, bitki örtüsü ve dağ manzaralarını izlemek, fotoğraf çekimi gibi pek çok aktivite yapılabilmektedir.

2.2.2.2. Kozağacı- Dereköy Rotası

Kozağacı- Dereköy Rotası veya İdebessos ile Dereköy arasında bulunan rota tamamen Kumluca sınırları içerisinde kalan alternatif bir güzergahtır. Rota üzerinde İdebessos' a kadar taşıtla varıldıktan sonra Kumluca' nın en kuzeyinde bulunan Dereköy'e doğru bir parkur oluşturulmuştur.

Harita 2.6. Kozağacı- Dereköy Rotası

Şekil 2.5. Kozağacı- Dereköy Rotası Profili

1000 m civarında bulunan İdebessos Antik Kenti gezildikten sonra Karacaören ve Yenikışla' ya doğru hareket edilir (Harita 2.6). Bu yörede Karacaören' de Asarderesi Mevkiindeki Akalissos ve Karabük Mevkiindeki Kormos Antik kentleri gezildikten sonra daha güneydeki Alakır vadisi geçilerek Çaltı' ya ulaşılmaktadır. Çaltı' da Yanıklar Mevkiinde Alakır Nehri üzerinde bulunan ancak ahşap üst kısmı tahrip edilmiş olan yalnızca taş ayakları bulunan köprünün kalıntıları görülür ve daha kuzeydeki Kuzca' ya doğru devam edilir. Kuzca' da Alakır Vadisi içerisinde, Sinit Mevkiinde bulunan Sinit Değirmeni bir kültür mirasıdır (Fotoğraf 2.179). Ancak o da Çaltı köprüsü gibi son derece bakımsız durumdadır. Hemen yakınına inşa edilen HES, değirmene ulaşan suyu tutmakta ve eski görüntüsüne ulaşmasını engellemektedir. Hem suyun gelmemesi hem de kullanılmaması nedeniyle bakımsız kalmıştır.

Fotoğraf 2.178. Sinit Değirmeni (Argun Baydan, 2015 ve Tuncer Koç, 2022 Arşivleri)

Sinit Değirmeni'nden sonra Alakır Vadisi izlenerek kuzeye doğru devam edilir, sedir ve çam ormanlarıyla kaplı Büyükalan geçildikten sonra Dereköy' e ulaşılır. Burası hem rotanın hem de çalışma alanının en kuzey noktasını oluşturmaktadır. Ancak koruma altındaki serenler, Dereköy' ün biraz daha kuzeyinde, Bey Dağı Yaylasına doğru, 1500 m rakımdan itibaren görülebilmektedir (Fotoğraf 2.180). Eğer rota devam edilirse Beydağı Yaylası'na varılır.

Fotoğraf 2.179. Dereköy Manzarası (Solda) ve Arı Sereni (Sağda) (Şahika Öner' in Arşivi, 2018)

Rota boyunca endemik bitki ve yaban hayvanlarının gözlemi gibi doğa gözlemleri yapılabilir. Orman ve orman üst sınırı gibi kavramlar gözlemlenebilir. Trekking, hiking,

bisiklet, motosafari, alpinizm ve yamaç paraşütü gibi spor aktiviteleri için elverişli olan bölgede, yayla turizmi, yerel ürünlerin üretimine katılım ve alışveriş gibi etkinlikler de gerçekleştirilebilir. Ayrıca, yöresel mimari, arkeolojik sit alanları ve kültür mirasaları ile geçici kır yerleşimlerinin keşfi gibi gözlem ve keşif faaliyetleri yapılabilir. Bitki örtüsü, dağ manzaraları ve doğal güzelliklerin fotoğraflanması gibi manzara ve fotoğrafçılık aktiviteleri için de uygun olan yöre, çeşitli etkinlikler açısından oldukça zengindir.

Rota, profilde toplamda 75 km' dir (Şekil 2.5). Ancak en başında ve en sonunda fazladan gidilen km' leri çıkarınca 70 km' ye düşmektedir. Profilde görülen rakımın en düşük olduğu (200-400-600 m gibi) yerler Alakır Vadisi' ne karşılık gelmektedir. Kuzca' dan itibaren (700 m civarı) Dereköy Serenlerine (1500 m) ulaşana kadar rakım sürekli artmaktadır. Bu açıdan bakıldığında min. 200 m, max. 1500 m görüldüğünden irtifa kaybı 1300 m' dir. Rotanın ortalama eğimi %2,14' tür. Bu rota için en uygun aylar nisan, mayıs, haziran, eylül, ekim, kasımdır. Bir hafta gibi bir sürede konaklanarak (çadır kampı şeklinde) yürünebileceği gibi arazi araçları ile de konaklamalar yapılarak katedilebilir. Karacaören, Yenikışla, Çaltı, Kuzca, Büyükalan, Dereköy gibi yerleşmelerin bulunduğu alanlarda çeşitli ihtiyaçlar karşılanabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Turizm Coğrafyası, turizm sektörünün temel dinamiklerini ve bu dinamiklerin coğrafya ile olan ilişkisini vurgular. Bu bilim dalı, turistik faaliyetlerin yalnızca doğal güzellikler ya da tarihi alanlarla sınırlı olmadığını, aynı zamanda insan etkisiyle şekillenen beşeri kaynakların da önemli bir rol oynadığını ortaya koyar. Amacı, turizm alanlarını belirlemek ve potansiyelini analiz etmektir. Bu yaklaşım turizm planlaması ve sürdürülebilirlik açısından önemlidir. Alanların doğru şekilde değerlendirilmesi ve dağılımının iyi bir şekilde analiz edilmesi, turizm yatırımlarının daha etkili bir şekilde yönlendirilmesine olanak tanır. Bu durum, hem ekonomik faydaların artırılması hem de doğal ve kültürel mirasın korunması açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu açıdan bakıldığında, Turizm Coğrafyası, turizmi sadece ekonomik bir faaliyet olarak görmekle kalmayıp, aynı zamanda çevresel ve toplumsal bir bütünlük içinde değerlendirir.

Dünya turizm talebi, her geçen gün, özgün, bozulmamış ve yerel değerlere yönelmektedir. Burada ilk karşımıza çıkan, ancak tarihi çok eskilere dayanan turizm tipi; kültür turizmi olmaktadır. Ayrıca kültür turizmine katılan turistler, daha bilinçli olduklarından, doğal ve kültürel çevreyle uyumlu hareket ederler. Bu turistler, daha fazla konaklayıp daha çok harcama yaparlar.

Anadolu topraklarında çok sayıda medeniyet kurulmuş ve gelişmiştir. Her biri arkalarında, farklı eserler ve kalıntılar bırakmıştır. Bu açıdan bakıldığında kültür turizmine olan talebin artması ülkemiz açısından bir fırsattır. Türkiye adeta bir açık hava müzesi gibidir, sözü Antalya' nın Finike ve Kumluca ilçeleri için de geçerlidir. Bu ilçelerde Likyalılara ait pek çok antik kent kalıntısı ve Türk kültürüne ait izlere rastlanmaktadır.

Çalışma sahası insanlara sundukları doğal güzellikleri ve uygun iklimlerinin yanı sıra önemli tarihî ve kültürel değerlere de sahiptir. Dolayısıyla henüz kıyı turizm potansiyelini bile tam olarak gerçekleştirememiş olan Finike ile bu potansiyeli kısmen gerçekleştirmiş olan Kumluca' da alternatif turizm türlerinden olan kültür turizmi geliştilmelidir. Böylece hem kitle turizmi hem de yılın her ayı yapılabilen ve daha bireysel olan turizm türleri hayata geçirilecek ve sahanın gelişmesine katkı sağlayacaktır. Çalışma sahasındaki nüfus artışı, bölgedeki kültür turizminin gelişmesine zemin hazırlayabilir. Bu artış, hem turizm altyapısının güçlenmesini hem de kültürel değerlerin daha geniş kitlelere tanıtılmasını sağlayarak, bölgenin turistik cazibesini artıracaktır.

Kültür turizmi her mevsim yapılabilir bir turizm türü olmasının yanı sıra, örneğin; yaz turizmine göre sağladığı gelir dağılımı çok daha dengelidir. Bu da sahanın gelir dengesini

etkileyecektir. Tüm bunlar yapılırken bahsedilen kültür unsurlarının zarar görmemesi, sürdürülebilir şekilde kullanılması ve halkın yozlaşmaması önemlidir. Bu alanlarda daha fazla turist çekmek uğruna doğal ve kültürel kaynakların taşıma kapasiteleri aşılmamalıdır. Kültürel miras, sürdürülebilir bir şekilde ele alınmalı, bu alanların korunması ve yönetilmesi konusunda dikkatli ve kapsamlı adımlar atılmalıdır. Bu çerçevede planlama önemli bir yere sahiptir. Kültür noktalarını birbiriyle ilişkilendiren bir rota planlamak, kültür miraslarının sürdürülebilir kullanımına da katkı sağlar. Bir kültür rotası mekansal açıdan ele alındığında doğal ve kültürel manzaraların bütününü barındırmaktadır.

Kültür rotalarının temel amacı, kültürel mirası ve tarihi koruyarak bu değerlere yönelik farkındalık oluşturmak, turizm potansiyelini artırarak ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmak, ziyaretçilere tarih, sanat ve gelenekler hakkında bilgi vererek bilinçlendirme sağlamak, farklı bölgeler arasında işbirliğini ve tanıtımı teşvik etmek ve yerel toplulukların kültürel etkinliklerini canlandırmaktır. Bu sayede kültürel miras korunur, tanıtılır ve sürdürülebilirliği desteklenir.

Çalışma alanının denize kıyısı olması ve Akdeniz iklimine sahip olması yaz (deniz) turizmini ön plana çıkarsa da kültür varlıkları listesinde görüldüğü üzere çok sayıda kültür mirası da bulunmaktadır. 2024 yılı itibariyle elde edilen verilere göre, Finike' de koruma altına alınan kültür mirası sayısı 54, Kumluca' da ise 67' dir. Bunların büyük kısmı antik dönemde bu sahada yaşamış olan Likyalılara ait kalıntılardan oluşmaktadır. Bu mirasları en fazla görünür kılan ve kültür turizmine kazandırma yolunda ilk adımı atan ise Likya Yolu' dur. Ancak bu kültür rotası, çalışma alanının sahil kesiminde bulunan asfalt yoldan geçip gitmektedir. Bu durum Finike ve Kumluca'da pek çok antik yerleşmenin ve doğal güzelliklerin görülmesinin önüne geçmektedir.

Çalışma sahasındaki kültürel ve tarihi unsurlar, kültür mirası turizminin gelişimi için önemli fırsatlar sunmaktadır. Likya'nın antik kentleri, Yörük yaşamı, yaylacılık faaliyetleri ve etnik çeşitlilik, bölgeyi zengin bir kültürel mirasa sahip kılmaktadır. Bu unsurlar, kültür mirası rotaları ile etkili bir şekilde sunularak, ziyaretçilere tarihi ve kültürel bir deneyim kazandırabilir. Yörük göç yolları ve antik yerleşimlerin birleştirilmesi, turizm açısından büyük potansiyel yaratabilir, etnik çeşitlilik ve geleneksel yaşam biçimlerinin tanıtılması da bölgenin cazibesini artırır. Bu kültürel miras rotalarının birleşimi, hem bölge ekonomisinin kalkınmasına hem de kültür turizminin canlanmasına katkı sağlayacaktır. Çalışma sahasında yoğun şekilde yaşayan Yörüklere ait yayla köylerinin ve Yörük yaşam tarzının tanıtılması sağlanmalı, broşürler, haritalar ve rehberler aracılığıyla desteklenerek, bölgenin turistik değerini yükseltmek hedeflenmelidir.

Büyük bir ekonomik ve kültürel değişim potansiyeline sahada, kültür rotaları projelendirmeli, ülke içi ve dışında reklam ve pazarlamasına önem vermelidir. Kültür turizmi rotalarına yenileri eklenmeli, yapılacak çalıştaylar ile hem ulusal (seyahat acentaları, turizm rehberleri, basın vb.) hem de uluslararası anlamda tanıtılmalıdır.

Yapılan çalışma ise buradaki kültür varlıklarının görünürlüğünü arttırmak ve son yıllarda artan kültür turizmi talebine cevap vermek, yörenin sosyoekonomik yapısına hareketlilik kazandırmak, Likya Yolu'nda revize çalışması yapılması konusunda farkındalık yaratmak veya bu yöre için Likya Yolu' ndan bağımsız farklı güzergahlar oluşturulmasını ve turizme kazandırılmasını sağlamaktır. Çalışma kapsamında dört tane kültür mirası rotası planlaması yapılmış ve coğrafi özellikleriyle birlikte tanıtılmıştır. Bunlardan iki tanesi ana rota (Zemuri- Wedrei Rotası ile Arykanda- Kitanaura Rotası), iki tanesi ise alternatif rota (Keşlik Dağı Rotası ile Kozağacı- Dereköy Rotası) durumundadır. Rotalar boyunca Finike' den 19, Kumluca' dan 13 farklı alan görülmektedir.

Yöreyi kültür turizmi açısından çekici kılmak için imaj ve marka yaratmak gereklidir. Bunun için planlama, tanıtım, reklam, organizasyonlara, arkeolojik çalışmalara, restorasyon çalışmalarına, bilimsel yayınlara ve bürokratik iş ve işlemlere ihtiyaç vardır. Yapılacak kazı ve restorasyon çalışmaları, rota oluşturma ve işaretleme aşamaları için sponsorlar bulunmalıdır. Hem kazı çalışmalarında görev alacak arkeologlar açısından hem de kültür turizminde çalışacak yöre halkı açısından istihdam alanı yaratacaktır. Bazı faaliyetlerde özel izinler veya koruma alanlarına giriş gerekeceğinden yerel yönetimlerle işbirliği sağlanmalıdır. Sadece yerel yönetimlerle değil, projede paydaş olabilecek her türlü kurum, kuruluş, dernek veya iş insanları ile gerekli ortaklıklar sağlanmalı ve alanın turizme kazandırılması için gerekli planlama ve tanıtımlar yapılmalıdır. Ancak tüm bunlar projenin, yörede uygulayıcısı olacak halka, etik esaslar çerçevesinde aktarılmalı ve kültür turizminin ilkeleri çerçevesinde davranış kazandırılmalıdır. Bunun için öncelikle yöre insanının yozlaşmaması ve kültür mirasların önemini anlayarak sahip çıkması sağlanmalıdır. Bu anlamda tarihsel bütünlüğü kavratmak, mekanın kalıcı insanlığın kültür ve medeniyetinin zaman içinde gelişerek değiştiğini göstermek ve manevi önemini kavratmak gereklidir. Halk için çalıştaylar düzenlenmelidir. Çevrenin rant uğruna harcanmasının ve betonlaşmasının yanlış olduğu, değerli olanın doğal, etnik, kültürel yapı olduğu anlatılmalıdır.

Kültür miraslarına zarar veren kaçak kazıların önüne geçilmesi amacıyla tespiti yapılan her kültür mirası noktasına fotokapanlar kurulmalı, ziyarete uygun ve açık olanlara ise bekçi yerleştirilmelidir. Kaçak kazılardan başka bir sorun ise taş ocaklarıdır. Taş ocakları çevrede fiziksel ve görsel olumsuzluklara yol açmaktadır. Fiziksel etkiler arasında topoğrafyanın ve

jeolojik yapının değişimi, kitle kaybı, drenaj ve su dengelerinin bozulması, verimli toprak kaybı ve ekolojik dengenin yok olması yer alır. Görsel olarak ise, kazı çukurları, pasa döküm sahaları ve bitki örtüsünün yok edilmesi, doğal peyzajın bozulmasına ve görsel kalitenin düşmesine neden olmaktadır. Kültür miraslarının, insan sağlığının, doğal çevreninin taş ocaklarından daha önemli olduğu su götürmez bir gerçektir. Bunların varlığı rotaların geliştirilmesini ve tursitlerin ziyaret etmek için bu alanları tercih etmesini zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla kültür mirası turizminin geliştirilmesi, doğal ve kültürel ögelerin korunmasını zorunlu kıldığından, taş ocaklarının yapım izinlerine daha sıkı yaptırımlar getirilebilir.

Rotalar projelendirilip tanıtılmadan evvel, kültürel mirasların yüzey araştırmalarının, kazı ve haritalandırma çalışmalarının, kazı alanlarında çeşitli bilgilendirmelerin yer aldığı levhaların, ihtiyaç giderme ve konaklama noktalarının, peyzaj çalışmalarının taşıma kapasitesine uygun olacak şekilde düzenlenmesi gerekir.

Rotalarda yapılabilecek faaliyetler tarihi ve arkeolojik kalıntıları ziyaret ile sınırlı değildir. Zira bu alanlar doğal ve sosyal çevreden kopuk değildir. Tüm bu unsurlar birleştirildiğinde yapılabilecek faaliyetler şu şekilde sıralanabilir: Tarihi-kültürel detayların, sokakların, turunçgil bahçelerinin, ormanların vb. pek çok güzelliğin fotoğraf çekimi, manzara izlemek, endemik bitki türlerinin gözlemi ve incelenmesi, yaban hayvanı gözlemi, koruma, bakım ve besleme, bisiklet, yüzme, dalış, yürüyüş, kano, motosafari etkinlikleri, yayla turizmi, alpinizm, yamaç paraşütü, yerel mimariyi gözlemlemek, tarımsal turizm amacıyla kültür bitkilerinin bakımı ve toplanması, yerel ürünlerden alışveriş veya bu ürünlerin üretim aşamasına katılmak vb. gibi çeşitlilik sağlayabilecek tüm faaliyetler açısından yöre elverişlidir. Somut anlamda Alakır ve Akçay üzerinde rafting faaliyetleri başlatılmalı, kıyılarda parasailing, yamaç paraşütü, jeep safari gibi aktiviteler için acentalar oluşturulmalı, manzara izleme ve fotoğraflama noktaları için düzenlemeler yapılmalıdır. Özetle, rotalarda yapılması hedeflenen aktivitelerle ilgili altyapı çalışmaları tamamlanmalıdır.

Son yıllarda dünyada değişmeye başlayan turizm anlayışıyla insanlar artık artan oranlarda ekoturizm, kültür turizmi, kırsal turizm gibi alanlara yönelmektedir. Çalışma bu yöndeki talebe, arz oluşturmaktadır. Bu amaçla gelen turistin konaklaması amacıyla; yörede âtıl vaziyette olan kamu kurum ve kuruluşlarına ait yapıların (okul, orman binası, mescit, köyevi gibi), kırsal konutlar ve köylerdeki benzer yapıların kültür turizminde hizmet vermek üzere dönüştürülerek işletilmesi sağlanmalıdır. Bu durum gelen turiste daha butik ve ekolojik, ayrıca her bütçeye uygun bir konaklama imkanı sunacaktır. Hem de yapılaşmayı minimum düzeyde tutacağından yerleşme dokusunun da korunması sağlanacaktır.

Bireylerin seyahat deneyimlerini sosyal medyada paylaşarak etkileşim yarattıkları unutulmamalı, rota üzerinde telefon ve internet erişimi için alt yapı çalışmaları desteklenmelidir.

Rotaların akıllı telefonlar için çevrimdışı kullanılabilen uygulamaları yapılmalıdır.

Dereköy, Ernez ve Yalnız gibi bal üretimi yapılan yerlerde şenlikler yapılabilir ve tanıtımları arttırılabilir. Bu ürünler için coğrafi işaret alınmalıdır. Ayrıca yörede coğrafi işaret alması gereken diğer ürünler belirlenip Türk Patent'in şartları sağlanarak EPATS üzerinden başvuruları yapılmalıdır.

Rotalarda AB standartlarında gerekli düzenlemeler, işaretlemeler, açıklamalar vs. yapıldıktan sonra Avrupa Konseyi Kültür Rotası Programı ortak tanıtımında ve UNESCO Dünya Kültür Mirası listesinde yer alması için gerekli çalışmalar yürütülmelidir.

Yürüyüş rotalarının güzergahı belirlenip düzenlemeleri yapıldıktan sonra giriş- çıkış gişeleri oluşturularak trekking kart uygulaması başlatılabilir.

Milli parklar ve YHGS sınırları içerisinde kalan alanların belirli dönemlerde ücretli geçişlerle açık tutulması ve turizme hizmet vermesi için gerekli yönetmelikler oluşturulması gerekmektedir.

Yerleşim birimlerinde, kıyılarda ve tarihi alanlarda peyzaj düzenlemeleri ve kent estetiği konularında çalışmalar yapılmalıdır. Bu durum yörenin turizmdeki çekiciliğini arttıracaktır.

Taş ocaklarının ve HES' lerin çevrede yarattığı tahribatın ve görüntü kirliliğinin önüne geçilmelidir.

Gagai (Mavikent/ Kumluca) ve Finike Kalelerinin arkeolojik anlamda kazılması, bilimsel çalışmaları tamamlandıktan sonra Alanya Kalesi gibi ziyarete açılması ve kültür park haline getirilmesi sağlanabilir.

Gagai' den (Mavikent/Kumluca) Phaselis' e (Kemer) uzanan kıyı şeridinin İtalya' da Cinque Terre' deki Mavi Rota' ya benzer şekilde düzenlenerek turizme açılması sağlanabilir.

Arykanda, Limyra, Rhodiapolis şehirlerinin tiyatrolarında Aspendos' ta olduğu sanatsal etkinlikler düzenlenebilir.

Gelecekte Likya Yolu' nda yapılabilecek düzenlemeler ile rota, dağ ve kıyı şeklinde iki bölüme ayrılabilir. Kıyı rotasına Finike Kalesi, Limyra, Kırkgöz Köprüsü, Korydalla, Rhodapolis gibi antik yerleşmeler eklenebilir. Dağ rotası kısmında ise Demre' deki St. Paul Yolu Alakilise (Belören)' den sonra Finike' deki Asarönü ve Alacadağ' dan sonra Ernez'e ve oradan Arykanda ve İdebessos üzerinden Kitanaura' ya doğru devam ettirilebilir. İstenirse Söğütcuması üzerinden Yarbaşçandır ve Hisarçandır aracılığıyla Antalya/ Konyaaltı'na

bağlanabilir veya Kitanaura' dan daha doğuda Kemer' de bulunan Lykai Antik Kenti ve Gedelme Kalesi' ne doğru devam edip Phaselis' te son bulabilir.

Tüm yıl yapılabilen kültür turizmi ile sahada planlanan rotalar birleştirildiğinde Finike ve Kumluca'nın diğer alternatif turizm türlerine de açık ve uygun bir hale geleceği, hatta bu türlerin süreç içerisinde kendiliğinden gelişeceği anlaşılmaktadır. Bu durum kaçınılmaz olarak çalışma sahasının istihdam ve refah düzeyini arttıracaktır.

Yapılan bu çalışma, sahanın planlanan kültür mirası rotaları ve hinterlandı açısından çok zengin bir potansiyel barındırdığını göstermektedir.

KAYNAKÇA

Acar, Ö. (2016). *'Stadıasmus Maris Magni' Adlı Eserin Çevirisi ve Yorumlanması.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Antalya.

Açıkgöz, N. ve Akköprü, E. (2023). "Akçay Havzası Aşağı Çığırının (Antalya/Finike) Kuraklık Özelliği ve Su Hasadı Yapılabilecek Potansiyel Alanların Belirlenmesi." *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi,* 47, 85-100.

Adak, M. ve Tüner Önen, N. (2004). "*Pygela Doğu Likya Dağları'nda Yeni Keşfedilen Küçük Bir Kent."* Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 118, 43-50.

Ak, M. (2015). *Teke Yörükleri (1800-1900).* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Anaz, E. (2020). "Finike–Fenike Eşleşmesinin Kökenleri ve 'Finike' İsminin Günümüze Ulaşması." *History Studies,* 12(5): 2319-2346.

Antalya Vilayetinin Dört Yıllık Çalışmaları (1950-1953). (1954). İstanbul.

Atalay, İ. (1997). *Türkiye Coğrafyası*. Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.

Atalay, İ. ve Mortan, K. (1997). *Türkiye Bölgesel Coğrafyası*. İnkılap Kitabevi, İstanbul.

Avcı, N. ve Çoşkun, B. (2023). "Kültürel Rota Geliştirilmesi: Evliya Çelebi'nin İzinde İzmir." *Milli Folklor Dergisi,* 18(137): 111-122.

Ayaz, A. (2010). *Kumluca İlçesinde Doğal Ortamın Beşeri Faaliyetlere Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa.

Bayburtluoğlu, C. (2004). *Lykai*. Vehbi Koç Vakfı Akmed Yayınları, Antalya.

Benliay, A. (2009). *Peyzaj Planı Oluşturma Bağlamında Finike-Kumluca Kıyı Bölgesinin Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Bulut, S. (2013). "*Lykia'da Arıcılık: Seren ve Çevre Duvarlı Arılıklar Işığında Antik Geleneği Arayış.*" Ege Yayınları, 97-133, İstanbul.

Çevik, N. (2002). *Taşların İzinde Likya*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Çevik, N. (2023). *Lykai Kitabı Arkeolojisi, Tarihi ve Kültürüyle Batı Antalya*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2.Baskı, Ankara

Çevik, N. (Ed.) (2008). *Arkeolojisi, Tarihi, Doğası ve Tarımıyla Kumluca.* Kumluca Belediyesi Yayınları, Antalya.

Dahiliye Vekaleti Vilayetler İdaresi Umum Müdürlüğü (DV-VİUM) (1932). *Antalya Coğrafyası.*

Demirbaş, Y. (1998). *Finike Turizm Potansiyelinin Türk Turizmindeki Yeri.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Dinç, S. (2009). "*Hellenistik ve Roma Çağları Likyası'nda Sympoliteia'lar*." Suna – İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Uluslararası Genç Bilimciler Buluşması I: Anadolu Akdenizi Sempozyumu Sempozyum Bildirileri, 787, Mas Matbaa, İstanbul.

Durgun, H. (2017). "XIX. Yüzyılda Finike'nin İdari ve Sosyo-Ekonomik Yapısından Kesitler." *Akademik İncelemeler Dergisi*, 12(2): 35-63.

Erinç, S. (1982). *Jeomorfoloji I*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.

Evliya Çelebi (2011). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnâmesi: Kütahya, Manisa, İzmir, Antalya, Karaman, Adana, Halep, Şam, Kudüs, Mekke, Medine.* (9. Cilt, haz., Seyyit Ali Kahraman), YKY Yayınları, İstanbul.

Gökçeoğlu, M., Ünal, O. ve Göktürk, S. (2008). "*Kumluca'nın Floristik Zenginliği*." 50. Kuruluş Yıldönümünde Kumluca, Kumluca Belediyesi Yayınları, 163-190.

Güçlü, M. (2007). "Selçuklulardan Cumhuriyet'e Kumluca (Antalya) Bölgesisi." *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi,* 22, 219-250.

Günay, Ş. (2020). *Kumluca İlçesinde Meydana Gelen Doğal Afetlerin Sosyo-Ekonomik Etkileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Kapusuzoğlu, E. (2001). *Finike Tarih-Kültür-Folklor*. Finike.

Karaköse, M. ve Terzioğlu, S. (2020). "Finike (Antalya) Orman Planlama Biriminin Vasküler Bitki Florası." *KSÜ Tarım ve Doğa Dergisi,* 23(5): 1144-1162.

Karakuş, A. (2014). *Finike İlçesinin Coğrafi Etüdü*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Karaoğlan, C. (2020). *Finike İlçesinin Ekonomik Coğrafyası*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Karataş, E. (2015). *Kültür Rotaları Planlama Rehberi*. ÇEKÜL Vakfı-Tarihi Kentler Birliği Yayınları, İstanbul.

Korkmaz, M. (2009). *Kumluca (Antalya) İlçesi Tarım Coğrafyası*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Onur, F. (2002). "*Antik Veriler Işığında Likya'nın Hidrografyası*." Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Dil ve Kültürlerini Araştırma Merkezi, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, Epigrafi ve Tarihsel Coğrafya Dizisi: I, 53-61.

Polat, Ü. N. (2021). *19. Yüzyılın İlk Yarısında Finike'nin Sosyo-Ekonomik ve Demografik Yapısı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Antalya.

Sancaktar, H. (2016). *Arykanda Akropolisi Kutsal Alanları ve Kültleri*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Sarı, C. (1998). *Kumluca (Antalya) İlçesinin Coğrafyası*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Sarı, C. (2007). *Antalya'nın Alternatif Turizm Kaynakları ve Planlanması*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Sarı, C. ve Ertürk, M. (2017). "Batı Toroslarda Yörük Göç Yollarının Turizm Amaçlı Kullanımına Yönelik Planlama Önerileri." *Journal of Turkish Studies,* 12(24): 159-178.

Spratt, T. A. B. ve Forbes, E. (2008). *Milyas, Kibyratis ve Likya'da yolculuklar (19. yy)*. C. I ve II. Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Çeviri Dizisi 3, Antalya.

Sütçüoğlu, O. (2014). "Bir Anadolu Seyirlik Oyunu (Pıngıdık) ve Ritüelin Çözümlenmesi." *Akdeniz Üniversitesi İnsani Bilimler Dergisi,* 4(1): 261-274.

Şahin, K. Z. (2021). *Doğada yapılan yürüyüşler: Trekking & Hiking*. Gülnar Yayınları, Ankara.

Şahin, S. (2014). *Stadiasmus Patarensis: Likya Eyaleti Roma Yolları*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Tan, T. (2019). *Idebessos, Akalıssos ve Kormos: Kent Tarihi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tekinalp, V.M. (2005). *Arykanda Kenti Bizans Dönemi Mimari Plastik ve Liturjik Taş Eserleri*, III. Uluslararası Likya Sempozyumu Bildiri Özetleri, Akmed Yayınları, Antalya.

Tunç, T. (2023). *Antalya-Finike İlçesi Doğal ve Kültürel Peyzaj Değerleri Kapsamında Alternatif Turizme Yönelik Rotaların Belirlenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Antalya.

Tunçdilek, N. (1986). *Türkiye'de Yerleşmenin Evrimi.* İstanbul Üniversitesi Yayın No:3367, İstanbul.

Tüner, N. (2002). "*Lykia'nın Yerleşim Coğrafyasında Yeni Lokalizasyonlar*." Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Dil ve Kültürlerini Araştırma Merkezi, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, Epigrafi ve Tarihsel Coğrafya Dizisi: I, 63-79.

Wörrle, M. ve Onur, F. (2023). "Two new inscriptions from Asarönü (Finike, Antalya)." *Gephyra*, 26, 1-30.

Yalçın, M. Y. (2021). *Kumluca-Finike Ovalarının (Antalya) Hidrojeoloji ve Hidrojeokimyasal İncelemesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Antalya.

Yaman Kocadağlı, A. (2012). *Kalkan - Kumluca Arasında Kıyı Alanları Kullanımı Ve Sorunları.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yazıcı, E. (2012). *Likya Yollarında, Belgesel Rehber*. Uranus Fotoğraf Ajansı veYayıncılık, İstanbul.

İNTERNET KAYNAKLARI

Antalya Bugün Gazetesi https://antalyabugun.com.tr/makale/bir-bereket-efsunu-pingidik-11544.html (erişim tarihi: 06.12.2023).

Antalya İl Kültür Turizm Müdürlüğü https://antalya.ktb.gov.tr/TR-293913/antalya-kultur-envanteri.html, https://antalya.ktb.gov.tr/TR-310055/oren-yerleri.html (erişim tarihi: 13.10.2023), https://antalya.ktb.gov.tr/TR-296676/pingidik-oyunu.html (erişim tarihi: 28.04.2024),

Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürülüğü, Finike veKumluca' ya ait Sit Alanları Listesi, Temmuz 2024.

Antalya Valiliği http://www.antalya.gov.tr/kurumlar/antalya.gov.tr/Site/sehir_kartlari/antik_kentler/antalya_muzesi_bagli/arneai.pdf (erişim tarihi:06.12.2023)

Antalya.com https://antalya.com.tr/tr/festivaller/Geleneksel-Kumluca-Deve-guresleri (erişim tarihi: 28.04.2024)

Antalya' da 100 Osmanlı Devri Eseri https://www.academia.edu/43014379/Antalyada_100_Osmanl%C4%B1_Devri_Eseri (erişim tarihi: 30.07.2024)

Antik Anadolu Bölgeleri https://www.worldhistory.org/image/253/the-regions-of-ancient-anatolia/ (erişim tarihi: 14.03.2024)

Arkeolojik Haber https://www.arkeolojikhaber.com/haber-arkeolog-baran-turemis-lukkalari-ve-luvileri-karistirmamak-gerekir-20192/ (erişim tarihi: 06.12.2023), https://www.arkeolojikhaber.com/haber-antalya-arykanda-antik-kentinde-anjelika-akbar-konser-verdi-838/#google_vignette (erişim tarihi: 28.04.2024)

Çavdır Cami https://www.lidergazete.com/finike-cavdir-buyuk-camii-restore-ediliyor-h227675.htm (erişim tarihi:03.10.2024).

Dünden Bugüne Antalya (2010). "Cilt I ve II, Kültür ve Turizm Bakanlığı-Antalya İl Kültür Turizm Müdürlüğü", Kutlu Ofset, Antalya.
https://antalya.ktb.gov.tr/DundenBuguneAntalya/DBA-Cilt-1/files/web-c%C4%B1lt1.pdf, KTB, Dünden Bugüne Antalya. C:I, 2010: 400-402 (erişim tarihi: 16.05.2024),
https://antalya.ktb.gov.tr/DundenBuguneAntalya/DBA-Cilt-1/files/web-c%C4%B1lt1.pdf (erişim tarihi: 24/08/2024).

Dünya Tarihi Ansiklopedisi https://www.worldhistory.org/trans/tr/1-971/likya/ (erişim tarihi:14. 03. 2024)

Festival ve Etkinlik Şekilleri Kumluca Deve Güreşleri: https://antalya.com.tr/tr/festivaller/Geleneksel-Kumluca-Deve-guresleri (erişim tarihi: 28.04.2024),

Kumluca Yağlı Güreşleri
https://festtr.com/festival/kumluca-yagli-pehlivan-guresleri/ (erişim tarihi:20.04.2024)
https://www.kinikgazetesi.com/25-antalya-kumluca-yagli-guresleri-ali-gurbuz-katilacak-mi-hangi-pehlivanlar-var (erişim tarihi: 28.04.2024,
Yörük Göçü: https://festtr.com/festival/kumluca-yoruk-gocu-festivali/ (erişim tarihi: 28.04.2024),
Finike Kabotaj Bayramı: https://festivall.com.tr/festival/10722/finike-festivali-ve-kabotaj-bayrami-senlikleri/ (erişim tarihi: 28.04.2024),
Ernez Bal Festivali: https://finikehaber.com/finike-ernez-mahallesinde-bal-gibi-festival/ ,
Anjelika Akbar Konseri: https://www.arkeolojikhaber.com/haber-antalya-arykanda-antik-kentinde-anjelika-akbar-konser-verdi-838/#google_vignette , erişim tarihi:28.04.2024,
Bisiklet turu: https://www.tccb.gov.tr/ozeldosyalar/bisiklet-turu/ (erişim tarihi: 28.04.2024).

Finike Belediyesi Pıngıdık Konser Afişi, Kültürel ve Sportif Etkinliklere Yönelik Bazı Afişler (erişim tarihi: 28.04.2024)

Finike Kaymakamlığı

http://www.finike.gov.tr/ilemizde-tarim-sektr (erişim tarihi: 15.05.2024), https://www.finike.gov.tr/ (erişim tarihi 22.05.2024), http://www.finike.gov.tr/tarihi (erişim tarihi: 26.07.2024), http://finike.gov.tr/kaymakamimiz-musa-kazim-celik-ilcemiz-ernez-mahallesinde-duzenlenen-8-ernez-bal-festivalinin-acilisini-gerceklestirdi (erişim tarihi: 17.09.2024).

Hasyurt Vakıf Cami

https://dadmimarlik.com/p/antalya-finike-hasyurt-cami (erişim tarihi:26.07.2024), https://kulturenvanteri.com/tr/yer/hasyurt-selcuklu-camii/#17.1/36.347675/30.217712 (erişim tarihi:30.07.2024), https://cdn.vgm.gov.tr/yayin/dergi/muhtelif/turkiyede-vakif-abideleri-ve-eski-eserler-1.pdf (erişim tarihi:30.07.2024).

İklim Verileri:

https://tr.weatherspark.com/y/97373/Kumluca-T%C3%BCrkiye-Ortalama-Hava-Durumu-Y%C4%B1l-Boyunca#Sections-Temperature, https://tr.weatherspark.com/y/96454/Finike-T%C3%BCrkiye-Ortalama-Hava-Durumu-Y%C4%B1l-Boyunca, https://tr.climate-data.org/asya/tuerkiye/antalya/finike-19626/#climate-graph, https://tr.climate-data.org/asya/tuerkiye/antalya/kumluca-19316/ (erişim tarihi: 22.04.2024)

Kafi Baba Türbesi Fotoğrafları:

https://turbeler.org/detay/1291-kafi-baba-hz, https://www.batiantalya.com.tr/finikede-zengeder-kafi-baba-turbesi-restore-sonrasi-iste-boyle-olacak (erişim tarihi: 22.04.2024)

Karaca, Ç. (2021). Antalya Kumluca Mevcut Durum Analizi. BAKA. https://baka.gov.tr/assets/upload/dosyalar/antalya-kumluca-mevcut-durum-analizi.pdf. Isparta.

Kate Klow- Likya Yolu'nu Yürümek: "2005'e kadar yol üzerinde hiç Türk yoktu". 2023. Süre: 13.55. +90 DW Türkçe (https://www.youtube.com/watch?v=fIC25yZ4FrU (erişim tarihi: 29.11.2023)

Kumluca Atso
https://kumlucatso.org.tr/wp-content/uploads/2021/09/kumluca_ilcesinin_tarimsal_yapisi.pdf erişim tarihi: 15.05.2024,
https://www.kumlucatso.org.tr/arastirma-raporlari/ (erişim tarihi:22.05.2024),
https://www.kumlucatso.org.tr/uretici-firmalar-listesi/ erişim tarihi: 22.05.2024,
https://www.kumlucatso.org.tr/uretici-firmalar-listesi/ (erişim tarihi:22.05.2024).

Kültür Envanteri https://kulturenvanteri.com/tr/yer/perikle-heroonu/pericles_heroon/ (erişim tarihi: 08.07.2024), https://kulturenvanteri.com/tr/yer/arneai/#17.1/36.441162/29.869038 (erişim tarihi:06.12.2023)

Kültür Portalı
https://www.kulturportali.gov.tr/portal/finikeportakali (erişim tarihi: 16.05.2024),
https://www.kulturportali.gov.tr/arama/finike (erişim tarihi: 14.10.2023),
https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/antalya/gezilecekyer/arykanda (erişim tarihi: 06.12.2023)

Kültür Rotaları Derneği: https://cultureroutesinturkey.com/tr/likya-yolu/ (erişim tarihi: 06.12.2023)

Kültür Turizm Bakanlığı Dünden Bugüne Antalya Kitabı https://antalya.ktb.gov.tr/Eklenti/38500,2012-idundenbuguneantalya.pdf?0 (erişim tarihi: 14.10.2023)

Kültür ve Turizm Bakanlığı resmi internet sayfası.
https://www.kultur.gov.tr/ (erişim tarihi: 22.11.2023), https://www.ktb.gov.tr/TR-96268/turizm.html (erişim tarihi: 01.05.2024),
https://www.ktb.gov.tr/genel/searchhotelgenel.aspx?lang=tr (erişim tarihi: 01.05.2024),
https://yigm.ktb.gov.tr/TR-11572/plajlar-icin--mavi-bayrak-kriterleri.html (erişim tarihi: 01.05.2024),
https://www.ktb.gov.tr/genel/searchhotelgenel.aspx?lang=tr (erişim tarihi: 01.05.2024),
https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201140/yillik-istatistikler.html (erişim tarihi: 01.05.2024),
https://yigm.ktb.gov.tr/TR-211090/yillik-il-ilce-konaklama-istatistikleri.html(erişim tarihi: 01.05.2024),
https://yigm.ktb.gov.tr/TR-208783/yillik-il-ilce-konaklama-tablolari.html (erişim tarihi: 01.05.2024),

Likya Yolu Kitabı https://www.outdoorhaber.com/likya-yolu-kitabi.pdf (erişim tarihi: 13.10.2023)

Likya Yolu Wikipedia https://tr.wikipedia.org/wiki/Likya_Yolu#/map/0 (erişim tarihi: 02.07.2024)

Maden Tetkik Arama Enstitüsü https://www.mta.gov.tr/v3.0/sayfalar/bilgi-merkezi/maden_potansiyel_2010/Antalya_Madenler.pdf,https://eticaret.mta.gov.tr/index.php?route=product/product&product_id=3489&tag=F%C4%B0N%C4%B0KE (erişim tarihi:22.05.2024), https://eticaret.mta.gov.tr/index.php?route=product/product&product_id=3489&tag=F%C4%B0N%C4%B0KE erişim tarihi: 22.05.2024

Mavi Bayrak https://www.mavibayrak.org.tr/tr/plajListesi.aspx?il_refno=7 (erişim tarihi:01.05.2024).

Meteoroloji Genel Müdürlüğü https://www.mgm.gov.tr/FILES/iklim/yillikiklim/2023-iklim-raporu.pdf (erişim tarihi: 10.03.2024)

Mürşidin Demircan https://mursidindemircan.com/2016/08/akcay-arykandos-vadisi-ve-gokbuk-kanyonu/ erşim tarihi: 06.12.2023

Orman Genel Müdürlüğü https://www.ogm.gov.tr/antalyaobm/kurulusumuz/kumluca-orman-isletme-mudurlugu erişim tarihi:22.05.2024

Peak Visor - Dağ Kaşifi https://peakvisor.com/panorama.html?lat=36.531811&lng=29.913999&alt=2466&yaw=104.26&pitch=-1.78&hfov=60.00 (erişim tarihi: 11.04.2024)

Portakal Bahçem https://www.portakalbahcem.com/neden-finike-portakali (erişim tarihi: 16.05.2024)

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı https://www.sanayi.gov.tr/merkez-birimi/b94224510b7b/sege (erişim tarihi: 18.04.2024)

Setur Finike Marina https://www.seturmarinas.com/Marina/Detail?marinaId=23 (erişim tarihi:01.05.2024), https://www.seturmarinas.com/Marina/Detail?marinaId=23 (erişim tarihi:22.05.2024).

Tarım ve Orman Bakanlığı https://www.tarimorman.gov.tr/DKMP (erişim tarihi: 21.03.2024), https://corinecbs.tarimorman.gov.tr/corine (erişim tarihi:18.04.2024)

Türkiye Çevre Eğitimi Vakfı https://www.mavibayrak.org.tr/tr/plajListesi.aspx?il_refno=7 (erişim tarihi:01.05.2024)

Türkiye İstatistik Kurumu- TÜİK https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Nufus-ve-Demografi-109 (erişim tarihi:18.04.2024), https://cip.tuik.gov.tr/ (erişim tarihi:22.04.2024)

Ümit Işın, Anadolu Arkeolojisi Programı 02.10.2019 tarihli TRT2 yayını.

Vakıflar Genel Müdürlüğü https://cdn.vgm.gov.tr/yayin/dergi/muhtelif/turkiyede-vakif-abideleri-ve-eski-eserler-1.pdf (erişim tarihi:30.07.2024)

FOTOĞRAF ARŞİVLERİ

Asarönü Laleleri, Reyhan Kaplan, 2023

Çaltı Köprüsü Kalıntıları, İsmail Yavuz, 2024

Dereköy Serenleri, Cemali Sarı, 2006

Dereköy Serenleri, Şahika Öner, 2018

Finike' de Kültürel Etkinlikler, Finike Belediyesi,2023

Gökbük Kanyonu, Gizem Tepençelik Özalp, 2023

Pıngıdık Oyunu, Yazgülü Can, 2024

Pygela Antik Kenti Kalıntıları, Sevgi Işılak, 2021

Sinit Değirmeni, Argun Baydan, 2015 ve Tuncer Koç, 2022

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Gülsüm SARI
EĞİTİM DURUMU	
Lise	Çerkezköy Pakize Narin Lisesi, 2008, Tekirdağ.
Lisans	Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, 2012, İstanbul.
Yüksek Lisans	Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Bölümü (2022-2024), Antalya.
Tez Konusu	Finike ve Kumluca'da (Antalya) Kültür Mirası Rotalarının Coğrafi Özellikleri ve Planlama Önerileri
Doktora	
Tez Konusu	
Yabancı Dil / Diller	İngilizce
İŞ DENEYİMİ	
2015-2017	Kars Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi
2017-2018	Kumluca Gül- Çetin Kaur Anadolu Lisesi
2018-2020	Kumluca Farabi Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
2020-2021	Beykonak Anadolu Lisesi
2021-2022	Finike Gıyaseddin Keyhüsrev Anadolu Lisesi
2022-Devam	Canan- Yavuz Gürkan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
YAYINLAR	
Sarı, C. ve Sarı, G.(2024). "Finike' de (Antalya) Kültür Mirası Rotalarının Coğrafi Özellikleri" Beşeri ve Ekonomik Coğrafya Alanında Araştırma ve Değerlendirmeler, Gece Kitaplığı Haziran 2024 Kitap Bölümü, Bölüm:3. s.49-77, Ankara.	